2008 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

LE CLÉZIO

ÇÖL

CAN

ROMAN

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
ELÂ GÜNTEKİN

Can Yayınları: 1196
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 520

Desert, J.M.G. Le Clezio
© Editions Gallimard, 1980
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 1997

1. basım: 1999
2. basım: Şubat 2009

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Filiz Arslan
Düzelti: Nurten Sönmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-510-915-2

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

J.M.G. Le Clézio

ÇÖL

2008 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

Fransızca aslından çeviren
ELÂ GÜNTEKİN

CAN YAYINLARI

J.M.G. LE CLÉZIO'NUN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI

GÖÇMEN YILDIZ / *roman*
OKYANUS KOKUSU VE ANGOLI MALA / *roman*

Le Clezio, 1940'ta Mauritiuslu doktor bir baba ile Fransız bir annenin çocuğu olarak Fransa'nın Nice kentinde doğdu. Çocukluk ve okul yılları Güney Fransa, Nijerya ve İngiltere'de geçti. 1963'te ilk romanı *Le proces-verbal* (Tutanak) ile Renaudot Ödülü'ne değer görüldüğünde henüz 23 yaşındaydı. O zamandan bu yana kısa öykü, roman ve deneme türlerinde kırka yakın kitap yayınladı, birçok çocuk kitabı yazdı. 1980'de, Fransız Akademisi'nce verilen Paul Morand Büyük Ödülü'nü *Desert* (Çöl) adlı romanıyla kazandı. *Etoile errante* (Göçmen Yıldız) adlı romanı 1992'de; iki kısa romanı, *Hasard* (Okyanus Kokusu) ve *Angoli Mala* (Angoli Mala) 1999'da bir arada yayınladı. Türkçeye bu yapıtları, dışında, *Poisson d'or* (Altın Balık) ve Ourania (Ourania) adlı kitapları da çevrildi. Le Clezio, yazarlık uğraşının ilk döneminde, yenilikçi ve deneysel bir edebiyata yöneldi, daha çok Yeni Roman akımı içinde yer aldı. Daha sonra büyük ve destansı bir dünya yerine, "küçük alegorik öykülerle aktaran özgün bir üslup iç dünyasındaki karmaşayı ve dış dünyayla çatışmasını ortaya çıkardı. 1970'lerin sonlarından başlayarak, deneysel ürünler vermeyi bırakıp, daha geniş bir okur kitlesine ulaşan yapıtlara yöneldi. Fransa'da yayınlanan edebiyat dergisi *Lire*'in 1994'te yaptığı bir soruşturmada, okurların yüzde 13'ü Le Clezio'yu Fransız dilinde yazan yaşayan en büyük yazar olarak nitlendirdi. 1975'te Faslı Jemia ile evlenen Le Clezio, 1990'lardan bu yana karısı ve biri ilk evliliğinden olan iki kızıyla birlikte Albuquerque, Mexico kenti, Mauritius Adası ve Nice'te yaşıyor. Le Clezio, son olarak, 2008 Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.

Elâ Güntekin, 1941 yılında İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion'dan mezun olduktan sonra Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat okudu. 1967 yılında TRT'de program uzmanlığı görevine başladı. 1990 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fransızca Bölümü öğretim görevliliğinden emekli oldu. Çevirdiği başlıca kitaplar arasında, J.M.G. le Clezio'nun *Çöl*, Marguerite Duras'ın *Konsolos Yardımcısı*, Henri Gougaud'nun *Aşk Yolunda*, Jean-Paul Sartre'ın *Çark*, Catherine Clement'ın *Hindistan Uğruna* adlı yapıtları sayılabilir.

SAGUIET EL HAMRA, 1909-1910 KIŞI

Kumulun tepesinde düşlerdeki gibi beliriverdiler, ayaklarının savurduğu kum bulutu yarı yarıya gizliyordu onları. Neredeyse silinmiş olan izi sürerek vadiye doğru ağır ağır indiler. Kervanın başında yüzleri mavi peçelerle örtülü, yün harmanilerine sarınmış erkekler vardı. Yanları sıra iki üç hecin devesi yürüyordu, artlarında da yeniyetmelerin ittelediği keçiler ve koyunlar. Kadınlar en arkadaydı. Bunlar, kaba harmanilerinin hantallaştırdığı ağırlaşmış gölgelerdi, kollarının ve alınlarının derisi çivit mavisi örtülerinin arasında daha da koyu görünüyordu.

Kumların arasında sessizce yürüyorlardı, ağır ağır, gittikleri yere bakmadan. Rüzgâr aralıksız esiyordu, gündüz sıcak, gece soğuk çöl rüzgârı. Kumlar çevrelerinde, develerin ayaklarının arasında uçuşuyor, gözlerini mavi peçeleriyle örten kadınların yüzünü kamçılıyordu. Çocuklar koşuyor, analarının sırtında mavi kundaklara sarılmış bebeler ağlaşıyordu. Homurdanan, aksıran develer... Aralarında nereye gittiklerini bilen yoktu.

Güneş çıplak gökyüzünde hâlâ tepedeydi. Rüzgâr, sesleri ve kokuları silip süpürüyor, ter yolcuların yüzünden ağır ağır süzülüyordu. Çivit mavisi, yanaklarının, kol ve bacaklarının esmer teni-

ne yansımıştı. Kadınların alınlarındaki mavi dövmeler skarabeler gibi parıldıyordu. Cevher damlalarını andıran kara gözleri önlerinde uzanan kumlara şöyle bir bakıyor, kumul dalgalarının arasında iz arıyorlardı.

Yeryüzünde onlardan başka hiçbir şey yoktu, hiç kimse. Çölün evlatlarıydılar, onlara kılavuzluk edecek başka yol olamazdı. Ağızlarını bıçak açmıyordu, bir şey de istemiyorlardı. Rüzgâr kumulların tepesinde hiç kimse yokmuşçasına üzerlerine doğru esiyor, onları delip geçiyordu sanki. Şafağın ilk ışıklarından beri hiç durmadan yürüyorlardı. Yorgunluk ve susuzluk onları kılıf gibi sarmış, kuraklık dudaklarını ve dillerini sertleştirmişti. Açlık içlerini kemiriyordu, tek söz edecek dermanları yoktu. Çok uzun zamandır çöl gibi dilsiz olmuşlardı, güneş ıssız gökyüzünün ortasında yandığında içleri ışıkla doluyor ve gece katılaşmış yıldızların arasında donup kalıyorlardı.

Yamaçtan aşağı vadinin derinliğine ağır ağır iniyorlardı, kum ayaklarının altında göçtükçe sağa sola yalpalıyorlardı. Erkekler ayaklarının basacağı yeri bakmadan seçiyordu. Onları yalnızlığın ötesine, geceye götürecek görünmez izleri sürüyorlardı sanki. İçlerinden yalnızca biri tüfekliydi; uzun namlusu kararmış, çakmaklı, eski bir karabinaydı bu. Silahı iki kolunun arasına sıkıştırmış, göğsünde taşıyordu; namlusu, bayrak gönderi gibi göğe dikilmişti. Erkek kardeşleri yanında yürüyorlardı, harmanilere bürünmüş, yüklerinin ağırlığı altında hafifçe kamburlaşmışlardı. Harmanilerinin altındaki mavi giysileri lime limeydi, dikenler yırtmış, kumlar epritmişti onları.

Bitkin sürünün gerisinde tüfekli adamın oğlu Nur, anasının ve kız kardeşlerinin önünde yürüyordu. Güneşten kararmış yüzü esmer, ama gözleri pırıl pırıldı ve bakışlarındaki şavk neredeyse doğaüstü.

Onlar kumun, rüzgârın, ışığın ve gecenin erkekleri, kadınlarıydılar, düşlerdeki gibi kumulun tepesinde belirivermişlerdi, bulutsuz göğün evlatlarıydılar, uzuvlarına boşluğun katılığı sinmişti sanki. Yanlarında açlığı, dudakları kanatan susuzluğu, güneşin ışıttığı katı sessizliği, gece ayazlarını, Samanyolu'nun ölgün ışığını, ayı taşıyorlardı. Günbatımında devleşen gölgeleri, ayrık başparmaklarının değdiği bakir kum dalgaları, erişilmez ufuk çizgisi yanları sıra yol alıyordu, hele gözaklarının içinde parıldayan o aydınlık bakış.

Boz keçi ve koyun sürüsü çocukların önünde ilerliyordu. Hayvanlar da nereye gittiklerini bilmeden toynaklarıyla eski izlere basarak yürüyorlardı. Kum bacaklarının arasında fır dönüyor, kirli postlarına yapışıyordu. Hecin develerine bir erkek, yalnızca sesiyle, onlar gibi böğürüp tükürükler saçarak kılavuzluk ediyordu. Boğuk soluk sesleri rüzgâra karışıyor, kumulların çukurlarında güneye doğru hemencecik yitiveriyordu. Ancak rüzgârın, açlığın artık önemi kalmamıştı. İnsanlar sürüyle birlikte ağır ağır uzaklaşıyor, susuz, gölgesiz vadinin dibine doğru iniyordu.

Yollara düşeli haftalar, aylar geçmişti. Kuyudan kuyuya gidiyor, kumun arasında kaybolan kurumuş sel yataklarından geçiriyor, taşlı tepeleri, düzlükleri aşıyorlardı. Sürü, insanlarla paylaştığı cılız otları, devedikenlerini, sütleğen yapraklarını yiyordu. Akşamları, güneş ufuk çizgisine yaklaşıp çalıların gölgesi uzadığında, insanlar ve hayvanlar yürüyüşe ara veriyordu. Erkekler develerin yükünü indiriyor, sedir ağacından tek bir direğin tuttuğu boz yünden büyük çadırı kuruyor, kadınlar ateş yakıyor, darı ezmesi hazırlıyor, yoğurt, tereyağı ve hurma çıkarıyorlardı. Karanlık çabucak bastırıyordu. Uçsuz bucaksız soğuk gökyüzü sönmüş arzın üzerine açıldığında yıldızlar doğuyordu, uzaya mıhlanmış binlerce yıl-

dız. Kafileye kılavuzluk eden tüfekli adam Nur'u çağrıyor ve ona Oğlak adı verilen tek yıldızı gösteriyordu, sonra takımyıldızın öbür ucundaki mavi Koşab'ı... Doğuya doğru, Alkaid, Mizar, Alayyuk, Megrez, Fecda adı verilen beş yıldızın parıldadığı köprüyü Nur'a gösteriyordu. Tam doğuda, kül rengi ufkun az yükseğinde gemi direği gibi hafifçe yan yatmış Alnilam'la birlikte, Cebbar doğmuştu. Bütün yıldızları tanıyordu adam. Kimi zaman onlara kadim tarihleri çağrıştıran garip adlar verirdi. Nur'a, yıldızların gündüz izledikleri rotayı gösterirdi, gökyüzünde yanan ışıklar, insanların yeryüzünde izlemeleri gereken yolu çiziyordu sanki. Öyle çok yıldız vardı ki! Rüzgâr soluk gibi bir o yana bir bu yana eserken, çöl gecesi usul usul titreşen bu ateşlerle donanırdı. Zamanın dışında, insanların tarihinin dışında kalmış bir ülkeydi burası, belki de dünya kurulduğunda diğer ülkelerden ayrı düşmüş, hiçbir şeyin doğup ölemediği bir ülke. Erkekler sık sık yıldızlara; arzın üzerinde kumdan bir köprü gibi uzanan uzun, beyaz yola bakıyorlardı. Sardıkları kif yapraklarını tüttürürken arada bir-iki laf ettikleri oluyordu. Birbirlerine yol öyküleri anlatıyor, Hıristiyanların askerlerine karşı verilen savaşla ilgili söylentilerden, alınacak öçlerden söz ediyor, daha sonra geceye kulak veriyorlardı.

Çalı çırpı ateşinin alevleri bakır çaydanlığın altında oynaşıyor, suyun fokurdadığı duyuluyordu. Maltızın öbür ucunda kadınlar konuşuyor, içlerinden biri göğsünde uykuya dalan bebeğine ninni mırıldanıyordu. Yabani köpekler uluyor ve kumulların çukurlarında yankılanan sesleri, başka yabani köpek ulumaları gibi onlara karşılık veriyordu. Hayvanların kokusu yükseliyor, kül rengi kumun nemine, maltız dumanlarının kekre kokusuna karışıyordu.

Daha sonra kadınlar ve çocuklar çadırın altında

uyudular, erkekler harmanilerine sarınarak sönmüş ateşin çevresinde yattılar. Kapkara gökyüzü giderek ışırken onlar kum ve taş alanda yok oluyorlardı.

Aylarca, belki de yıllarca yürümüşlerdi böyle. Kumul dalgalarının arasında gökyüzünün rotasını izlemişlerdi. Draa'dan, Kamgrut'tan, İguidi erg'n-den[1] gelen yolları, ya da daha kuzeyde, Atlas setlerinin büyük surlarına ulaşan Ait Atta, Gheris, Tafilelt yolunu, ya da Hank'ın ötesinde büyük Tombuktu kentine dalan uçsuz bucaksız yolu. Kimi yollarda ölmüş, kimi doğmuş, kimi evlenmişti. Hayvanlar da telef olmuş, toprağın derinliğini bereketlendirmek için gırtlakları kesilmiş, vebadan ölenlerin leşleriyse sert toprağın üzerinde çürümeye bırakılmıştı.

Sanki ne ad vardı burada, ne kelam. Çöl rüzgârı her şeyi yıkıyor, siliyordu. İnsanların bakışları boşluğun özgürlüğünü taşıyordu, tenleri madenleşmişti. Güneş ışığı her yerde patlıyordu. Kızıl, sarı, kül rengi, beyaz kum, hafif kum kayıyor, rüzgârın yönünü gösteriyordu; bütün izleri, bütün kemikleri kaplıyordu kum. Işığı titretiyor, hayatı, kimsenin nerede olduğunu bilmediği bir merkezin ötesine doğru kovalıyordu. İnsanlar çölün onları istemediğinin pekâlâ farkındaydılar. Bu durumda, başka bir yere varmak için, başka ayakların katettiği yollarda durmadan yürüyorlardı. Su *ayn*'larda, gök mavisi gözlerdeydi, ya da eski çamur derelerinin nemli yataklarında. Ama keyifle içilen, ferahlatan bir su değildi bu. Çölün yüzeyindeki bir ter damlasının iziydi ancak, taş kalpli bir Tanrı'nın pintice bir ihsanı, hayatın son çırpınışıydı. Kumun bağrından sökülürcesine çıkarılan ağır su, yarıklardaki ölü su, ishal yapan, kusturan alkali su. O zaman sırtlarını kamburlaştırarak daha ötelere gitmeleri, yıldızların rotasını izlemeleri gerekiyordu.

[1] Sahra'da kumullarla kaplı bölge. (Ç.N.)

Burası bir bakıma insan yasalarının geçersiz olduğu tek, belki de son özgür ülkeydi. Taşlar ve rüzgâr için yaratılmış bir ülke, bir de akrepler ve yabani tavşanlar için; güneş yakarken, gece dondururken kaçıp gizlenmeyi bilenlerin ülkesi.

Şimdi Saguiet el Hamra Vadisi'nin tepesinde belirmişlerdi, kumlu yokuşlardan ağır ağır iniyorlardı. Vadinin dibinde hayat belirtileri başlıyordu: Kuru taş duvarlarla çevrili tarlalar, deve barınakları, bodur palmiye dallarından barakalar, yan yatmış gemileri andıran büyük çadırlar. Erkekler topuklarını kayan kuma daldırarak ağır ağır iniyor, kadınlar yavaşlıyor ve kuyuların kokusuyla birden çileden çıkan hayvan sürülerinin gerisinde kalıyorlardı. Uçsuz bucaksız vadi giderek belirginleşiyor, taşlı düzlüğün altında uzanıyordu.

Nur, berrak gölün çevresinde sık saflar halinde topraktan fışkıran koyu yeşil palmiyeleri, beyaz sarayları, minareleri, çocukluğundan beri Smara kentinden söz ederken ona anlatılan her şeyi arıyordu. Ağaç görmeyeli öyle uzun zaman olmuştu ki! Gözleri kumdan ve ışıktan yarı kapalı, kollarını hafifçe aralayarak vadinin eteğine doğru yürüyordu.

Erkekler vadinin dibine doğru indikçe, bir an görür gibi oldukları kent gözden kayboluyor, yerini kuru ve çıplak toprağa bırakıyordu. Hava sıcaktı, ter Nur'un yüzünden sel gibi boşanıyor, mavi giysilerini kalçalarına ve omuzlarına yapıştırıyordu.

Sanki vadinin yarattığı başka erkekler, başka kadınlar da çıkıyordu şimdi ortaya. Kadınlar akşam yemeği için maltız ateşini yakmıştı, kımıldamadan duran çocuklar ve erkekler tozlu çadırların önünde dikiliyordu. İnsanlar hamada'nın[1] ötesindeki çölün dört bir yanından kopup gelmişlerdi buraya. Şeheyba ve Ureksiz dağlarından, Sirua'dan, Um Çakurt

[1] Kayalık düzlük. (Ç.N.)

dağlarından, Güney'deki büyük vahaların, yeraltı gölü Gurara'nın bile ötesinden. Dağları Tarmahat'a doğru Mayder geçidinden aşmışlardı, ya da daha güneyde Regbat'tan, Draa'nın Tingut ile buluştuğu yerden. Bütün güney halkları burada toplanmıştı, bedeviler, tacirler, çobanlar, talancılar, dilenciler. Kimileri belki de Biru Krallığı'ndan yola çıkmıştı, ya da büyük Ualata vahasından. Yüzleri, uçsuz bucaksız çölün bağrındaki korkunç sıcağın, gecelerin ölümsüz soğuğunun izlerini taşıyordu... Kimilerinin teni neredeyse kızıla çalan bir karalıktaydı, ince uzundular, bilinmeyen bir dil konuşuyorlardı; bunlar çölün öbür ucundan, Borku ve Tibesti'den gelen Tubbular'dı, denize kadar uzanan kola cevizi ağaçlarının meyvelerini yerlerdi.

İnsan ve hayvan sürüsü yaklaştıkça vadideki insan karaltıları çoğalıyordu. Eğri büğrü akasyaların gerisinde dallardan ve çamurdan kulübeler, beyaz karınca yuvaları gibi çıkıyordu ortaya; kerpiç evler, tahta ve çamurdan hücreler, hele kırmızı toprağı minicik petek gözlerine bölen, diz boyunu bile aşmayan kuru taşlardan duvarlar. Eyer kiliminden büyük olmayan tarlalarda harratin[1] köleler birkaç fide bakla, biber ve darı yetiştirmeye çalışıyordu. Kaktüsler en ufak nemi kapmak için kısır köklerini vadiye daldırmışlardı.

Geldikleri yer işte burasıydı, büyük Smara kentine doğru yol alıyorlardı. İnsanlar, hayvanlar hep birlikte Saguiet Vadisi'nin derin yarasının dibinde, kıraç toprağın üzerinde ilerliyordu.

Bu görüntülerle karşılaşmak için çakmaktaşı gibi katı ve keskin nice gün, nice saat geçirmişlerdi. Yara bere içindeki bedenlerinde, kanayan dudaklarında, kavrulmuş bakışlarında nice acı birikmişti. Hayvan bağırtılarını ve diğer insanların

[1] Magripliler'de alt sınıftan insan. (Ç.N.)

uğultusunu duymadan telaşla kuyulara doğru gidiyorlardı. Kuyuların başına gelince, yumuşak toprağa set çeken taş duvarın önünde durdular. Çocuklar hayvanları taşlar atarak uzaklaştırdılar, o arada erkekler namaza durdu, sonra her biri yüzünü suya daldırdı ve uzun uzun içti.

Çölün ortasındaki suyun gözleri böyleydi işte. Ilık su hâlâ rüzgârın, kumun ve gecenin, buz kesmiş koca gökyüzünün gücünü taşıyordu. Nur suyu içtikçe, onu kuyudan kuyuya kovalayan boşluğun içine dolduğunu hissediyordu. Bozbulanık ve tatsız sıvı, midesini bulandırıyor, susuzluğunu gidermeye yetmiyordu. Su sanki bedenini kum tepelerinin ve engin taşlı düzlük yerin sessizliği ve yalnızlığıyla dolduruyordu. Kuyularda su kıpırtısızdı, metal gibi pürüzsüzdü, üzerinde çerçöp ve hayvanların havı yüzüyordu. Diğer kuyuda kadınlar yıkanıyor, saçlarını tarıyordu.

Kadınların yanında keçiler ve hecin develeri kıpırdamadan duruyordu, kuyuların çamuruna sanki kazıklarla mıhlanmışlardı.

Çadırların arasında başka erkekler de gidip geliyordu. Bunlar, çölün mavi savaşçılarıydılar, peçeliydiler, hançerleri ve uzun tüfekleri vardı. Uzun adımlarla kimseye bakmadan yürüyorlardı. Üstleri başları lime lime Sudanlı köleler darı ya da hurma yüklerini ya da yağ tulumlarını taşıyorlardı. Beyazlar, koyu maviler içindeki büyük otağın soyluları, neredeyse kapkara olan Şlöhler, kızıl saçlı, derileri lekelerle kaplı kıyı çocukları, hiçbir ırktan olmayan, adları olmayan insanlar, suya yanaşmayan cüzamlı dilenciler hep birlikte taş ve kırmızı toprakla kaplı alanda yürüyor, Kutsal Smara kentinin surlarına doğru ilerliyorlardı. Çölden birkaç saatliğine, birkaç günlüğüne kaçmışlardı. Ağır çadır bezlerini açıyor, yün harmanilerine sarınıp geceyi bekliyorlardı. Şimdi, üzerine yoğurt dökül-

müş darı ezmesi, ekmek, bal ve biber çeşnili kurutulmuş hurmalar yiyorlardı. Akşam karanlığında sinekler ve sivrisinekler çocukların saçlarının etrafında fır dönüyor, yabanarıları, ellerine, toza bulanmış yanaklarına konuyordu.

Şimdi, seslerini iyice yükselttiler, çadırların boğucu kuytusunda kadınlar gülüşüyor, oyun oynayan çocuklara küçük çakıl taşları atıyorlar. Sözler erkeklerin dudaklarından esrikçe dökülüyor, sözcükler şarkı söylüyor, bağırıyor, gırtlaklarda yankılanıyordu. Çadırların arkasında, Smara kentinin yakınında rüzgâr akasya dallarında, bodur palmiyelerin yapraklarında ıslık çalıyordu. Ama yüzleri ve bedenleri indigo ve terden masmavi kesilmiş erkek ve kadınlar yine de sessizlik içinde sayılırlardı, çünkü onlar çölü terk etmemişlerdi.

Unutmuyorlardı. Kum tepelerinin üzerinden geçen, dur durak bilmeyen büyük sessizlik, bedenlerine, içlerine işlemişti. Gerçek sır buydu işte. Tüfekli adam arada bir Nur ile konuşmayı kesiyor ve geriye bakıyordu, vadinin başına doğru, rüzgârın geldiği yere.

Kimi zaman başka kabileden bir erkek çadıra yaklaşıyor, iki elini açıp uzatarak selam veriyordu. Tek tük sözcük çıkıyordu ağızlarından, birkaç ad değiştokuş ediyorlardı, ama bunlar hemen silinivéren sözcükler ve adlardı, kum rüzgârının az sonra gömeceği hafif, belli belirsiz izler.

Gece bastırdığında kuyu sularının hükümranlığı yeniden kuruluyordu. Saguiet el Hamra Vadisi'nde geceler daha ılımlıydı. Yeniay gökyüzünde yükseliyordu. Yarasalar çadırların çevresinde fır dönmeye başlıyor, kuyu sularına değercesine uçuşuyordu. Maltızların ışığı titreşiyor, ortaya kızgın yağ ve is kokuları yayılıyordu... Birkaç çocuk, gırtlaktan gelen ve köpek ulumalarını andıran bağırtılarla çadırların arasında dört dönüyor-

du. Hayvanlar, ayakları köstekli hecin develeri kuru taştan çemberler içine alınmış, koyun ve keçiler şimdiden uykuya dalmıştı.

Erkekler artık tetik üstünde değildi. Kılavuz tüfeğini çadırın girişine dayamış, gözlerini karşıya dikerek kif tüttürüyordu. Maltızların yanında oturan kadınların tatlı seslerini ve gülüşmelerini duymuyordu bile. Aklı başka akşamlarda, başka yollarda olmalıydı. Teninde güneşin yakıcılığı ve boğazında susuzluğun acısı yeni bir özlemin başlangıcıydı sanki. Uyku Smara kentini ağır ağır sarıyordu. Başka bir yerde, güneyde, büyük Hamada'da, geceleri uyku tutmazdı insanı, rüzgâr kumun üzerinde esip dağların kalkanlarını çıplaklaştırdığında, soğuğun uyuşukluğu sarardı. Çöl yollarında uyku yoktu. Yorgunluktan ve ışıktan kavrulmuş gözlerle durmadan bakarak yanaşır ve ölünürdü. Arada bir Mavi Adamlar kendi kabilelerinden birine rastlarlardı; kumun üzerine dimdik oturmuş, bacaklarını uzatmış, uçuşan lime lime giysilerinin arasında bedeni kıpırtısız. Yüzü kül rengi, kararmış gözleri dalgalanan kum tepelerinin ufkuna dikilmiş, çünkü ölüm onu öylece yakalamış.

Uyku su gibidir. Kaynaklardan uzakta kimsenin gözünü uyku tutmaz. Rüzgâr stratosfer rüzgârı misali eser, arzın bütün ısısını çekip götürür.

Ama burada, kızıl vadide yolcular uyuyabiliyordu.

Kılavuz herkesten önce uyanıyor, çadırın önüne dikiliyordu, vadi boyunca Hamada'ya doğru ağır ağır yükselen pusu izliyordu. Pusun geçtiği yerde gece siliniyordu. Ellerini göğsüne kavuşturan kılavuz neredeyse hiç soluk almıyordu, gözkapakları sabitti. Doğuda, tepelerin üzerinde beliren şafağın ilk ışığını, fecrin beyaz lekesini böylece bekliyordu. Işık belirince elini Nur'un omzuna koyarak onu yavaşça uyandırıyordu. Birlikte sessiz-

ce uzaklaşıyor, kuyulara giden kumlu patikada yürüyorlardı. Uzaklarda köpekler havlıyordu. Şafağın kül rengi aydınlığında adam ve Nur aptes alıyor ve şartlanıyordu. Kumdan ve geceden doğan kuyu suyu soğuk ve arıydı. Adam ve çocuk bir kez daha ellerini yüzlerini yıkıyor, sonra sabah namazını kılmak için kıbleye dönüyorlardı. Gökyüzü ufku aydınlatmaya başlamış oluyordu.

Konaklama yerlerinde, maltızlar alacakaranlığın içinde kızıl ışıklar saçıyordu. Kadınlar su çekmeye gidiyor, küçük kızlar hafifçe bağrışarak suların içinde koşuşuyor, sonra cılız boyunlarının üzerinde dengede tuttukları testilerle, sendeleyerek geri dönüyorlardı.

Hayatın sesleri konaklama yerlerinde ve çamurdan evlerde yükselmeye başlıyordu; madenî sesler, taş ve su sesleri. Meydanda toplanmış sarı köpekler havlayarak dönüp duruyorlardı. Develer ve öbür hayvanlar tepiniyor, kırmızı bir toz bulutu yükseltiyordu.

Saguiet el Hamra'nın üzerinde ışığın güzel olduğu an buydu işte. Altın ve bakır yansımalarla hem gökyüzünden, hem yerden geliyordu ışık; çıplak gökyüzünde, yakmadan, bunaltmadan titreşiyordu. Genç kızlar çadırın bir kanadını aralayarak gür saçlarını tarıyor, bitlerini ayıklıyor, mavi peçelerini tutturacakları topuzu topluyorlardı; güzel ışık, yüzlerinin ve kollarının bakır teninde parıldıyordu.

Nur kumun ortasına çömelmiş, konaklama yerlerinin üzerinde gökyüzünü saran ışığa kımıldamadan bakıyordu. Keklik sürüleri boşlukta ağır ağır süzülüyor, kızıl vadinin girişine doğru yükseliyordu. Nereye gidiyorlardı? Kim bilir, belki de Saguiet'in başladığı yere, Agmar tepeleri arasındaki kırmızı toprakla kaplı dar vadilere kadar giderlerdi. Daha sonra, güneş inişe geçtiğinde, tarlaların üzerinde, akkarınca yuvalarını andıran insan evlerinin bulunduğu vadiye dönerlerdi.

Belki de Ayun'u tanıyorlardı, damları yer yer kırmızı metalden olan çamur ve tahtadan kenti, belki de zümrüt ve tunç denizi bile tanıyorlardı, özgür denizi?

Yolcular Saguiet el Hamra'ya akın etmeye başlamıştı. Kızıl toz bulutları kaldırarak kum tepelerinden aşağı inen insan ve hayvan kervanlarıydı bunlar. Konaklama yerlerinin önlerinden başlarını bile çevirmeden geçiyorlardı, çölün ortasındaymış gibi hâlâ uzak ve yalnızdılar.

Kanayan ağızlarını ıslatmak için kuyuların suyuna doğru ağır ağır yürüyorlardı. Tepede rüzgâr Hamada'nın üzerine esmeye başlamıştı. Vadide, bodur palmiyelerin tepesinde, dikme çalılıklarda, kuru taş labirentlerde esinti hafifliyordu. Oysa Saguiet'ten uzaktayken dünya yolcuların gözünü kamaştırıyordu; keskin kayalarla kaplı ovalar, yürek parçalayan dağlar, yarıklar, güneşi yansıtan kum gölleri. Gökyüzü uçsuz bucaksızdı, mavisi öyle katıydı ki yüzü kavuruyordu. Daha da uzaklarda insanlar, kumul ağlarının içinde, yabancı bir dünyada yürüyüp duruyordu.

Oysa onların gerçek dünyası buydu. Bu kum, bu taşlar, bu gökyüzü, bu güneş, bu sessizlik, bu sancıydı, yoksa insan seslerinin ve çeşme şırıltılarının yankılandığı metal ve çimentodan kentler değil. Çölün her şeyi mümkün kılan bomboş düzeni, insanın, gölgesi bile olmadan kendi ölümünün kıyısında yürüdüğü yer burasıydı işte. Mavi Adamlar silinmiş patikayı izleyerek Smara'ya doğru yürüyorlardı.

Dünyada, hiç kimsenin olamayacağı kadar özgürdüler. Çevrelerinde kımıl kımıl kum tepeleri, boşluğun bilinmeyen dalgaları göz alabildiğine uzanıyordu. Kadınlar ve çocuklar kuma yalınayak basıyor, rüzgârın hemencecik sildiği hafif izler bırakıyorlardı. Uzakta, yer ile göğün arasında se-

raplar yüzüyordu; beyaz kentler, pazar yerleri, erzak yüklü deve ve eşek kervanları, pürtelaş düşler. İnsanların kendileri de, açlığın, susuzluğun ve yorgunluğun kıraç toprak üzerinde yarattığı serapları andırıyorlardı.

Yollar Saguiet el Hamra'nın çevresinde giderek daralan çemberler çizerek hep başlangıç noktasına dönüyordu. Ancak bu, sonu olmayan bir yoldu, çünkü insan hayatından uzundu.

İnsanlar doğudan geliyordu, Adme Rieh dağlarının ötesinden, Yetti'nin, Tabelbala'nın ötesinden. Güney'den gelenler vardı, el Harişa vahasından, Abd ül Malik kuyusundan yola çıkarak, batıya, kuzeye doğru deniz kıyısına kadar yürümüşler, ya da büyük Teghaza tuzlalarını aşmışlardı. Yollarının yeniden nereye düşeceğini bilmeden erzak ve cephaneyle yüklü olarak kutsal toprağa, büyük Saguiet el Hamra Vadisi'ne geri dönmüşlerdi. Yıldızların rotasına bakarak yol almışlar, gökyüzü kızıla çaldığında ve kumullar kımıldamaya başladığında kum fırtınalarından kaçmışlardı.

Erkek-kadın böyle yaşıyordu işte, dur durak bilmeden yürüyerek. Günün birinde güneş ışığında çarpılarak, düşman kurşunuyla vurularak ya da ateşler içinde eriyerek ölüp gidiyorlardı. Kadınlar çadırın kuytusunda çömelip çocuklarını doğuruyor; iki kadın onlara destek oluyor, karınlarını büyük bir bez sargıyla sıkıştırıyorlardı. Dünyaya geldikleri andan itibaren insanlar, uçsuz bucaksız boşluğa, kuma, devedikenlerine, yılanlara, farelere, hepsinden de öte, rüzgâra aittiler, çünkü gerçek aileleri onlardı. Bakır saçlı küçük kızlar hayatın sonu gelmez devinimlerini öğrenerek büyüyorlardı. Pürüzsüz gökyüzünün altında, alçıtaşından ovaların büyüleyici boşluğundan başka aynaları yoktu. Erkek çocuklar yürümeyi, konuşmayı, avlanmayı ve savaşmayı öğreniyorlardı, bütün bunlar kumun üzerinde ölmeyi öğrenmek için.

Erkekler kısmında, çadırın önünde hareketsiz duran kılavuz uzun süre kervanların kumullara, kuyulara doğru yol alışını izlemişti. Güneş, esmer yüzünü, kartal gagasını andıran burnunu, bakır rengi uzun, kıvırcık saçlarını aydınlatıyordu. Nur ona bir şeyler söylemiş ama dinletememişti. Daha sonra konaklama yeri sakinleşince Nur'a işaret etti ve birlikte, kuzeye, Saguiet el Hamra'nın merkezine doğru giden izi sürmeye başladılar. Kimi zaman Smara'ya giden birilerine rastlıyor ve bir çift kelam ediyorlardı:

"Kimsin?"

"Bu Sba. Ya sen?

"Yuemaya."

"Nereden geliyorsun?"

"Ayn Rag'dan."

"Ben Güney'de Iguetti'denim."

Sonra birbirleriyle vedalaşmadan ayrılıyorlardı. Daha ilerde neredeyse kaybolan iz, kayalıklardan, cılız akasya ağaçlıklarının arasından geçiyordu. Kızıl toprakta dikilen sivri çakıllar yüzünden yürümek zordu ve Nur, babasını güçlükle izliyordu. Işık daha da sertleşmişti, rüzgâr ayaklarının altında toz bulutları kaldırıyordu. Bu noktada vadi artık bütün açıklığıyla görünmüyordu. Yer yer metal gibi ışıyan kül rengi ve kızıl bir yarık halindeydi. Kurumuş sel yatağını çakıl taşları doldurmuştu; beyaz, kırmızı taşlar, güneşin kıvılcımlar çaktırdığı siyah çakmaktaşları.

Kılavuz, öne doğru eğilmiş, güneşe karşı yürüyordu; başı, yün harmanisiyle örtülüydü. Çalılıkların tırnakları Nur'un giysilerini parçalıyor, bacaklarını ve çıplak ayaklarını çiziyor, ama o aldırmıyordu. Bakışları önüne, aceleyle yürüyen babasının gölgesine dikilmişti. Bir anda, ikisi birden durdu. Taşlı tepelerin arasında, gökyüzünün aydınlığında ışıyan beyaz bir türbe görünmüştü. Adam kımılda-

madan duruyordu, türbeyi selamlarmış gibi hafifçe öne eğilmişti. Sonra, yuvarlanan taşların arasında yeniden yürümeye koyuldular.

Kılavuz gözlerini indirmeden ağır ağır türbeye doğru tırmanıyordu, yaklaştıkça kubbe kızıl taşların arasından göğe yükseliyordu sanki. Çok güzel ve saf bir ışık türbeyi aydınlatıyor, kızışmış havanın içinde daha da büyütüyordu. Burada gölge yoktu, yalnızca tepenin keskin taşları ve altta kurumuş sel yatağı.

Türbenin önüne geldiler. Yapı kırmızı taştan bir kaidenin üzerinde yükselen kireç badanalı çamurdan dört duvardan oluşuyordu. Fırın kapısını andıran tek girişini geniş bir kırmızı taş örtüyordu, duvarların üzerine oturtulmuş beyaz kubbe yumurta biçimindeydi, tepesinde bir mızrak ucu yükseliyordu. Nur bakışlarını türbenin girişinden ayıramıyordu, baktıkça kapı gözlerinde büyüyor, surları kireçtaşından, kubbesi dağ kadar heybetli koskoca bir anıtın kapısına dönüşüyordu. Çöl rüzgârı ve sıcağı, günün yalnızlığı burada son buluyordu; silik izlerin, yolunu şaşıranların, meczupların, yenik düşenlerin bile izlerinin son bulduğu yer burasıydı. Burası çölün bağrıydı, belki de insanlar buraya ilk ayak bastıklarında, her şeyin başladığı yerdi. Türbe kırmızı tepenin yamacında ışıldıyordu. Güneş ışığı sertleşmiş toprağın üzerine yansıyor, beyaz kubbeyi kavuruyor, arada bir, duvarın çatlakları boyunca kızıl toz dereleri akıtıyordu. Türbenin başında Nur ile babasından başka kimse yoktu. Saguiet el Hamra Vadisi'ni yoğun bir sessizlik sarmıştı.

Yayvan taşı devirip yuvarlak girişten içeri baktığında güçlü ve soğuk karanlığı gördü ve yüzüne soluk gibi bir şeyin estiğini duyar gibi oldu.

Türbenin çevresinde, ziyaretçilerin adımlarının sertleştirdiği kırmızı bir toprak alan vardı. Kılavuz ile Nur dua etmek için önce buraya geçtiler.

Burada, yamacın tepesinde, dervişin türbesinin yanı başında, kurumuş sel yatağı, göz alabildiğine uzanan Saguiet el Hamra Vadisi ile mavi gökyüzüne sırt vermiş başka tepelerin, başka kayalıkların belirdiği engin ufkun arasında sessizlik daha da yürek paralayıcıydı. Dünya sanki devinmeye ve konuşmaya ara vermiş, taş kesilmişti.

Arada bir, Nur yine de çamur duvarların çıtırtılarını, bir böceğin vızıltısını ve rüzgârın iniltisini duyuyordu.

"Ben geldim," diyordu toprağa diz çöken adam. "Babamın ruhu, atamın ruhu, medet diliyorum senden. Ölmeden, hayırduanı almak için çölü aşıp geldim. Şefaat et bana. Madem senin kanını taşıyorum, hayırduanı esirgeme. Ben geldim."

Böyle diyordu kılavuz ve Nur babasının sözlerini dinliyor, ama anlamıyordu. Adam bazen sesini yükseltiyor, bazen fısıldıyor, bazen başını iki yana sallayarak terennüm ediyor ve durmadan şu sade sözleri söyleyip duruyordu: "Ben geldim, ben geldim."

Öne doğru eğiliyor, kırmızı tozu avuçluyor ve yüzüne, alnına, gözkapaklarına, dudaklarına akıtıyordu.

Sonra doğruldu, kapıya doğru yürüdü, diz çöktü, alnını eşik taşına dayayarak secde edip yine dua okudu. Türbenin alacakaranlığı gecenin sisi gibi ağır ağır dağılıyordu. Türbenin duvarları, yapının dış yüzü gibi çıplak ve beyazdı, basık tavanının kırmızı çamurla karılmış dallardan kasası görünüyordu.

Nur da şimdi yüzükoyun sürünerek içeri giriyordu. Ayaklarının altında koyun kanıyla karılmış soğuk ve katı zemini hissediyordu. Türbenin bir ucunda kılavuz sertleşmiş toprağın üzerine yüzüstü kapanmıştı. Kollarını ileri doğru uzatarak elleriyle toprağa dokunuyor, onunla bütünleşiyordu.

Artık dua etmiyordu, terennüm etmeyi de kesmişti. Ağzını toprağa dayamış, usul usul soluk alıyordu, boğazında ve kulaklarında kanının vuruşlarını dinliyordu. Sanki ağzından, alnından, avuçlarının içinden ve karnından, kendisine yabancı bir şeyler doluyordu içine; bağrının derinliklerine işleyen ve onu gözle görülmez şekilde değiştiren bir şey, belki de sessizlikti bu; çölden, kumul denizinden, ay ışığına batmış kayalık dağlardan, ya da güneş ışığının bir yağmur perdesi gibi tökezlediği pembe kum ovalarından gelen sessizlik, gökyüzüne göz gibi dikilmiş yeşil su deliklerinin sessizliği, rüzgârın özgür olduğu, bulutsuz, kuş uçmayan gökyüzünün sessizliği.

Yere uzanmış adam uzuvlarının uyuştuğunu hissediyordu. Karanlık, uyku öncesinde olduğu gibi gözlerine doluyordu... Bununla birlikte, karnından, ellerinden içeri süzülen yeni güç her bir kasında ışıldıyordu. İçindeki her şey değişime uğruyor, oluşuyor, bütünleşiyordu. Yüreğinde acı, arzu, öç alma duygusu yoktu artık. Unutmuştu, duanın suları zihnini yıkamış gibiydi. Sözcükler de silinmişti. Türbenin loş serinliği onları da gereksiz kılmıştı. Bunların yerini kanla karılmış toprakta titreşen bir garip akım, bir dalga, bir sıcaklık almıştı. Dünyada var olan hiçbir şeye benzemiyordu bu. Toprağın derinliğinden gelen ve uzayın boşluğuna doğru giden, düşünceye yer vermeyen doğrudan bir güçtü bu, yere uzanmış adamla dünyanın geri kalan bölümünü birleştiren görünmez bir baş vardı sanki.

Nur soluk almaktan bile çekiniyor, türbenin loşluğunda babasına bakıyordu. Aralanmış parmakları soğuk toprağa değiyor, toprak onu baş döndürücü bir hızla boşlukta sürüklüyordu.

Uzun süre öylece kalakaldılar, kılavuz toprağa uzanmış, Nur ise çömelmişti, açık gözleri kıpır-

tısızdı. Her şey sona erince adam ağır ağır doğruldu ve oğlunu dışarı çıkarttı. Türbenin duvarına yaslanarak kapının yanına oturdu, sonra girişini örtmek için taşı yuvarladı. Saatler boyu aç susuz yürümüşçesine bitkin görünüyordu. Ama içinde yeni bir güç, bakışını aydınlatan bir mutluluk vardı. Şimdi ne yapması gerektiğini biliyordu sanki, izleyeceği yolu artık öğrenmişti. Yün harmanisinin ucuyla yüzünü örttü, ağzından tek sözcük çıkmadan, yalnızca başını hafifçe oynatarak ve gırtlağının içinden terennüm ederek dervişe teşekkür etti. Uzun mavi elleri toprağı okşuyor, ince tozu avuçluyordu.

Önlerinde güneş gökyüzünde eğrisini çiziyor, Saguiet el Hamra'nın karşı tarafına ağır ağır iniyordu. Tepelerin ve koyakların gölgeleri vadinin dibinde uzuyordu. Oysa kılavuz hiçbir şeyin farkında değildi sanki. Sırtını türbenin duvarına yaslamış kımıldamadan duruyor, ne günün geçtiğini hissediyordu, ne açlığı, ne susuzluğu. Başka bir zamana ait başka bir güç dolduruyordu içini. Onu insan türüne yabancılaştıran bir güç. Belki de hiçbir beklentisi kalmamıştı, hiçbir şey bilmiyordu; çölün kendisi gibi sessizlik, hareketsizlik, hiçlik olmuştu.

Hava kararmaya başlayınca Nur korktu ve babasının omzuna dokundu. Adam hiçbir şey söylemeden hafifçe gülümseyerek ona baktı. Birlikte tepeden aşağıya, kurumuş sel yatağına doğru inmeye başladılar. Karanlığın basmasına karşın gözleri acıyor, sıcak rüzgâr yüzlerini ve ellerini yakıyordu. Adam yolda yürürken hafifçe sendeliyordu, Nur'un omzuna yaslanmak zorunda kaldı.

Aşağıda, vadinin dibinde kuyuların suyu karanlıktı. Sivrisinekler havada cirit atıyor, çocukların gözkapaklarını sokmaya çalışıyordu. Daha uzakta, Smara'nın kırmızı duvarlarının yakınında

yarasalar çadırlara teğet geçiyor, maltızların çevresinde dönüp duruyordu. İlk kuyunun önüne geldiklerinde Nur ve babası aptes almak için durdular, sonra gecenin indiği yöne dönerek günün son namazını kıldılar.

O günlerde giderek büyüyen kalabalıklar Saguiet el Hamra Vadisi'ne akın etti. Güney'den geliyorlardı, bazılarının develeri ve atları vardı, ama hayvanlar yolda susuzluktan ve hastalıktan telef olduğu için çoğu yayan geliyordu. Genç çocuk Smara'nın çamurdan surunun çevresinde her gün yeni konaklama yerleri görüyordu. Her akşam, karanlık basarken Nur, toz bulutları arasında gelen yolculara bakıyordu. Bu kadar çok insanı hiç bir arada görmemişti. Erkek ve kadın seslerinden oluşan sürekli bir curcunaydı bu; tiz çocuk çığlıkları, ağlama seslerine karışan keçi ve kuzu melemeleri, koşulmuş hayvanların takırtıları, deve böğürtüleri. Kumdan, Nur'un pek iyi tanımadığı garip bir koku yükseliyor ve akşam esintisiyle dalga dalga yayılıyordu; güçlü bir kokuydu, hem kekre, hem tatlı, insan teninin kokusu, soluk, ter kokusu. Alacakaranlıkta odunkömürü, çalı çırpı ve tezek ateşleri yanıyor, maltızların dumanı çadırların üzerinde yükseliyordu. Nur, bebelerini uyutan kadınların tatlı ezgilerini duyuyordu.

Şu sırada gelenlerin çoğu yaşlı, kadın ve çocuktu. Çölü aşmak için yaptıkları zorlu yürüyüşlerden bitkin düşmüşlerdi, üstleri başları yırtıktı, yalınayaktılar, ya da ayaklarına çaputlar dolamışlardı. Işığın yaktığı yüzler kararmıştı, gözler kömür parçaları gibiydi. Küçük çocuklar çırılçıplak dolaşıyordu, bacakları yaralar içindeydi, karınları açlıktan ve susuzluktan şişmişti.

Nur konaklama yerini arşınlıyor, çadırların arasında dolanıyordu. Daha önce hiç böyle yoğun bir kalabalık görmediği için şaşırıyor, aynı zamanda yüreği daralıyordu, çünkü nedenini anlayamadığı halde bu erkek, kadın ve çocukların birçoğunun yakında öleceğini hissediyordu.

Çadırların arasındaki patikalarda ağır ağır yürüyen yeni yolcularla karşılaşıyordu durmadan; güneyin en uzak yörelerinden geliyorlardı. Sudanlılar gibi kara deriliydiler, Nur'un bilmediği bir dil konuşuyorlardı. Erkeklerin çoğunun yüzü örtülüydü, yün harmanilere ve mavi çaputlara sarınmışlardı, ayaklarında keçi derisinden çarıklar vardı; tunç namlulu, çakmaklı uzun tüfekler, mızraklar, hançerler taşıyorlardı. Nur kenara çekilip onlara yol veriyor ve Smara kapısına doğru gidişlerini izliyordu. Ma el Aynin adıyla anılan büyük Şeyh Mevlay Ahmed ben Muhammed el Fadel'i selamlamaya gidiyorlardı. Hepsi, birden şeyhin evinin avlusunu çepeçevre saran kurumuş çamurdan şekillere gidip oturuyordu. Sonra, güneş batarken kuyunun yanında kıbleye doğru kuma diz çöküyor, bedenlerini çöle döndürerek ibadet ediyorlardı.

Karanlık basınca Nur, babasının çadırına dönmüş ve ağabeyinin yanına oturmuştu. Çadırın sağ tarafında anası ve kız kardeşleri, erzaklar ile devenin semerinin arasında kilimlere uzanmış konuşuyorlardı. Sessizlik yavaşça Smara'nın ve vadinin üzerine çöküyor, insan sesleri ve hayvan bağırtıları birbiri ardı sıra kesiliyordu. Kara gökyüzünde dolunay beliriyordu; görkemli, şişkin beyaz bir kurs. Gün boyunca kuma sinen sıcağa karşın gece ayazdı. Ayın önünde uçuşan birkaç yarasa hızla yere dalış yapıyordu. Nur yan dönmüş, başını koluna dayamıştı, uykuyu beklerken bakışlarıyla onları izliyordu. Ansızın, farkına bile varmadan gözleri açık uyuyakaldı.

Uyandığında, zamanın geçmediği gibi garip bir duyguya kapıldı. Gözleri ayı aradı ve batı yönünde batmaya başladığını görünce uzun süredir uyumakta olduğunu anladı.

Konaklama yerinin üzerindeki sessizlik yürek daraltıcıydı. Duyulan tek ses, bir yerlerden, çölün kapılarından gelen yabani köpeklerin ulumalarıydı.

Nur kalkınca babasıyla kardeşinin çadırda olmadığını gördü. Alacakaranlıkta, çadırın sol köşesinde kilimlere sarınmış kadın ve çocukların belli belirsiz karaltıları görünüyordu yalnızca. Nur, konaklama yerlerinin arasındaki kumlu patikalardan Smara surlarına doğru yürümeye başladı. Ay ışığının aydınlattığı kum bembeyazdı, üzerindeki çakıl taşları ve çalılar mavi lekeler oluşturuyordu. Çıt çıkmıyordu, bütün insanlar uykudaydı sanki, ama Nur erkeklerin çadırların altında olmadığını biliyordu. Uyuyanlar yalnız çocuklardı. Harmanilere ve kilimlere sarınmış kadınlar dışarıya bakıyordu. Gecenin ayazı genç çocuğu ürpertmişti, çıplak ayaklarının altında kum soğuk ve sertti.

Kentin surlarına yaklaşınca Nur erkek seslerinin uğultusunu duydu. Az ötede, kentin kapısının önüne çömelmiş, uzun filintasını dizlerine dayamış bir nöbetçinin hareketsiz gölgesini gördü. Ama Nur çamurdan surun yıkık olduğu bir yeri biliyordu, böylece nöbetçinin önünden geçmeden Smara'ya girebildi.

Şeyh'in evinin avlusunda yapılan erkekler toplantısını hemen keşfetti. Üzerlerinde yeşil çay demlemek için su bulunan büyük bakır çaydanlıkların yer aldığı maltızların çevresinde beşer altışar oturmuşlardı. Nur sessizce aralarına katıldı. Kimsenin ona baktığı yoktu. Hepsinin aklı, evin kapısının önünde topluca duran savaşçılardaydı. Başını örten beyaz yünden sade bir harmaniye bü-

rünmüş yaşlı bir adama kımıldamadan bakan maviler içinde birkaç çöl savaşçısı ve sırayla ateşli sözler söyleyen iki genç erkek vardı.

Nur'un oturduğu yerden ne söylediklerini anlaması mümkün değildi, çünkü daha önce söylenenleri tekrarlayan ya da yorumlayan erkek seslerinin uğultusu ortalığı kaplamıştı. Gözleri karanlığın ve maltızların kızıl ışığının çatışmasına alışınca Nur yaşlı adamı gölgesinden tanıdı. Büyük Şeyh Ma el Aynin'di bu. Smara kuyularına geldiklerinde babasıyla ağabeyinin saygılarını sunmaya gittikleri sırada uzaktan gördüğü zat. Nur yanındakine, Şeyhin çevresindeki iki delikanlının kimler olduğunu sordu. Ona adlarını söylediler:

"Sadbu ile Lardhaf. Altın Zerresi adıyla anılan ve yakında gerçek hükümdarımız olacak olan Ahmed ed Dehiba'nın kardeşleri."

Nur iki savaşçının sözlerini anlamaya çalışmıyordu. Aralarında kımıldamadan duran ve ay ışığıyla aydınlanan harmanisi bembeyaz bir leke oluşturan yaşlı adamın narin yüzüne yöneltmişti tüm dikkatini.

Bütün erkeklerin gözleri de ondaydı. Üzerine dikilen tek bir bakıştı, asıl konuşan oydu sanki, tek bir işaretiyle her şey değişebilirdi, çünkü hareket emrini verecek olan oydu.

Ma el Aynin kımıldamıyordu. Oğullarının sözlerini ve avluda, karşısında oturan yüzlerce erkekten yükselen sürekli uğultuyu duymaz gibiydi. Arada bir başını çeviriyor ve uzaklara, kentinin çamurdan surlarının ötesine, taşlı tepelere doğru, karanlık gökyüzüne bakıyordu.

İstediği yalnızca insanların geldikleri yere geri dönmesi miydi? Bunu düşündükçe Nur'un yüreği daralıyordu. Çevresindeki erkeklerin söylediklerini anlamıyordu. Smara'nın üzerinde gökyüzü uçsuz bucaksızdı, buz gibiydi, yıldızlar ay ışığının beyaz

pusunda boğuluyordu, bu biraz da ölüm, ya da terk işareti gibiydi, kıpırtısız çadırlarda ve kentin surlarında bir boşluk bırakan korkunç terk edilmişliğin işareti. Nur özellikle büyük şeyhin narin gölgesine bakınca bu duyguya kapılıyordu; sanki yaşlı adamın yüreğine, sessizliğine giriyordu.

Diğer şeyhler büyük otağ reisleri ve mavi savaşçılar peş peşe geldiler. Hepsi, yorgunluktan ve kuraklıktan kısılmış sesleriyle güneydeki vadilere ve bedevilerin arasına savaşı sokan Hıristiyanların askerlerinden söz ediyorlardı; Hıristiyanların çölde inşa ettiği, deniz kıyısına kadar uzanan ve kuyuların yolunu kesen terk edilmiş kentlerden söz ediyorlardı. Yenik düştükleri çatışmaları, ölen insanları anlatıyorlardı, sayıları öyle yüksekmiş ki adlarını bile kimse anımsamıyormuş. Çölün içinde kuzeye doğru kaçışan kadın ve çocuk kafilelerinden, yolun her tarafında rastlanan hayvan leşlerinden söz ediyorlardı. Hıristiyan askerleri köleleri azat edip güneye sürdüklerinde tuareg savaşçılarının kafilelerden çaldıkları her köle için Hıristiyanlardan para aldığından, önleri kesilen kervanlardan, gasp edilen mallardan ve davardan, Hıristiyanlarla birlikte çöle dalan eşkıya sürülerinden, güneyde yaşayan Siyhalar'ın kılavuzluk ettiği Hıristiyanların askerî birliklerinden söz ediyorlardı. Sayıları öyle yüksekmiş ki kum tepelerini ufkun bir ucundan bir ucuna kadar kaplıyorlarmış. Sonra atlılar konaklama yerlerini sarıyor, direnenleri oracıkta öldürüyor ve çocukları, deniz kıyısındaki Hıristiyan okullarına yerleştirmek için alıp götürüyorlarmış. Bunları duyduklarında erkek seslerinin uğultusu yükseliyor ve çıkan rüzgârın sesi gibi yankılanıyordu: "Vallahi doğru!"

Nur, kumulların tepesinden geçen çöl rüzgârı gibi önce azan sonra dinen seslerin uğultusunu duyuyordu, boğazı düğümleniyordu, çünkü kent

ve bütün insanlar korkunç bir tehdit altındaydı, bir türlü akıl erdiremediği bir tehdit.

Nur, gözünü bile kırpmadan yaşlı adamın beyaz gölgesine bakıyordu. Şeyh yorgunluğuna ve gecenin ayazına karşın oğullarının arasında kımıldamadan duruyordu. Nur, yalnızca onun, Ma el Aynin'in gecenin gidişini değiştirebileceğini, bir el işaretiyle kalabalığın öfkesini dindirebileceğini ya da ağızdan ağıza yayılacak birkaç sözcükle bir öfke ve kızgınlık seli yaratabileceğini biliyordu. Nur gibi, bütün erkekler de yorgunluktan ve ateşten yanan gözleriyle ona bakıyorlardı. Hepsi güneşten kavrulmuş tenlerinin sertliğini hissediyordu, çöl rüzgârı dudaklarını kurutmuştu. Gözlerini dikmiş, neredeyse hiç kımıldamadan bir işaret bekliyorlardı. Ancak Ma el Aynin durumun farkında görünmüyordu. Gözleri sabitti, bakışları insanların bakışlarını aşarak uzaklara, Smara'nın kurumuş duvarlarının ötesine dikilmişti. Belki de karanlık gökyüzünün derinliklerinde ayın çevresinde yüzen o garip ışıklı pusun içinde insanların dertlerine çare arıyordu. Nur başını kaldırdı ve Küçükayı'nın yedi yıldızının her zaman parıldadığı yere baktı, ama bir şey göremedi. Yalnızca Jüpiter gezegeni seçiliyordu, buz tutmuş gökyüzünde donup kalmıştı. Ay ışığı pusuyla her şeyi kaplamıştı. Nur yıldızları severdi, çünkü küçükken babası ona adlarını öğretmişti; ama bu gece gökyüzünü tanıyamaz olmuştu. Her şey uçsuz bucaksız ve soğuktu, beyaz ay ışığında boğulmuş, körelmişti. Toprağın üzerinde maltız ateşleri erkeklerin yüzünü garip bir şekilde aydınlatan kırmızı çukurlar oluşturuyordu. Her şeyi değişime uğratan, yüzleri, elleri kemiren, boş gözçukurlarına karalar çalan korkuydu; insanların bakışlarındaki ışığı donduran, gökyüzünün derinliklerine o koca çukuru açan, geceydi.

Şeyh Ma el Aynin'in yanında ayakta duran erkekler sırayla konuşmalarını bitirdiler. Bir zamanlar adlarını babasından duyduğu kişilerin hepsi oradaydı, savaşçı kabilelerin reisleri, efsane kahramanları, Makiller, Aribler, Ulad Yahya, Ulad Delim, Arussiyin, İçergiginler, yüzleri kara peçelerle örtülü Regibatlar ve Şlöh dillerini konuşanlar, İdau Belal, İdau Meribat, Ayiba Amranlar, adlarını bilmediği ve Moritanya'nın en ücra köşelerinden, Tombuktu'dan gelenler, maltızların yanında oturmak istemeyerek ürkek ve küçümseyici bir edayla harmanilerine sarınıp meydanın girişinde ayakta duranlar, konuşmak istemeyenler; Nur hepsine bir bir bakıyor, yüzlerini kemiren ve ecellerinin yakın olduğu izlenimini uyandıran korkunç boşluğu hissediyordu.

Ma el Aynin onları görmüyordu. Kimseye bakmamıştı. Yalnız ve bir kez bakışları kısa bir an Nur'un üzerinde durmuştu. Onu bunca erkeğin arasında gördüğüne şaşırmış gibiydi. O belli belirsiz andan sonra Nur'un kalbi daha hızlı, daha kuvvetle çarpmaya başladı ve yaşlı şeyhin karşısında toplanmış adamlara vermesi gereken işareti beklemeye koyuldu. İki oğlu ona doğru eğilip alçak sesle konuşurken yaşlı adam hareketsiz duruyordu, başka şey düşünür gibiydi. Sonunda, entarisinden abanoz tespihini çıkardı, başını öne eğerek tozların arasına çömeldi. Oğulları yanına otururken kendi usulüne göre dua etmeye başladı. Bu basit hareketi yetmişti; insan seslerinin uğultusu kısa sürede kesildi ve dolunayın bembeyaz ışığında meydana keskin ve buz gibi bir sessizlik çöktü. Çölden, rüzgârdan, yaylalardaki kuru taşlardan gelen uzak, belli belirsiz sesler ve yabani köpeklerin kesik havlamaları yeniden ortalığı sarmaya başladı. Erkekler selamlaşmadan, çıt çıkarmadan yerlerinden kalkıp peş peşe meydandan ayrıldı.

Tozlu yolda teker teker yürüyorlardı, çünkü birbirleriyle konuşmayı canları artık çekmiyordu. Babası omzuna dokununca Nur ayağa kalktı ve yola koyuldu. Meydandan ayrılmadan önce yaşlı adamın o garip, narin gölgesine bakmak için arkasını döndü. Şeyh ay ışığında bir başına kalmıştı. Gövdesi, ata binmiş giden biri gibi salınıyor, tekdüze bir sesle dua ediyordu.

Ertesi günler Smara'nın konaklama yerinde sıkıntı daha da arttı. Anlaşılmaz bir şeydi, ama herkes duyuyordu bunu, yürek sızısı gibi, tehdit gibi bir şey. Gün boyunca güneş kasıp kavuruyor, şiddetli ışınları çakıl taşlarının ayırtlarına, kurumuş sel yatağına vuruyordu. Kayalık Hamada'nın yamaçları uzakta titreşiyor ve Saguiet Vadisi'nin üzerinde sık sık seraplar görülüyordu. Günün her saatinde yeni bedevi kafileleri akın ediyordu. Açlıktan, susuzluktan bitkindiler. Zorlu yürüyüşler yaparak güneyden gelmişlerdi, gölgeleri ufukta serapların kaynaşmasına karışıyordu. Ayaklarını keçi derisinden şeritlerle sarmışlardı, sırtlarında birkaç parça eşya taşıyorlardı. Kimi zaman peşlerinden açlıktan kadidi çıkmış develer, aksak atlar, keçiler, koyunlar geliyordu. Konaklama yerinin bir köşesine telaşla çadırlarını kuruyorlardı. Ne hal hatır soran vardı, ne geldikleri yeri merak eden. Bazıları, Hıristiyan askerlerle ya da çöl yağmacılarıyla yaptıkları çatışmalarda aldıkları yaraların izini taşıyordu. Çoğu yorgunluktan bitkindi, ateşli hastalıklar, mide ve bağırsak hastalıkları çürütmüştü içlerini. Kimi zaman bozguna uğramış bir ordunun kalıntıları geliyordu, başsız, kadınsız. Lime lime giysiler içinde neredeyse çıplak kara derili erkeklerin boş bakışlarında ateş ve cinnet parıltıları vardı. Smara kapısının önündeki çeşmeye su içmeye gidiyor ve uyu-

mak istercesine kent surlarının gölgesine uzanıyorlardı, ama gözleri fal taşı gibi açıktı.

Kabile reislerinin toplandığı geceden beri Nur, ne Ma el Aynin'i ne de oğullarını görmüştü. Oysa şeyhin duaya başladığı an kesilen büyük uğultunun aslında dinmediğini hissediyordu. Uğultu sözlerde değildi artık. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu, babası, ağabeyi, anası kendilerine soru sorulmasını istemezcesine başlarını çeviriyorlardı. Ne var ki konaklama yerinden yükselen seslerle, sabırsızlanan hayvanların bağırtılarıyla, güneyden gelen yeni yolcuların ayak sesleriyle, erkeklerin birbirlerine ya da çocuklarına karşı kullandığı sert sözlerle sıkıntı giderek büyüyordu, kaygı, kokuların şiddetiyle de belli ediyordu kendini; ter, idrar, açlık kokusu, topraktan ve konaklama yerlerinden yükselen bütün o kekremsi kokular. Kaygı, erzağın azlığıyla da büyüyordu. Güneş kum tepelerinin üzerinde belirmeden, günün ilk saatinde atıştırdıkları birkaç biberli hurma, yoğurt ve arpa ezmesinden ibaretti erzak. Kaygı, insan ve hayvan adımlarının bulandırdığı ve yeşil çayın artık arındıramadığı pis kuyu suyundaydı. Şeker, bal çoktan bitmişti, hurmalar taş gibiydi, et ise, yorgunluktan ölen develerin kekre ve sert etiydi. Kaygı kurumuş ağızlarda, kanayan parmaklarda, günün sıcağında insanların başına ve omuzlarına çöken ağırlıkta, daha sonra çocukları eski püskü kilimlerin katları arasında titreten gecenin ayazındaydı.

Her gün, konaklama yerlerinin önünden geçerken Nur, o gece ölen birinin ardından ağlaşan kadın sesleri duyuyordu. Umutsuzluk ve öfke giderek saplantıya dönüşüyor ve Nur'un yüreği daha da daralıyordu. Uzakta, gecenin sildiği tepelerin üzerinde dolaşan, sonra bir an için üzerine dikilen ve yüreğini ferahlatan şeyhin bakışını düşünüyordu.

Hepsi Smara'ya öyle uzaklardan gelmişti ki burası sanki yolculuklarının son durağıydı. Sanki hiçbir eksikleri kalmayacaktı artık. Gelmişlerdi, çünkü toprak ayaklarının altında açılmış, arkalarında çökmüştü sanki, geri dönmek artık mümkün değildi. İşte oradaydılar, yüzlerce, binlerce insan, onları barındıramayacak bir toprağın üzerinde; kurak, kıraç, besinsiz bir toprak. Bakışları durmadan ufuk çemberinin bütün noktalarını tarıyordu, güneydeki yürek parçalayan dağları, doğudaki çölü, Saguiet'in kurumuş sel yataklarını, kuzeydeki yaylaların tepelerini. Bakışları tek bir bulut barındırmayan, ateşten güneşin körleştirdiği bomboş gökyüzünde kaybolup gidiyordu. O zaman kaygı korkuya, korku da öfkeye dönüşüyordu ve Nur konaklama yerinin üzerinden garip bir akımın geçtiğini, belki de çadır bezlerinden yükselen bir korkunun Smara kentinin çevresinde dolandığını hissediyordu. Bu aynı zamanda bir esriklikti, toprağın şekillerini ve renklerini değişime uğratan, göğün mavisini bir başka kılan, tuzlaların kızgın diplerinde arı su gölleri yaratan, bulutların maviliğini kuşlarla, sineklerle donatan boşluğun ve açlığın esrikliği.

Güneş alçalırken Nur çamurdan surun gölgesine gidip oturuyor ve o gece Ma el Aynin'in belirdiği meydanda dua etmek için dizüstü çöktüğü o belirsiz noktaya bakıyordu. Kimi zaman, onun gibi oraya gelen başkaları dar mazgallı kırmızı toprak sura bakmak için meydanın girişinde kımıldamadan duruyordu. Laf çıkmıyordu ağızlarından, yalnızca bakıyor, sonra konaklama yerine geri dönüyorlardı.

Daha sonra, yeri ve göğü saran bunca öfkeli ve korkulu günün ardından, tavşan uykusuyla uyunan ve nedensiz olarak ateşli gözlerle ve terden yapış yapış bir bedenle uyanılan onca buz gibi gecenin ardından, ihtiyarları ve küçük çocukla-

rı ölüme sürükleyen onca zamanın ardından, birdenbire, nasıl olduğunu bilmeden hareket anının geldiğini anladılar.

Anası gitmekten söz bile etmemiş, ama Nur sezmişti. Her şey değişmişti sanki, haberi ona gülerek veren ağabeyi şöyle demişti: "Gidiyoruz, yarın ya da öbür gün, dinle bak, kuzeye doğru gideceğiz, Şeyh Ma el Aynin söyledi, buralardan çok uzaklara gideceğiz." Belki de ağabeyi bu sözleri söylemeden anlamıştı Nur, haber belki havadan, ya da tozun arasından süzülerek gelmişti, belki de Smara kentinin sertleşmiş toprağına bakarken anlamıştı bunu.

Haber konaklama yerinde çok çabuk yayıldı, havada musiki gibi çınlıyordu. Erkek sesleri, çocuk bağırtıları, bakır nefesli çalgı sesleri, deve böğürtüleri, atların eşinme, tepinme ve yellenme sesleri, bütün bunlar, vadiden inerken kırmızı sel sularını önüne katan yağmurun gümbürtüsünü andırıyordu. Erkek ve kadınlar daracık yollarda koşuşuyor, köstekli develer bağlarını kemiriyordu, çünkü sabırsızlık büyüktü. Kavurucu gökyüzüne karşın kadınlar çadırların önünde dikiliyor, konuşup bağrışıyordu. Haberin önce nasıl duyulduğunu bilen yoktu, ama hepsi başlarını döndüren şu cümleyi söyleyip duruyordu: "Gidiyoruz, kuzeye doğru gidiyoruz!"

Nur'un babasının gözleri ateşli bir sevinçle parıldıyordu.

"Yakında gidiyoruz, şeyhimiz söyledi, yakında gidiyoruz."

"Nereye?" diye sordu Nur.

"Kuzeye, Draa dağlarının ötesine, Sus'a, Tiznit'e doğru. Orada, hepimize yetecek su ve toprak bizi bekliyor, gerçek kralımız Ma el Aynin'in oğlu Mevlay Hiba söyledi, Ahmed eş Şems de söyledi."

Patikalardan Smara kentine doğru topluca

yürüyorlardı, Nur insan seline kapılmıştı. Kırmızı toz insanların ve tepinen hayvanların ayaklarının altında yükseliyor ve konaklama yerinin tepesinde kızıl bir bulut oluşturuyordu. Yaylım ateşleri şimdiden duyulmaya başlamıştı; barutun kekre kokusu konaklama yerine egemen olan korkunun kokusunu bastırıyordu. Nur itiş kakış arasında önünü görmeden ilerliyor, kimi zaman çadırların eteklerine çarpıyordu. Kollarını öne uzatarak bir süre rastgele yürüdü, sonra düştü ve sürünerek bir çadıra sığındı. Alacakaranlıkta kendine gelebildi. Orada yaşlı bir kadın vardı, çadır bezinin dibinde mavi harmanisine sarınmış oturuyordu. Nur'u görünce önce hırsız sandı ve yüzüne çakıl taşları atarak hakaretler yağdırmaya başladı. Sonra yaklaştı ve çocuğun gözyaşlarının kızıl yollar çizdiği toza bulanmış yanakları gördü.

"Neyin var, hasta mısın?" dedi daha sakin bir sesle.

Nur başını salladı, yaşlı kadın emekleyerek yanına yaklaştı.

"Hasta olmalısın, sana çay vereyim."

Kadın bakır bir maşrapaya çay doldurdu.

"İç."

Şekersiz kaynar çay Nur'u kendine getirdi.

"Yakında buradan gidiyoruz," dedi. Sesi biraz tereddütlüydü.

Yaşlı kadın ona bakıyordu. Omuz silkti.

"Evet, öyleymiş."

"Bizim için büyük bir gün olacak," dedi Nur.

Ama yaşlı kadın bunu bu kadar önemli bulmuyordu sanki, belki de yaşlı olduğu için.

"Sen o dedikleri yere, Kuzey'e belki varırsın. Ama ben daha önce ölür giderim."

Bu sözleri tekrarladı:

"Ben Kuzey'e varmadan ölür giderim."

Nur bir süre sonra çadırdan çıktı. Konaklama

yerinin daracık patikası yine ıssızdı, bütün canlı lar sanki terk etmişti burayı. Ama çadırların göl gesinde Nur insan şekilleri gördü: İhtiyarlar, ce hennem sıcağına karşın ateşler içinde titreşe hastalar, kucaklarında bebekler taşıyan, bombo ve hüzünlü gözlerle önlerine bakan genç kadınla Nur yüreğinin daraldığını bir kez daha hissett çünkü çadırların içindeki ölümün gölgesiydi.

Kentin suruna yaklaştığı sırada Nur, müziği ritimli vuruşlarının yükseldiğini duydu. Erkek v kadınlar Smara kapısının önünde toplanmış, çal gıcıların çevresinde geniş bir yarım daire oluştur muştu. Nur zurnaların tiz sesini duydu. Ses yükseliyor, alçalıyor, tekrar yükseliyor, sonra kesiliyordu. Tamburlar ve kemençeler bıkmadan usanmadan aynı notaları tekrarlayıp duruyordu. Yeknesak bir ses pes perdeden bir Endülüs şarkısı söylüyor, ama Nur sözcükleri anlayamıyordu. Kızıl kentin tepesinde gök dümdüz, masmavi ve kaskatıydı. Bedevilerin bayramı şimdi başlıyordu, ertesi güne, şafağa, belki de daha ertesi güne kadar sürecekti. Alemler rüzgârda dalgalanacak ve atlılar uzun tüfekleriyle ateş ederek surların çevresini dolanacak, genç kadınlar seslerini çıngırak gibi titreterek bağrışacaktı.

Nur musikinin ve raksın esrikliğini hissetti ve çadırların içindeki uğursuz alacakaranlığı unuttu. Sanki şimdiden, düzlüklerin başladığı, hiçbir insan gözünün göremediği, berrak sel sularının kaynadığı yere, Kuzey'deki yüksek dağlara doğru yol almaya başlamıştı. Bununla birlikte, bedevi kafilelerinin gelişini gördüğünde duyduğu kaygı yüreğinin bir köşesinde yatıyordu.

Ma el Aynin'i görmek istedi. Kalabalığın arasından dolandı. Şarkı söyleyen erkeklerin bulunduğu yerden onu görmeye çalıştı, ama şeyh kalabalığın arasında değildi. O zaman geri dönüp su-

run kapısına yöneldi. Toplantı gecesi geçtiği gedikten kente girdi. Sertleşmiş toprak zeminli meydan bomboştu. Şeyhin evinin duvarları güneşte parıldıyordu. Evin kapısının çevresinde, beyaz duvarın üzerinde kille boyanmış garip şekiller vardı. Nur uzun süre onları seyretti, rüzgârın yıprattığı duvarları seyretti. Sonra meydanın ortasına doğru yürüdü. Çıplak ayaklarının altında toprak, çölü döşeyen taşlar gibi sert ve sıcaktı. Zurnalardan yükselen müzik sesleri, bu ıssız avluda sönükleşerek yankılanıyordu, Nur sanki dünyanın öbür ucundaydı. Genç çocuk meydanın ortasına doğru ilerlerken her şey sınırsızca büyüyordu. Nur boynundaki ve şakaklarındaki atardamarda kanının vuruşunu açık seçik duyuyordu, kalp atışları sanki tabanlarından toprağın derinliğine kadar yankılanıyordu. Nur kilden duvara, yaşlı adamın dua etmek için çömeldiği noktaya yaklaşınca kendini yere attı; yüzüstü, kımıldamadan, hiçbir şey düşünmeden. Elleri toprağa yapışmıştı, sanki çok yüksek bir yarın çeperinde asılıydı, tozun kül tadı ağzına ve burun deliklerine doluyordu.

Uzun bir süre sonra başını kaldırmaya cesaret ettiğinde şeyhin beyaz harmanisini gördü.

"Ne yapıyorsun sen orada?" diye sordu Ma el Aynin.

"Ben... dua ediyordum," dedi Nur; sonra ekledi: "Niyetim dua etmekti."

Şeyh gülümsedi.

"Yani dua edemedin mi?"

"Hayır," dedi Nur, yalnızca yaşlı adamın ellerine sarıldı.

"Ne olursun, Allah rızası için hayırdua et bana."

Ma el Aynin ellerini Nur'un başının üzerinde gezdirdi, ensesini hafifçe ovdu, sonra genç çocuğu yerden kaldırıp öptü.

"Adın ne senin?" diye sordu. "Toplantı gecesi gördüğüm sen değil miydin?"

Nur adını, babasının anasının adını söyledi. Söylediği son adı duyunca Ma el Aynin'in yüzü aydınlandı.

"Öyleyse anan Seyit Muhammed soyundan geliyor. Al Azrak, Mavi Adam adıyla anılan kişinin soyundan?"

"Büyükanamın dayısıydı."

"Demek sen gerçekten şerif soyundan geliyorsun," dedi Ma el Aynin. Uzunca bir süre sessiz kaldı. Kül rengi bakışlarını Nur'a dikmişti, sanki bir anıyı yakalamaya çalışıyordu. Sonra Güney vadilerinde, Hamada kayalıklarının öbür yüzünde karşılaştığı Mavi Adam'dan söz etti, burada bulunan hiçbir şeyin, hatta Smara kentinin bile var olmadığı bir döneme rastlıyordu bu karşılaşma. Mavi Adam çölün kapısında taşlardan ve dallardan yapma bir kulübede yaşıyormuş, ne insandan korkusu varmış, ne yabani hayvanlardan. Her gün, sabah vakti, kulübesinin önünde hurma, bir tas yoğurt ve serin suyla dolu bir testi buluyormuş, çünkü onu esirgeyen ve rızkını veren Allah'mış. Ma el Aynin, öğretisini aktarmasını istemek için kapısına gittiğinde Mavi Adam onu kabul etmek istememiş. Bir ay boyunca kapısının önünde yatırmış onu; tek söz söylememiş, yüzüne bile bakmamış. Yalnızca hurmaları ve sütün yarısını bırakıyormuş ona ve Ma el Aynin hiç bu kadar lezzetli yiyecekler yememiş; testideki suya gelince, insanı hemen ferahlatıyor ve içini sevinçle dolduruyormuş, çünkü en saf çiylerden süzülmüş bakir bir suymuş bu.

Aradan bir ay geçmiş, oysa şeyh hüzünlüymüş, çünkü Al Azrak yüzüne hâlâ bakmamış. O zaman ailesinin yanına dönmeye karar vermiş, çünkü Mavi Adam'ın onu Allah'ın hizmetine girmeye layık bulmadığını düşünüyormuş. Köyüne

giden yolda umutsuzca yürürken onu bekleyen bir adam görmüş. Bu adam Al Azrak'mış, ona kendisini niçin terk ettiğini sormuş o anda. Sonra, bulunduğu yerde kendisiyle kalmaya davet etmiş. Ma el Aynin aylarca onun yanında kalmış ve günün birinde Mavi Adam ona öğretecek bir şeyi kalmadığını söylemiş. "Bana öğretini henüz aktarmadın," demiş Ma el Aynin. O zaman Al Azrak ona hurma tabağını, yoğurt tasını ve su testisini göstermiş: "Geldiğinden beri bunları her gün seninle paylaşmadım mı?" Sonra ufku göstermiş ona, kuzeydeki Saguiet el Hamra yönünü; oğulları için kutsal bir kent kurmasını söylemiş, hatta içlerinden birinin hükümdar olacağı kehanetinde bulunmuş. O zaman Ma el Aynin ailesiyle birlikte köyünden ayrılmış ve Smara kentini kurmuş.

Şeyh bu öyküyü anlattıktan sonra Nur'u bir daha öptü ve evinin loşluğuna çekildi.

Ertesi akşam, güneş alçalırken Ma el Aynin son duayı okumak için evinden çıktı. Konaklama yerindeki erkekler ve kadınlar gözlerini nerdeyse hiç kırpmamışlardı, çünkü şarkı söyleyerek ayaklarıyla yeri dövüp durmuşlardı. Çölün öbür ucuna doğru büyük yolculuk başlamıştı bile, kumlu yol boyunca yürümenin esrikliği bedenleri sarmış, içlerini kızgın bir soluk doldurmuştu, gözlerinin önünde seraplar yanıp sönüyordu... Acıyı, susuzluğu, taşların ve uçsuz bucaksız kumun üzerinde güneşin korkunç kavuruculuğunu ve durmadan gerileyen ufku hiç kimse unutmamıştı, yalnızca yiyeceğe duyulan açlık değildi bu, topyekûn açlıktı; umut ve özgürleşme açlığı, yeryüzünde eksik olan her şeye duyulan, baş döndüren, sersemlemiş sürülerin arasında insanı ileri doğru iten açlık, onları birbirinin aynı onlarca, yüzlerce tepenin karşı-

sında yeniden inişe geçecekleri noktaya kadar tırmanmaya iten açlık.

Ma el Aynin meydanın ortasında, kireç badanalı evlerin önünde sertleşmiş toprağa yine çömelmişti. Ama bu kez kabile reisleri yanında oturuyordu. Yanı başına Nur'u ve babasını oturtmuştu, ancak Nur'un ağabeyi ve anası kalabalığın arasında kalmıştı. Konaklama yerinde kalan erkekler ve kadınlar meydanda yarım daire oluşturmuşlardı, bazıları gecenin ayazından korunmak için yün harmanilerine bürünerek yere çömelmişti, bazıları ayakta duruyor ya da meydandaki duvarların önü sıra gidip geliyordu. Çalgıcılar, gitarlarının tellerini parmaklarıyla çimdikleyerek ve işaretparmaklarının ucuyla toprak gövdeli küçük darbukalarının gönüne vurarak hüzünlü ezgiler çalıyorlardı.

Çöl rüzgârı şimdi aralıklı olarak esiyor, insanların yüzüne deriyi yakan kum tanecikleri savuruyordu. Meydanın üzerindeki koyu mavi gökyüzü neredeyse kararmıştı. Smara kentinin çevresinde, her yerde sessizlik egemendi. Kırmızı kayalık tepelerin sessizliği, gecenin derin mavisinin sessizliği; sanki onlardan başka insan var olmamıştı hiç; kurumuş balçıktan minicik kraterlerin içinde tutsak kül rengi su birikintilerinin çevresinde toprağa asılmış insanlardı bunlar. Beride taş ve rüzgâr vardı, dalgalanan kum tepeleri, tuz, sonra deniz, ya da çöl.

Ma el Aynin zikre başladığında sesi meydanın suskunluğunda bir garip çınladı, bir keçinin uzaktan gelen çağrısı gibi. Öne arkaya salınarak neredeyse alçak sesle okuyordu ama meydandaki, kentteki ve bütün Saguiet el Hamra Vadisi'ndeki sessizliğin kaynağı çölün ve rüzgârın boşluğuydu ve yaşlı adamın sesi canlı bir hayvanın sesi gibi berrak ve güvenliydi.

Nur ürpererek bu uzun çağrıyı dinledi. Meydandaki erkeklerin ve kadınların her biri kımılda-

madan duruyordu, bakışları sanki bedenlerinin içine çevrilmişti. Batıda güneş Hamada'nın kırık kayalarının üzerinde şimdiden geniş bir kırmızı leke oluşturmuştu. Gölgeler yerde uzadıkça uzamış, ardından yükselen sular gibi birbirine karışmıştı.

"Hamt olsun Allah'a, yaşayan, ebediyete kadar ölümsüz olan Allah'a, doğmayan, doğurmayan ve doğrulmayan, desteği olmayan, gücü kendiliğinde olana, hamt olsun bize yol gösteren Allah'a, çünkü Allah'ın resulleri hakikati indirmeye gelmişlerdir..."

Ma el Aynin'in sesi her yakarışın sonunda titriyordu, soluk soluğa, alev gibi incecikti, ancak vurgulanan her uzun ve berrak hece sessizliğin ortasında patlıyordu.

"Hamt olsun tek rahman olan, tek hâkim olan, bilen, gören, anlayan, buyuran Allah'a, hamt olsun hayrı ve şerri bahşedene, çünkü onun kelamı tek, çünkü onun iradesi insanların ezelden beri işledikleri günahlara, ölüme hastalığa, felakete karşı koyan tek buyruktur..."

Gece çamurdan duvarların eteğinde toprağı ve kum çukurlarını ağır ağır kaplıyor, çadır bezlerinin altında kımıldamadan duran insanların önünde uzanıyor, köpeklerin, kuyu sularının tirşe derinliğini dolduruyordu.

"Esirgeyen O'nun adıdır, bana gelen ve güç veren O'nun adıdır, çünkü O'nun adı ekberdir, adı öyle uludur ki düşmanlarımdan korkmama gerek yoktur ve gazaya gittiğimde derunumda O'nun adını zikrederim, çünkü O'nun adı yeryüzünde ve gökyüzünde hükümran olan addır..."

Gökyüzünde güneş ışığı batıya doğru çekilirken, soğuk, toprağın derinliğinden çıkıyor, sert kumun arasında yükseliyor ve insanların bacaklarına işliyordu.

"Hamt olsun kebir Allah'a. Yüce Allah'tan,

kebir Allah'tan başka güç, kudret yoktur, yüce Allah, kebir Allah, o ne yer katından, ne gök katından olandır, bakışımın ötesinde, bilgimin ötesinde var olandır, beni tanıyan, ama benim tanıyamadığımdır, yüce Allah, kebir Allah..."

Ma el Aynin'in sesi çölde yankılanıyor, kıraç toprağın en ırak yerlerine, kum tepelerinin ve yarıkların, çıplak düzlüklerin ve kurumuş vadilerin çok ötesine, Draa dağlarının ardındaki yeni topraklara, insanların en sonunda yiyecek bulabileceği buğdaya ve darı tarlalarına ulaşıyordu sanki.

"Kudretli Allah, mükemmel Allah, la ilahe illallah, kadir ve kadir Allah, yüce gönüllü, bilgeliğin kaynağı, rahman ve rahim olan, gökyüzündeki ve yeryüzündeki ordulara hükmeden, mükemmel, rahim Allah..."

O zayıf ve ırak ses, her erkeğin, her kadının içine işliyor, sanki kendi hançerlerinden çıkıyor, kendi düşüncelerine, sözlerine karışıyor, kendi ezgisini egemen kılıyordu.

"Hamt olsun, senalar olsun Allah'a, hamt olsun, senalar olsun kedini ifna etmeyene, azim olana, çünkü o, duyan ve bilendir..."

Hava, Ma el Aynin'in göğsüne doluyor, sonra şeyh dudaklarını neredeyse hiç kıpırdatmadan kuvvetle soluk veriyordu; gözleri kapalıydı, bedeninin üst kısmı, ağaç gövdesi gibi salınıyordu.

"Rabbimiz efendimiz, Rabbimiz, âlâ Rabbimiz, hakikatin ta kendisi, kelamın ta kendisi, hamt olsun, senalar olsun gazamızda bizimle olana, hamt olsun, senalar olsun adı düşmanlarımızı ram edene, yeryüzünün hâkimi Allah'a."

O zaman, farkına bile varmadan erkek ve kadınlar zikretmeye başlıyor, yaşlı adamın titreyen sesi kesildikçe, onların sesi yükseliyordu.

"O yücedir, Rabbimiz efendimiz kadirdir, mükemmeldir, adı etimize yazılmış olandır, saygın,

kutsal, vahiyle bildirilmiş olandır, efendisi olmayan, şöyle buyurandır: Ben gizli bir hazineydim, ifşa olmak istedim ve bunun için varlıkları yarattım..."

"O yücedir, ne emsali vardır, ne rakibi, her türlü varlıktan önce var olandır, varlığı yaratmış olandır, ezeli, ebedi, malik, gören, işiten ve bilendir, mükemmel olan, eşi emsali olmayandır..."

"O yücedir, ona sadık olan insanların gönlünde güzelliktir, ona iman edenlerin gönlünde saflıktır, ona ulaşanların yüreğinde eşsiz emsalsizdir, o efendimizdir, efendilerin en âlâsıdır..."

"Ne emsali vardır, ne rakibi, o, en yüce dağın tepesinde yaşayandır, çölün kumunda olan, denizde, gökyüzünde, suda olandır, rehber olandır, geceye ve yıldızlara yol gösterendir..."

O zaman, farkına bile varmadan çalgıcılar çalmaya başladı, hafif ezgileri, sazların tiz ve boğuk tınıları, dümbeleklerin uğultusu, Ma el Aynin'in sesiyle söyleşiyor, kamıştan kavalların saf ezgisi kuş çığlıkları gibi yükseliyordu.

Yaşlı adamın sesine şimdi kaval sesleri mukabele ediyor, insan seslerinin ve sertleşmiş toprağı döven boğuk ayak seslerinin üzerinde aynı şeyleri tekrarlıyordu sanki.

"Ne emsali vardır, ne rakibi, çünkü o kadir olandır, yaratılmamış olandır, kandillere can veren nur, diğer ateşleri tutuşturan ateştir, ilk güneş, gecenin ilk yıldızıdır, her doğuştan önce doğan, yeryüzündeki bütün varlıklara can ve ölüm bahşeden, müsavvir olandır..."

Kalabalık raks ediyor, insanlar başlarını sallayarak ellerinin ayasını kararmış gökyüzüne uzatıyor, yırtınırcasına bağırıyordu:

"Allah! Allah!"

. "Bütün ermişlere hakikati tebliğ eden efendimiz Muhammed'i kutsayan, Allah'ın yeryüzündeki elçisi olan peygamber efendimize kudreti ve kelamı vahyedendir..."

"Ya Allah!.."

"Hamt olsun, senalar olsun kebir ve mükemmel Allah'a, sırrın yüreği olana, gönüllerde olana, yüce, kebir olana..."

"Allah! Allah!"

"Hamt olsun Allah'a, çünkü bizler onun kullarıyız, yoksuluz, cahiliz, körüz, sağırız, günahkârız..."

"Ya Allah!"

"Ey mürşit, hakikati gönder bize! Sen ki rahman ve rahimsin, sabırlı ve cömertsin, var olmak için kimseye ihtiyacı olmayansın!"

"Ya Allah!"

"Hamt olsun hükmeden, aziz, kadir, muzaffer, şanlı Allah'a, her türlü hayattan önce var olan, tebîr, tek olan, bütün düşmanlarına muzaffer olan, bilen, gören, işiten, kutsal, bilge, kadir, tanık, yaratıcı, tek, kadir, gören, işiten, güzel, cömert, kudretli, mükemmel, kadir..."

Ma el Aynin'in sesi iyice yükselmişti şimdi, sonra gecenin içinde bir çekirgenin sesi gibi birden kesildi. O zaman seslerin ve darbukaların uğultusu da kesildi, gitar, kaval sesleri de kesildi ve şakakları sıkan, yürekleri daraltan korkunç sessizlik yeniden egemen oldu. Gözleri dolan Nur, yaşlı adama bakıyordu, bilinmez bir kaygının bir bıçağın ucu gibi hızla yüreğine saplandığını hissetti. O sırada Ma el Aynin'in üçüncü oğlu Ladhaf okumaya başladı. Güçlü sesi meydanda, Ma el Aynin'in sesinin keskin saflığıyla değil de bir öfke çığlığı gibi patladı, o sırada çalgıcılar yine çalmaya koyuldular.

"Ey Rab, Rabbimiz, imanın ve hakikatin tanıklarını, Mevlay bu Azza'nın, Bekaya'nın, Gudfiyalar'ın yoldaşlarını kabul eyle, efendimiz Şeyh Ma el Aynin'in yad ettiği anılara kulak ver!"

Kalabalığın uğultusu birden çığlığa dönüştü:

"Hamt olsun Şeyhimiz Ma el Aynin'e, hamt olsun Allah'ın elçisine!"

"Hamt olsun Ma el Aynin'e! Hamt olsun Gudfiyalar'ın yoldaşlarına!"

"Ey Rab, eş Şems, Güneş adıyla anılan Şeyh Ahmed'e selam olsun, Altın Zerre adıyla anılan oğlu Ahmed ed Dehiba'ya, gerçek hükümdarımız olan Mevlay Hiba'ya selam olsun!"

"Selam olsun onlara! Selam olsun gerçek hükümdarımız Mevlay Hiba'ya!"

Şimdi esriklik insanları yeniden sarmıştı, delikanlının sert sesi yorgunluğu kovar, öfkeyi yeniden canlandırır gibiydi.

"Ey Rab, Rabbimiz, yoldaşlarından ve tilmizlerinden hoşnut ol. Şan ve yücelik dolu insanlardır, Allah onlardan razı olsun! Sadakat ve saflık dolu insanlardır, Allah onlardan razı olsun! Efendiler, soylular, savaşçılar, Allah onlardan razı olsun! Azizler, kutsanmışlar, imanın hizmetkârları, Allah onlardan razı olsun! Yoksullar, yurtsuzlar, sefiller, Allah onlardan razı olsun! Allah bize yüce hayırduasını bahşeylesin!"

Kalabalığın uğultusu artıyor, evlerin duvarlarında yankılanıyordu, sesler bağırarak adları sıralarken, onları soğuk ve çorak toprağa, yıldızlı gökyüzünde belleklere sonsuza kadar kazıyordu.

"Allah'ın Resulu Efendimizin rahmeti üzerimizde olsun ey Rabbim ve de İlyas Peygamber'in rahmeti, hayatın kaynağından içen el Kadir'in rahmeti ve Allah'ın yeryüzündeki elçisi Bağdatlı ermiş yüce Abd-ül Kadir Geylani'nin rahmeti üzerimizde olsun ey Rabbim..."

Musikinin soluk kadar belirsiz mırıltısının ve kıpırtılarının arasında adlar gecenin sessizliğinde çınlıyordu.

"Karada ve denizde yaşayan bütün insanlara, Kuzey'de yaşayanlara, Güney'de, Doğu'da ve Batı'da yaşayanlara şefaat eyle ya Rabbi..."

Zikir sözcükleri, en güzel anma sözcükleriy-

di, çölün en ırak köşelerinden geliyor, daha sonra, canlanan eski bir düş gibi, her erkeğin, her kadının içine işliyordu.

"Ey Rab, bize Bağdat'ın büyük ermişleri Ebu Yaza, Yalannur, Ebu Medyen, Maruf, Cüneyt, Hallac, Şibli efendilerimizin ulu şefaatini ihsan eyle..."

Saguiet'in doğusunda ay ışığı taş tepelerin üzerinde ağır ağır beliriyordu. Nur kapkara gökyüzünün derinliklerine gözlerini dikmiş, salınarak bakıyordu ay ışığına; meydanın ortasında Şeyh Ma el Aynin kendi üzerine kapanmıştı, bembeyazdı, neredeyse hayalet gibi. Yalnızca zayıf parmakları oynuyor, abanoz tespihini çekiyordu.

"Ey Rabbim, bize, çocuklar içi raks eden Halvi'nin, İbn-i Havari, Sahuri, Yunus İbni Ubeyd, Basri, Ebu Yezird'in, yüce Allah'ın kelamını aktaran Muhammet es Sagir es Süheyli'nin, Abdüsselam, Gazali, Ebu Şuayip, Ebu Mehdi, Malik, Marakeş ermişi Ebu Muhammed Abdülaziz at Tobba efendilerimizin şefaatini bahşeyle ey Rabbim! (ya Rabbi!)"

Zikrin esrikliğini yaratan adlardı, insanların toplandığı buz gibi meydana boş bakışlarından kudret yağdırıyorlardı.

"Ey Rab, ey Rab, bize muzaffer ordunun bütün efendilerini, bütün yoldaşlarının, müritlerinin şefaatini bahşeyle, Ebu İbrahim Tunsi, Sidi bel Abbas Sebdi, Sidi Ahmed el Harisi, Sidi Şakir. Ebu Zakri Yahya en Navani, Sidi Muhammed bin Issa, Sidi Ahmed er Rufai, Allah'ın yeryüzündeki elçisi, Marakeş ermişi Muhamet bel Selman eş Şazeli efendilerimizin şefaatini bahşeyle, ya Rabbi!"

Adlar dudaklardan tane tane dökülüyordu, erkek adları, yıldız adları, kum zerreciklerinin adları, ölümün ötesindeki sonsuz gün ve gecelerin adları.

"Rab, ey Rab, dünyanın bütün efendilerinin şefaatini bize bahşeyle, sırra erenlerin, dünya zevkle-

rine dalıp bağışlananların, yeryüzünün, denizin ve gökyüzünün gerçek efendilerinin, peygamberin eshabından olan ve Sahabi adıyla anılan Sidi Abdurrahman'ın, Sidi Abdülkadri, Sidi Ebarek, bir tekenin sütünü sağan Sidi Belki, Lalla Mansura, Lalla Fatıma'nın, kırık bir testiyi onaran Sidi Ahmed el Harusi'nin, Al Azrak adıyla anılan ve öğretisini büyük Şeyh Ma el Aynin'e aktaran Mavi Adam, Sidi Muhammed'in, Sidi Muhammed eş Şeyh el Kamil'in, toprağın, denizin ve gökyüzünün bütün efendilerinin şefaatini bahşeyle, ya Rabbi!.."

Sessizlik yine bastırdı, esriklik ve pırıltı dolu bir sessizlik. Arada bir kaval sesleri yine yükseliyor, havada akıyor, sonra sönüp gidiyordu. Erkekler yerlerinden kalkıp kentin kapılarına doğru yürümeye başladılar. Yalnız Ma el Aynin yerinden kımıldamamıştı; yere doğru eğilmiş, beyaz ay ışığının aydınlattığı toprağın üzerindeki görünmez bir noktaya bakıyordu.

Raks başlayınca Nur yerinden kalkıp kalabalığa karıştı. Erkekler oldukları yerde çıplak ayaklarıyla sert toprağı dövüyorlardı, yan yana dizilmişlerdi, meydanı ikiye bölen bir hilal oluşturmuşlardı. Allah adı güçlü seslerle zikrediliyordu, bütün insanlar aynı anda acı çekiyor, parçalanıyordu sanki. Toprak gövdeli dümbelekler her haykırışı vurguluyordu:

"Allah! Allah!"

Ve kadınlar gırtlaklarını titreterek haykırıyordu.

Soğuk toprağın içine işleyen, kara gökyüzünün en derin katlarına ulaşan, ayın halesine karışan bir musikiydi bu. Zaman kavramı artık yok olmuştu, felaket de öyle. Erkek ve kadınlar parmak uçlarıyla ve topuklarıyla yeri dövüyor ve durup durup o yenilmez çığlığı atıyorlardı:

"Allah! O!.. Hayy!.. Yaşıyor!.. Allah!.. Hayyy!"

Başlar sağa sola, sağa sola dönüyor ve içlerindeki musiki gırtlaklarından süzülüp ufkun derinliğine doğru akıyordu. Boğuk ve kesik bir soluk ayaklarını yerden kesiyor, uçsuz bucaksız çölün üzerinde gece boyunca şafağın soluk lekelerine doğru uçuruyordu, dağların karşı yamacına, Sus bölgesine, Tiznit'e, Fas Ovası'na doğru.

"Allah! O! Allah!" diye bağırıyordu toprak gövdeli dümbeleklerin boğuk sesinin ve sazdan flütlerin tınısının esrikleştirdiği erkekler; o sırada yere çömelmiş kadınlar ayalarıyla gümüş ve bakır gerdanlıklarını döverek gövdelerini eğip büküyordu. Sesleri zaman zaman flüt sesleri gibi titriyor, insan kulağının algılama eşiğine kadar alçalıyor, sonra birden kesiliyordu. O zaman erkekler çekiç gibi döven sesleriyle araya giriyor ve soluklarının yırtıcı sesi meydanda çınlıyordu.

"Allah! Hayy! Yaşıyor!.. Allah! Hayy!.."

Gözler yarı kapalı, başlar arkaya devrilmişti. Doğal güçlerin ötesinde bir gümbürtüydü bu, gerçeği paramparça eden, aynı zamanda huzur veren, bir ağaç gövdesini kemiren dev bir testerenin gelgit sesi. Verilen her derin ve sancılı soluk, gökyüzünün yarasını daha da derinleştiriyordu, insanları uzamla birleştiren, kanlarını ve akkanlarını birleştiren yarayı. Zikredenler Allah adını giderek daha hızlı haykırıyordu, başları böğüren bir öküzünki kadar gergin, şahdamarları zorlamanın etkisiyle ip gibiydi, maltızların aydınlığı ve beyaz ay ışığı salınan bedenleri aydınlatıyor, toz bulutlarının arasında durmadan şimşekler çakıyordu sanki. Soluklar giderek kesikleşiyor ve hızlanıyor, neredeyse sessiz çağrılara dönüşüyordu, dudaklar kıpırtısız, gırtlaklar aralıktı ve çöl gecesinin ıssızlığında yalnızca soluk alıp veren gırtlaklardan çıkan körük sesi duyuluyordu.

"Hh! Hh! Hh! Hh!"

Sözcük yoktu artık. Solukların şiddetli esintisi insanları göğün ve yerin merkeziyle bütünleştirmişti. Soluğun vurguları hızlandıkça günler, geceler, aylar, mevsimler hiçliğe dönüşüyor, umarsız uzam bile hiçliğe dönüşüyor ve bütün yolculukları, bütün zamanların sonunu yakınlaştırıyordu. Acı çok derindi, soluğun esrikliği uzuvlarda titreşimler yaratıyor, gırtlağı genişletiyordu. Erkeklerin oluşturduğu yarım dairenin ortasında kadınlar çıplak ayak raks ediyordu, bedenleri hareketsizdi, gövdelerinden hafifçe ayrık kolları belli belirsiz titriyordu. Topuklarının boğuk vuruşları toprağa karışıyor ve bir ordunun geçişini andıran sürekli bir gümbürtü yaratıyordu. Çalgıcıların yanında duran yüzleri siyah peçelerle örtülü güneyli savaşçılar, havalanmaya çalışan iri kuşlar gibi dizlerini çok yükseklere kaldırarak oldukları yerde sıçrıyordu. Daha, sonra gece ilerledikçe devinmekten yavaş yavaş vazgeçtiler. Erkekler ve kadınlar birbirlerinin ardı sıra yere çömeldiler, kollarını öne doğru uzatmış, ayalarını göğe çevirmişlerdi. Boğuk soluklarını vermeye devam ediyor, sessizliğin içinde aynı heceler bıkıp usamadan ağızlarından dökülüyordu.

Gırtlakları paralayan soluk sesleri öyle yüksek, öyle güçlüydü ki, sanki hepsi birden gökyüzünü aşarak, rüzgârın içinde, ay ışığına ve çölün ince tozuna karışarak Smara'dan çok uzaklara gitmişlerdi. Soluk sesleri bütün geceyi doldurmuş, bütün uzamı kaplamıştı.

Meydanın ortasında tozun içinde oturan Ma el Aynin kimseye bakmıyordu. Elleri abanoz tespihinin tanelerini sıkıyor ve kalabalığın her soluk verişinde çekiyordu tespihi. Soluğun merkezi oydu, insanlara çölün yolunu gösteren, her bir ritmi belleten. Artık hiçbir beklediği yoktu. Kimseye soru da sormuyordu. O da diğerleriyle birlikte zikrin soluğuna kapılmıştı, sanki onun ve diğer insanla-

rın tek bir gırtlağı, tek bir göğsü vardı. Ve soluk-
ları şimdiden kuzeye, yeni topraklara doğru giden
yolu açmıştı. Yaşlı adam yaşlılığını unutmuştu;
yorgunluğu, kaygıyı da öyle. Bir ağızdan çıkan so-
luk benliğinde dolaşıyordu; varlığını çoğaltan, şid-
detli, ama tatlı bir esintiydi bu. İnsanlar artık Ma
el Aynin'e bakmıyordu; gözleri kapalı, kolları ay-
rık, yüzlerini geceye çevirmiş uçuyor, kuzeye va-
ran yolun üzerinde kayıp gidiyorlardı.

Doğuda, taşlı tepelerin üzerinde gün doğunca
erkekler ve kadınlar çadırlara doğru yürümeye
başladılar. Bütün o esriklik günlerine ve gecelerı-
ne karşın kimse yorgunluk duymuyordu. Atlara
eyer vurdular, büyük yün çadır bezlerini sardılar,
develeri yüklediler. Nur ve kardeşi tozlu patikanın
üzerinde kuzeye doğru yürümeye başladıklarında
güneş gökyüzünde fazla yükselmemişti. Omuzla-
rında bir torba öteberi ve azık taşıyorlardı. Önle-
rinde başka erkekler, başka çocuklar da yürüyor,
kül rengi ve kırmızı toz bulutu mavi gökyüzüne
doğru yükselmeye başlıyordu. Smara kapıların-
dan birinde, çevresi atlı mavi savaşçılar ve oğulla-
rıyla sarılı Ma el Aynin, uzun kervanın kıraç ovada
uzayıp gitmesini seyrediyordu. Sonra beyaz har-
manisine sarındı ve ayağıyla devesinin boynunu
dürttü. Arkasına bakmadan Smara'dan ağır ağır
uzaklaşıyor, eceline doğru gidiyordu.

MUTLULUK

Güneş yerden yükseliyor, tozlu patikalarda, kül rengi kumun üzerinde gölgeler uzuyor. Kumullar denizin önünde el pençe divan durmuş. Bodur, kalın yapraklı bitkiler rüzgârda titreşiyor. Masmavi gökyüzünde tek bir kuş, tek bir bulut yok, güneş var. Ama sabah ışığı hafifçe oynaşıyor, sanki kendinden pek emin değil. Kül rengi kum tepelerinin oluşturduğu setin gölgesinde Lalla yol boyunca ağır ağır yürüyor. Arada bir duruyor, yerdeki bir şeye bakıyor ya da yağlı yapraklı bitkilerden birini koparıyor, özsuyunun tatlı ve baharlı kokusunu içine çekmek için parmaklarının arasında eziyor. Bitkiler koyu yeşil, parlak, deniz yosunlarına benziyor. Kimi zaman, bir tutam baldıran otunun tepesine yaldızlı bir yabanarısı konuyor, Lalla koşarak onu kovalıyor. Ama ne olur ne olmaz diye fazla yaklaşmıyor, çünkü ne olsa birazcık korkuyor. Böcek uçunca, onu yakalamak istercesine ellerini uzatarak koşuyor. Ama sırf oyun olsun diye.

Burada, yalnızca çevreyi göz alabildiğine saran gökyüzünün ışığı var. Görünmeyen ama sesi duyulan denizin vuruşları altında kum tepeleri titreşiyor. Kalın yapraklı bodur bitkiler tuzdan olduğu kadar terden de parıl parıl. Orada burada böcekler var, solgun bir gelinböceği, bir yabanarısı, beli öyle ince ki ikiye bölünmüş sanırsınız; tozun üzerinde incecik izler bırakan bir çıyan ve tuzu emmek için küçük kızın bacaklarını ve yüzünü arayan maden rengi yassı sinekler.

Lalla kumulların bütün yollarını, bütün çukurlarını biliyor. Gözü kapalı her yere gidebilir, çıplak ayaklarıyla toprağa bassa nerede olduğunu hemen anlar. Rüzgâr bazen kum setini aşıyor, çocuğun tenine avuç avuç iğne sap-

lıyor, siyah saçlarını darmadağın ediyor. Lalla'nın entarisi nemli tenine yapışıyor, derisinden ayırmak için kumaşı çekiştiriyor.

Lalla bütün yolları bilir. Kül rengi kumullar boyunca çalılıklar arasında göz alabildiğine uzanan, kıvrılıp başladıkları yere dönen, asla hiçbir yere çıkmayan yolları. Oysa burada ne zaman yürüse yeni bir şeyle karşılaşır. Bugün onu çok uzaklara, balıkçıların evlerinin ve ölü sularla kaplı deniz kulağının ötesine sürükleyen, yaldızlı bir yabanarısı. Derken çalılıkların arasında birden beliriveren, tırnaklarını ve boynuzlarını tehdit edercesine çıkarmış, paslanmış metal bir iskelet. Sonra, yoldaki kumun üzerinde beyaz küçük bir teneke konserve kutusu, etiketi yok, kapağının her iki yanında iki delik.

Lalla yürümeye devam ediyor, ağır ağır ilerliyor, kül rengi kuma öyle dikkatle bakıyor ki gözleri biraz yanıyor. Başka hiçbir şey düşünmeden, gökyüzüne bakmadan yerdeki şeyleri, nesneleri gözlüyor. Sonra bir sahil çamının gölgesinin altında duruyor ve bir dakika gözlerini kapatıyor. Ellerini dizlerinin çevresinde bitiştiriyor, önden arkaya, sonra iki yana doğru hafifçe sallanıyor, bir yandan da Fransızca bir şarkı söylüyor. Şarkıda yalnızca şu sözcük var: "Akde-eni-iz..." Lalla bunun ne anlama geldiğini bilmiyor. Bu onun bir gün radyoda duyduğu bir şarkı, yalnızca bu sözcük kalmış aklında, ama pek hoşuna gidiyor. Öyle olunca da, ara sıra kendini keyifli hissettiği zamanlar yapacak işi olmadığında, ya da aksine, nedenini bilmeden biraz hüzünlü olduğunda bu şarkı sözcüğünü söylüyor. Şarkıyı kimi zaman kendisi için öyle usul usul söylüyor ki duyamıyor bile, ya da çok yüksek sesle söylüyor, neredeyse bağıra çağıra yankılar uyandırmak ve korkuyu def etmek için... Şimdi usul usul söylüyor şarkıdaki sözcüğü, çünkü mutlu... Kara kafalı, iri, kırmızı karıncalar çam iğnelerinin üzerinde yürüyor, duraklıyor, ince dal parçaları boyunca tırmanıyor; Lalla kuru bir dalla uzaklaştırıyor onları. Rüzgârla birlikte gelen denizin kekremsi tadına karışmış ağaçların kokusunu duyuyor. Kum zaman zaman

gökyüzüne doğru fışkırıyor, kumulların tepesinde oluşturduğu dengede kalan salıntılı hortumlar birden çözülerek çocuğun bacaklarına ve yüzüne binlerce iğne fırlatıyor. Güneş gökyüzünde yükselinceye kadar Lalla büyük çamın gölgesinde kalıyor. Sonra geri dönüyor, kente doğru gidiyor, hiç acele etmeden. Kumda kendi izlerini tanıyor. İzler ayaklarından daha küçük ve daha dar görünüyor, ama dönüş yolunda Lalla bunların kendi izleri olduğundan emin oluyor. Omuzlarını silkiyor ve koşmaya başlıyor. Dikenlerin sivri uçları başparmaklarına batıyor. Topallayarak birkaç adım attıktan sonra Lalla başparmağındaki dikenleri çıkarmak için durmak zorunda kalıyor.

Nerede durursa dursun, karıncalar hep orada. Çakıl taşlarının arasından çıkıyor ve ışıkla kavrulan kül rengi kumun üzerinde koşuşuyorlar, birer casus gibi. Ama Lalla yine de onları pek seviyor. Ağırkanlı çıyanları, yaldızlı kara mayısböceklerini, gübreböceklerini, geyikböceklerini, hortumlu böcekleri, gelinböceklerini, marşukları, ardından çekirgeleri de seviyor. Koca peygamberdeveleri ürkütüyor insanı, Lalla uzaklaşmalarını bekliyor ya da böcekler kıskaçlarını göstererek kendi eksenleri üzerinde dönerken gözlerini onlardan ayırmadan yol değiştiriyor.

Kül rengi ve yeşil kertenkeleler bile var. Daha hızlı gidebilmek için kuyruklarını hızla sallayarak kumullara doğru seğirtiyorlar. Arada bir Lalla içlerinden birini yakalamayı başarıyor ve kuyruklarını, kopuncaya kadar tutarak eğleniyor. Tozların arasında kıvranan parçaya bakıyor. Bir gün, bir oğlan, yeterince beklenirse kertenkelelerin kuyruğunda ayakların ve başın yeniden biteceğini söylemişti, ama Lalla buna pek inanmıyor.

Bir de sinekler var. Vızıltılarına ve sokmalarına karşın Lalla onları pek seviyor. Niçin sevdiğini pek bilmiyor, ama seviyor işte. Belki de incecik ayaklarından, saydam kanatlarından dolayıdır, ya da öne arkaya, çaprazlamasına hızla uçmasını bildikleri için; Lalla böyle uçmayı bilmenin iyi bir şey olması gerektiğini düşünüyor.

Kum tepelerinin üstüne sırtüstü yatıyor, yassı sinek-

ler art arda elierine, çıplak bacaklarına konuyor. Hepsi bir anda üşüşmüyor, çünkü Lalla'dan biraz korkuyorlar. Ne var ki tenindeki tuzlu teri içmeyi sevdiklerinden kısa sürede yürekleniyorlar. Hafif ayaklarıyla üzerinde yürüdüklerinde Lalla gülmeye başlıyor, ama hafifçe gülüyor, onları ürkütmek istemiyor. Bazen yassı bir sinek Lalla'nın yanağını sokuyor ve kız küçük bir öfke çığlığı koparıyor.

Lalla sineklerle uzun süre oynuyor. Kumsalda, yosunların arasında yaşayan yassı sinekler bunlar. Bir de, gecekondu mahallesindeki evlerde, muşambaların, karton duvarların, camların üzerindeki karasinekler var. Glacieres binalarında, çöp konteynerlerinin üzerinde bombardıman uçağı gibi vınlayarak uçan büyük mavi sinekleri de unutmayalım.

Lalla birden kalkıyor, kumullara doğru olanca hızıyla koşuyor. Çıplak ayaklarının altında çöken kumlu yamacı tırmanıyor. Dikenler ayak parmaklarına batıyor, ama o aldırmıyor. Denizi görmek için kumulların tepesine çıkmak istiyor, bir an önce.

Kumulların tepesine vardığında rüzgâr yüzünü şiddetle tokatlıyor. Lalla devrildi devrilecek, denizin soğuk rüzgârı burun deliklerini tıkıyor ve gözlerini yakıyor; deniz uçsuz bucaksız, gri-mavi, üzerinde köpük lekeleri var; alttan alta homurdanıyor, kısa dalgalar, koca gökyüzünün neredeyse kapkara mavisinin yansıdığı kum ovasını kaplıyor.

Lalla rüzgâra karşı öne eğilmiş, entarisi (aslında halasının kollarını kestiği kaba kumaştan bir mintan) karnına ve bacaklarına yapışıyor, sanki sudan çıkmış. Rüzgârın ve denizin sesi kulaklarında uğulduyor, bir sağdan bir soldan, buna şakaklarına çarpan saç tutamlarının şaklaması karışıyor. Rüzgâr bazen bir avuç kum alıp Lalla'nın yüzüne fırlatıyor. Kız körleşmemek için gözlerini kapatmak zorunda. Ama gözlerini yaşartmayı yine de başarıyor rüzgâr; ağzında, dişlerini arasında gıcırdayan kum taneleri var.

Rüzgârdan ve denizden iyice esrikleşince kumul setinden iniyor, kumulların eteğinde soluğu düzelene kadar bir süre çömeliyor. Kumulların ardına rüzgâr vurmuyor.

Rüzgâr kum tepelerinin üzerinden geçiyor ve toprakların içine doğru gidiyor, pusun dolandığı mavi tepelere kadar. Rüzgârın duru durağı yok, aklına eseni yapıyor. Rüzgâr var oldukça Lalla mutlu, gözlerini ve kulaklarını yaksa bile, yüzüne avuç avuç kum fırlatsa bile, gecekondu mahallesindeki karanlık evin içinde hava ağırlaştığında sık sık onu düşünüyor, bir de denizi. Rüzgâr büyük, saydam, denizin üzerinde durmadan sıçrıyor, çölü bir anda aşıp sedir ormanlarına kadar gidiyor ve orada, dağların eteğinde, kuşların ve çiçeklerin arasında oynaşıyor. Rüzgârın sabrı yoktur, dağları aşar, tozları, kumu, külleri süpürür, kartonları devirir. Tahta ve ziftli kartondan gecekondu mahallesine kadar gelir yeri geldiğinde ve birkaç damı, birkaç duvarı çökerterek eğlenir. Ama olsun, Lalla rüzgârın güzel, su gibi saydam, şimşek kadar hızlı olduğunu ve istese dünyanın bütün kentlerini, hatta yüksek ve beyaz evli ve camdan büyük pencereleri olan evlerle dolu olan kentleri bile yıkabileceğini düşünür.

Lalla onun adını söylemeyi bilir, bu adı tek başına öğrendi; küçücükken, geceleri evin tahtaları arasında gelişini dinlerken, uuuuuu'dur rüzgârın adı, böyle ıslık çalarak söylenir.

Biraz daha ileride, çalıların arasında rüzgâra yine rastlıyor Lalla, dolaşan bir el gibi sarı otları aralıyor.

Bir atmaca, ot ovasının tepesinde neredeyse hareketsiz, bakır kanatlarını rüzgâra açmış. Lalla ona bakıyor, hayranlık duyuyor, çünkü o rüzgârda uçmayı biliyor. Atmaca teleklerinin ucunu kıpırdatır gibi yapıyor, kuyruğunu yelpaze şeklinde açıyor ve sarı otların üzerinde titreşen haç biçimindeki gölgesiyle hiç çaba harcamadan uçuyor. Arada bir inliyor, yalnızca "kaiiiik! kaiiiik!" diyor ve Lalla ona karşılık veriyor.

Sonra birden yere doğru dalış yapıyor, kanatları daralmış, otlara değerek uzun uzun dolanıyor, yosunların salındığı bir deniz dibinde kayan bir balık sanki. Böylece uzaklaşıp gözden kayboluyor, darmadağın olmuş ot tutamlarının arasında. Kaiiiik! Kaiiiik! Lalla ne kadar inlese, onun yakınmasını ne kadar taklit etse kuş geri gelmiyor.

Ama uzun süre küçük kızın gözlerinin içinde kalıyor, sarı otlara değercesine kayan ok biçimindeki gölge, kendi korkusunun dalgasında sessizce yüzülen kedibalığı misali.

Lalla şimdi hareketsiz, başını geriye atmış, iri iri açılmış gözlerini beyaz gökyüzüne dikmiş, oldukları yerde yüzen, kesişen halkalara bakıyor, tıpkı bir kuyuya çakıl taşları atıldığında oluşan hareler gibi. Havada böcek yok, kuş yok, bunlara benzer hiçbir şey yok, oysa gökyüzünde kımıldaşan binlerce nokta görünüyor, havada karınca, bitki biti ve sinek sürüleri var sanki. Beyaz havada uçmuyorlar; her yöne doğru yürüyüşe geçmişler, nereye kaçışacaklarını bilmez gibi ateşli bir telaş içindeler. Bunlar belki de kentlerde yaşayan bütün o insanların yüzleri, kentler öyle büyükmüş ki onlardan asla kopulmazmış; onca arabanın, onca insanın yığıldığı ve aynı yüzün asla iki kez görülemediği yerler. Bunları anlatan yaşlı Naman garip adlar söylüyor aynı zamanda, Elcezire, Madrid, (o, Madris, diyor), Marsilya, Lyon, Paris, Cenevre.

Bu yüzler her zaman Lalla'nın gözlerinin önünde değildir. Ancak bazı günler, rüzgâr esip bulutları dağlara doğru kovaladığında ve hava bembeyaz kesilip güneş ışığıyla titreştiğinde görülebilir onlar, ta tepede, neredeyse gözle görünmeyen gencecik küçük sinekler gibi kıpırdayan, yürüyen, koşan ve dans eden böcek-adamlar.

Ardından deniz yeniden çağırır onu, Lalla çalılıkların arasından kül rengi kum tepelerine doğru koşar. Kumullar yan yatmış inekler gibidir, alınları yerde, omurgaları eğik. Lalla elleri ve ayaklarıyla yalnız kendisine has, özel bir yol açarak onların sırtına binmeyi, sonra kumulların öbür yanından kumsala top gibi yuvarlanmayı sever. Okyanus büyük bir yırtılma sesiyle sert kumsala çarpıp çatlar, sonra su geri çekilir ve köpük güneşte erir. Burası öyle aydınlık, öyle gürültülü ki Lalla ağzını ve gözlerini kapatmak zorunda kalıyor. Denizin tuzu gözkapaklarını ve dudaklarını yakıyor, durup durup şaklayan rüzgâr boğazındaki soluğu kesiyor. Ama Lalla deniz kıyısında olmayı seviyor. Suya giriyor, dalgalar bacaklarına ve karnına çar-

pıyor, mavi gömleğini tenine yapıştırıyor. Kuma sırık gibi saplanan ayaklarını hissediyor. Ama daha ileri gitmeye yeltenmiyor, çünkü denizin arada sırada çocukları kaptığı olur, farkına bile varmaz çocuk; ardından, iki gün sonra, kumsalın sert kumu geri verir onları; karınları, yüzleri sudan hep şişmiştir, burunlarını, dudaklarını, parmak uçlarını ve cinsel organlarını yengeçler yemiştir.

Lalla köpük saçağı boyunca kumun üzerinde yürüyor. Göğsüne kadar ıslanan entarisi rüzgârda kuruyor. Rüzgâr kapkara saçlarını bir yana toplayıp örmüş, güneşin aydınlığında yüzü bakıra çalıyor.

Daha ötede yer yer, kuma takılıp kalmış denizanaları var. Çevrelerine saçılmış incecik kolları saç telleri gibi. Dalganın her geri çekilişinde kumda açılan deliklere bakıyor Lalla. Örümcekleri andıran, kıskaçlarını kaldırarak yan yan seğirten küçücük yengeçlerin peşinden koşuyor. Çok güldürüyor yengeçler onu, ama diğer çocuklar gibi onları yakalamaya çalışmıyor, denize kaçmalarına ve ışıltılı köpüklerin arasında kaybolmalarına izin veriyor.

Lalla tek sözcüklü şarkıyı durmadan mırıldanarak hâlâ söylüyor:

"Akde-eni-iz..."

Sonra, kum tepelerinin eteğine gidip kumsala karşı oturuyor, kollarıyla dizlerini sarmış, rüzgârın üzerine fırlattığı kumu solumamak için yüzünü mavi gömleğinin kıvrımlarının arasına gizlemiş.

Hep aynı yere gidip oturur, dalgaların çukurlaştığı yerde sudan çıkan çürük bir tahta sırık ile kum tepelerinin arasında, çalılıkların içinde bitmiş büyük bir incir ağacının olduğu yere. Şimdi, Balıkçı Naman'ı bekliyor.

Balıkçı Naman kimselere benzemez. Oldukça uzun boylu, zayıf, geniş omuzlu, kemikli yüzlü, teni tuğla renginde bir adamdır. Her zaman yalınayak yürür, bez bir pantolon ve ona çok bol geldiği için rüzgârla dalgalanan beyaz bir mintan giyer. Ama bu haliyle de Lalla onu çok yakışıklı ve çok zarif bulur, onun geleceğini anladığında kalbi her zaman biraz daha hızlı çarpar. Denizin ve rüzgârın sertleş-

tirdiği keskin hatlı bir yüzü vardır Naman'ın. Denizin güneşi, alnını ve yanaklarını germiş ve karartmıştır. Saçları gürdür, teninin rengindedir. Hele gözleri, olağanüstüdür gözleri, küllü tirşe renginde, çok aydınlık ve esmer yüzünde saydamdır sanki, denizin ışığı ve saydamlığı vurmuştur bu gözlere. Lalla'nın kumsalda oturup balıkçının gelmesini beklemeyi sevmesi bu gözleri görmek içindir, bir de kendisini fark edince gülümsemesini görmek için.

Büyük incir ağacının altında, kum tepelerinin hafif kumuna oturmuş uzun uzun bekliyor onu. Fazla kum yutmamak için başını kollarının arasına alarak şarkı mırıldanıyor, yalnızca şunu söyleyen o pek sevgili, uzun ve güzel adı mırıldanıyor:

"Akde-eni-iz..."

Sertleşen ve çelik gibi gri-mavi bir renge bürünen denize ve ufuk çizgisini gizleyen soluk, iri buluta bakarak bekliyor. Kimi zaman, dalgaların doruklarında, yansımalar arasında oynaşan siyah bir nokta gördüğünü sanıyor ve biraz doğruluyor, çünkü Naman'ın kayığının geldiğini sanıyor, ama siyah nokta kayboluyor. Bu denizin üzerinde oluşan bir serap olmalı ya da bir yunusun sırtı.

Yunuslardan, gemilerin baş bodoslamaları önünde, dalgaların arasında neşeyle zıplayan kara sırtlı sürülerden. Naman söz etmişti ona. Balıkçıları selamlamak ister gibi bir halleri varmış bunların, sonra ufka doğru bir yerlerde ansızın gözden kaybolurlarmış. Naman, Lalla'ya yunus hikâyeleri anlatmayı pek sever. Konuştuğu zaman denizin ışığı gözlerinde daha kuvvetle parıldar, Lalla gözbebeklerinin renginde kara yaratıkları görür gibi olur, ama gözlerini var gücüyle denize dikse de yunusları göremez. Bunlar kıyılara yaklaşmayı pek sevmiyor anlaşılan.

Naman, bir gün denizde fırtına kopunca yolunu kaybeden bir balıkçı teknesine kıyıya kadar kılavuzluk eden bir yunusun hikâyesini anlatır. Bulutlar denizin üzerine inmiş ve onu örtü gibi kaplamış, üstelik korkunç rüzgâr teknenin direğini de parçalamış. O zaman fırtına balıkçı teknesini öyle uzaklara sürüklemiş ki kıyının ne tarafta

olduğunu artık bilmez olmuş. İki gün boyunca tekne, onu alabora etmekle tehdit eden dalgaların arasında başıboş sürüklenmiş. Balıkçı sonunun geldiğini sanıp dualar okuyormuş, o sırada dalgaların arasında iri bir yunus belirmiş. Teknenin çevresinde sıçrayıp duruyor, yunusların genellikle yaptığı gibi dalgalarla oynaşıyormuş. Ama bu, tek başına bir yunusmuş. Derken, tekneye kılavuzluk etmeye başlamış. İnanması güç, ama yaptığı buymuş. Teknenin arkasında yüzerek onu ileri doğru itmiş. Yunus arada bir uzaklaşıyor, dalgaların arasında kayboluyor, balıkçı da kendisini terk ettiğini sanıyormuş. Sonra geri dönüyormuş yunus ve güçlü kuyruğuyla denizi döverek alnıyla itiyormuş tekneyi. Böylece, gün boyunca yol almışlar, hava kararınca balıkçı sonunda, yırtılan bir bulutun arasında kıyının ışığını görmüş. Sevinçle bağırmış ve ağlamış, çünkü kurtulduğunu biliyormuş. Tekne limana yaklaşınca yunus tersyüzü dönmüş ve açık denize doğru gitmiş. Balıkçı gidişini seyretmiş yunusun; koca kara sırtı, alacakaranlığın ışığında parıldıyormuş.

Lalla bu hikâyeyi pek sever, koca kara yunusu görmek için gözleriyle denizi sık sık tarar. Ama Naman bu olayın çok eskilere dayandığını ve bugün yunusun çok yaşlı olması gerektiğini söyledi ona.

Lalla bekliyor, her sabah olduğu gibi büyük incir ağacının gölgesine oturmuş. Dalgaların sivri doruklarının peş peşe ilerlediği küllü mavi denize bakıyor. Dalgalar kumsalda yanlarına vuruyor, önce doğuya kayalık buruna doğru akıyorlar, sonra batıya nehir tarafına doğru, derken ortadan akıyorlar. Rüzgâr sıçrıyor, tutam tutam köpüğü uzağa fırlatıyor, kum tepelerine doğru; köpük kuma ve toza karışıyor.

Güneş bulutsuz gökyüzünde iyice yükselince Lalla gecekondu mahallesinin yolunu tutuyor, acele etmiyor, çünkü oraya vardığında işlerin onu beklediğini biliyor; başının üzerinde dengede tuttuğu eski püskü, paslı bir bidonla su getirecek, nehirde çamaşır yıkayacak, ama bu iş keyifli sayılır, çünkü diğer kızlarla çene çalma ve anlattıkları bir sürü hikâyeyi dinleme fırsatı var. İnanılmaz hikâ-

yeler bunlar, hele Ikikr adındaki şu kızın anlattıkları. İkikr berberice nohut demek, yanağındaki et beninden dolayı verilmiş ona bu ad. Ancak Lalla'nın hiç sevmediği iki şey var; ateş yakmak için çalı çırpı toplamak, bir de ekmek yapmak için buğday öğütmek.

Öyle olunca, Lalla dönüşü ağırdan alıyor, yolda biraz ayak sürüyor. O sırada artık şarkı söylemiyor, çünkü şimdi, kumulların tepesinde birilerine rastlandığı saat. Ökse çubuklarını toplamaya gelen çocuklar ya da işe giden adamlar. Kimi zaman oğlan çocuklarının Lalla ile alay ettiği oluyor, çünkü o yalınayak yürümeyi pek beceremiyor, kaba sözcüklerle de arası iyi değil. Ama Lalla onların uzaktan geldiğini duyunca bir kumulun yanındaki diken çalılığının ardına gizleniyor ve geçmelerini bekliyor.

Bir de şu ürkütücü kadın var. Yaşlı değil, ama pislik içinde bir kadın, siyahlı kızıllı saçları darmadağın, dikenler giysilerini paramparça etmiş. Kum tepelerinin yolundan geldiğinde çok dikkatli olmak gerek, çünkü o kötü bir kadın, çocukları sevmiyor. Ona Ayşe Kondiça diyorlar, ama gerçek adı bu değil. Gerçek adını kimse bilmiyor. Çocukları kaçırdığı söyleniyor, sırf kötülük olsun diye. Lalla, Ayşe Kondiça'nın yoldan geldiğini duyunca bir çalılığın gerisine gizlenir ve soluğunu tutar. Ayşe Kondiça anlaşılmaz sözler mırıldanarak geçer. Bir dakika durur, başını kaldırır, çünkü birilerinin orada olduğunu hissetmiştir, ama gözleri neredeyse kördür, Lalla'yı göremez. Öyle olunca topallayarak ve çirkin sesiyle küfürler savurarak yoluna gider.

Bazı sabahlar gökyüzünde Lalla'nın pek sevdiği bir şey vardır; ince uzun, bir beyaz bulut, mavinin en derin olduğu yerde geçer gökyüzünden. Beyaz ipliğin ucunda ağır ağır ilerleyen küçük bir gümüş haç görünür, öyle yüksektedir ki neredeyse seçilemez. Lalla başını geriye atarak gökyüzünde sessizce, ağır ağır yol alan küçük haça uzun uzun bakar. Ardında, birbirine karışan küçük, pamuksu topraklardan oluşan ve bir yol gibi genişleyen uzun, bir beyaz bulut bırakarak koskoca, masmavi gökyüzünde nasıl ilerlediğini seyretmeyi sever, sonra rüzgâr bulutun üze-

rinden geçer ve gökyüzünü yıkar. Lalla yükseklerde, o minicik haçın içinde olmaktan pek hoşlanırdı doğrusu, denizin üzerinde, adaların üzerinde, öylece en uzak diyarlara kadar gitmek. Uçak gözden kaybolduktan sonra o hâlâ uzun uzun gökyüzüne bakar.

Denizden uzaklaşıp yarım saat boyunca nehre doğru yürüdüğünde gecekondu mahallesi görünür. Lalla buraya hangi nedenle Site dendiğini bilmiyor, çünkü başlangıçta, gerçek kenti ayıran nehrin karşı yakasında ve boş alanların ötesinde tahtadan ve katranlı kâğıttan yapılmış on kadar kulübe bulunuyordu. Belki de bu ad, insanlara toz toprak arasında köpekler ve farelerle yaşadıklarını unutturmak için verilmiştir.

Anası öldüğünde Lalla burada yaşamaya başladı, aradan öyle uzun süre geçti ki ne zaman geldiğini pek hatırlayamıyor. Hava çok sıcaktı, çünkü mevsim yazdı ve rüzgâr tahta kulübelerin üzerine toz bulutları savuruyordu. Halasının arkasında hala oğullarının yaşadığı penceresiz kulübeye kadar gözleri kapalı yürümüştü. O zaman kaçıp gitmek geçmişti içinden, yüksek dağlara çıkmak, yollara düşmek, asla geri dönmemek.

Lalla kum tepelerinden her dönüşünde ondüle saçdan ve ziftli kâğıttan damları görünce yüreği daralır ve Site'ye ilk geldiği gün düşer aklına. Ama o gün artık öyle geride kalmıştır ki, sanki daha önce olanlar aslında onun başından hiç geçmemişti, sanki bir yerlerde anlatıldığını duyduğu bir hikâyeydi bu.

Güney'deki dağlarda, çölün başladığı yerde dünyaya gelmesi de öyle. Kimi zaman, kış günlerinde, dışarıda yapılacak bir iş olmadığında, tuz ve toz ovasının üzerinde esip savuran rüzgâr Aamma'nın evinin kötü bitişmiş kalaslarının arasında ıslık çalarken Lalla yere oturur ve doğumunun hikâyesini dinler.

Çok uzun ve garip bir hikâyedir bu, üstelik Aamma onu her zaman aynı şekilde anlatmaz, uyuyacakmış gibi başını sallayarak, renkli sesiyle şöyle der Aamma:

"Doğacağın gün gelip çattığında yaza az biraz vardı,

kuraklıktan önceydi. Havva geleceğini hissetti ve herkes hâlâ uykuda olduğu için sessizce çadırdan dışarı süzüldü. Karnını bir çaputla sıktı; bir ağaç ile bir kaynağın olduğu yere kadar zar zor yürüdü, çünkü güneş doğduğunda gölgeye ve suya ihtiyacı olacağını biliyordu. Oralarda âdettir, insan her zaman bir kaynağın başında doğmalıdır. Annen de oraya kadar yürüdü, ağacın yanına uzandı ve gecenin sonunu bekledi. Dışarıda olduğunu kimse bilmiyordu. O, çıt çıkarmadan, köpekleri huylandırmadan yürümeyi bilirdi. Yanında uyuyordum, inlediğini ve çadırdan çıkmak için kalktığını ben bile duymadım."

"Sonra ne oldu, Aamma?"

"Sonra gün doğdu, o zaman kadınlar kalktılar, annenin orada olmadığını gördüler ve niçin dışarı çıktığını anladılar. Ben de onu aramaya çıktım, kaynağa doğru gittim, oraya vardığımda o ağaca yaslanmış, ayakta duruyordu, kollarıyla bir dala asılmıştı, erkeklerin ve çocukların dikkatini çekmemek için usulca inliyordu..."

"Sonra ne oldu, Aamma?"

"Derken sen doğdun, ağacın köklerinin arasında, hemencecik doğuverdin. Seni kaynağın başında yıkadık ve bir maşlaha sardık, çünkü geceleri hâlâ ayaz oluyordu. Sonra güneş doğdu ve annen uyumak için çadıra döndü. Hatırlıyorum da, seni saracak bez olmadığından ananın mavi harmanisinde uyudun. Anan çabuk geldiğin için memnundu, bir yandan da hüzünlüydü, çünkü babanın ölümünden dolayı seni yetiştirecek parayı bulamayacağını düşünüyor ve seni başkasına vermek zorunda kalmaktan korkuyordu."

Kimi zaman Aamma hikâyeyi farklı bir şekilde anlatır, olayları pek iyi hatırlayamaz gibidir. Mesela Havva'nın ağaç dalına değil de bir kuyunun ipine asıldığını söyler, sancılara dayanmak için var gücüyle çekiyormuş ipi. Ya da çocuğa ebelik edenin oradan geçen bir çoban olduğunu ve onu kendi yün harmanisine sardığını söyler. Ama bütün bunlar anlaşılmaz bir sis perdesinin derinliğindedir, olaylar sanki başka bir dünyada geçmiştir, çölün öbür ucunda, başka bir gökyüzünün, başka bir güneşin altında.

"Birkaç gün sonra annen yıkanmak ve saçlarını taramak için kuyuya kadar yürüyebildi. Seni aynı mavi harmaniye sarmış ve onu beline düğümlemişti. Kısa adımlarla yürüyordu, çünkü gücü kuvveti eskisi gibi yerinde değildi. Ama doğduğun için çok mutluydu, ona senin adını sorduklarında, kendisi gibi Lalla Havva adını taşıdığını söylüyordu, çünkü sen, şerif ailesinden bir kadının kızıydın."

"Ne olur Al Azrak'tan söz et bana, 'Mavi Adam' adıyla anılan kişiden."

Ancak Aamma başını sallar.

"Şimdi olmaz. Başka zaman."

"Ne olur Aamma, ondan söz et bana."

Aamma karşılık vermeden başını sallar. Kalkıp kapının yanındaki büyük toprak kabın içindeki ekmek hamurunu yoğurmaya gider. Aamma böyledir işte, uzun lafı sevmez, hele Mavi Adam yani Mevlay Ahmed bin Muhammed el Fadıl, diğer adıyla Ma el Aynin, Gözlerdeki Su adıyla anılan kişi söz konusu olduğunda tek tük laf çıkar ağzından.

Burada, gecekondu mahallesinde garip olan şudur: Herkes çok yoksuldur, ama kimse halinden asla şikâyet etmez. Site deyince akla gelen üst üste yığılmış tahta ve çinko kulübelerdir. Dam yerine çakıl taşlarıyla tutturulmuş katranlı büyük kâğıt parçaları bulunur. Rüzgâr vadide çok şiddetli estiğinde bütün tahtaların çatırtısı, çinko levhaların zangırtısı ve sert esintinin parçaladığı kâğıtların şaklaması duyulur. Sanki toprak bir yolda giderken sarsılan ve takırdayan hurda bir otobüsün içinde gibi hisseder insan kendini, damlarda ve daracık yollarda koşturan bir yığın hayvan ve fare varmışçasına garip bir hengâme oluşur.

Kimi zaman fırtına çok şiddetlidir, her şeyi siler süpürür. Ertesi gün Site'yi yeniden elden geçirmek gerekir. Ama insanlar bu işi güler yüzle yaparlar, çünkü öyle yoksuldurlar ki ellerindekini kaybetmemek gibi bir dertleri yoktur. Belki memnun bile olurlar, çünkü fırtınadan sonra, başlarının üzerindeki gökyüzü daha engin, daha mavi olur, ışık daha güzelleşir. Her neyse, Site'nin çevresinde toz rüzgârının estiği dümdüz topraklar ve gözün tümüyle kavrayamayacağı kadar büyük denizden başka bir şey yoktur.

Lalla gökyüzünü seyretmeyi çok sever. Önünde dümdüz uzanan kumlu patikadan sık sık kumullara doğru gider. Kollarını çaprazlayarak kumların ve dikenlerin üstüne sırtüstü atar kendini. O zaman gökyüzü pürüzsüz yüzünde açılır ve ayna gibi parıldar; sakin, bulutsuz, kuşsuz, uçaksız gökyüzü.

Lalla gözlerini iri iri açar ve gökyüzünün içine dolmasını bekler. Bir sarkacın sallantısını duyar; bir gemidedir sanki, ya da çok tütün içmiş de başı döner. Güneşin marifetidir bu. Soğuk rüzgâra ve denize karşın kavurur güneş; öyle kavurur ki ısısı küçük kızın bedenine işler, karnına, ciğerlerine, kol ve bacaklarına dolar. Canı acır acımasına, gözleri ve başı ağrır, ama Lalla kıpırdamadan durur, çünkü o güneşi ve gökyüzünü çok sever.

Öbür çocuklardan uzakta, Site'nin gürültüsünden ve kokularından uzakta kumların üzerine uzandığında, gökyüzü bugünkü gibi masmavi olduğunda Lalla canının istediği şeyi düşünebilir. Es Ser, Sır adını verdiği kişiyi düşünür, bakışı güneş ışığı gibi olan, insanı saran ve koruyan kişiyi.

Burada, Site'de kimse tanımaz onu, ama kimi zaman gökyüzü çok güzel olduğunda, ışık denizin ve kum tepelerinin üzerinde parıldadığında Es Ser adı her yerde belirir, her yerde yankılanır sanki, bedeninin içinde bile. Lalla onun sesini, adımlarının hafif sesini duyar gibi olur, yüzünde onun her şeyi gören, her şeyi delip geçen bakışının ateşini hisseder. Dağların ardından, Draa'nın ötesinden, çölün bağrından gelir ve yok olması mümkün olmayan bir ur gibi parlar bu bakış.

Kimse hakkında bir şey bilmez. Lalla Es Ser'den söz ettiğinde balıkçı Naman başını sallar, çünkü adını hiç duymamıştır, hikâyelerinde ondan hiç söz etmez. Oysa bu onun gerçek adı olmalı, diye düşünür Lalla, öyle ya, duyduğu ad buydu. Ama belki yalnızca bir düştü bu. Aamma bile onun hakkında bir şey bilmez sanki. Oysa ne güzel bir adı var, diye düşünür Lalla, işitildiğinde insana ferahlık veriyor.

Onun adını duymak, bakışındaki nuru yakalamak

için hep Lalla uzaklara gider, kum tepelerinin arasına, deniz, kum ve gökyüzünden başka hiçbir şeyin olmadığı yerlere, çünkü Lalla tahta ve katranlı kâğıttan Site'deyken Es Ser adını ona duyuramaz, bakışındaki sıcaklığı yayamaz. Gürültüyü ve kokuları sevmeyen bir kişidir o. Rüzgârın alnında yalnız olmalıdır, gökyüzüne asılıp kalmış bir kuş kadar yalnız.

Buradaki insanlar Lalla'nın niçin başını alıp gittiğini bilmezler, belki de kayalık tepelerin ardındaki çoban kulübelerine kadar gittiğini sanırlar, ses çıkarmazlar.

İnsanlar bekler. Aslına bakılırsa burada, gecekondu mahallesinde insanların bütün yaptığı beklemektir. Deniz kıyısından pek uzak olmadıkları halde tahta ve çinko kulübelerine mıhlanıp kalmışlardır, koyu karanlığın içinde kımıldamadan yatarlar. Çakılların ve tozun üzerine güneş doğunca sanki bir şeyler olacakmış gibi dışarı çıkarlar. Biraz hoşbeş ederler, kızlar çeşmeye gider, oğlanlar tarlalarda çalışmaya, nehrin karşı kıyısındaki gerçek kentin sokaklarında aylaklık etmeye giderler ya da kamyonların geçişini seyretmek için yol kenarına otururlar.

Lalla her sabah Site'yi baştan başa kateder, su kovalarını doldurmaya çeşmeye gider. Yolda yürürken evden eve yayılan radyo seslerini dinler. Site'nin daracık yollarında duyulan hep aynı nakarattır, bir Mısır şarkısı. Kızların ayak seslerine ve çeşmedeki su sesine karışan, inleyen ve tımbırdayan bu ritimli ezgiyi dinlemek hoşuna gider. Çeşme başına gelince elindeki çinko kovayı sallayarak sırasının gelmesini bekler, kızlara bakar; kimi örneğin İkikr, zenci gibi kapkaradır, kimi, örneğin Meryem beyaz tenli, yeşil gözlü. Orada kara bir tencereye su dolduran ve sessizce çarçabuk uzaklaşan peçeli, yaşlı kadınlar da vardır.

Çeşme, kurşun bir borunun tepesine takılmış bir musluktur. Her açılıp kapandığında sarsılır ve tıksırır. Kızlar, fışkıran buz gibi suyun altında bacaklarını ve yüzlerini yıkarlar. Kimi zaman tiz çığlıklar atarak birbirlerinin üzerine kovayla su boca ederler. Her zaman, başlarının çevresinde dönüp duran ve darmadağın saçlarına takılan yabanarıları vardır.

Dönüşte, Lalla bir damla su ziyan etmemek için dim-

dik yürüyerek kovayı başının üzerinde taşır. Sabahları, her şey daha yepyeniymiş gibi, gökyüzü güzel ve berraktır. Ama güneş doruğa yaklaştığında ufkun yakınında bir pus yükselir, toz gibi bir şeydir bu, işte o zaman gökyüzü toprağın üzerine olanca ağırlığıyla abanır.

Lalla'nın gitmeyi pek sevdiği bir yer vardır. Bunun için, denizden uzaklaşıp doğuya doğru giden patikaları izlemek, sonra kurumuş sel yatağını tırmanmak gerekir. Taşlı tepeler görününce keçilerin izi sürülerek kırmızı taşların üzerinde yürümeye devam edilir. Güneş gökyüzünde pırıl pırıldır ama rüzgâr soğuktur, çünkü ağaç ve su bulunmayan yörelerden gelir; uzayın derinliğinden gelen bir rüzgârdır bu. Adını kimse bilmediği için Lalla'nın Es Ser, Sır adını verdiği kişi burada yaşar.

O zaman Lalla ufkun sınırlarına, gökyüzüne kadar uzanan, beyaz taştan büyük düzlüğün önüne gelir. Işık göz kamaştırıcıdır, soğuk rüzgâr dudakları ısırır, gözleri yaşla doldurur... Lalla var gücüyle bakar, kalbinin boğuk atışları boğazında ve şakaklarında zonklayana kadar, gökyüzünü kızıl bir örtü kaplayana, kulaklarında bir ağızdan konuşan ve mırıldanan yabancı sesler duyana kadar bakar.

Sonra taşlı düzlüğün ortasına doğru ilerler, yalnızca akreplerin ve yılanların yaşadığı yere. Düzlükte patika yok artık, üzerinde ışıktan kıvılcımlar çakan bıçak gibi sivri, kırık taş kütlelerinden başka hiçbir şey yok. Ne bir ağaç ne bir ot, yalnızca boşluğun bağrından kopup gelen rüzgâr.

Adamın kimi zaman karşısına çıktığı yer burasıdır. Lalla kim olduğunu bilemez, nereden geldiğini de. Ürkütücüdür kimi zaman, bazen de çok yumuşak ve sakin, nurani bir güzelliği vardır. Lalla yalnızca gözlerini görür onun, çünkü yüzünü mavi bir peçe gizler, tıpkı çöl savaşçıları gibi. Güneşin alnında tuz gibi ışıldayan bol bir beyaz harmani giymiştir. Mavi türbanının gölgesinde gözleri garip ve karanlık bir ateşle yanar ve Lalla bir kor yığınına yaklaşırcasına yüzünde ve bedeninde dolaşan bakışların sıcaklığını hisseder.

Ama Es Ser her zaman gelmez. Çöl adamı, Lalla onu görmeyi çok, ama çok isterse, ona gerçekten ihtiyacı olduğu zaman, konuşmak ya da ağlamak kadar büyük bir ihtiyacı olduğu zaman gelir. Ama gelmese bile, taşlı düzlüğün üzerinde varlığının bir parçası vardır, belki de ufku baştan başa aydınlatan sıcak bakışıdır bu. Böyle günlerde, Lalla, nereye gittiğine aldırmadan, aramadan, kırık taş alanının ortasında yürüyebilir. Bazı kayaların üzerinde anlamını bilemediği garip işaretler vardır; haçlar, noktalar, güneş ve ay biçiminde lekeler, taşa kazınmış oklar. Bunlar belki de büyü işaretleridir; Site'deki oğlanlar böyle söyler, bu yüzden de beyaz düzlüğe gelmeyi severler. Ama Lalla işaretlerden korkmaz, yalnızlıktan da. Çöldeki Mavi Adam'ın bakışlarıyla onu koruduğunu bilir, sessizlikten ve rüzgârın boşluğundan korkmaz olur.

İn cin yoktur burada. Yalnızca tek kelam etmeden gözlerini üzerinden ayırmayan Mavi Adam vardır. Lalla onun ne istediğini, ne beklediğini pek bilmez, ama ona ihtiyaç duyar, o da güçlü bakışlarıyla sessizce gelir. Lalla o bakışın ışığında, taşlı düzlükte mutludur. Bundan kimseye söz etmemesi gerektiğini bilir, Aamma'ya bile, çünkü bu bir sırdır, başından geçen en önemli şey. Sessizliğe ve rüzgârın boşluğuna karşın taşlı düzlüğe sık sık gelmekten korkmayan tek kişi olduğu için de bu bir sırdır. Yalnızca Hartani adı verilen Şlöh çoban arada bir düzlüğe gelir, ama sürüsündeki keçilerden biri koyak boyunca koşarken yolunu şaşırırsa gelir. Taşların üzerindeki işaretlerden o da korkmaz. Ama Lalla sırrını ona açmaya asla cesaret edememiştir.

Bu sır, taşlı düzlükte kimi zaman görünen adama verdiği addır, Es Ser. Sır, çünkü kimse onun adını bilmemeli.

O konuşmaz. Yani insanlarla aynı dili konuşmaz. Ama Lalla kulaklarının içinde duyar sesini ve o, kendi dilinde, bedenini sarsan, onu ürperten çok güzel şeyler söyler. Belki de boşluğun derinliğinden gelen rüzgârın hafif sesiyle konuşur, ya da her esintinin arasında oluşan sessizlikle. Belki de ışığın sözcükleriyle konuşur, ince taş tabakalarının arasında kıvılcım demetleri gibi patlayan sözcüklerle,

kumun sözcükleriyle, parçalanıp sert bir toza dönüşen çakılların sözcükleriyle ve de kumun üzerinde ince bir iz bırakan akreplerin, yılanların sözcükleriyle. Bu sözcüklerin hepsiyle konuşmayı bilir ve çevik bakışları taştan taşa seken bir hayvan gibi bir anda ufka uzanır, gökyüzüne dimdik yükselir, kuşlardan daha yükseklerde uçar.

Lalla bu gizli sözcükleri duymak için beyaz taşlı düzlüğe gelmeyi sever. Es Ser adını verdiği kişiyi tanımaz, kim olduğunu, nereden geldiğini bilmez ama orada onunla karşılaşmayı sever; çünkü o bakışında ve dilinde Güney'deki kum tepelerinin ve kum ülkelerinin çorak ve susuz topraklarının sıcaklığını taşır.

Es Ser'in gelmediği zamanlar bile onun bakışlarıyla görebilir sanki. Anlaması zor, çünkü her şey bir düşte olduğu gibidir, Lalla kendi benliğinden tümüyle sıyrılmıştır sanki, Mavi Adam'ın bakışının ötesindeki bir dünyaya girmiştir.

O zaman güzel ve esrarlı şeyler çıkar ortaya. Başka yerde hiç görmediği, onu şaşırtan, kaygılandıran şeyler. Denizi, kıpırtısız su dalgalarını andıran uçsuz bucaksız altın ve kükürt rengi kumların uzandığı alanı görür. Kimseler yoktur bu alanda, ne bir ağaç, ne bir ot, yalnızca gün batımında uzayan, birbirlerine değerek göller oluşturan kum tepelerinin gölgeleri. Burada her şey birbirine benzer. O sanki hem burada, hem gözlerinin rastgele değdiği yerde, sonra daha başka bir yerde, yer ile göğün arasındaki sınırın yanı başındadır. Kum tepeleri, bakışın altında devrilir; kumdan parmaklarını ağır ağır ayırır. Kızgın vadilerin dibinde, kımıldamadan akan altın dereler var. Güneşin korkunç sıcağında kızışmış sert dalgacıklar var ve kırmızı kum denizinin önünde eğimli, engin, kımıltısız ak kumsallar. Işık her yanda parıldıyor ve sel gibi akıyor, her taraftan birden doğan yeryüzünün, gökyüzünün ve güneşin ışığı. Gökyüzü uçsuz bucaksız. Yalnızca, ufka yakın bir yerde dalgalanan kuru pus perdesi; yansımaları kıran, ışıktan otlar gibi kıvrılan ve keskin rüzgârda titreşerek gökyüzünün ortasına doğru yükselen kızıl ve pembe toz bulutu.

Bütün bunlar, garip ve belli belirsiz görüntüler, oysa bil-

dik geliyor. Lalla bir başkasının gözleriyle bakarcasına, ışığın parıldadığı büyük çölü görüyor. Havaya kum bulutları savuran güney rüzgârının esintisini teninde hissediyor, çıplak ayaklarının altında kum tepelerinin kızgın kumunu hissediyor. Özellikle de tepesindeki bomboş gökyüzünün, saf güneşin parıldadığı çıplak gökyüzünün sonsuzluğunu.

Bu gibi durumlarda uzunca bir süre kendi benliğinden sıyrılıyor, bir başkası oluyor, zamanın gerisinde kalmış, unutulmuş birisi. Gözlerinin önünde başka şekiller beliriyor, çocuk karaltıları, erkekler, kadınlar, atlar, develer, keçi sürüleri, bir kentin şeklini görüyor; taş ve kilden bir saray, kapılarından bölük bölük savaşçıların çıktığı çamurdan surlar. Gördükleri düş değil, bilmeden içine girdiği başka bir âlemin anısı. Erkek seslerinin uğultusunu, kadınların şarkılarını, çalgı seslerini duyar, belki kendisi de fır dönüyor, çıplak ayaklarının ucu ve topuklarıyla toprağı döverek bakır bilezikleri ve ağır gerdanlıkları şıngırdatıyor.

Sonra birden esinti kesiliyor, her şey uçup gidiyor. Bunun anlamı şu: Es Ser'in bakışı üzerinden ayrılmış, beyaz taşlı düzlükten çekilmiştir. O zaman Lalla kendi bakışına yeniden kavuşuyor, kalbini, ciğerlerini, tenini yeniden hissediyor. Her ayrıntıyı, her taşı, her yarığı, tozun üzerindeki her ufacık şekli algılıyor.

Gerisin geri dönüyor, keskin taşlara ve dikenli çalılıklara basmamaya dikkat ederek kurumuş sel yatağına doğru iniyor. Aşağıya vardığında ışıktan, hiç kesilmeyen rüzgârın boşluğundan bitkin düşmüştür. Kumlu patikada ağır ağır yürüyerek erkek ve kadın karaltılarının hâlâ kıpırdadığı Site'ye doğru yürüyor. Çeşmenin suyuna kadar gidiyor ve uzun bir yolculuktan dönmüşçesine yere diz çökerek yüzünü ve ellerini suya daldırıyor.

Yabanarıları da bir hoş doğrusu. Siyah çizgili uzun sarı gövdeleri ve saydam kanatlarıyla Site'nin her tarafında onlar. İnsanlara aldırmadan hantalca uçarak her yere girip çıkıyorlar. Yiyecek derdindeler. Lalla yabanarılarını pek sever. Çöp yığınlarının tepesindeki güneş ışınlarına asılırlar, ya da kasapta, et tezgâhının çevresinde dolanırlar. Kimi zaman, bir portakal yediği sırada Lalla'ya yaklaştıkları da olur, kızın yüzüne, ellerine konmaya çalışırlar. Kimi zaman, içlerinden biri onu boynundan ya da kolundan sokar, birkaç saat boyunca zonklar sokulan yer. Ama zararı yok, Lalla yabanarılarını yine de pek sever.

Sinekler o kadar hoş değildir. Bir kere, masanın kenarına konduklarında, sarılı siyahlı uzun bir gövdeleri yoktur. Ataktır sinekler, kafalarının üzerinde birbirinden ayrık, küllü kırmızı koca gözler bulunur, oraya buraya pat diye konarlar.

Site'de, tahta kulübelerin tepesinde, daracık, sertleşmiş toprak yollarda dolanan bol duman vardır her zaman. Kadınlar toprak maltızlarda yemek pişirir, ateşte çöpleri yakar, damları sıvamak için katran eriten ateşler de vardır.

Vakit bulduğunda Lalla durup ateşlere bakmayı pek sever. Kurumuş sel yataklarına giderek ince akasya dalları toplar, onları sicimle dererek Aamma'nın evine getirir. Alevler ince dalların arasında neşeyle sıçrar, sapları ve dikenleri çatlatır, özsuyu kaynatır. Alevler sabah ayazında güzel bir musiki sesiyle oynaşır. Alevlerin içine bakılsa cinler görülebilirmiş, Aamma böyle söylüyor. Ayrıca, manzaralar, kentler, ırmaklar, bulut misali belirip gizleniveren bir sürü şey de görülebilirmiş.

Derken yabanarıları gelir, çünkü demir tencerede pişen koyun etinin kokusunu almışlardır. Diğer çocuklar yabanarılarından korkar, onları kovmak ister, taş atarak öldürmeye çalışırlar. Ama Lalla saçlarının çevresinde dolanmalarına izin verir ve kanatlarını vızıldatarak mırıldandıkları şarkıyı anlamaya çalışır.

Yemek vakti geldiğinde güneş gökyüzünde yükselmiştir, bazen kavurur. Beyazdır, öyle beyazdır ki çıplak göğe bakılamaz, gölgeler öyle karadır ki toprağın içindeki deliklere benzer. O zaman, önce Aamma'nın oğulları gelir. İki oğlu vardır, biri on dört yaşında, adı Ali, diğeri on yedisinde; doğduğu gün mübarek bir gün olduğu için ona Bareki derler. Aamma önce onlara yemek verir, hızla atıştırırlar, oburca, konuşmadan. Yerken durmadan ellerinin tersiyle yabanarılarını kovarlar. Sonra Aamma'nın kocası gelir, güneydeki domates tarlalarında çalışır, adı Selim'dir, ama Sus Irmağı yöresinden olduğu için ona Susi derler. Ufak tefek, çelimsiz bir adamdır. Güzel, yeşil gözleri vardır, sağda solda tembelin biri olduğunu söylerse de Lalla onu pek sever. O yabanarılarını öldürmez, aksine onları bazen başparmağı ile işaretparmağı arasında tutar ve iğnelerini çıkarmalarını seyrederek eğlenir, sonra onları yavaşça yere bırakır ve uçmalarına izin verir.

Her zaman bir yerlerden gelen birileri vardır, Aamma onlar için bir parça et ayırır. Kimi zaman balıkçı Naman'ın Aamma'nın evine yemeğe geldiği olur. Lalla onun geleceğini öğrenince çok sevinir, çünkü Naman da onu sever ve güzel hikâyeler anlatır ona. Ağır ağır yer Naman ve arada bir onu güldüren bir şeyler söyler. Şerif soyundan geldiği için küçük Lalla diye çağırır onu. Gözlerinin içine baktığında Lalla denizin rengini görür gibi olur, okyanusu aşan ufkun berisinde beyaz evlerin, bahçelerin, çeşmelerin olduğu o büyük kentlerde olduğu izlenimine kapılır. Lalla kentlerin adını duymayı pek sever ve bu adları ona söylemesini Naman'dan sık sık ister; öylesine, yalnızca adları, ağır ağır söylesin de Lalla bu adların gizlediklerini görmeye vakit bulabilsin.

"Elcezire"
"Granada"
"Sevilla"
"Madrid"

Aamma'nın oğulları daha fazlasını öğrenmek ister. Yaşlı Naman'ın yemeğini bitirmesini bekler ve oradaki, denizin karşı kıyısındaki hayat hakkında her türlü soruyu sorarlar. Onların öğrenmek istedikleri ciddi şeylerdir, düş malzemesi değil. Naman'a, insanın kaç para kazanabileceğini, iş durumunu, giysi, yiyecek fiyatlarını, bir arabanın kaç para olduğunu, çok sinema olup olmadığını sorarlar. Ama Naman'ın yaşı fazla ilerlemiştir, hem hayat onun orada yaşadığı zamanlara, savaş öncesine göre çok değişmiş olmalı. O zaman oğlanlar omuz silker, ama ses çıkarmazlar, çünkü Naman'ın Marsilya'da kalan bir kardeşi vardır ve günün birinde onlara yardımı dokunabilir.

Söyledikleri tamamen doğru olmasa bile Lalla anlattıklarını sever. Deniz kıyısındaki beyaz kentlerden, o palmiyeli caddelerden, tepelerin üstüne kadar yükselen çiçek, portakal ağaçları, nar ağaçlarıyla kaplı bahçelerden, dağ kadar yüksek kulelerden, ucu bucağı görünmeyen uzun caddelerden söz ederken dikkatle dinler onu. Geceleri, ışıklar yanar ve ağır ağır ilerleyen siyah arabalardan, dükkânların önündeki renk renk ışıklardan söz etmesinden özellikle hoşlanır. Ya akşamları Elcezire'ye gelen ve ıslak rıhtımlar boyunca ağır ağır süzülen büyük beyaz gemilere ne demeli... Kalabalık, gelenleri karşılamak için bağıra çağıra elleriyle kollarıyla işaretler edermiş. Ya kuzeye doğru kentten kente giden, sisli kırları, ırmakları, dağları aşan, yolcular ve eşyalarıyla birlikte uzun, karanlık tünellere dalan ve büyük Paris kentine ulaşan demiryolu! Lalla bütün bunları dinler, kaygıyla hafifçe ürperir ama aynı zamanda trende olup kentten kente bilinmeyen ülkelere, ne toz, ne aç köpekler, ne de çöl rüzgârının daldığı tahta kulübeler hakkında kimsenin bir şey bilmediği yerlere gitmek ister.

"Giderken beni oraya götür," der Lalla.

Yaşlı Naman başını sallar:

"Yaşım çok ilerledi, küçük Lalla. Artık gidemem, yolda ölür kalırım."

Sonra kızı avutmak için ekler:

"Ama sen gidersin. Bütün o kentleri görüp buraya geri dönersin, benim gibi."

Lalla onu neler gördüğünü anlamak için gözlerinin içine bakmakla yetinir, tıpkı denizin dibine baktığı gibi. Kentlerin o güzelim adlarını uzun uzun düşünür, bir şarkının sözcükleri gibi içinden mırıldanır onları.

Kimi zaman, yabancı ülkelerden söz etmesini isteyen Aamma olur. O zaman, Naman İspanya'ya yolculuğunu bir kez daha anlatır; sınırı, sonra kıyıdan giden yolu ve büyük Marsilya kentini. Bütün evleri anlatır; sokakları, merdivenleri, vinçleri, içlerinden kamyonlar, vagonlar, taş ve çimento boşaltıldıktan sonra, sirenlerini öttürerek rıhtımın kara sularında uzaklaşan o ev kadar büyük, kent kadar büyük gemileri. İki oğlan anlattıklarına pek kulak vermez, çünkü yaşlı Naman'a inanmazlar. Naman gittikten sonra onun Marsilya'da aşçı olduğunu herkesin bildiğini söylerler ve dalga geçmek için Tayyib derler ona, çünkü bu, "O, yemek yaptı" anlamına gelir.

Oysa Aamma anlattıklarını dinler, Naman orada aşçı, burada balıkçı olmuş, fark etmez onun için. Her seferinde değişik sorular sorar, yolculuğunun öyküsünü, sınırı, Marsilya'daki hayatı bir daha dinlemek ister. O zaman Naman sokak çatışmalarından söz eder. İnsanlar, karanlık sokaklarda Araplara ve Yahudilere saldırdığında, bunların kendilerini bıçak sallayarak savunması gerekiyormuş, ya da insanları toplayıp hapse götüren polis kamyonlarından kaçmak için taşlar fırlatıp olabildiğince hızlı koşmak. Geceleri yürüyüp gündüzleri kovuklarda ve çalılıkların arasına gizlenerek dağları aşıp sınırlardan kaçak olarak geçenler de varmış. Ama kimi zaman polisler izlerini sürer ve aşağıya, sınırın öte tarafına vardıklarında yapışırlarmış yakalarına.

Naman bütün bu olanlardan kaygıyla söz eder ve Lalla yaşlı adamın gözlerinden buz gibi bir şeylerin geçtiğini hisseder. İyi bilmediği garip bir histi bu, ama ölümün kanatları ve yıkım gibi ürpertici ve tehdit ediciydi.

Belki de yaşlı Naman'ın oralardan, denizaşırı kentlerden getirdiği bu izlenimler olmuştur aynı zamanda.

Yaptığı yolculuklardan söz etmediğinde yaşlı Naman bir zamanlar dinlediği hikâyeleri anlatır. Bunları yalnızca Lalla'ya, bir de çok küçük çocuklara anlatır, çünkü onu soru yağmuruna tutmadan dinleyenler yalnız onlardır.

Bazı günler, incir ağacının altına, denize karşı oturur ve ağlarını onarır. En güzel hikâyeleri işte o zamanlar anlatır. Okyanusta, gemilerde, fırtınaların arasında geçen olaylardır bunlar, insanların deniz kazalarına uğrayıp tanımadıkları adalara ayak bastıkları hikâyeler. Naman herhangi bir şey hakkında bir hikâye anlatabilir, işin keyfi de budur. Diyelim ki Lalla incir ağacının gölgesinde, onun yanında oturuyor ve ağlarını onarışını seyrediyor. Kırık tırnaklı, esmer, iri elleri çabuk çalışıyor, ustalıkla düğüm atmasını biliyor. Ağın bir yerinde kocaman bir yırtık var ve Lalla doğal olarak soruyor:

"Büyük bir balık mı yaptı bunu?"

Naman soruyu yanıtlayacağına düşüncelere dalıyor ve şöyle diyor:

"Sana bir köpekbalığı avladığımız günden söz etmedim, değil mi?"

Lalla başını sallıyor ve Naman anlatmaya başlıyor. Her zamanki gibi bu hikâyede de gökte bir uçtan bir uca çakan şimşekler, dağ gibi yükselen dalgalar, sağanaklar vardır. Ağ ağır, öyle ağır ki tekne yan yatıyor ve adamlar alabora olmasından korkuyor. Ağ çekilince, içinde, çırpınıp duran ve korkunç dişlerle kaplı çenesini açmış dev gibi, mavi bir köpekbalığı olduğunu görüyorlar. Bu durumda balıkçılar ağı sürüklemeye çalışan köpekbalığıyla mücadele etmek zorunda, ona gemici kancaları ve baltalarla saldırıyorlar. Ama köpekbalığı geminin bordasını ısırıyor ve onu kasa tahtası gibi parçalıyor. Sonunda kaptan köpekbalığının başına bir sopa indirerek onu sersemletiyor ve hayvanı teknenin güvertesine çekiyorlar.

"O zaman, içinde ne olduğunu görmek için karnını yardık ve üzeri kıpkırmızı bir değerli taşla bezenmiş, som

altından bir yüzük bulduk, öyle güzeldi ki kimse gözünü ondan ayıramıyordu. Haliyle her birimiz yüzüğü almak istedik, az sonra bu lanet olası yüzüğe sahip olmak için neredeyse kanlı bıçaklı olacaktık. O zaman, yüzük için zar atmayı önerdim, çünkü kaptanın üstünde bir çift kemik zar vardı ve altı kez oynadık, bakalım en yüksek sayıyı kim tutturacaktı? İlk atıştan sonra benden ve kaptandan başka kimse kalmamıştı, her birimiz on bir sayı yapmıştı, şeşbeş. Hepsi kimin kazanacağını görmek için çevremizi sarmıştı. Zarları attım ve düşeş tutturdum! Böylece yüzük bende kaldı ve bir dakika boyunca ömrümde hiç olmadığım kadar mutlu oldum. Neyse, yüzüğe uzun uzun baktım, kırmızı taşı cehennem ateşi gibi parlıyor, kan kırmızı, uğursuz bir ışık saçıyordu. O zaman arkadaşlarımın gözlerinin de aynı uğursuz ışıkla parıldadığını gördüm ve yüzüğün, onu parmağında taşıyan ve köpekbalığının yediği kişi gibi lanetli olduğunu anladım. Ona sahip olanın da lanetleneceği kafama dank etti. Ona iyice baktıktan sonra parmağımdan çıkardım ve denize attım. Kaptan ve arkadaşlarım öfkeden kudurmuştu, beni de denize atmak istediler. O zaman onlara şöyle dedim: "Bana niye kızıyorsunuz? Denizden gelen, denize döndü, şimdi her şey eskisi gibi." O anda fırtına birden dindi ve güneş denizin üzerinde parıldamaya başladı. O zaman denizciler ve tayfalar sakinleştiler, yüzükte en çok gözü olan kaptan bile onu birden unutuverdi ve denize atmakla iyi ettiğimi söyledi. Köpekbalığının leşini de olduğu gibi denize attık, sonra ağları onarmak için limana döndük."

"Sence bu yüzük gerçekten lanetli miydi?"

"Orasını bilmem," dedi Naman, "ama şunu biliyorum ki, onu denize atmasaydım arkadaşlarım o gün geçmeden yüzüğü çalmak için beni öldürürlerdi; sonra da birer birer telef olurlardı."

Bunlar, Lalla'nın dinlemeyi pek sevdiği hikâyeler. Yaşlı balıkçının yanında, denizin karşısında, rüzgâr yaprakları döverken, incir ağacının gölgesinde öylece oturuyor. Denizin sesini duyuyor sanki. Naman'ın sözleri göz-

kapaklarını ağırlaştırıyor ve uyku bedenini sarıyor. O zaman kuma kıvrılıp yatıyor, başını incir ağacının köklerine yaslıyor, o sırada balıkçı kırmızı ipten ağını onarmaya devam ediyor ve yabanarıları tuz damlacıklarının üzerinde vızıldıyor.

"Hey! Hartani!"

Taşlı ve dikenli tepelere yaklaştıkça Lalla avaz avaz bağırıyor. Bu taraflarda, taşların arasında kaçışan kertenkeleler eksik değildir, hışırdayarak uzaklaşan yılanlara bile rastlanır. Bıçak gibi kesen büyük otlar vardır, sepet ve hasır yapılan bodur palmiyeler. Böceklerin her tarafta vızıldadığı duyulur, çünkü kayaların arasında küçücük su kaynakları ve düdenlerin iç kuytusunda gizlenmiş, soğuk suyun göllendiği büyük kuyular vardır. Lalla gerçekten yarıklara çakıl taşları atıyor ve alacakaranlıkta derin derin çınlayan sesi dinliyor.

"Harta-a-ani!"

Çoğu zaman şakacıktan gizlenir el Hartani, bir diken çalısının dibine uzanıverir. Üzerinde her zaman yenleri ve etekleri lime lime olmuş aba entarisi bulunur, başıyla boynuna uzun bir beyaz çaput dolar. Bedeni sarmaşık gibi ince uzundur, fildişi rengi tırnakları, güzel esmer elleri vardır. Ayakları koşmak için yaratılmıştır. Ama Lalla hepsinden çok uzun yüzünü sever, çünkü burada, Site'de yaşayan hiç kimselere benzemez. Çok ince ve pürüzsüz bir yüzdür bu; çıkık alın, dümdüz kaşlar, kömür karası gözler. Saçları kısa, neredeyse kıvırcıktır, bıyığı sakalı yoktur. Ama güçlü ve kendinden emin bir edası vardır. Gözlerini kaçırmadan bakar, korkmadan inceler insanı, canı istedi mi sizi hemen mutlu eden çın çın kahkahalarıyla gülmeyi bilir.

Bugün, gizlenmediği için Lalla onu kolayca buluyor. Büyük bir taşa oturmuş, gözlerini karşıya, keçi sürüsünün üzerine dikmiş. Kımıldamıyor, rüzgâr, üzerindeki bol entariyi hafifçe dalgalandırıyor, beyaz türbanının ucunu oy-

natıyor. Lalla seslenmeden ona doğru yürüyor, çünkü ayak seslerini duyduğunu biliyor. El Hartani'nin kulağı deliktir, bir tepenin öbür ucunda bir tavşanın sıçradığını duyabilir; daha Lalla motor seslerini algılamamışken gökteki uçakları gösterir ona.

Küçük kız yanına iyice yaklaşınca ayağa kalkıyor ve ona dönüyor. Güneş kara yüzünde pırıl pırıl, gülümsüyor, ışıkta dişleri de ışıldıyor. Lalla'dan yaşça küçük olmakla birlikte, onun boyunda. Sol elinde sapsız bir küçük bıçak tutuyor.

"Bıçakla ne yapıyorsun?" diye soruyor Lalla.

Katettiği bütün o yoldan bitkin düştü ki bir kayanın üzerine oturuyor. El Hartani önünde ayakta duruyor, tek bacağının üzerinde dengede, sonra birden geriye doğru sıçrıyor ve taşlı tepede koşmaya başlıyor. Birkaç dakika sonra bataklıklardan kestiği bir avuç kamışla dönüyor. Gülümseyerek onları Lalla'ya gösteriyor. Fazla hızlı koşmuş bir köpek gibi kesik kesik soluyor.

"Ne güzel," diyor Lalla. "Oyun havaları çalmak için mi topladın onları?"

Aslına bakılırsa gerçekten sormuyor, el işaretleri yaparak mırıldanıyor sözcükleri. Her konuştuğunda el Hartani kımıldamadan duruyor ve onu dikkat kesilerek dinliyor, çünkü anlamaya çalışıyor.

Belki de anladığı ve onu anlayan tek insan Lalla'dır. Kız, "Oyun havaları çalmak," deyince Hartani, sanki oynayacakmış gibi uzun kollarını iki yana açarak olduğu yerde zıplıyor. Parmaklarını ağzına götürerek öyle bir ıslık çalıyor ki tepenin yamacındaki keçiler ve tekeler irkiliyor.

Sonra, kestiği kamışlardan birkaçını alıyor, elinde derliyor, içlerine üflüyor ve gecenin içinde çobanaldatan kuşlarının ötüşü gibi biraz boğuk, garip bir ezgi yükseliyor, Şlöh çobanların şarkılarına benzeyen biraz hüzünlü bir ezgi bu.

El Hartani soluk almadan bir süre çalıyor, sonra kamışları Lalla'ya uzatıyor, Lalla çalarken genç çoban kımıldamadan duruyor. Kara renkli bakışlarında keyifli bir pı-

rıltı var. Değişik uzunluktaki borulara sırayla üfleyerek eğleniyorlar; hüzünlü ezgiler, ışıktan bembeyaz kesilmiş manzaradan, yeraltı mağaralarının ağızlarından, ağır bir rüzgârın kıpırdandığı gökyüzünden geliyor sanki.

Arada bir, soluk soluğa kalıp duruyorlar ve genç çocuğun kahkahası çınlıyor, Lalla da nedenini bilmeden gülmeye başlıyor.

Sonra taşlı düzlüklerin üzerinde yürümeye başlıyorlar, el Hartani Lalla'nın elini tutuyor, çünkü çalılıkların araları onun fark edemediği sivri kayalarla kaplı. Alçak, kuru taş duvarların üzerinden atlıyorlar, diken çalılıklarının arasında sağa sola sapıyorlar. El Hartani taşlı alanlarda ve tepelerin yamaçlarında ne var ne yok gösteriyor Lalla'ya. O, gizli yerleri herkesten iyi bilir, yaldızlı böceklerin, çekirgelerin, peygamberdevelerinin ve yaprak böceklerinin gizlendiği yerleri. Bütün bitkileri tanır, parmaklar arasında ezildiğinde güzel kokan bitkileri, kökleri sulu sulu olanları, anason, biber, nane, bal tadında olanları. Dişlerin arasında çıtırdayan tohumları tanır, parmakları ve dudakları maviye boyayan küçücük yemişleri. Taşlaşmış küçük salyangozların ya da yıldız biçiminde kum taneciklerinin bulunduğu gizli köşeleri bile bilir. Beraberinde, uzaklara sürükler Lalla'yı, kuru taş duvarların ötesine geçer, tanımadığı patikaları izlerler, çölün kapılarının göründüğü tepelere kadar. Tepenin üstüne vardığında Hartani'nin gözleri ışıl ışıldır, yüzünün derisi ise koyu ve parlak. O zaman Lalla'ya güneyi gösterir, doğduğu yeri.

Hartani diğer erkek çocuklara benzemez. Aslına bakılırsa nereden geldiğini kimse bilmez. Yalnız, uzun zaman önce, günlerden bir gün deve sırtında bir adam gelmiş, çöl savaşçıları gibi giyimliymiş, gök mavisi bir harmanisi varmış, yüzü, mavi peçeyle örtülüymüş. Devesini sulamak için kuyunun başında durmuş, kendisi de kuyudan uzun uzun su içmiş. Su çekmeye giderken Yasmina görmüş onu, keçi çobanının karısı. Yabancının kana kana su içmesi için durup beklemiş kadın, adam devesiyle uzaklaştığında, kuyunun kenarına mavi bir çaput sarılı ufacık bir

bebek bıraktığını görmüş. Herkes yan çizdiği için Yasmina almış bebeği. Onu yetiştirmiş ve ailesinin arasında kendi oğlu gibi büyütmüş. Bu çocuk el Hartani'ydi. Derisi, güneydeki kölelerinki gibi kara olduğu için bu ad takılmış ona. El Hartani, çöl savaşçısının onu bıraktığı yerde büyüdü, taşlı alanların ve tepelerin üzerinde, çölün kapılarında. Yasmina'nın keçilerine o çobanlık etti, çobanlık eden diğer erkek çocuklardan biri oldu. Hayvanlara bakmayı, onları gütmeyi bilir, vurmaz, parmaklarıyla ıslık çalarak istediği yere sürer onları, çünkü hayvanlar el Hartani'den korkmaz. Arı oğullarıyla konuşmayı da bilir, dişlerinin arasında hafif hafif ıslık çalar ve onlara elleriyle kılavuzluk eder. İnsanlar el Hartani'den biraz çekinir, onun mecnun olduğunu, cinli olduğunu söylerler. Onun yılanlara, akreplere buyurmayı bildiğini ve diğer çobanların hayvanlarını öldürmeleri için onları harekete geçirebileceğini de söylerler. Ama Lalla inanmaz bu laflara, el Hartani'den korkmaz. Belki de onu iyi tanıyan tek kişi Lalla'dır, çünkü onunla, sözcük içermeyen başka bir dilde konuşur. Ona bakar ve kara gözlerinin aydınlığını okur, o da kızın kehribar rengi gözlerinin derinliğine dalar; baktığı yalnızca kızın yüzü değil, gözlerinin derinliğidir. Onun ne demek istediğini böyle anlar.

Lalla'nın çobanı yaşadığı taş ovalarda ve tepelerde sık sık görmeye gitmesini Aamma pek hoş karşılamaz. Onun kimsesiz bir çocuk, bir yabancı olduğunu ve kendisine uygun olmadığını söyler. Ama Lalla, Aamma'nın evindeki işlerini bitirir bitirmez tepelere giden patikada koşmaya başlar ve çobanlar gibi parmaklarını ağzına götürerek ıslık çalar ve seslenir:

"Hey! Hartani!"

Kimi zaman akşama kadar tepede onunla birlikte kalır. Hava kararırken genç çocuk hayvanlarını aşağıya, Yasmina'nın evinin hemen yanındaki ağıla götürmek için toparlar. Çoğu zaman, konuşmadıkları için taşlı tepelerin karşısında kayalara oturur, kımıldamadan dururlar. O sırada ne yaptıklarını anlamak zordur. Belki karşıya bakar-

lar, bir şeyler görebileceklermiş gibi tepeleri delerek ufkun gerisine doğru bakarlar. Lalla bunun nasıl olduğunu iyi anlayamaz, ama Hartani'nin yanında otururken zaman sanki yok olur. Sözcükler özgürce dolaşır, el Hartani'ye doğru gider ve başka bir anlam yüklenerek Lalla'ya geri döner, tıpkı insanın tek başınayken, iki kişi oluverdiği rüyalardaki gibi.

Böyle kımıldamadan durmayı, gökyüzüne, taşlara, çalılara bakmayı, yabanarılarının ve sineklerin uçuşunu seyretmeyi, böcek vızıltılarını dinlemeyi, yırtıcı kuşların gölgesini ve tavşanların çalılıklarda ürpermelerini hissetmeyi Hartani öğretti ona.

Aslına bakılırsa, Hartani'nin gerçek bir ailesi yoktur, Lalla gibi, okuma yazma bilmez, o dua da bilmez, konuşmayı da, oysa bütün bunları bilen odur. Lalla onun pürüzsüz yüzünü, uzun ellerini, kömür havası gözlerini, gülümseyişini sever, bir de tazı gibi canlı ve hafif yürüyüşünü, kayadan kayaya sekerek göz açıp kapayıncaya kadar gizlendiği köşelerden birinde yok oluşunu.

Site'ye hiç gelmez. Belki de diğer çocuklara benzemediği için onlardan korkuyordur. Yerinden ayrılacak olsa güneye, çöle doğru gider, develere binmiş bedevilerin geçtikleri yerlerde bıraktıkları izlerin bulunduğu yere gider. Birdenbire, günlerce yok olur, nerede olduğunu kimse bilmez. Derken bir sabah geri döner, keçi ve tekelerle birlikte taşlı ovadaki yerini alır, oradan ayrılalı birkaç dakika geçmiştir sanki.

El Hartani'nin yanında böylece oturduğu ve güneş ışığında taşlı alana birlikte baktıkları zamanlar, ara sıra esen rüzgâr, küçücük boz bitkilerin üzerinde vızıldayan yabanarılarının ve keçilerin toynaklarının kayan çakılların üzerinde çıkardığı seslerin arasında aslında hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Lalla sıcaklığı içinde duyar, gökyüzünün ve taşların bütün ışığı bedenine işlemiştir sanki ve ışık giderek artar; el Hartani Lalla'nın elini, ince parmaklı, uzun, esmer eline alır, onu öyle sıkar ki kızın neredeyse canı acır. Lalla elinin ayasından bir ısı akımının geçti-

ğini duyar, incecik, garip bir titreşimdir bu. Canı ne konuşmak ister, ne düşünmek. Öyle keyiflidir ki, gün boyunca gece koyakları doldurana kadar kımıldamadan durabilir. Karşıya baktığında taş kesilmiş manzaranın her ayrıntısını, her ot tutamını görür, her çıtırtıyı, her böcek ötüşünü işitir. Çobanın ağır ağır soluk alıp verişini duyar, ona öyle yakındır ki onun gözleriyle görür, onun teniyle hisseder. Bu, kısa bir an sürer, ama ona öyle uzun gelir ki başka her şeyi unutur, esriklik sarmıştır Lalla'yı.

Sonra genç çoban birden bir şeyden ürkmüşçesine ayağa fırlar, Lalla'nın elini bırakır, kızın yüzüne bile bakmadan köpek gibi hızla koşmaya başlar, kayaların ve kurumuş koyakların üzerinde atlar, kuru taş duvarları aşar ve Lalla diken çalılıklarının arasında kaybolan aydınlık gölgesini görür.

"Hartani! Hartani! Geri dön!"

Lalla kayanın üstüne dikilmiş bağırıyor, sesi titriyor, çünkü boş yere bağırdığını biliyor. El Hartani birden yok olmuştur, kalker kayanın içindeki oyuklardan biri yutmuştur onu. Bugün artık ortaya çıkmaz. Belki yarın, ya da daha sonra, kim bilir. O zaman Lalla kayadan kayaya geçerek, ağır ağır, acemice tepeden aşağı iner, arada bir çobanı görmek için geriye bakar. Taşlı ovalardan ve kuru taş setlerden uzaklaşır, aşağıya, vadinin dibine doğru iner; denizden pek uzak olmayan, insanların, tahta, sac ve katranlı kâğıtlardan yapılmış evlerde yaşadıkları yere döner.

Burada, Site'de, günler birbirinin aynıdır, kimi zaman, insanlar yaşamakta oldukları günün hangisi olduğundan pek emin değillerdir. Kadim bir tarihtir bu, yazılmış, mutlak hiçbir şey yoktur sanki. Aslına bakılırsa kimsenin aklına gelmez böyle şeyler, kimse aslında kim olduğunu düşünmez, varlığını sorgulamaz. Ama Lalla, Es Ser adını verdiği Mavi Adam'ın yaşadığı taşlı düzlüğe gittiğinde bunları sık sık düşünür.

Bu umursamazlıkta yabanarılarının payı da olmalı. Site'de sayıları erkek ve kadın sayısından yüksektir. Şafaktan alacakaranlığa kadar yiyecek peşinde havada vızıldarlar, güneş ışığında raks ederler.

Oysa bir bakıma, saatler birbirinin aynı değildir. Aamma'nın söylediği sözler de, çeşmenin çevresinde toplaşan kızların yüzleri de aynı değildir. Kavurucu saatler vardır, güneşin giysilerin arasından deriyi yaktığı, ışığın gözlere iğneler batırdığı ve dudakları kanattığı saatler. O zamanlar Lalla baştan aşağıya mavi bezlere sarınır, başının arkasına yüzünü gözlerine kadar örten büyük bir mendil bağlar. Başına, göğsüne kadar inen başka bir mavi bez dolar. Kızgın rüzgâr çölden gelir, sert kum taneciklerini savurur. Dışarıda, Site'nin dar yollarında in cin yoktur. Köpekler bile duvar diplerine, boş benzin bidonlarına, toprağın içindeki çukurlara gizlenmiştir.

Ama Lalla böyle günlerde dışarı çıkmayı sever, belki de ortada kimseler olmadığı için; sanki yeryüzündeki her şey yok olmuştur, insanlara ait her şey, kendini kendi benliğinden en uzak hissettiği zamanlar bunlardır. Yaptığı hiçbir şeyin önemi kalmamış, belleği silinmiştir sanki.

Öyle zamanlarda Lalla denize doğru gider, kum tepelerinin başladığı yere, mavi örtülerine bürünerek kuma oturur, havada yükselen tozlara bakar; yerkürenin üzerinde, zenit noktasında gökyüzü masmavidir, neredeyse gece mavisi; kum tepelerinin çizgisinin üzerinden ufka doğru baktığında ise Lalla bir pembelik görür, şafağın küllü pembeliğini. Öyle günlerde sineklerden ve yabanarılarından da kurtulur insan, çünkü rüzgâr onları kayaların kuytularına, kurumuş çamurdan yuvalarına ya da evlerin karanlık köşelerine kovalamıştır. Ortada ne erkek vardır, ne kadın, ne de çocuk. Köpek de yoktur, kuş da, yalnızca çalıların, yabani akasyaların ve incir ağaçlarının yaprakları arasında ıslık çalan rüzgâr vardır. Yalnızca Lalla'nın çevresinde parçalanarak upuzun şeritler, yılanlar, dumanlar oluşturan binlerce taş zerreciği vardır, denizin sesi, kumun gıcırtılı sesi vardır. Lalla burun deliklerine ve kulaklarına yapışan mavi örtüsüyle soluk almak için öne doğru eğilir.

Bu hoş bir duygudur, sanki balıkçı Naman ve arkadaşları gibi bir gemide yol alırken büyük bir fırtınanın ortasında kaybolmuş gibi hisseder kendini. Gökyüzü çıplak, olağanüstü...

Kum perdesinin arasından zar zor görünen parçalanmış, yıpranmış kara neredeyse gözden kaybolmuştur. Denizin ortasında birkaç sığ kayalığın karaltıları.

Lalla böyle günlerde niçin dışarı çıktığını bilmez. Elinde değildir, Aamma'nın evinde kapalı kalamaz. Site'nin dar yollarında bile yürüyemez. Kızgın rüzgâr dudaklarını ve burun deliklerini kurutur; Lalla içine işleyen ateşi hisseder. Belki de bedenine saplanan gökteki aydınlığın ateşidir. Doğu'dan gelen ateş... Ama aydınlık yakmakla kalmaz; özgürleştirir ve Lalla bedeninin hafiflediğini, canlandığını hisseder. Çenesini dizlerine dayar, kum tepesine iki eliyle asılarak direnir. Çok fazla hafiflemek için, belli belirsiz, kısa kısa solur.

Sevdiklerini düşünmeye çalışır, çünkü bu, rüzgârın onu sürükleyip götürmesini engeller... Aamma'yı düşünür, Hartani'yi, özellikle de Naman'ı. Ama böyle günlerde

onun için gerçekten önemli hiçbir şey, tanıdıklarından hiç kimse yoktur. Düşünceleri hemen uçup gider, onları söküp almış, kum tepeleri boyunca önüne katmıştır sanki.

Sonra birden, çöldeki Mavi Adam'ın bakışını üzerinde hisseder. Tepede, çölün sınırında, taşlık düzlükteki bakışın aynısıdır bu. Boş ve buyurgan bir bakış, rüzgârın ve ışığın ağırlığıyla omuzlarına çöken, ona acı veren, korkunç, çorak bir bakış, yüzünü ve giysilerini döven taş zerrecikleri kadar katılaşmış bir bakış... Onun ne istediğini, ne beklediğini bilmez. Belki de ondan bir şey istemiyor, yalnızca deniz manzarasının, nehrin, Site'nin üzerinden geçerek daha ötelere, denizaşırı ülkelerdeki kentleri ve beyaz evleri, bahçeleri, çeşmeleri, büyük caddeleri tutuşturmaya gidiyordur.

Lalla şimdi korkuyor. Bu bakışı durdurmak, kendi üzerine odaklamak istiyor; bu ufkun ötesine geçmesin, öcü, ateşi, şiddeti bir yana bıraksın. Çöl adamının içinde kopan fırtınanın bu kentleri niçin yerle bir etmek istediğini anlamıyor. Çevresinde kıvranan kum yılanlarını, o tehlikeli dumanları görmek istemiyor. O zaman kulaklarında çöl savaşçısının sesini duyuyor, Es Ser, Sır adını verdiği adamın sesini. Taşlı düzlükte beyaz harmanisi ve mavi peçesiyle gözlerine göründüğü zaman bile açık seçik duymamıştı sesini. Kafasının içinde uğuldayan rüzgârın sesine ve kum taneciklerinin gıcırtısına karışan garip bir ses bu. Uzaklardan gelen, iyi anlayamadığı sözcükler söyleyen, durmadan aynı sözcükleri, aynı sözleri tekrarlayıp duran, bir ses.

"Rüzgâra durmasını söyle!" diyor Lalla yüksek sesle, gözlerini açmadan, "Kentleri yıkma, rüzgârın durmasını söyle, güneş yakmasın, her şey huzur içinde olsun!"

Sonra, kendiliğinden ekliyor:

"İstediğin ne? Buraya niçin geliyorsun? Ben senin için bir hiçim, niçin yalnız benimle konuşuyorsun?"

Ama ses fısıldamaya devam ediyor, ürpertisi Lalla'nın bedeninde; yalnızca rüzgârın, denizin, kumun, göz kamaştıran ve insan iradesini bulandıran ışığın sesi bu. Ses yabancı bakışla birlikte geliyor, yeryüzünde ona karşı çı-

kan her şeyi söküp atıyor ve parçalıyor. Sonra daha ötelere geçiyor, ufka doğru, kaba dalgalı denizde kayboluyor, bulutları ve kumu kayalık sahillere doğru sürüklüyor, denizin karşı kıyılarına, rafineri bacalarının tüttüğü büyük deltalara doğru.

"Bana Mavi Adam'ı anlat," diyor Lalla. Ancak Aamma büyük bir toprak kapta ekmek hamuru yoğurmakta. Başını sallıyor.

"Şimdi olmaz"

Lalla diretiyor.

"Olur, Aamma, şimdi anlat n'olursun."

"Hakkında bütün bildiklerimi anlattım sana."

"Olsun, bir daha anlat Ma el Aynin'i. Gözlerdeki Su adı verilen kişiden de söz et."

Öyle olunca Aamma hamuru yoğurmayı bırakıyor. Yere oturuyor ve konuşuyor, çünkü aslında hikâye anlatmayı sever.

"Sana bundan daha önce söz ettim, çok eskiden, ne annenin ne de benim yetişemediğimiz bir devirde, annenin anneannesi çocukken Mavi Adam adı verilen büyük Al Azrak ölmüş o devirde, Ma el Aynin henüz delikanlıymış."

Lalla adlarını iyi biliyor, bebelik çağından beri sık sık duymuştu, ancak bu adları ne zaman duysa yüreği kaynar, ürperir.

"Al Azrak annenin anneannesinin kabilesindendi, Güney'de yaşardı, Draa'nın Saguiet el Hamra'nın bile ötesinde, o zamanlar bu ülkede tek bir yabancı yoktu, Hıristiyanlara giriş hakkı verilmiyordu. O zamanlar çöl savaşçıları yenilgi nedir bilmezdi ve Draa'nın güneyindeki bütün topraklar onlarındı, çok uzaklara, çölün yüreğine, kutsal Şingetti kentine kadar uzanırdı bu topraklar."

Aamma, Al Azrak'ın hikâyesini her anlatışında yeni bir ayrıntı, yeni bir cümle ekler, ya da bir değişiklik yapar, öykünün son bulmasını istemez gibidir. Sesi canlıdır, çın-

lar, güneşte çatırdayan sacın gürültüsü ve yabanarılarının vızıltısı arasında, karanlık evin içinde garip bir şekilde yankılanır.

"Ona Al Azrak derlermiş çünkü ermiş olmadan önce o, ta güneyde, Şingueti bölgesinde çöl savaşçısıymış, soylu ve şeyh oğluymuş. Ama günün birinde Allah çağırmış onu ve ermiş mertebesine yükselmiş, mavi çöl giysilerini terk etmiş, yoksullar gibi yün entari giyip ülkenin içinde kentten kente yalınayak dolaşmış; elinde dilenciler gibi bir asa taşıyormuş. Ama Allah onun diğer dilencilerle bir tutulmasını istemiyormuş, bu yüzden öyle eylemiş ki yüzünün ve ellerinin derisi mavi kalmış, suyla yıkandığı zaman bile çıkmıyormuş bu renk. Mavi ellerinde ve yüzünde kalmış, insanlar bunu görünce eprimiş yün entarisine karşın, onun dilenci değil gerçek bir çöl savaşçısı, Allah'ın çağırdığı bir Mavi Adam olduğunu anlıyorlarmış, ona bu yüzden bu adı vermişler. Al Azrak, Mavi Adam..."

Konuşurken Aamma bir musikinin ritmine uyarcasına öne arkaya salınır. Ya da toprak kabın üzerine doğru eğilerek bir süre susar, ekmek hamurunu parçalara ayırır, yeniden topak yapar, sonra sıkılmış yumruklarıyla bastırır.

Lalla bir şey söylemeden devam etmesini beklerdi.

"O zamanlarda yaşayanlardan hiç kimse hayatta kalmadı. Hakkında söylenenler, anlatılanlar ağızdan ağıza yayılan, onu yad eden bir efsanedir. Ama şimdilerde buna artık inanmak istemeyenler de var, bütün bunların palavra olduğunu söylüyorlar."

Aamma kararsızlık geçiriyor, çünkü kullanacağı sözcükleri seçiyor.

"Al Azrak büyük bir ermişti," diyor. "Hastaları şifaya kavuşturmayı bilirdi, bağırları yanık olanlara, akıllarını kaybedenlere bile şifa dağıtırdı. Her yerde yaşardı, çoban kulübelerinde, ağaçların çevresinde, yapraklarla yapılmış insan barınaklarında, hatta dağın derinliğinde, mağaralarda. İnsanlar dört bir yandan onu görmeye, yardım dilemeye akın ederdi. Günün birinde yaşlı bir adam, âmâ oğlunu ona getirmiş ve şöyle demiş: Sen ki Allah'ın lütfuna

ermişsin, şifa ver oğluma, şifa ver, varım yoğum senin olsun. Ve ona yanında getirdiği altın dolu keseyi göstermiş. Al Azrak ona şöyle demiş: Senin altınların burada neye yarar? Ve ona tek bir damla su, tek bir meyve bulunmayan çölü göstermiş, sonra yaşlı adamın altınlarını almış ve yere fırlatmış, altınlar uzaklara kaçışan akreplere ve yılanlara dönüşmüş, bunun üzerine yaşlı adam korkudan titremeye başlamış. O zaman Al Azrak yaşlı adama şöyle demiş: Oğlunun yerine âmâ olmayı kabul eder misin? Yaşlı adam şöyle karşılık vermiş: Ben çok yaşlıyım, gözlerim ne işime yarar? Sen oğlumun gözlerini görür eyle, hoşnut olurum. Der demez delikanlı görme yetisine kavuşmuş ve güneş ışığı gözlerini kamaştırmış. Ama babasının gözlerinin görmediğini fark edince sevinci kursağında kalmış. Babamı gözlerine kavuştur, demiş, çünkü Allah'ın mahkûm ettiği bendim. O zaman Al Azrak ikisini de gözlerine kavuşturmuş, çünkü yüreklerinin saf olduğunu biliyormuş. Ve sonra denize doğru yoluna devam etmiş, deniz kıyısında da, kum tepelerine yakın, buraya benzeyen bir yere yerleşmiş."

Aamma yine biraz suskun kalıyor! Lalla Al Azrak'ın yaşadığı kum tepelerini düşünüyor, rüzgârın ve denizin sesini duyuyor.

"Balıkçılar ona her gün yiyecek veriyormuş, çünkü Mavi Adam'ın bir ermiş olduğunu biliyor, hayırdua okumasını istiyorlarmış. Bazıları çok uzaklardan Güney'deki berkitilmiş kentlerden, kelamını dinlemeye geliyormuş, ama Al Azrak sünneti sözcüklerle öğretmiyormuş, birisi 'Bana yol göster,' dediğinde hiçbir şey söylemeden saatlerce hadisler okuyormuş. Sonra ziyaretçiye buyuruyormuş; git ateş yakmak için odun getir, git su getir, diyormuş, uşağıymış gibi davranıyormuş ona: 'Beni yelpazele' diyormuş, hatta sertçe konuşuyor, onu kölesiymiş gibi tembellikle, yalancılıkla suçluyormuş."

Aamma loş evde ağır ağır konuşuyor ve Lalla, Mavi Adam'ın sesini duyar gibi oluyor.

"Sünneti işte böyle öğretiyormuş, davranışlarla ve

dualarla, amacı, ziyaretçilerin nefislerini terbiye etmekmiş. Ama gelenler saf insanlar ya da çocuklar olursa Al Azrak onlara çok şefkatli davranırmış, çok şefkatli sözler söylermiş, çünkü onların yüreklerinin katılaşmamış olduğunu, Allah'a gerçekten yakın olduklarını bilirmiş. Başka çareleri kalmadığını bildiği için kimi zaman mucizelerini onlara gösterirmiş."

Aamma durakladı:

"Sana bir kayanın altından fışkırttığı pınar mucizesini anlatmış mıydım?"

"Anlattın, ama bir daha anlat," der Lalla.

Dünyada en sevdiği hikâye budur. Onu her dinleyişinde içinde garip bir şeylerin kıpırdadığını duyar, ağlamaklı olur, ateş içinde ürperir. Bütün bunların çok uzun zamanlar önce nasıl olup bittiğini düşünür, çöl kapılarında, çamur ve palmiye dalından bir köyde, yabanarılarının vızıldadığı bomboş bir meydanda, bulutların ve gökyüzünün yansıdığı güneşte parıldayan çeşme suyu, ayna gibi pürüzsüz. Köy meydanında kimseler yok, çünkü güneş kavuruyor, insanlar evlerinin serinliğine çekilmiş, gökyüzüne açık bir göz gibi dikilmiş çeşme suyunun yüzeyini hemen eriyiveren, belli belirsiz bir perde gibi örten, ince ve beyaz bir toz savuran tutuşmuş havanın ağır ürperişi. Su güzel ve derin, tirşe renginde, sessiz, kadınların çıplak ayaklarının parlak izler bıraktığı kırmızı toprak çukurlarda kımıltısız... Suyun üzerinde yalnız yabanarıları dolanıyor, yüzeye değip geçiyor ve maltız dumanlarının yükseldiği evlerin yolunu tutuyorlar.

"Çeşmeden bir testi su getirmeye giden bir kadın varmış... Adını kimse hatırlamıyor, çünkü olay çok eskilerde olmuş. Dermansız, çok yaşlı bir kadınmış bu, çeşmeye vardığında ağlamaya başlamış, suyu evine getirmek için çok uzun bir yol katetmesi gerekiyormuş. Oracıkta ağlaya sızlaya yere çömelmiş. Derken bir bakmış, nasıl geldiğini bile anlayamadan yanı başında Al Azrak belivermiş..."

Lalla şimdi onu açık seçik görüyor. Uzun boylu ve zayıf, kum rengi harmanisine bürünmüş. Peçesi yüzünü giz-

liyor, ama gözleri kandil alevi gibi huzur ve canlılık veren garip bir nurla parlıyor. Kim olduğunu biliyor şimdi. Çölün başladığı yerde, taşlı düzlükte beliren ve bakışlarıyla Lalla'yı saran oydu. Öyle ısrarlı ve güçlü bir bakıştı ki bu, Lalla'nın başı dönmüştü. O, gölge gibi sessizce gelir, nerede, ne zaman olması gerektiğini bilir.

"Yaşlı kadın ağlamaya devam ediyormuş, o zaman Al Azrak tatlı bir sesle niçin ağladığını sormuş."

Oysa çölden birdenbire sessizce zuhur ettiğinde korkamaz insan ondan. Bakışı iyilik dolu, sesi ağır ve sakindir, yüzü nurla aydınlanmıştır.

"Yaşlı kadın ona derdini anlatmış, kimi kimsesi olmadığını, çok uzak düştüğü için testiyi taşıyarak geri dönecek gücü bulamadığını söylemiş..."

Onun sesi ve gözleri birdir, gelecekte olacakları ve insanların kaderlerinin sırrını biliyordur sanki.

"Üzülme, demiş Al Azrak, evine dönmene yardım edeyim. Ve onu kolundan tutup evine kadar götürmüş, evin önüne vardıklarında şöyle demiş: 'Yolun kenarındaki şu taşı kaldır, suyun bir daha hiç eksik olmayacak.' Yaşlı kadın dediğini yapmış; meğer taşın altında bir pınar yok muymuş, berrak bir su fışkırmış ve ülkede hiç olmadığı kadar güzel ve serin bir çeşme oluncaya kadar çevreye yayılmış. O zaman yaşlı kadın Al Azrak'a duyduğu minneti dile getirmiş, daha sonra insanlar çeşmeyi görmek ve suyunu tatmak için dört bir yandan oraya akın etmiş, hepsi de Allah'ın böyle bir güç bahşettiği Al Azrak'a şükrediyormuş."

Lalla taşın altından fışkıran pınarı, güneşin ışığında parıldayan o berrak ve pürüzsüz suyu düşünüyor. Aamma ekmek hamurunu yoğurmayı sürdürürken, alacakaranlıkta uzun uzun düşünüyor. Mavi Adam'ın gölgesi geldiği gibi sessizce çekiliyor, ama güçlü bakışları üzerinde asılı kalmıştır, onu bir soluk gibi sarar.

Aamma şimdi susuyor, artık tek söz etmiyor. Sarsılan büyük toprak tepside hamuru vurup yoğurmayı sürdürüyor. Belki o da yoldaki taşın altından fışkıran derin pınarın Al Azrak'ın gerçek kelamı, gerçek yolu olduğunu düşünüyordur.

Burada, Site'nin üzerindeki ışık güzeldir, her gün güzel. Hartani ona bakmayı öğretene kadar Lalla ışığa pek dikkat etmemişti. Çok kıymetlidir bu ışık, hele sabahları, güneşin doğuşundan hemen sonra. Kırmızı kayaları ve toprağı aydınlatır, onlara can verir. Işığın seyredildiği bazı özel yerler vardır. Bir sabah Hartani Lalla'yı bunlardan birine götürdü. Bu taşlı bir koyağın dibinde açılmış derin bir çukur; Hartani'den başka bu gizli barınağı bilen yoktur. Giriş yolunu da iyi bilmek gerekir. Hartani Lalla'nın elini tuttu ve yerin derinliğine dalan dar ve uzun geçit boyunca ona kılavuzluk etti. Gölgenin nemli serinliği hemen hissediliyor ve başın suya daldığında olduğu gibi sesler kesiliyor. Lalla yerin derinliğine ilk kez indiği için biraz korkuyor. Ama çoban elini kuvvetle sıkıyor ve bu onu yüreklendiriyor.

Birden, duruyorlar: Uzun geçit gökyüzüne açıldığı için ışık içinde. Lalla bunun nasıl olabildiğini anlayamıyor çünkü durmadan aşağıya indiler, ama gerçek ortada: gökyüzü orada karşısında, uçsuz bucaksız ve hafif. Lalla soluğunu tutmuş, kımıldamadan duruyor, gözleri fal taşı gibi açık. Burada, gökyüzünden başka hiçbir şey yok, gökyüzü öyle aydınlık ki insan kendini uçan bir kuş sanır.

Hartani gediğe yaklaşması için Lalla'ya işaret ediyor. Sonra taşlar kaymasın diye üzerlerine yavaşça oturuyor. Lalla onun biraz gerisine oturuyor, başı döndüğü için ürperiyor. Aşağıda, yarın altında, büyük ıssız ovanın üzerindeki pusun arasında kurumuş sel yataklarını görüyor. Ufukta, aşıboyası renginde bir pus yayılıyor: Çölün başladığı yer orası. Hartani'nin kimi zaman yanına mendile sarılı bir parça ekmekten başka hiçbir şey almadan tek başı-

na gittiği yer orası, çölün kapısı. Orası doğu, güneş ışığının en güzel olduğu yer, ışık öyle güzel ki insan Hartani gibi kumda çıplak ayak koşmak, keskin taşların ve koyakların üzerinden atlamak, hep daha uzağa, çöle doğru gitmek ister.

"Ne güzel, Hartani!"

Kimi zaman Lalla çobanın onu anlayamadığını unutur. Onunla konuştuğu zaman çocuk yüzünü ona doğru döndürür ve gözleri parlayarak dudaklarıyla konuşma kıpırtılarını taklit etmeye çalışır, sonra yüzünü buruşturur ve Lalla gülmeye başlar.

"Hey!"

Lalla parmağıyla ona boşluğun ortasındaki hareketsiz, siyah noktayı gösteriyor. Hartani bir an noktaya doğru bakıyor, işaretparmağını büküyor ve diğer üç parmağını kanat gibi birbirinden ayırarak eliyle bir kuşu imgeliyor. Nokta gökyüzünün ortasında ağır ağır kayıyor, hafifçe kendi ekseni üzerinde dönüyor, dalış yapıyor, yaklaşıyor. Lalla artık gövdesini, başını, açık teleklerini iyice seçebiliyor. Av peşinde bir atmaca bu, hava akımlarının üzerinde kayıyor, sessizce, gölge gibi.

Lalla ona uzun süre bakıyor, kalbi küt küt atıyor. Çok yükseklerde, kırmızı toprağın üzerinde ağır halkalar çiziyor kuş, rüzgârın içinde, güneş ışığında tek başına ve sessiz; zaman zaman çöle doğru dalışlar yapıyor, düştü düşecek. Lalla bu kuş kadar güzel bir şey görmemişti hiç. Kalbi daha hızlı çarpmaya başlıyor, çünkü yırtıcı kuşun sessizliği içine doluyor, korkuyu yaratıyor. Gözlerini atmacaya dikmiş, ayıramıyor. Göğün merkezinin korkunç sessizliği, açık havanın ayazı, hele o kavurucu ışık, bütün bunlar sersemletiyor onu, başı dönüyor. Öne, boşluğa düşmemek için Hartani'nin koluna yapışıyor. O da atmacaya bakıyor. Ama kuş sanki onun kardeşi, aralarında hiçbir fark yok. Bakışları aynı, cesaretleri aynı; gökyüzünün, rüzgârın ve çölün sonsuz sessizliğini paylaşıyorlar. Lalla, Hartani'yle atmacanın birbirine benzediğini fark edince ürperiyor, ama baş dönmesi kesiliyor. Gökyüzü, karşısında uç-

suz bucaksız, toprak, ufukta dalgalanan kül ve aşı boyası renginde bir pus. Hartani bütün bunları bildiğine göre Lalla sessizliğe dalmaktan artık korkmuyor. Gözlerini yumuyor ve genç çobanın koluna asılarak kendini boşlukta kaymaya bırakıyor. Birlikte arzın üzerinde ağır ağır büyük halkalar çiziyorlar, öyle uzaklara gidiyorlar ki artık hiçbir ses duyulmuyor, yalnızca kuşun teleklerinde rüzgârın hafif hışırtısı, öyle yükseklerde uçuyorlar ki kayalar, diken çalılıkları, tahta ve katranlı kâğıttan evler neredeyse hiç görünmüyor.

Birlikte uzun uzun uçtuktan sonra, rüzgâr, ışık ve gök mavisiyle iyice esrikleşince, kırmızı yarın tepesindeki mağaranın ağzına dönüyorlar, tek bir taş kaydırmadan, tek bir kum taneciğini yerinden oynatmadan hafifçe yürüyorlar. Hartani bilir bu işleri, konuşmadan, düşünmeden yalnızca bakışlarıyla yapar.

Işıkların görülebileceği her türlü yeri bilir, çünkü ışık tek değildir, birbirinden farklı birçok ışık vardır. Başlangıçta Hartani Lalla'yı kayaların arasından çukurlara, suyu çekilmiş eski yarıklara ya da kırmızı bir kayanın tepesine götürdüğünde kız, amacının diğer oğlanlar gibi kertenkele avlamak ya da kuş yuvalarını yağmalamak olduğunu sanırdı. O zaman Hartani gözleri keyiften parlayarak, elini uzatarak gösterirdi ona ve bu işaretinin ucunda yalnızca gökyüzü bulunurdu; uçsuz bucaksız, beyazlıktan pırıl pırıl gökyüzü, ya da güneş ışınlarının taşların çatlakları boyunca oynaşması, ya da güneşin çalı yaprakları arasında oluşturduğu o tuhaf ay lekeleri. Kimi zaman da havada asılı kalmış, iki tutam otun arasına sıkışmış kabarcıkları andıran küçük sinekleri gösterirdi, sanki koskoca bir örümcek ağı hapsetmişti onları. Hartani'nin bakışıyla her taraf güzelleşir yenilenirdi, sanki ondan önce kimse bunlara bakmamıştı, her şey kâinatın başlangıcında olduğu gibiydi.

Lalla Hartani'yi izlemeyi sever. Onun açtığı patika boyunca arkasından yürür. Buna tam olarak patika denemez, çünkü yerde hiçbir iz yoktur, ancak Hartani ilerledikçe, yolun başka yerden değil, gerçekten de oradan geçtiği anla-

şılır... Bunlar belki de keçiyollarıdır, keçilere ve tilkilere mahsus yollar, insanlara göre değil. Ama Hartani bu hayvanlardan biri gibidir, insanların bilmediği şeyleri bilir, onları yalnızca gözleriyle değil, bedeninin tümüyle kavrar.

Kokular için de durum böyledir. Kimi zaman Hartani taşlı ovanın çok uzaklarına gider, doğuya doğru. Güneş Lalla'nın yüzünü ve omuzlarını kavurur, çobanı izlemekte güçlük çeker. Hartani böyle zamanlarda onunla ilgilenmez. Yere hafifçe eğilir, taştan taşa sekerek neredeyse hiç durmadan aranır. Sonra birden durur ve yüzünü toprağa dayar, su içer gibi yüzüstü yatmıştır. Hartani doğrulurken Lalla ona usul usul yaklaşır. Kömür gözleri keyifle parıldar, dünyanın en değerli nesnesini bulmuştur sanki, tozun toprağın içinde, çakılların arasında grili yeşilli küçük bir tutam ot vardır, buralarda çok bulunan, cılız yapraklı küçücük bir çalı, ama Lalla yüzünü yaklaştırınca alır kokuyu, önce hafiften gelir, sonra giderek derinleşir, en güzel çiçeklerin; nane ve şifa otunun, aynı zamanda limonların kokusu, denizin ve rüzgârın kokusu, yaz mevsiminde çayır kokuları. Büyük kıraç düzlüğün ortasında çakılların siperinde yetişen bu minicik tozlu ve kırılgan bitkide bütün bunlar, hatta daha fazlası vardır ve yalnızca el Hartani bilir bunu.

Bütün güzel kokuları Lalla'ya gösteren odur, çünkü nerede gizlendiklerini bilir. Kokular çakıllar ve hayvanlar gibidir, her birinin gizli bir barınağı vardır. Ama onları aramayı bilmeli, tıpkı köpek gibi, rüzgârın arasında, daracık keçiyollarını koklamak, sonra duraksamadan gizli barınağa kadar sıçramak gerek.

Hartani Lalla'ya bunun yolunu gösterdi. Eskiden bilmezdi Lalla. Eskiden hiçbir şey algılamadan bir çalının, bir kökün ya da bir bal peteğinin yanından geçtiği olurdu. Hava öyle ıtırlı ki! Soluk gibi durmadan hareket halinde kokular yükselip alçalıyor, buluşuyor, bütünleşip ayrışıyor. Bir tavşanın izlerinin üzerinde korkunun garip korkusu dalgalanıyor, az ötede Hartani Lalla'ya yaklaşması için işaret ediyor. Kırmızı toprağın üzerinde önce bir şey görünmüyor, ama genç kız yavaş yavaş koku duyuyor, idrar ve ter kokusu

ve birden tanıyor onu; vahşi bir köpek bu, aç kalmış, tüyleri diken diken, düzlükte, tavşan peşinde koşuyor.

Lalla günlerini Hartani'yle geçirmeyi sever. O bütün bunları yalnız Lalla'ya gösterir. Diğerlerinden çekinir, çünkü onların koku aramak, çöl kuşlarının uçuşunu seyretmek için bekleyecek zamanları yoktur. Hartani insanlardan korkmaz, daha çok o insanları ürkütür, onun mecnun olduğunu, cinlerin onu çarptığını, büyücü olduğunu, kem gözlü olduğunu söylerler. Hartani babası anası olmayandır, nereden geldiği belli olmayan, bir çöl savaşçısının günün birinde tek söz etmeden kuyunun kenarına terk ettiği çocuktur. Adı olmayandır. Kimi zaman Lalla onun kim olduğunu merak eder, sormak ister:

"Nereden geliyorsun sen?"

Ama Hartani insanların dilini bilmez, sorulara yanıt vermez. Aamma'nın büyük oğlu, Hartani'nin sağır olduğu için konuşmayı bilmediğini söyler. Okul hocası böyle demiş bir gün, bunlara sağır dilsiz denir demiş. Ama Lalla bunun doğru olmadığını biliyor, çünkü Hartani herkesten iyi duyar. Öyle ince, öyle hafif sesleri duymayı bilir ki insan kulağını toprağa dayasa bile işitemez onları. Taşlı düzlüğün öbür ucunda sıçrayan bir tavşanı, ya da vadinin öbür ucunda keçiyolundan gelen bir insanı duymayı bilir. Çekirgenin öttüğü yeri, ya da yüksek otların arasında keklik yuvasını bulabilir. Ama Hartani insan sesi duymak istemez, çünkü o yalnızca kum tepelerinin ve gökyüzünün bulunduğu insan olmayan bir ülkeden gelmiştir.

Kimi zaman Lalla çobana bir şey söyler. "Biluuuuuula!" der örneğin ağır ağır, gözlerinin içine bakarak ve Hartani'nin koyu kömür gözlerini garip bir ışık aydınlatır. Elini Lalla'nın dudaklarına dokundurur ve kız konuşurken dudaklarının kıpırtısını izler. Ama ağzından asla bir söz çıkmaz.

Derken bir süre sonra sıkılır, başka taraflara bakmaya başlar, öteye gider, başka bir taşa oturur. Aslında bunun önemi yoktur, çünkü Lalla artık sözlerin gerçek bir öneminin olmadığını bilir. Önemli olan, insanın içinden bir sır gi-

bi, dua gibi ettiği gerçek kelamdır. El Hartani'nin dili de budur, kelamı edip karşılığını almasını bilir. Sessizlik yoluyla geçen öyle çok şey vardır ki. Lalla el Hartani'yle karşılaşmadan önce bunu da bilmezdi. Başkaları yalnızca sözcükler ya da davranışlar, kanıtlar bekler. Oysa bir şey söylemeden Hartani o güzelim koyu bakışlarıyla Lalla'ya bakar bir ve ne dediği, ne istediği gözlerindeki ışıktan anlaşılır.

Kaygılı ya da çok mutlu olduğu zamanlar, el Hartani durur, ellerini Lalla'nın şakaklarına dayar, yani ona değmeden ellerini genç kızın başının iki yanına doğru uzatır, yüzü ışıklar içinde bir süre öylece kalır. Ve Lalla yanaklarında ve şakaklarında avuçlarının sıcaklığını duyar, onu ısıtan bir ateş gibi. Şimdi mutlu olma sırası ondadır, içine işleyen, onu rahatlatan, huzur veren garip bir duygu sarar benliğini. Lalla özellikle bunun için el Hartani'yi sever, ayalarında büyülü bir güç olduğu için. Kim bilir, belki de el Hartani gerçekten büyücüdür.

Anlamak için çobanın ellerine bakar. İnce parmaklı, sedef tırnaklı uzun ellerdir bunlar, üst kısımlarının derisi ince ve esmerdir, neredeyse siyah; alt kısımları ise sarımtırak pembe, iki renkli ağaç yaprakları gibi.

Lalla Hartani'nin ellerini çok sever. Site'deki diğer erkeklerin ellerine benzemez onlar, bütün ülkede bu eller gibisinin olmadığına inanır. Marifetli, esnek ve hafiftirler, aynı zamanda güçlü. Lalla bunların soylu bir kimsenin elleri olduğunu düşünür, belki bir şeyh oğludur, belki de Doğu'dan gelen bir savaşçının oğludur.

Hartani elleriyle her şeyi yapmayı bilir, marifeti yalnız çakıl toplamak ya da odun kesmek değildir, palmiye liflerinden yağlı düğümler yapar, kuş avlamak için tuzaklar hazırlar ya da ıslık çalar, müzik yapar, kekliğin, tilkinin, atmacanın sesini taklit eder; fırtınanın, rüzgârın ve denizin sesini. Hepsinden öte, elleri konuşmayı bilir. Lalla bayılır buna. Kimi zaman konuşmak için Hartani güneşin altında büyük bir yassı taşa oturur, ayakları uzun aba entarisinin altında kalır. Üzerindekiler açık renktir, neredeyse beyaz, o zamanlar yalnızca gölge rengindeki yüzü ve elleri görünür ve konuşmaya işte böyle başlar.

Aslına bakılırsa, Lalla'ya anlattıkları hikâyeler değildir. Bunlar daha çok dudaklarıyla, gözlerindeki ışıkla, hareketleriyle boşlukta yarattığı imgelerdir. Şimşek gibi çakan, yanıp sönen uçucu imgeler, ama Lalla bunlardan güzel, bunlardan gerçek bir şey duymamıştır. Balıkçı Naman'ın anlattığı hikâyeler bile, Aamma'nın, çöldeki Adam Al Azrak'tan ve taşın altından fışkıran berrak su kaynağından söz etmesi bile bu kadar güzel değildir. Hartani'nin elleriyle söyledikleri garip şeylerdir, bir düştedirler sanki, çünkü Hartani'nin yarattığı her imge, en beklenmedik anda çıkıverir ortaya, oysa beklenen imge odur. Uzun süre konuşur böyle, tüyleri kabarmış kuşları, yumruk gibi kapalı evleri, kayaları, köpekleri, kasırgaları, uçakları, dev çiçekleri, dağları, uyuyan yüzlerin üzerinde esen rüzgârı anlatır. Bütün bunların bir anlamı yoktur, ama Lalla onun yüzüne, kara ellerinin kıvraklığına baktığında bu imgelerin belirdiğini görür. Güzel ve yepyenidirler, ışık ve hayat dolu, pırıl pırıl, sanki gerçekten avuçlarından, dudaklarından, gözlerindeki ışıltıdan fışkıran imgelerdir bunlar. İşin en güzel yanı el Hartani böyle konuşurken, sessizliği bozacak hiçbir şeyin olmamasıdır. Güneş taşlık düzlüğü, kırmızı yarları kasıp kavurur. Zaman zaman serin bir esinti gelir, ya da kayaların çatlaklarından akan kumun hafif hışırtısı duyulur. Kıvrak parmaklı uzun elleriyle el Hartani bir akarsu yarığının dibine kayan, sonra başını dikerek duran bir yılan yaratır, bir bakarsınız koca, beyaz bir kelaynak kanatlarını şaklatarak havalanır. Geceleyin, gökyüzünde ay yuvarlaktır, Hartani işaretparmağıyla yıldızları birer birer yakar, işte bir tane daha... Yazın, yağmur yağmaya başlar, su derelerde akar, kabarır, üzerinde sivrisineklerin uçuştuğu yuvarlak bir birikinti oluşturur. Mavi gökyüzünün tam ortasına üçgen bir taş fırlatır el Hartani, taş yükselir, yükselir ve hop! Birden açılır ve sık yaprakları kuşlarla dolu bir ağaca dönüşür.

Kimi zaman, Hartani insanları ya da hayvanları taklit etmek için yüzünü kullanır. Dudaklarını büzerek, başını omuzlarının arasına kıstırıp sırtını yuvarlaştırarak çok iyi

kaplumbağa taklidi yapar. Her seferinde Lalla bunu ilk yaptığı günkü gibi basar kahkahayı. Ya da dudaklarını öne doğru uzatıp kesici dişlerini göstererek deve taklidi yapar. Sinemada gördüğü kahramanları da çok iyi taklit eder. Tarzan'ı, Maciste'i, ya da çizgi film kahramanlarını taklitte üstüne yoktur.

Lalla kimi Aamma'nın büyük oğlunun verdiği, ya da harçlığından biriktirdikleriyle satın aldığı resimli küçük dergiler getirir ona. İçlerinde Akim'in, Roch Rafal'ın öyküleri, ya da başka gezegenlerde geçen serüvenler vardır, bir de Mickey Mouse ya da Donald'ın başından geçenler... Lalla'nın en tuttuğu bunlardır. Yazıları okuyamaz, ama hikâyeleri iki-üç kez Aamma'nın oğluna anlattırmıştır, ezbere bilir. Bilmese de fark etmez, çünkü Hartani hikâye dinlemek istemez, dergileri alır, onları çarpık tutup başını hafifçe eğerek garip garip bakar. Resimlere iyice baktıktan sonra ayaklarının üzerinde sıçrar, Roch Rafal'ı ya da fil sırtındaki Akim'i taklit eder (fil rolünü bir kaya üstlenir). Ama Lalla Hartani'nin yanında çok uzun süre kalmaz, çünkü her zaman, genç çobanın yüzünün asılır gibi olduğu bir an gelir. Yüzü sertleşip durağanlaştığında, bakışları uzaklaştığında Lalla neler olduğunu anlayamaz, bulutun güneşin önünden geçmesi gibidir bu, ya da gecenin tepelerin üzerine ve vadilerin derinliğine çabucak bastırması gibi; Lalla için korkunç bir andır bu, çünkü Hartani'nin mutlu göründüğü zamanı, gülümseyişini, gözlerinde parıldayan ışığı hapsetmek ister. Ama olacak şey değildir bu. Hartani aniden bir hayvan gibi çekip gider. Sıçrar ve Lalla nereye gittiğini göremeden bir anda gözden kaybolur. Ama artık onu tutmaya çalışmıyor, hatta taşlı düzlüğün ışıklar içinde kaldığı bazı günlerin sonunda, Hartani elleriyle konuşup nice olağanüstü görüntü yarattıktan sonra Lalla'nın önceden gitmeyi yeğlediği bile oluyor. Kalkıyor ve koşmadan, arkasına bakmadan tahta ve katranlı kâğıttan Site'nin yolunu tutuyor. Belki de el Hartani'yi göre göre, onun gibi olmuştur artık.

Zaten, Hartani'yi sık sık görmeye gitmesi insanların

pek hoşuna gitmiyor. Belki onun da mecnun olmasından korkuyorlardır, çobanın bedenindeki kötü cinlerin onu çarpmasından. Aamma'nın büyük oğlu Hartani'nin hırsız olduğunu söylüyor, çünkü boynunda taşıdığı küçük meşin kesede altın varmış. Ama Lalla bunun doğru olmadığını biliyor. Hartani altını kurumuş bir sel yatağında buldu. Lalla'yı elinden tutarak onu yarığın dibine kadar götürdü ve orada, sel yatağının kül rengi kumunda parıldayan altın tozunu gördü Lalla.

Lalla taşlı düzlükten dönünce, "O sana göre bir çocuk değil," der Aamma, Lalla'nın yüzü Hartani'ninki kadar kararmıştır, çünkü tepede güneş daha yakıcıdır.

Kimi zaman Aamma ekler:

"Hartani'yle evlenmeye kalkışmazsın herhalde?"

"Niçin olmasın?" der Lalla. Ve omuz silker.

Evlenmeye niyeti yoktur, bunu düşünmez bile. Hartani'yle evlenebileceği düşüncesi aklına gelince gülmeye başlar.

Ne var ki, her fırsat bulduğunda, işini bitirdiğine karar verdiğinde, Lalla Site'den çıkar ve çobanların bulunduğu tepelere gider. Site'nin doğusunda, susuz toprakların, kırmızı yarların başladığı yerdir burası. Çekirgelerin tiz sesini dinleyerek, yılanların kumda bıraktığı izlere bakarak tepelerin arasında oyulgalanan bembeyaz patikada yürümeyi pek sever.

Az ötede, çobanların ıslıklarını duyar. Bunların çoğu, genç çocuklardır. Koyun ve keçi sürüleriyle birlikte tepelerin her tarafına kızlı erkekli yayılmışlardır. Birbirlerine seslenmek, konuşmak ya da yabani köpekleri ürkütmek için böyle ıslık çalarlar.

Lalla beyaz ışıktan dolayı gözlerini iyice kısarak, her taraftan gelen ıslık seslerinin ortasından, tepelerin arasından yürümeyi pek sever. Sıcağa karşın sesler onu biraz ürpertir, kalbi daha hızlı çarpmaya başlar. Bazen ıslıklara karşılık vererek eğlenir. İki parmağını ağzına sokarak bu işin nasıl yapıldığını Hartani göstermiştir.

Genç çobanlar onu görmeye patikaya geldiklerinde

önce biraz alarga dururlar, çünkü az çok çekingen sayılırlar. Yanık bakır rengi yüzleri pürüzsüz, alınları çıkıktır, saçları da garip bir renktedir, kırmızımsıdır. Tenlerini ve saçlarını güneş ve çöl rüzgârı yakmıştır. Giysileri lime limedir, sırtlarında ham bezden uzun gömlekler vardır yalnızca, ya da un çuvallarından yapılmış entariler. Yaklaşmazlar, çünkü onlar Şlöh dilini konuşur ve vadideki insanların dilinden anlamazlar. Ama Lalla onları pek sever, öyle olunca çobanlar da kızdan korkmaz. Kimi zaman onlara yiyecek bir şeyler getirir, Aamma'nın evinden aşırdığı bir parça ekmek, bisküvi, kurutulmuş hurma.

Yalnız Hartani aralarında kalabilir, çünkü o da çobandır ve Site'deki insanlarla birlikte yaşamaz. Lalla onunla birlikteyken, uzaktan, ta taşlık düzlüğün ortasından, kayadan kayaya atlayarak gelip sessizce buluşurlar. Geldiklerini bildirmek için bir yandan da ıslık çalarlar. Yanlarına vardıklarında kuş seslerini andıran garip bir dille hızlı hızlı konuşarak Hartani'nin çevresini sararlar. Sonra ıslık çala çala taşlı düzlükte sıçrayarak ilerlerler, çarçabuk giderler. Kimi zaman Hartani'nin de onlara katıldığı olur, Lalla bile peşlerine düşmeyi ister, ama onlar kadar hızlı sıçramayı bilmez. Ona baktıkça hepsi gülmekten kırılır ve neşeli kahkahalar atarak koşmaya devam ederler.

Düzlüğün ortasında, beyaz kayaların üzerinde azıklarını paylaşırlar. Gömleklerinin altında, göğüslerine düğümledikleri çaputta biraz kara ekmek, hurma, incir, kurutulmuş peynir bulunur. Birazını Hartani'ye birazını da Lalla'ya verirler, o da buna karşılık beyaz ekmeğinden bir parça uzatır onlara. Kimi zaman kooperatiften satın aldığı kırmızı bir elma da getirir. Hartani sapsız bıçağını çıkarır ve herkese birer parça düşecek şekilde elmayı pay eder.

Öğleden sonra taşlı düzlükte olmak keyiflidir. Güneşin ışığı durmadan çakılların köşelerinde oynaşır, insan kıvılcımlar arasında kalır. Göğün mavisi derindir, koyudur, denizden ve ırmaklardan gelen o beyaz buğu yoktur. Rüzgâr estiğinde soğuktan korunmak için kaya kovuklarına sığınmak gerekir, öyle zamanlarda, toprağın üzerin-

de, çalılıkların arasında ıslık çalan havanın sesinden başka bir şey duyulmaz. Denizin sesi gibidir bu, ama daha ağır, daha uzun. Lalla rüzgârın sesini dinler, çoban çocukların tiz seslerini ve sürülerin uzaktan gelen melemelerini dinler. Dünyada en sevdiği seslerdir bunlar, bir de martıların çığlıkları ve dalgaların uğultusu. Bu seslerin arasında dünyada hiçbir kötülük olamazmış gibi gelir ona.

Böyle bir günde, ekmek ve hurma yedikten sonra Lalla Hartani'yi kırmızı tepelerin eteklerine, mağaraların olduğu yere kadar izledi. Kurak mevsimde, keçi sürüsü yeni otlaklar bulmak için uzaklaşmak zorunda kaldığında çoban burada uyur. Kırmızı yarın içinde, dikenli çalıların yarı yarıya örttüğü kara delikler vardır. Bazıları neredeyse bir in kadar ufaktır, ama içeri girildiğinde kovuk genişler ve bir ev kadar kocaman, hem de serin olur.

Lalla, Hartani'nin peşinden yüzükoyun içeri girdi. Başlangıçta bir şey görmüyor, korkuyordu. Birden avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Hartani! Hartani!"

Çoban geri döndü, onu kolundan tuttu ve mağaranın içine çekti. Ancak gözleri karanlığa alışınca Lalla büyük odayı fark etti. Duvarlar öyle yüksekti ki tepeleri görünmüyordu, üzerlerinde kül rengi ve mavi lekeler vardı, amber ve bakır izleri.

Yardaki gediklerden gelen ışık kıt olduğundan hava da kül rengiydi. Lalla büyük bir kanat çırpması duydu ve çobana sarıldı, ama bunlar yalnızca uykudayken rahatları kaçan yarasalardı. Gıcırtılar, hışırtılar arasında gidip az öteye tünediler.

Hartani mağaranın ortasındaki büyük beyaz taşa oturdu, Lalla da yanına. Birlikte mağaranın ağzından gelen göz kamaştırıcı ışığa baktılar. Mağaranın içi loş, sonsuz gecenin nemini taşıyor, ama dışarıda, taşlı düzlükte güneş gözleri yakıyor. Başka bir ülkede, başka bir dünyada olmak gibi bir şey bu, denizin dibinde olmak gibi.

Lalla konuşmuyor, canı şimdi konuşmak istemiyor. O da Hartani gibi geceden yana, bakışı gece gibi karanlık, teni gölge renginde.

Lalla yanı başında oturan çobanın bedeninin sıcaklığını duyuyor ve bakışındaki ışık yavaş yavaş bedenine doluyor. Onu sonunda anlayabilmesi için Hartani'ye tamamen ulaşmak, dünyasına girmek, onunla bütünleşmek istiyor. Ağzını onun kulağına yaklaştırıyor, saçlarının ve teninin kokusunu duyuyor, ağzından neredeyse hiç ses çıkmadan usulca adını söylüyor. Mağaranın loşluğu çevrelerinde, ince ve sağlam bir örtü gibi sarmış onları. Lalla, mağaranın duvarları boyunca şırıldayan suyun sesini ve yarasaların uykuda çıkardığı tiz sesleri açık seçik duyuyor. Teni Hartani'nin tenine değdiğinde bedeninde garip, sıcak bir akım oluşuyor, başı dönüyor. Gün boyunca bedenlerine sızan ve şimdi ateşli uzun dalgalar halinde fışkıran güneşin sıcaklığı bu. Solukları da buluşuyor, birbirine karışıyor, çünkü söze artık gerek yok, yalnızca hissettikleri gerek onlara. Birkaç dakika içinde, mağaranın loşluğundan doğan, henüz tanımadıkları bir esriklik duyuyorlar, sanki taş duvarlar ve nemli loşluk, esrikliğin gücünü açığa çıkarmak için gelmelerini bekliyordu. Baş dönmesi Lalla'nın bedenini giderek sarıyor ve duvarlarındaki su damlalarının sesleri ve yarasaların tiz çığlıkları arasında kanının fır döndüğünü hissediyor. Bedenleri mağaranın içiyle bütünleşmiş ya da bir devin bağrında tutsak olmuşlardı.

El Hartani'nin keçi ve koyun kokusu genç kızın kokusuna karışıyor. Ellerinin yandığını duyuyor, ter alnını ıslatıp saçlarını yapıştırıyor.

Birden Lalla kendisine neler olduğunu anlayamaz oluyor. Korkuyor, başını sallıyor, kollarını taşa yapıştıran, uzun ve sert bacaklarını onun bacaklarına dolayan çobanın sarılışından kurtulmak istiyor. Lalla bağırmak istiyor, ama düşlerde olduğu gibi gırtlağından tek ses çıkmıyor. Nemli karanlık sıkıştırıyor onu, gözlerini perdeliyor, çobanın bedeninin ağırlığı soluğunu kesiyor. Sonunda, yırtılırcasına bağırıyor ve sesi mağaranın duvarlarında gök gürültüsü gibi yankılanıyor. Aniden uyanan yarasalar, kanat sesleri ve gıcırtılarla duvarların arasında uçuşmaya başlıyor.

Hartani taşın üstüne dikildi bile, biraz geri çekiliyor.

Çevresinde salınan esrik yarasa bulutlarını uzaklaştırmak için el kol hareketleri yapıyor. Lalla yüzünü görmüyor, çünkü mağaradaki karanlık yoğunlaştı, ama yüreğindeki sıkıntıyı anlıyor. Durmadan artan büyük bir hüzün doluyor Lalla'nın içine. Ne karanlıktan korkuyor artık, ne yarasalardan. Şimdi Hartani'nin elini tutan o, genç çobanın tir tir titrediğini, bedeninin ürpertilerle sarsıldığını hissediyor. Kımıldamıyor. Gövdesini geriye atmış, yarasaları görmemek için kollarıyla gözlerini örtmüş, öyle titriyor ki dişleri birbirine çarpıyor. O zaman Lalla onu mağaranın girişine doğru götürüyor, güneş başlarını ve omuzlarını aydınlatana kadar Hartani'yi dışarı sürüklüyor.

Gün ışığında el Hartani'nin yüzü öyle bozuk, öyle mahçup görünüyor ki Lalla gülmekten kendini alamıyor. Yırtık elbisesindeki ve el Hartani'nin mintanındaki çamur izlerini siliyor. Sonra, birlikte yamaçtan aşağıya, taşlı düzlüğe doğru iniyorlar. Güneş sivri çakılların üzerinde parıldıyor, toprak neredeyse kapkara kesilmiş gökyüzünün altında beyaz ve kırmızı.

Sıcak bastığında soğuk suya balıklama dalmak ve bedenini yıkamak için uzun uzun yüzmek gibi bir his bu. Ardından, taşlı düzlükte var kuvvetleriyle koşmaya başlıyor, soluğu kesilen, böğrüne bir ağrı saplanan Lalla iki büklüm olana kadar kayaların üzerinde sekiyor. Hartani tıpkı bir hayvan gibi kayadan kayaya atlamaya devam ediyor, sonra Lalla'nın arkasında olmadığını fark edince büyük bir halka çizerek geri dönüyor. Birlikte güneşin alnında bir taşa oturuyorlar, sımsıkı el ele tutuşmuşlar. Güneş ufka doğru alçalıyor, gökyüzü sararıyor. Tepelerde, vadilerin derinliklerinde çobanların tiz ıslıkları uzaktan uzağa söyleşiyor, birbirlerine karşılık veriyor.

Lalla ateşi sever. Burada, Site'de ateşin her türlüsü vardır. Sabah ateşleri vardır, kadınların ve kız çocukların kara kara tencerelerde aş pişirmek için yaktıkları ateşler. Güneş kırmızı tepelerin üzerinde doğmaya hazırlanırken, duman toprağa yayılır, şafağın pusuna karışır. Çalı çırpı ateşleri vardır; uzun süre için için yanarlar, neredeyse boğulmuş, alevsiz ateşlerdir bunlar. İkindi sonuna doğru, bakır yansımaları arasında batan güneşin güzelim ışığında yanan maltız ateşleri vardır; dumanı, belli belirsiz uzun bir yılan gibi evden eve süzülür, denize doğru kül rengi halkalar püskürtür. Eski konserve kutularının altında yanan ateşler vardır; damlardaki ve duvarlardaki çatlakları yamamak için içlerinde katran eritilir.

Buradaki herkes ateşi sever, özellikle çocuklar ve yaşlılar. Ateşin her yanışında çevresinde toplanır, topuklarının üzerinde çömelirler ve oynaşan alevlere boş gözlerle bakarlar. Kimi zaman da ateşe çıtırdayarak birden alev alan kuru dal parçaları atarlar, bir de mavimsi sarmallar oluşturarak yanıp kül olan avuç avuç ot.

Lalla deniz kıyısına gidip kuma oturuyor; balıkçı Naman teknesini kalafat edecek, zift eritmek için yaktığı büyük odun ateşinin yanı başında. Vakit akşamüstü, hava çok yumuşak, çok durgun. Gökyüzü açık mavi, saydam, tek bulut yok.

Deniz kıyısında hep bulunur bu ağaçlardan, biraz cılız, tuzdan ve güneşten kavrulmuş, binlerce iğneleri küllü mavi; Lalla ağaçların yanından geçerken balıkçı Naman'ın ateşi için her zaman bir avuç iğne toplar, birkaçını ağzına atar, yürürken çiğner. İğneler tuzlu ve kekremsidir, ama is kokusunun karıştığı bu tat Lalla'nın hoşuna gider.

Naman nerede olsa yakar ateşini, yeter ki kumda yatan iri, kuru dallar bulsun. Dalları üst üste yığar ve aralarını kum tepelerinin gerisindeki geniş fundalıktan topladığı kuru çalı çırpıyla besler. Odun yığınına kuru yosunlar ve devedikenleri katmayı da ihmal etmez. Bu işleri yaptığı sırada güneş hâlâ tepededir. Ter yaşlı adamın alnından ve yanaklarından süzülür. Kum ateş gibi kızgındır.

Sonra, alevi rüzgâr almayan tarafa getirmeye özen göstererek ateşi kavlı çakmağıyla tutuşturur. Naman ateş yakmayı çok iyi bilir, Lalla öğrenmek için onun bütün yaptıklarını dikkatle izler. Kum tepelerinin kuytularında ne fazla açık, ne fazla korunaklı bir yer seçmeyi de bilir.

Ateş parıldar ve iki-üç kez söner, ama Naman aldırmaz görünür. Alevler ne zaman boğulacak gibi olsa eliyle çalı çırpıyı karıştırır, yanmaktan korkmaz... Ateş böyledir, ondan korkmayanları sever. Derken alevler yeniden parlar, önce çok yüksek değildir, dalların arasında parıldayan başları görünür, sonra birden odun yığınının tabanını sarar, büyük bir aydınlık oluşturarak aniden parlar.

Ateş harlayınca, balıkçı Naman üzerine büyük zift kazanını oturtacağı dökme sacayağını yerleştirir. Sonra kuma oturur ve arada bir alevlerin hemen yalayıp yuttuğu bir dal parçası atarak ateşe bakar. O sırada çocuklar da gelip oturur. Duman kokusunu almış ve kıyı boyunca koşarak uzaktan gelmişlerdir. Çığlıklar atarlar, birbirlerine seslenirler, kahkahalarla gülerler, çünkü ateş büyülüdür; insanlara, koşma, bağırma, gülme arzusu verir. O sırada alevler aydınlıktır, iyice yüksektir, kıvranıp çatırdarlar, raks ederler, kıvrımlarında her türlü şey görünür. Lalla özellikle ocağın tabanında, alevlerin sardığı kızgın korları sever, adı yoktur bu kavurucu rengin, güneşin rengini andırır.

Lalla kül rengi duman boyunca yükselen kıvılcımlara da bakar, kıvılcımlar pırıldar, söner, sonra göğün mavisinde yok olurlar. Gece daha da güzeldirler, kuyrukluyıldız kümelerini andırırlar...

Yanmış yosun ve zift kokularının çektiği kum sinekleri de gelmişti oraya, dumanın kıvrımları onları azdırmış-

tı. Naman aldırmıyor, yalnızca ateşe bakıyor. Arada bir yerinden kalkıyor, kazana bir sopa daldırarak ziftin yeterince ısınıp ısınmadığına bakıyor, fır dönen duman yüzünden gözlerini kırpıştırarak koyu sıvıyı karıştırıyor. Teknesi birkaç metre ötede, kıyıda, omurgası havada, kalafatlanmaya hazır. Güneş şimdi çabuk alçalır, kum tepelerinin gerisindeki çorak tepelere yaklaşır. Gölge artıyor. Çocuklar kıyıda oturmuş, birbirlerine sokulmuşlar, gülüşmeleri dinmiş biraz. Lalla Naman'a bakıyor, bakışlarında parlayan su rengi aydınlık ışığı görmeye çalışıyor. Naman onu tanıdı, eliyle ona dostça işaret ediyor, sonra, dünyanın en doğal şeyiymiş gibi hemen şöyle deyiveriyor:

"Sana Balaabilu'nun hikâyesini anlatmış mıydım?"

Lalla başını sallıyor, mutludur, çünkü hikâye dinlemenin tam sırasıdır, kumsalda öylece kazandaki zifti fokurdatan ateşe, masmavi gökyüzüne bakarak, dumanı iteleyen ılık rüzgârı hissederek vızıldayan sineklerin ve yabanarılarının arasında, az ötede kumun üstüne devrilmiş eski sandala çarpan dalgaların sesi...

"Ya, demek sana Balaabilu'nun hikâyesini hiç anlatmadım?"

Yaşlı Naman fokur fokur kaynayan zifti karıştırmak için ayağa kalkıyor, sopayı kazanda ağır ağır çeviriyor, her şey yolunda gibi. Derken Lalla'ya sapı yanmış bir tencere uzatıyor.

"Pekâlâ, şuna zift doldur ve sandalın yanına vardığımda bana getir."

Yanıtı beklemeden gidip sandalın yanına yerleşiyor. Tahta parçalarına düğümlediği bezlerle çeşit çeşit fırça hazırlıyor.

"Haydi, gel!"

Lalla tencereyi dolduruyor. Kaynar ziftte küçük kabarcıklar oluşuyor ve duman Lalla'nın gözlerini yakıyor. Ama o kollarını ileriye uzatarak zift dolu tencereyle koşuyor. Çocuklar gülerek peşinden geliyor ve sandalın çevresine oturuyorlar.

"Balaabilu, Balaabilu..."

Yaşlı Naman bülbülün adını mırıldanıyor, hikâyede olan bütün her şeyi hatırlamaya çalışıyor sanki. Sopaları sıcak zifte daldırıyor ve sandalın omurgasında tahtaların bitiştiği yerlerin arasındaki üstüpü tıkaçları boyamaya başlıyor.

"Bir zamanlar," diyor Naman. "Bırak beni, hatta babamı, dedemin bile bilmediği bir dönemde geçmiş bu hikâye, ancak olup bitenler hatırımızda. O insanlar şimdikiler gibi değilmiş ve Romalıları ve başka ülkelerden gelenleri tanınmıyorlarmış. Bu yüzden hâlâ cinler varmış, çünkü onları kimse kovmamış. İşte o zamanlarda, Doğu'da büyük bir kentte tek bir evladı olan kudretli bir emir varmış. Leyla, yani Gece adında bir kızmış bu. Emir kızını dünyadaki her şeyden çok severmiş, kız da krallığın en güzel genç kızıymış hani, en tatlısı, en bilgesi, dünyanın en büyük mutluluğu vaat edilmiş ona..."

Gökyüzünde akşam ağır ağır iniyor, denizin mavisini koyulaştırıyor ve dalgaların köpükleri daha beyaz görünüyor. Yaşlı Naman şaşmadan fırçalarını tencereye batırıyor ve onları hafifçe yuvarlayarak üstüpüyle beslenmiş yivlerin üzerinde dolaştırıyor. Kızgın sıvı küçük aralıklara giriyor, sahildeki kumlara damla damla akıyor. Bütün çocuklar gibi Lalla da Naman'ın ellerine bakıyor.

"Derken bu krallıkta korkunç bir şey olmuş," diye sürdürüyor Naman. "Büyük bir kuraklık ülkeyi kasıp kavurmuş, krallığı vuran Allah'ın bir afetiymiş bu, ne ırmaklarda, ne sarnıçlarda hiç su kalmamış; insanlar susuzluktan ölüyormuş, önce ağaçlar ve bitkiler ölmüş, sonra sürüler, koyunlar, atlar, develer, kuşlar telef olmuş ve sonunda tarlalarda, yol kenarlarında insanlar susuzluktan can vermiş. Görüntü korkunçmuş, bu yüzden hâlâ akıllarda kalmış."

Yassı sinekler gelip çocukların dudaklarına konuyor, kulaklarında vızıldıyor. Ziftin kekre kokusu sarhoş ediyor onları; bir de kum tepelerinin arasında fır dönen koyu duman sarmalları. Yabanarıları da var, ama onları kimse kovmuyor, çünkü yaşlı Naman bir öykü anlattığında onlara da biraz büyü bulaşır sanki, bir tür cine dönüşürler.

"Bu krallığın emiri kahroluyormuş, görüşlerini almak için bilge kişileri toplamış, ama kuraklıkla nasıl başa çıkılacağını kimse bilemiyormuş. O sırada yabancı bir yolcu gelmiş, büyüden anlayan bir Mısırlı'ymış bu yolcu. Emir onu da çağırtmış ve ülkenin üzerine çöken laneti bozmasını istemiş. Mısırlı bir mürekkep lekesine bakmış ve birden korkuya kapılmış, tir tir titriyormuş, konuşmak istememiş. Konuş, diyormuş emir, konuş, seni bu krallığın en zengin insanı yaparım. Ama yabancı konuşmayı reddediyormuş. Efendim, diyormuş diz çökerek, bırak gideyim, bu sırrı açıklamamı isteme benden."

Naman fırçalarını tencereye batırmak için konuşmayı kestiğinde çocuklar ve Lalla neredeyse soluk almaya bile cesaret edemiyorlar. Ateşin çıtırtılarını ve kazanda kaynayan ziftin fokurtularını dinliyorlar.

"O zaman emir öfkeye kapılmış ve Mısırlı'ya şöyle demiş:

Konuş, ya da kendini ölmüş bil. Cellatlar onu yakalamışlar, başını kesmek için tam palalarına sarılmak üzerelerken yabancı bağırmış: Dur! Sana lanetin sırrını açıklayacağım. Ama şunu bil ki sen lanetlisin!"

Yaşlı Naman'ın çok güzel bir "melun" deme tarzı vardır, ağır ağır söylüyor bu sözcüğü, melun, bütün çocuklar ürperiyorlar. Konuşmaya bir süre ara verip tencerede kalan zifti sıyırıyor, sonra tek söz söylemeden kabı Lalla'ya uzatıyor. Kız koşa koşa ateşe doğru gidip kabı dolduruyor. Allahtan Naman hikâyesine devam etmek için onun dönüşünü bekliyor.

"Derken, Mısırlı emire şöyle demiş: Bir zamanlar bir tacirden altın çaldı diye bir adamı cezalandırmamış mıydın? Evet, bunu yaptım, demiş emir, çünkü o bir hırsızdı. Bil ki o adam masumdu, demiş o zaman Mısırlı, haksız yere suçlanmıştı ve seni lanetledi, çünkü o ruhların ve cinlerin safındaydı."

Yaşlı Naman pes sesiyle anlatırken akşam kumsalı bastığında zaman yok oluyor sanki, ya da geriye işleyen çok uzun, yumuşacık başka bir zamana dönüşüyor ve Lal-

la Naman'ın hikâyesinin bitmesini istemiyor. Hikâye günlerce, gecelerce sürse, kendisiyle birlikte diğer çocuklar uykuya dalsa da uyandıklarında hâlâ orada olsalar, yaşlı Naman'ın sesini dinleseler.

"Bu laneti bozmak için ne yapmalı, diye sormuş emir ve Mısırlı gözlerini ona dikmiş: Bil ki tek çare var, açıklamamı istediğine göre söyleyim sana, dünyada her şeyden çok sevdiğin biricik kızını kurban etmen gerekiyor. Var git onu ormandaki vahşi hayvanlara yemlik et, kuraklık son bulacaktır. O zaman emir ağlamaya başlamış, öfkeden ve acıdan haykırıyormuş, ama sözünün eri bir adam olduğu için Mısırlı'nın özgürce gitmesine izin vermiş. Durum öğrenilince herkes ağlamaya başlamış, çünkü krallarının kızı Leyla'yı çok seviyorlarmış. Ne yazık ki onun kurban edilmesi şartmış ve emir kızını vahşi hayvanlara yemlik etmek için ormana götürmeye karar vermiş. Bu arada, ülkede, Leyla'yı herkesten çok seven ve onu kurtarmaya kararlı bir delikanlı varmış. Büyücü bir akrabasından bir yüzük miras kalmış ona... Bu yüzük, sahibine hayvana dönüşme yetisi veriyormuş, ama eski haline asla dönemez ve ölümsüz olurmuş. Kurban gecesi gelip çatmış ve emir kızıyla birlikte ormana gitmiş..."

Hava pürüzsüz ve saf, ufuk sonsuz bir çizgi. Lalla, martıya dönüşmüş de deniz üzerinde dümdüz uçarcasına olabildiğince uzağa bakıyor.

"Emir ormanın ortasına gelince kızını attan indirmiş ve bir ağaca bağlamış. Sonra kahrından ağlayarak dönüp gitmiş, çünkü kurbanlarına yaklaşan vahşi hayvanların sesi duyulmaya başlamış bile..."

Kumsala vuran dalgaların sesi zaman zaman daha keskin, deniz yükseliyor sanki. Ama bu, yalnızca kum tepelerinin kuytularına daldığında dumana karışan kum hortumları püskürten rüzgârın sesi.

"Ormanda, ağaca bağlı olan zavallı Leyla korkudan tir tir titriyor, babasını imdada çağrıyormuş, çünkü böyle, vahşi hayvanlar tarafından parçalanarak ölmeye cesareti yokmuş... Derken koca bir kurt yaklaşmış ona ve Leyla ge-

cenin içinde gözlerinin alev gibi parıldadığını görmüş. Bu da ne? Ormanın içinde birdenbire bir ezgi yükselmiş, öyle güzel ve duru bir ezgiymiş ki Leyla'nın korkusu dinmiş ve ormandaki bütün vahşi hayvanlar da sesi dinlemek için durmuş..."

Yaşlı Naman'ın elleri fırçaları art arda alıyor ve sandalı omurgası boyunca döndüre döndüre kaydırıyor. Lalla'nın ve çocukların gözleri bir yandan da ellerde, sanki onlar da bir öykü anlatıyor.

"İlahi musiki ormanın her yerinde çınlıyormuş; onu dinledikçe vahşi hayvanlar yere uzanıyor ve kuzular gibi uysallaşıyormuş, çünkü gökten gelen ezgi onları sarsıyor, ruhlarını allak bullak ediyormuş. Leyla da kendinden geçmiş, musikiyi dinliyormuş; az sonra bağları kendiliğinden çözülmüş ve ormanda yürümeye başlamış. Nereye gitse görünmez çalgıcı tepesinde, ağaç yapraklarının arasında gizlenerek onu izliyormuş. Yol boyunca uzanan vahşi hayvanlar prensesi hiç incitmeden ellerini yalıyormuş..."

Şimdi hava öyle saydam, ışık öyle tatlı ki insan kendini başka bir dünyada sanır.

"Leyla bütün gece yürüdükten sonra babasının evine dönmüş ve musiki sarayın kapılarına kadar ona eşlik etmiş. İnsanlar bunu görünce çok sevinmişler, çünkü prensesi çok seviyorlarmış. Kimse daldan dala sessizce uçan küçük bir kuşa dikkat etmemiş. Ve o sabah, yağmur toprağa yağmaya başlamış..."

Naman ziftlemeye bir an ara veriyor; çocuklar ve Lalla, yeşil gözlerinin parladığı bakıra çalan yüzüne bakıyorlar. Ama kimse soru sormuyor, kimsenin öğrenmek için tek laf ettiği yok.

"Ve yağmurun altında, kuş Balaabilu hâlâ şakıyormuş, çünkü sevdiği prensesin canını kurtaran oymuş. Eski haline dönüşemediğinden her gece Leyla'nın penceresinin yakınındaki bir ağaca konar, ona güzel musikisini dinletirmiş. Ölümünden sonra prensesin kuşa dönüştüğü bile söyleniyor, böylece Balaabilu'ya kavuşabilmiş ve onunla birlikte sonsuza kadar ormanlarda ve bahçelerde şakımış."

Hikâye sona erince Naman susuyor. Sandalıyla uğraşmaya devam ediyor, ziftli fırçaları omurga boyunca çevire çevire dolaştırıyor. Işık azalıyor, çünkü güneş ufkun öbür yüzüne kayıyor. Gökyüzü sapsarı, biraz da yeşilleniyor. Tepeler katranlı kâğıttan oyulmuş sanki. Kor yığınından ince, hafif bir duman yükseliyor, ışığı arkasına almış, sigara dumanı gibi tütüyor.

Çocuklar teker teker gidiyorlar. Lalla yaşlı Naman'la yalnız kalıyor. O, bir şey söylemeden işini bitiriyor. Sonunda o da fırçalarını ve zift tenceresini alarak kumsal boyunca ağır ağır uzaklaşıyor. O zaman Lalla'nın yanında kalan tek şey sönen ateş oluyor. Karanlık, göğün derinliğini ve yavaş yavaş gece karasına dönüşen günün yoğun mavisini sarıyor. Nedendir bilinmez, o anda deniz duruluyor. Dalgalar gevşek gevşek kumsala vuruyor, yayılıyor. Böcek peşindeki yarasalar denizin üzerinde sağa sola uçuşmaya başlıyor. Birkaç sivrisinek, gri kelebek var; Lalla çobanaldatan kuşunun uzaktan gelen boğuk sesini dinliyor. Sönmüş ateşin ortasında birkaç kor alev duman çıkarmadan yanmaya devam ediyor, küllerin arasına gizlenmiş titreşen garip hayvanlar gibi. Son kor parçası ölen bir yıldız gibi birkaç saniye boyunca daha kuvvetle parıldadıktan sonra sönünce Lalla kalkıp gidiyor.

İzler eski yolların toz toprağında, her yerde az çok bulunuyor ve Lalla onları sürmeyi seviyor. Bunlar kuş ya da böcek izleriyse, kimi zaman hiçbir yere çıkmazlar. Kimi zaman da sizi topraktaki bir deliğe ya da bir evin kapısına götürürler. Çevredeki otlara, çiçeklere, parıldayan çakıllara dalmadan iz sürmesini ona Hartani öğretmiştir. Hartani iz sürerken tıpkı köpek gibidir. Gözleri parlar, burun delikleri genişler, bütün bedeni ileriye doğru hamle yapar. Kimi zaman izi daha iyi koklamak için yere uzandığı bile olur.

Lalla kum tepelerinin yakınındaki patikaları pek sever. Site'ye geldiği ilk günleri, branda bezinin altında yaptığı kamyon yolculuğunu anımsıyor. Adı Aamma olan halası gri yünden bol bir harmaniye sarınmış, çölün tozundan korunmak için yüzünü peçeyle örtmüştü. Yolculuk birkaç gün sürmüş ve Lalla günlerce kamyonun arkasında, boğucu branda bezinin altında, tozlu çuval ve yüklerin arasında oturmuştu. Derken bir gün, bezin arasından, kumsal boyunca uzanan masmavi denizi gördü ve sevinçten mi, yorgunluktan mı olduğunu bilmeden ağlamaya başladı.

Lalla deniz kıyısında, patikada her yürüyüşünde kamyonun tozları arasında gördüğü masmavi denizi ve çok uzaklardan kumsala doğru yanlamasına ilerleyen sessiz dalgaları düşünür. Branda bezinin aralığından gördüklerini düşünür durur ve birden gözlerinin yaşardığını hisseder, üzerine konan, onu saran ve ürperten biraz da anasının bakışlarıdır.

Kum tepelerine giden yol boyunca aradığı budur, kalbi çarpar, bedeni iz süren Hartani gibi ileri doğru hamle yapar. O günlerde geçtiği yerleri arar, oysa aradan öyle uzun zaman geçti ki kendini bile anımsamıyor.

Arada bir öylesine, "Ummi," diyor, usulca mırıldanıyor. Kimi zaman kum tepelerinin arasından masmavi denize bakarken kendi kendine solur gibi konuşur onunla. Ne söylemesi gerektiğini pek bilemez, çünkü aradan öyle uzun zaman geçti ki anasının nasıl olduğunu bile unuttu. Belki sesinin tınısını bile unutmuştur, o zamanlar duymayı sevdiği sözcükleri de.

"Nereye gittin Ummi? Beni görmek için buraya gelmeni isterdim, ne kadar isterdim..."

Lalla kuma oturuyor, yüzü denize dönük, dalgaların ağır devinimine bakıyor. Ama deniz, çölden gelen kırmızı yolların üzerinden, kamyonun boğucu tozlarının arasından, ilk gün gördüğü deniz değil.

"Ummi, beni görmeye gelemez misin? Bak, ben seni unutmadım."

Lalla belleğinde anasının bir zamanlar söylediği sözlerin, şarkıların izini arıyor. Ama onları yeniden bulup çıkarmak çok zor. Gözlerini yumup geriye doğru bir dalış yapması gerek, olabildiğince uzağa, dipsiz bir kuyuya düşer gibi. Lalla gözlerini açıyor, çünkü belleği bomboş.

Kalkıyor, kumun üzerine köpüğü yayan suya bakarak kumsalda yürüyor. Güneş omuzlarını ve ense kökünü yakıyor, ışık gözlerini kamaştırıyor. Bu Lalla'nın hoşuna gidiyor. Rüzgârın dudaklarına savurduğu tuzu da seviyor. Kumun üzerinde terk edilmiş kabuklulara bakıyor; pembe, saman sarısı sedeflere, içleri boşalmış salyangozlara ve uzun yeşilli siyahlı, kül rengi, lal rengi yosun şeritlerine. Bir ahtapota ya da bir vatoza basmamaya çalışıyor. Kimi zaman sular çekilirken yassı bir balığın bulunduğu yerde, kumun üzerinde garip bir kaynaşma oluyor. Lalla kıyı boyunca çok uzaklara kadar yürüyor, dalgaların sesi itiyor onu. Arada bir duruyor, ayaklarının dibine akmış kendi koyu gölgesine ya da köpüğün şavkına bakarak kımıldamadan duruyor.

"Ummi," diyor yine Lalla. "Geri dönemez misin? Bir dakikacık olsun? Seni görmek istiyorum, çünkü yapayalnızım. Sen öldüğün zaman Aamma beni götürmeye geldiğinde onunla gitmek istemiyordum, çünkü seni bir daha

göremeyeceğimi biliyordum. Geri dön, bir dakikacık olsun geri dön!"

Gözlerini yarı yarıya yumarak beyaz kumun üzerinde yansıyan ışığa bakınca Lalla, orada, Ummi'nin ülkesinde, evin çevresindeki büyük kum tarlalarını görebiliyor. Bir an, kurumuş ağacı gördüğünü sanıyor ve ürperiyor.

Kalbi daha hızlı çarpıyor ve kum tepelerine doğru koşmaya başlıyor, denizden esen rüzgârın kesildiği yere. Sıcak kuma yüzüstü atıyor kendini, küçük dikenler entarisini biraz yırtıyor ve minicik iğnelerini karnına ve kalçalarına batırıyor, ama o buna aldırmıyor bile. Bedeninin ortasına şiddetli bir sancı saplanıyor; öyle şiddetli ki bayılacağını sanıyor. Elleri kuma dalıyor, soluk alıp vermiyor, bir tahta parçası gibi çok, çok katılaşıyor. Sonunda gözlerini ağır ağır yeniden açabiliyor, onu bekleyen kurumuş ağacın gölgesini gerçekten görecek sanki. Ama ortada ağaç falan yok. Gökyüzü engin, masmavi ve Lalla kum tepelerinin gerisinde uzun uzun çarpan dalgaların sesini duyuyor.

"Ummi, ah, Ummi!" diye inliyor Lalla yeniden.

Ama şimdi açık seçik görüyor: Orada, kuru ağacın önünde, taşlarla kaplı büyük bir alan ve toz var, öyle geniş bir kırmızı alan ki dünyanın öbür ucuna kadar uzanıyor. Tarla bomboş ve küçük kız tozun arasında kuru ağaca doğru koşuyor, ama öyle küçük ki alanın ortasında birden kayboluyor, kara ağacın yanında, nereye gideceğini bilmeden duruyor. O zaman avazı çıktığı kadar bağırıyor, ama sesi kırmızı taşların üzerinde yankılanıyor, güneş ışığında dağılıyor. Bağırıyor, çevresini saran sessizlik çok korkunç; insanı yüreğini daraltan, acıtan bir sessizlik bu. O zaman, kaybolan küçük kız düşe kalka dosdoğru gidiyor, çıplak ayaklarını taşların sivri köşelerinde yaralıyor, sesi hıçkırıklara boğulmuş, soluk alamıyor artık.

"Ummi, Ummi!" diye bağırıyor, kendi sesini açık seçik duyuyor şimdi, taşlı ve tozlu alanın ortasında hapis kalan, kendine dönen, boğulan sesini. Zamanın öbür ucunda duyduğu bu sözler canını yakıyor, çünkü Ummi'nin geri dönmeyeceği anlamına geliyor bunlar.

O zaman birdenbire taşlı ve tozlu alanın orta yerinde kaybolan küçük kızın önünde ağaç beliriyor, kuru ağaç. Susuzluktan ya da yaşlılıktan ölmüş ya da yıldırım çarpmış. Çok büyük değil, ama kılçık gibi her yöne dikilmiş eğri dalları, burmalı lifli kara gövdesi ve kayalara düğümlenmiş uzun kara kökleriyle olağanüstü bir ağaç. Küçük kız ağaca doğru yürüyor, ağır ağır, nedenini bilmeden, kömürleşmiş gövdesine yaklaşıyor ve elleriyle dokunuyor ona... Ve birden korkudan donup kalıyor: Kara ağacın tepesinden bir yılan uzun uzun çözülüp aşağı süzülüyor. Dallar boyunca bitip tükenmeyen kayışı sırasında pulları kuru dalların üzerinde madenî bir sesle gıcırdıyor. Yılan rahat rahat iniyor, grili mavili bedenini küçük kızın yüzüne doğru uzatıyor. Kız gözünü kırpmadan yılana bakıyor, kımıldamadan, soluk bile almadan ve gırtlağından hiç ses çıkmıyor. Yılan birden duruyor, ona bakıyor. Kız o zaman geriye doğru sıçrıyor ve var gücüyle koşmaya başlıyor, taşlı alanın ortasında bir başına, ağzı kurumuş, gözleri ışıktan körleşmiş, ıslık çalan soluğuyla bütün dünyayı baştan başa katedercesine koşuyor, bir eve doğru, onu kollarının arasında sıkı sıkı saran ve yüzünü okşayan Ummi'nin gölgesine doğru koşuyor; Ummi'nin yumuşacık saçlarının kokusunu duyuyor ve tatlı sözlerini.

Ama bugün kimseler yok, beyaz kum alanın ucunda hiç kimse yok ve gökyüzü daha da uçsuz bucaksız, daha da boş. Lalla kum tepesinin kuytusuna oturmuş, bedeni ikiye katlanmış, başını dizlerinin arasına gömmüş. Güneşin ense kökünü, saçlarının ayrıldığı yeri yaktığını ve entarisinin kaba kumaşının arasından omuzlarına işlediğini hissediyor.

El Ser'i, Sır adını verdiği adamı düşünüyor, çöl tarafında taşlı düzlükte rastladığı adamı. Belki ona bir şey söylemek istiyordu, yalnız olmadığını söyleyecekti belki. Ummi'ye giden yolu göstermek istiyordu. Belki de şimdi omuzlarını ve ense kökünü yakan yine onun bakışı.

Ama gözlerini yeniden açtığında kıyıda kimse yok. Korkusu yatıştı. Kuru ağaç, yılan, kırmızı taşlı ve tozlu

alan, sanki hiçbir zaman var olmamış gibi silinip gitmiş. Lalla denize doğru dönüyor. Kamyonun örtüsünün arasından onu ilk kez gördüğü ve ağlamaya başladığı günkü kadar güzel deniz. Güneş denizin üzerindeki havayı temizlemiş. Dalgaların tepesinde oynaşan kıvılcımlar ve iri köpük yığınları var. Rüzgâr ılık, derinliklerden gelen kokularla yüklü, yosun, minare, tuz ve köpük kokuları.

Lalla yeniden kıyı boyunca ağır ağır yürümeye başlıyor ve içinde bir tür esriklik duyuyor, sanki üzerine gerçekten denizden, gökyüzünün aydınlığından, beyaz kumsaldan gelen bir bakış yönelmiş. Bunun ne olduğunu tam çıkaramıyor, fakat her yerde hazır bulunan, ona bakan, bakışlarıyla onu aydınlatan birinin olduğunu biliyor. Bu onu kaygılandırıyor biraz, aynı zamanda da içini ısıtıyor; içinde ışıyan, karnından başlayıp parmak uçlarına dek yayılan bir dalga bu.

Durup çevresine bakıyor: Hiç kimse, insana benzer hiç kimse yok. Yalnızca dikenli çalılarla kaplı, el pençe divan durmuş büyük kumullar ve kıyıya doğru birer birer çarpan dalgalar. Belki de durup dinlenmeden bakan denizdir, su dalgalarının derin bakışı, kum ve tuz dalgalarının ışıltılı bakışı. Balıkçı Naman denizin kadın gibi olduğunu söyler, ama nedenini asla açıklamaz. Bakış dört bir yandan gelir.

Tam o sırada büyük bir martı ve kırlangıç sürüsü kıyı boyunca uçuşa geçerek, kumsalı gölgesiyle kaplıyor. Lalla, bacakları ıslak kuma saplanmış, başını geriye atmış, deniz kuşlarının geçişini seyrediyor.

Kuşlar ılık rüzgâr akımına karşı ağır ağır uçuyor, saçaklı uzun kanatları havayı dalgalandırıyor, başları hafifçe yana eğik, aralık gagalarından garip iniltiler, garip gıcırtılar çıkıyor.

Sürünün ortasında tek bir siyah lekesi olmadığı için Lalla'nın çok iyi tanıdığı bembeyaz bir martı var. Rüzgâra karşı kürek çekerek Lalla'nın üzerinden ağır ağır geçiyor, kanatlarındaki tüyler biraz tarazlanmış, gagası aralık, böylece geçerken küçük kafasını kıyıya doğru eğerek damla gibi parlayan yuvarlak gözüyle Lalla'ya bakıyor.

"Kimsin? Nereye gidiyorsun?" diye soruyor Lalla. Beyaz martı ona bakıyor, ama yanıt vermiyor. Diğerlerinin yanına gidiyor, kıyı boyunca uzun uzun uçuyor, yiyecek bir şeyler arıyor. Lalla beyaz martının onu tanıdığını, ama martıların insanlarla yaşamaya yatkın olmadıkları için yanına gelmekten çekindiğini düşünüyor.

Yaşlı Naman kimi zaman deniz kuşlarının denizde, fırtına sırasında ölmüş insanların ruhları olduğunu söyler ve Lalla beyaz martının ince uzun, açık tenli, saçları ışık renginde, gözleri alev gibi parlayan bir balıkçının ruhu olduğunu düşünür. Belki de o eskiden bir deniz prensiydi.

O zaman kum tepelerinin arasına, kumsala oturur ve kıyı boyunca uçan martı sürüsüne bakar. Fazla çaba göstermeden kolayca uçarlar, uzun kıvrık kanatlarını rüzgâra yaslamışlardır, başları hafifçe yana eğiktir. Yiyecek ararlar, çünkü o yakınlarda, kamyonların gelip gittiği büyük kent çöplüğü bulunur. Garip iniltilerle durmadan bağrışırlar, sonra birden tiz çığlıklar atarlar ve gülerler...

Kimi zaman, bir deniz prensine benzettiği beyaz martı Lalla'nın yanına gelip uçmaya başlar, kum tepelerinin arasında büyük halkalar çizer, kızı tanımıştır sanki. Lalla kollarıyla ona işaret eder, seslenmeye çalışır, kim olduğunu öğrenmek için bütün adları sıralar, ona belki de ilk şeklini kazandıracak adı arar, köpüklerin arasında ışık saçlı, gözleri alev gibi parlayan prensi yaratacak adı.

"Süleyman!"

"Mümin!"

"Danyal!"

Ama beyaz martı gökyüzünde dönmeye devam eder, denize doğru gider, kanadının ucuyla denize ha değdi, ha değecek. Kaskatı gözü Lalla'nın gölgesine dikilidir, ama yanıt vermez. Kimi zaman, biraz bozulduğu için Lalla kollarını sallayarak martıların peşinden koşar ve deniz prensi olanı sinirlendirmek için bağırarak rastgele adlar sıralar:

"Piliçler! Serçeler! Güvercin bozuntuları!"

Hatta, "Atmacalar! Akbabalar!" diye bağırdığı bile olur, çünkü bunlar martıların sevmediği kuşlardır. Ama o,

adı olmayan beyaz kuş, ağır uçuşuna devam eder, aldırmaz, kıyı boyunca uzaklaşır, doğudan esen rüzgârda süzülür ve Lalla sert kumsalda ne kadar koşsa yanına varmayı başaramaz.

Martı gider, köpük şeridi boyunca diğer kuşların arasına karışır, kayıp gider. Az sonra kuşlar göğün ve denizin mavisinde eriyen belli belirsiz noktacıklara dönüşür.

Su da kendine göre güzeldir. Yaz ortasında yağmur başlayınca su sacdan ve katranlı kâğıttan olukların altındaki damların üzerinde şırıldamaya başlar. Büyük bidonların içinde tatlı şarkısını söyler. Yağmur gece bastırır ve Lalla vadinin ya da denizin üzerinde gök gürültüsünün yayılan gümbürtüsünü dinler. Tahtaların aralıklarından bakar ve durmadan yanıp sönen, evin içindeki nesneleri sarsan o güzelim beyaz ışığı görür. Aamma döşeğinde kıpırdamadan yatar, başı çarşafın altında, uyumaya devam eder, fırtınanın sesini duymaz. Ama odanın öbür ucunda yatan iki oğlan uyanıktır. Lalla onların alçak sesle konuştuklarını, sessizce gülüştüklerini duyar. Şiltelerinin üzerine oturmuşlardır, onlar da tahtaların aralığından dışarısını görmeye çalışırlar.

Lalla kalkar, şimşeklerin çizdiği şekilleri görmek için sessizce kapıya doğru yürür. Ama rüzgâr esmeye başlamıştır, yayvan ve soğuk damlalar toprağa düşer ve damda çatırdamaya başlar. O zaman Lalla yeniden örtülerin arasına döner, çünkü yağmurun sesini böyle dinlemeyi sever; gözlerini karanlıkta iri iri açar, damın zaman zaman aydınlandığını görür, toprağa ve sac levhalara gökten düşen küçük taşlar gibi şiddetle çarpan damlalara kulak verir.

Bir süre sonra Lalla oluklardan fışkıran ve boş kerozen fıçılarının dibine vuran suyun sesini duyar. Suyu içen kendisiymiş gibi mutludur. İlkin madenî bir çatırtı duyulur, derken fıçılar doldukça ses yavaş yavaş derinlik kazanır. Ve su her tarafa birden sel gibi akar, toprağın üzerine, su birikintilerine, dışarda terk edilmiş eski tencerelere. Yağmur toprağı dövdüğü zaman kışın kuru tozu havada

yükselir ve soluması hoş, garip bir ıslak toprak, saman ve duman kokusu duyulur. Gecenin içinde çocuklar koşuşur. Üstlerinde ne varsa çıkarmışlardır, sokaklarda bağırıp çağırarak, gülerek, çırılçıplak koşuşurlar. Lalla da onlar gibi yapmak isterdi, ama o artık koca kız, onun yaşındaki kızlar çırılçıplak dolaşamaz. O da suyun sac levhalar üzerindeki pıtırtılarını dinleyerek, çatının her iki yanından fışkıran ve kerozen fıçılarını duru bir suyla taşıran iki güzel çeşmenin sesini dinleyerek uyuyakalır.

Yağmurun bir de şu iyiliği vardır: Sular gökyüzünde günlerce gecelerce boşandıktan sonra, ırmağın karşı kıyısındaki kentte hamama gidip sıcak suyla yıkanabilir insan. Aamma akşamüstü güneşin sıcağı biraz azaldığında ve gökyüzüne iri beyaz bulutlar yığılmaya başladığında Lalla'yı hamama götürmeye karar verdi.

Bugün, kadınlar hamamı günü, herkes nehir kenarında uzanan dar patikada akıntıya karşı yürüyerek hamama doğru gidiyor. Nehrin üç dört kilometre yukarısında köprü var, kamyonların yolu da oradan geçiyor, ama önce nehirdeki sığlıktan geçmek gerekiyor. Kadınlar nehrin karşı kıyısına buradan geçiyor.

Aamma, Zubida, teyzesinin kızı Zora ve Lalla'nın göz aşinası olduğu ama adlarını unuttuğu bazı kadınlarla önden gidiyor. Geçidi aşmak için eteklerini sıvıyorlar, yüksek sesle konuşup gülüşüyorlar. Lalla biraz geriden yürüyor, halinden pek memnun, çünkü bugün öğleden sonra evde yapacak bir iş yok, ateş yakmak için odun toplaması da gerekmiyor. Üstelik, göğü daraltan koca beyaz bulutları ve nehir kenarındaki otların yeşilini de pek seviyor. Nehrin suyu toprak renginde, buz gibi, Lalla geçitten geçerken su bacaklarının arasında titreşiyor. Nehrin ortasındaki kanala geldiğinde ayağı bir yükseltiye takılıyor ve Lalla karnına kadar suya batıyor; çabucak kurtarıyor kendini, entarisi karnına ve kalçalarına yapışıyor. Karşı kıyıda nehri geçmek için eteklerini sıvayan kadınları seyreden erkek çocuklar var, kadınlar onlara çakıl taşları fırlatıyorlar.

Hamam, nehrin yanı başında, tuğladan büyük bir hangar. Site'ye ilk geldiğinde Aamma Lalla'yı buraya getirmişti. Lalla hiç böyle şey görmemişti. Sıcak su dolu kurnaların bulunduğu büyük bir oda bu, taşların ısıtıldığı fırınlar da var. Bir gün kadınlar günü, bir gün erkekler günü. Lalla bu odayı çok seviyor, çünkü duvarların tepesinde, kıvrımlı sac damın altındaki pencereler çok ışık alıyor. Hamam yalnız yazın çalışır, çünkü buralarda su kıttır. Su, yüksekçe bir yere kurulmuş bir sarnıçtan gelir, üstü açık bir boru hattından hamama ulaşır, orada çamaşır teknesini andıran çimentodan büyük bir havuza çağlayan gibi akar. Sıcak suyla yıkandıktan sonra Aamma ve Lalla bu havuza girerler, birbirlerinin üzerine tas tas soğuk su atarlar, biraz da bağrışırlar, çünkü su titretir onları.

Burada, Lalla'nın pek sevdiği bir şey daha vardır. Odayı beyaz bir sis gibi kaplayan, tavana kadar dalga dalga yayılan ve ışığı perdeleyerek pencerelerden uçup giden buhar. Odaya girince buhardan bir an soluğu kesilir insanın. Sonra giysiler çıkarılır ve hangarın dibindeki bir sandalyenin üzerine katlanarak konur. İlk başlarda, utanıyordu Lalla, hamama alışık olmadığı için diğer kadınların önünde çırılçıplak soyunmak istemiyordu. Memeleri olmadığı ve teni çok beyaz olduğu için ona baktıklarını ve alay ettiklerini sanıyordu. Aamma onu azarlıyor, soyunmaya ve uzun saçlarını bezden bir şeritle topuz halinde toplamaya zorluyordu. Soyunmak artık ona vız geliyor. Başkalarına aldırmıyor bile. Başlangıçta bunun çok korkunç bir şey olduğunu düşünüyordu, çünkü çok çirkin kadınlar vardı, çok yaşlı, derileri ölü bir ağaç gibi kırışık, ya da şişman kadınlar, yağlar içinde, memeleri tulum gibi sallanan ya da hasta olan, bacakları yaralar ve varislerle kaplı olanlar. Ama Lalla onlara artık aynı gözle bakmıyor. Çirkin ya da hasta kadınlara acıyor, onlardan korkmuyor. Hem su öyle güzel, öyle saf ki! Gökyüzünden doğrudan doğruya büyük sarnıca boşalan su öyle taze ki, ona ihtiyacı olanlara şifa verir mutlaka.

Uzun kuraklık aylarından sonra Lalla ilk kez suya

girdiğinde hep böyle olur: Su bedenini birden sarar; bacaklarının, karnının ve göğsünün derisini öyle sıkıştırır ki Lalla'nın bir an soluğu kesilir.

Çok sıcak, çok serttir su, derinin altında kanı işletir, ısı akımlarını bedenin içine kadar gönderir. Kızgın su çenesini aşıp dudaklarına değene kadar Lalla küvetin dibine doğru kayar ve su burun deliklerinin altına kadar yükseldiğinde durur. Bir süre öylece kalır, kıpırdamadan, buğu bulutunun altında yükselir gibi olan kıvrımlı sac tavana bakar.

Derken Aamma bir avuç sabunotu ve lav tozuyla gelir ve sırtında, omuzlarında ve bacaklarında birikmiş teri ve tozu temizlemek için Lalla'nın bedenini ovar. Lalla ses çıkarmaz, çünkü Aamma sabunlamayı ve derileri kabartmayı çok iyi bilir, sonra havuza gider, serin, neredeyse soğuk suya dalar; su gözeneklerini sıkıştırır, derisini pürüzsüzleştirir, sinirlerini ve kaslarını gerer. Diğer kadınlarla birlikte, sarnıçtan gelen suyun çağlamasını dinleyerek işte böyle yıkanır hamamda Lalla. Onun yeğlediği su budur. Dağdaki pınarların suyu gibi berrak, duru, hafif su aşınmış bir taşın üzerindeki gibi temiz teninden aşağı kayar, ışığa doğru sıçrar ve binlerce damla halinde yeniden fışkırır. Çeşmenin altında kadınlar ağırlaşmış uzun saçlarını yıkarlar. En çirkin bedenler saf suyun billuru arasında güzelleşir, soğuk su sesleri canlandırır, tiz kahkahalar çınlatır. Aamma Lalla'nın yüzüne avuç avuç su atar ve kızın bembeyaz dişleri bakırlaşmış yüzünde parıldar. Işıl ışıl damlalar memelerinden, karnından, bacaklarından aşağıya süzülür. Su teni yıpratır ve cilalar, el ayalarını yumuşacık yapar. Hangarı dolduran buğuya karşın hava soğuk.

Aamma Lalla'yı büyük bir havluya sarar, kendisi de göğsünde düğümlediği bir peştemala sarınır. Birlikte, sandalyelerin üzerinde katlanmış giysilerinin durduğu hangarın ucuna doğru yürürler. Otururlar, Aamma Lalla'nın saçlarını uzun uzun taramaya başlar, tutam tutam ayırır onları; bitlerini, sirkelerini ayıklamak için sol elinin parmakları arasında onları iyice düzleştirir.

Bu da hoş bir şey, düşlerde olduğu gibi, Lalla hiçbir

şey düşünmeden dosdoğru karşıya bakıyor, bütün o su yormuş onu, güneş ışığının titreştiği pencerelere güçlükle tırmanan yoğun buhar uykusunu getirmiş, kadınların konuşma ve gülüşmeleri, su şırıltıları, taşların piştiği fırınların harıltısı sersemletmiş onu. O da metal sandalyeye oturmuş, çıplak ayaklarını yerin serin çimentosuna dayamış, büyük ıslak havlusunun içinde ürperiyor ve Aamma'nın hamarat elleri durup dinlenmeden saçlarını tarıyor, suyun son damlaları yanaklarından ve sırtından aşağı süzülürken onları çekiştiriyor, düzleştiriyor.

Her şey sona erip de giysilerini giydikten sonra gidip birlikte dışarda oturuyorlar, batan güneşin sıcaklığında, yaldızlı süslerle bezeli fincanlarda nane çayı içiyorlar, sanki uzun bir yolculuk yapmışlar da harikalara karınları tokmuş gibi, neredeyse hiç konuşmuyorlar. Irmağın karşı kıyısındaki tahta ve katranlı kâğıttan Site'ye dönmek için önlerinde uzun bir yol var. Ortalık şimdiden gece mavisi, eve vardıklarında yıldızlar bulutların arasında parıldıyor.

Bazı günler vardır, diğerlerine benzemez, bayram günleridir bunlar; insanlar biraz da o günler için yaşar, bekler, umut eder. Gün yaklaşınca Site'nin sokaklarında, çeşme başında başka şey konuşulmaz olur. Herkes sabırsızdır ve bayram gününün bir an önce gelmesini ister. Kimi sabah Lalla yüreği çarparak uyanır, kollarında ve bacaklarında garip karıncalanmalar vardır, çünkü o günün geldiğini sanmıştır. Bütün hızıyla kalkar, saçlarını bile toplamadan sokağa çıkar ve sabah ayazında koşmaya başlar, oysa güneş daha doğmamıştır, her şey kül rengi ve birkaç kuşun çığlıkları dışında sessizdir... Ama Site'de in cin top oynadığı için günün henüz gelmemiş olduğunu anlar ve örtülerinin altına dönmekten başka çaresi kalmaz. Ya da durumdan yararlanmaya karar verir ve güneşin ilk ışınlarının dalgaların tepesinde belirdiğini görmek için gidip kum tepelerine oturur.

Uzun gelen, geçmek bilmeyen, erkek ve kadınların bedenlerini sabırsızlıkla ürperten oruçtur. Çünkü bayramdan önceki günlerde az yenir, az su içilir; yalnız güneş doğmadan önce ve battıktan sonra. Bu durumda günler geçtikçe bedenin içinde yakıcı, kulakları uğuldatan bir boşluk büyür sanki. Bununla birlikte Lalla oruç tutmayı sever, çünkü günler boyunca uzun saatler yemek yemediğinde, su içmediğinde yıkanmış gibi olur. Saatler daha uzun gelir, daha dolu dolu geçer, çünkü en ufak şeye dikkat edilir. Bu dönemde çocuklar okula gitmez, kadınlar tarlalarda çalışmaya ara verir, delikanlılar kente gitmez olur. İnsanlar ağaçların ve kulübelerin gölgesinde oturur, gölgelerin güneşle birlikte yer değiştirmesini seyreder, arada bir yarenlik ederler.

Günlerce yemek yenilmediğinden gökyüzü de daha temiz görünür, beyaz toprağın üzerinde daha mavi ve pürüzsüz. Sesler daha çok yankılanır, yankılar bir mağaranın içindeki gibi uzar, ışık daha saf, daha güzel görünür.

Günler bile daha uzun gelir, anlatması zor, ama kimi zaman sabah yataktan kalkmalarından günbatımına kadar bütün bir ay geçmiş gibi olur.

Güneşin yaktığı, kuraklığın kasıp kavurduğu zamanlar Lalla oruç tutmayı sever. Kül rengi toz, ağızda bir taş tadı bırakır, arada bir limon kokulu küçük otlar ya da şifaotunun buruk yaprakları emilir, ama tükürmeye özen göstererek.

Oruç zamanı geldiğinde Lalla her gün taşlı tepelere Hartani'yi görmeye gider. O da gün boyunca yiyip içmez, ama bu onun davranışını hiç değiştirmez, yüzü de hep yanık kalır. Teninin esmerliğinde gözleri daha da kuvvetle parlar, gülümsediğinde dişleri pırıl pırıldır. Tek fark bedenindeki suyu kaybetmemek için aba kepeneğine tamamen bürünmesidir. Güneşin altında, tek ayağının üzerinde kımıldamadan durur, öbür ayağı, dizinin altına, baldırına dayalıdır ve uzaklara bakar, gözlerini havada oynaşan yansımalara, koyun ve keçi sürüsüne dikmiştir.

Lalla yanına oturur, yassı bir taşın üzerine, dağın dört bir yanından gelen sesleri dinler; böcek cırlamalarını, çobanların ıslıklarını, bir de taşları genleştiren sıcağın çatırtılarını ve esen rüzgârı. Bol zamanı vardır, çünkü oruç dönemi boyunca yemek yapmak için su ya da kuru dal toplaması gerekmiyor.

Oruç tutarken bu çorak yerde olmak hoş doğrusu, oruç her tarafı geren keskin bir sancı, bitip tükenmeyen bir bakış sanki. Geceleri taşlı tepelerin ucunda ay görünür, yuvarlak ve şişkindir. O zaman Aamma nohut çorbası ve ekmek getirir ve herkes çabucak yer. El Susi adını taşıyan Aamma'nın kocası Selim bile üzerine her zamanki gibi zeytinyağı dökmeden ekmeğini aceleyle yer. Kimse konuşmaz, hiç tartışma çıkmaz. Lalla konuşmaya can atar heyecanla, söyleyeceği bir sürü şey olabilir, ama bunun imkânsız olduğunu biliyor, çünkü orucun sessizliğini boz-

mak ayıptır. İnsan oruç tuttu mu böyledir; sözcüklerle, düşüncelerle tutulur oruç. İnsanlar ayaklarını hafifçe sürüyerek, ağır ağır yürür, nesneler ve insanlar parmakla gösterilmez, ıslık çalınmaz.

Kimi zaman çocuklar oruç tuttuklarını unutur, çünkü onca saat boyunca kendilerini denetlemeleri zordur. O zaman basarlar kahkahayı, ya da toz bulutları kaldırarak sokaklarda koşturmaya başlar, köpekleri havlatırlar. Ama kocakarılar arkalarından bağırır ve taşlar atarlar. Onlar da bir süre sonra koşmaktan vazgeçerler, bunun bir nedeni de oruç yüzünden halsiz düşmüş olmalarıdır belki.

Bu dönem o kadar uzun sürer ki Lalla oruç öncesinin nasıl bir şey olduğunu pek iyi anımsayamaz. Derken, günün birinde, Aamma bir koyun satın almak için tepelerin yolunu tutar, herkes de büyük günün geldiğini anlar. Aamma yalnız gider, çünkü Selim el Susi'nin doğru dürüst bir şey satın alma yeteneğinden yoksun olduğunu düşünür. Aamma taşlı tepelere doğru oyulgalanarak çıkan patikadan çobanların yaşadığı yere gider. Lalla ile çocuklar peşine takılmıştır. Tepelere varınca Lalla Hartani'nin orada olup olmadığına bakar, ama bunun bir yararı olmadığını bilir, çoban insanları sevmez. Site'dekiler koyun satın almaya geldiklerinde o çeker gider. Koyunları kırkan, Hartani'yi evlat edinen ailedir.

Başka celepler de var orada, bir de çobanlar. Kuru toprağın üzerinde dolanan garip bir içyağı ve sidik kokusu da var, daldan çitlerin arasında hapsolmuş hayvanların tiz çığlıkları duyuluyor. Site'de, kentten bile gelen çok kişi var; arabalarını Site'nin girişine bırakmışlar, yolun bittiği yerde. Patikayı izleyerek yayan gelmişler. Bunlar sarı tenli Kuzeyliler, takım elbiseli beyler, ya da Güneyli köylüler, Suslular, Fezliler ya da Mogadorlular. Buralarda birçok çobanın olduğunu biliyorlar. Kimi zaman bazılarıyla akraba, tanış çıkıyor ve ehven fiyata güzel bir hayvan alıp kârlı bir alışveriş yapmak istiyorlar. Ağılların çitlerinin önünde durup pazarlık yapıyor, koyunları daha yakından incelemek için eğiliyorlar.

Aamma acele etmeden pazarı baştan başa katediyor. Durmuyor, yalnızca dolaşıyor ve hayvanlara bir bakışta değer biçiyor. Bütün çitlerin arasında dolandıktan sonra kendisine uygun koyunu seçtiği kuşkusuz. O zaman celeple görüşmeye gidiyor ve hayvanın fiyatını soruyor. Bir başkasını değil de o koyunu istediği için nerdeyse pazarlık bile etmiyor ve parayı sahibine hemen ödüyor. Yanında ip getirmeyi ihmal etmemiştir, bir çoban onu hayvanın boynuna doluyor. Oldu bitti, geriye koyunu eve getirmek kaldı. Bu şeref Aamma'nın Bareki adındaki büyük oğluna düşüyor. İri ve güçlü bir koyun bu, kirli sarı bir pöstekisi var, leş gibi koyun, sidik kokuyor. Oğlan var gücüyle asılıyor. Boğazını sıktığı için alnını eğerek korkulu gözlerle çiti aşıyor. Lalla ona acımadan edemiyor. Sonra koyunu evin arkasına bağlıyorlar, onun için hazırlanan eski tahtalardan yapılma bir baraka ve ömrünün geri kalan günlerinde her istediğini vererek besliyorlar onu.

Günün birinde, Lalla uyanır uyanmaz bayramın geldiğini anlıyor. Kimsenin ona söylemesine gerek kalmadan, gözlerini açar açmaz yalnızca gün ışığını görerek anlıyor bunu. Bir anda kalkıyor ve diğer çocuklarla birlikte sokağa fırlıyor. Bayramın uğultusu şimdiden havada dolanmaya başlıyor, kuş sesleri gibi, tahta ve katran kâğıttan evlerin üzerinde yükseliyor.

Lalla hâlâ soğuk toprağın üzerinde tarlaların arasından denize giden bir patikada olanca hızıyla koşuyor. Kum tepelerinin üzerine vardığında rüzgâr ona öyle bir çarpıyor ki burun delikleri tıkanıyor ve geriye doğru sendeliyor. Deniz karanlık ve sert, ama kül rengi gökyüzü öyle tatlı, öyle hafif ki Lalla artık korkmuyor. Çabucak soyunuyor ve duraksamadan balıklama denize dalıyor. Çatlayan dalga onu örtüyor; gözkapaklarını ve şakaklarını dövüyor, burun deliklerinden içeri giriyor. Tuzlu su ağzına doluyor, boğazına akıyor. Ama Lalla o gün denizden korkmuyor, tuzlu suyu doya doya içiyor ve sudan sendeleyerek çıkıyor, sarhoş gibi, tuz gözlerini köreltmiş. Sonra yeniden atıyor kendini dalgaya ve kıyı boyunca uzun uzun yüzü-

yor, deniz çekildiğinde dizleri kumlara sürtünüyor, bir an sonra kabaran dalgayla tepeye fırlıyor.

O sırada, Lalla'nın pek sevdiği bembeyaz martı hafif çığlıklar atarak başının üzerinden ağır ağır geçiyor. Lalla işaret ediyor, gelmesi için rastgele adlarla sesleniyor ona!

"Hey Kalla! İlla! Zemzar! Huriye! Habib! Şerare! Hayim!.."

Bu son adı söylediğinde martı başını eğiyor ve genç kızın çevresinde halkalar çizmeye başlıyor.

"Hayim! Hayim! Ne olursun gel!"

Ama beyaz martı bir halka daha çizdikten sonra kıyı boyunca rüzgâra kapılıp diğer martıların her sabah toplandığı yere doğru gidiyor; sonra da hepsi birden kentin çöplüğüne doğru uçuşa geçiyorlar.

Lalla biraz ürperiyor, çünkü denizin ve rüzgârın soğuğunu hissetti. Güneşin doğması artık yakın. Hartani'nin yaşadığı taşlı tepelerin ardında pembeli sarılı ölgün bir ışık doğuyor. Işık Lalla'nın tenindeki deniz suyu damlalarını parıldatıyor, çünkü kızın tüyleri diken diken. Rüzgâr sert, kum Lalla'nın mavi entarisine neredeyse tümüyle sıvaşmış. Lalla entarinin kurumasını beklemeden çabucak giyiniyor ve yarı koşarak yarı yürüyerek Site'nin yolunu tutuyor.

Aamma evinin kapısının önüne çömelmiş, kızgın yağla dolu büyük tencerede börek kızartıyor. Toprak maltız, evlerin arasında hâlâ dolanan alacakaranlığa kızıl bir ışık yayıyor.

Bu belki de Lalla'nın bayramı en sevdiği an. Denizin serinliği onu hâlâ ürpertirken kızgın maltızın önüne oturuyor; tatlı hamurun ve boğazında kalan yakıcı deniz suyunun tadını çıkararak çıtırdayan börekleri afiyetle yiyor. Islak saçlarını gören Aamma onu biraz azarlıyor, ama çok değil, çünkü ne de olsa bugün bayram. Aamma'nın çocukları da maltızın başına gelip oturuyor, gözleri hâlâ uykudan şiş şiş, sonra Selim el Susi de geliyor. Hiç konuşmadan, büyük toprak çömlekteki amber rengi börekleri alıp alıp yiyorlar. Aamma'nın kocası ağır ağır yiyor, geviş getirir gibi çenelerini oynatıyor, zaman zaman da durup elle-

rindeki yağ damlalarını yalıyor. Aslına bakılırsa bazen konuştuğu olur ama, söyledikleri önemsiz şeylerdir, kimse onu dinlemez.

O gün ortalıkta kan tadı var sanki, çünkü koyun o gün kurban edilecek. Garip bir duygu bu, havada katı ve gergin bir şeyler var sanki, yüreklere çırpıntı veren bir kâbusun anısı. Erkekler ve kadınlar sevinçli, çünkü orucun sonu geldi, durmadan tıka basa yemek yiyebilecekler. Oysa Lalla koyun yüzünden tam sevinemiyor. Anlatması zor, içinde bir heyecan var sanki, bir kaçma arzusu. Özellikle bayram günlerinde düşünür bunu. Belki o da Hartani'ye benziyordur, bayramlar ona göre değil.

Derken koyunu kesmek için kasap geliyor. Kimi zaman balıkçı Naman yapar bu işi, çünkü o Yahudi'dir ve koyunu şerefine leke sürmeden kesebilir. Ya da başka yerden bir adam gelir, uzun, adaleli kollu, suratından kötülük akan bir Aysuva. Lalla ondan nefret eder. Naman'a gelince iş değişir; çünkü yalnızca kendisinden istendiğinde yardımseverliğinden keser koyunu ve bir parça kızarmış etten başka ücret kabul etmez. Oysa kasap kötü biridir, ancak para verilirse yapar bu işi. Adam hayvanı ipinden çeke çeke sıkıştırılmış toprak meydana götürür, çeşmenin yakınına; Lalla koyunun iç paralayıcı bağırtılarını duymamak, kasap büyük sivri bıçağıyla hayvanın boğazını kestiği sırada kesik kesik fışkıran ve tüterek sırlı kaplara dolan kara kanı görmemek için denize kadar kaçar. Ama çok geçmeden geri döner, çünkü içinde onu ürperten bir arzu, bir açlık vardır. Aamma'nın evine yaklaştığında çıtırdayan ateşin canlı sesini duyar, kızaran etin nefis kokusu gelir burnuna. Aamma koyununu en iyi kızartmak için kimseden yardım istemez. Ateşin başına tek başına çömelmeyi yeğler, şişleri, etlerin dizildiği tel ızgaraların parçalarını kendi çevirir. Butlar ve pirzolalar iyice pişince onları ateşten çekip alır ve közlerin üzerine oturtulmuş toprak bir kaba koyar. Sonra Lalla'yı çağırır, çünkü sıra islemeye gelmiştir. Lalla'nın bayramın en sevdiği anlarından biridir bu. Ateşin başına, Aamma'nın oldukça yakınına oturur.

Lalla alazların ve dumanların arasından görür onun yüzünü. Arada bir Aamma ateşe bir avuç nemli ot ya da taze dal attığında siyah duman sarmalları yükselir.

Aamma eti hazırlarken zaman zaman birkaç laf eder. Lalla ateşin çatırtıları, çevrede oynayan çocukların bağırtıları ve erkek seslerinin arasında dinler onu; yüzüne, saçlarına, giysilerine sinen sıcak ve ağır kokuyu duyar. Lalla küçük bir bıçakla eti ince şeritler halinde keser ve ateşin üzerinde, dumanın alevlerden ayrıldığı yere asılı taze dallardan kafeslerin üzerine yerleştirir. Bu an, Aamma'nın eski günlerden, dağların ötesinde çölün kumunun başladığı ve su kaynaklarının gökyüzü kadar masmavi olduğu Güney bölgelerindeki hayattan dem vurduğu zamandır.

"Bana Havva'yı anlat ne olursun, Aamma," der yine Lalla.

Uzun bir gündür; duman sarmalları arasında kuruyan et şeritlerine bakmaktan başka işi olmadığından Aamma konuşmaya başlar. Sesi önce ağır ve temkinlidir, anımsamak için çaba gösterir sanki, bu hali mavi gökyüzünde ağır ağır ilerleyen güneşin sıcağı, alevlerin çıtırtısı, et kokusu ve dumanla uyum içindedir.

"Lalla Havva (Aamma ona öyle der) benden büyüktü, ama baban onunla birlikte geldiğinde eve ilk girişini iyi hatırlıyorum. Güney'den geliyordu, büyük çölden, baban onu orada tanımıştı, çünkü kabilesi Güney'de yaşıyordu, Saguiet el Hamra'da, kutsal Smara kentinin yakınında. Bu kabile Gözler'deki Su adıyla anılan büyük Ma el Aynin'in soyundandı, ama topraklarından göçmek zorunda bırakılmıştı, çünkü Hıristiyanların askerleri onları yerlerinden yurtlarından etmişti. Erkek, kadın, çoluk çocuk günlerce, aylarca çölde yürümüşler. Ananın bize sonradan anlattığı böyle. O zamanlar Sus'ta yaşıyorduk, yoksul ama birlikte mutluyduk, çünkü baban Lalla Havva'yı çok seviyordu. Gülmeyi ve şarkı söylemeyi bilirdi o, gitar bile çalardı, evimizin kapısının önüne güneşe oturur, şarkılar söylerdi..."

"Ne söylerdi, Aamma?"

"Bunlar Güney yöresinin havalarıydı, bazıları Şlöh dilinde, Assaka, Gulimin, Tan Tan şarkıları, ama ben onun gibi söyleyemem."

"Zararı yok Aamma, söyle de duyayım."

O zaman Aamma alevin çıtırtıları arasında alçak sesle şarkı söyler. Lalla anasının şarkısını daha iyi duymak için soluğunu tutar.

"Bir gün, ah, bir gün, karga beyaz olacak, deniz kuruyacak, kaktüs çiçeği bal verecek, akasya dallarından bir döşek yapılacak, ah, bir gün, yılanın ağzında zehir kalmayacak ve tüfek kurşunları ölüm saçmayacak, işte o gün, yanından ayrıldığım gün olacak..."

Lalla Aamma'nın yüzünü görmeden ateşin arasında mırıldanan sesi dinliyor, sanki ona ulaşan, anasının sesi.

"Bir gün, ah, bir gün, çölde rüzgâr esmeyecek, kum taneleri şeker kadar tatlı olacak, her beyaz taşın altında beni bekleyen bir kaynak olacak, bir gün, ah bir gün, arılar benim için şarkı söyleyecek ve o gün, yârimi yitirdiğim gün olacak..."

Aamma'nın sesi şimdi değişti, artık daha gür, daha hafif, flüt sesi gibi yükseliyor, bakır çıngıraklar gibi çınlıyor; bu onun sesi değil artık, yepyeni taptaze bir ses, bu alaz ve duman perdesinin arasından şarkı söyleyen, bilinmeyen bir genç kadının sesi, Lalla için söylüyor, yalnız Lalla için.

"Bir gün, ah, bir gün, gecenin içinde güneş doğacak ve ayın suyu boşanıp çölde birikecek, gökyüzü öyle alçalacak ki yıldızlara dokunabileceğim, bir gün, ah, bir gün, gölgemin önümde raks ettiğini göreceğim ve o gün, yârimi yitirdiğim gün olacak."

Uzaktan gelen ses ürperti gibi Lalla'nın üzerinde kayıyor, onu sarıyor; güneş ışığında alevlerin oynaşmasını seyrederken bakışları bulanıyor. Şarkının sözlerini izleyen sessizlik çok uzun. Lalla uzaktan çalgıları ve bayram davullarının vuruşlarını duyuyor. Şu anda yapayalnız, sanki Aamma, şarkıyı söyleyen yabancı sesle onu baş başa bırakıp gitti.

"Bir gün, ah, bir gün aya bakıp yüzünü göreceğim ve kuyunun dibinde sesini duyacağım ve kumda ayak izlerini tanıyacağım, bir gün, ah, bir gün, öleceğim günü öğreneceğim ve o gün yârimi yitirdiğim gün olacak..."

Ses boğuklaşıyor ve donuklaşıyor, bir iç çekişine dönüşüyor, oynaşan alevin arasında titreşiyor sanki, sonra mavi duman sarmalları arasında yok oluyor.

"Bir gün, ah, bir gün, güneş kararacak, arz merkezine kadar yarılacak, deniz çölü kaplayacak, bir gün, ah bir gün, gözlerim ışığı görmeyecek, ağzım adını söylemeyecek, yüreğim artık acı çekmeyecek ve o gün, yârimden ayrıldığım gün olacak..."

Yabancı ses mırıldanarak sönüyor, ateşin ve mavi dumanın ortasında yok oluyor ve Lalla uzun süre kımıldamadan bekledikten sonra sesin bir daha geri dönmeyeceğini anlıyor. Gözleri yaşla dolu, yüreği sızlıyor, ama bir şey söylemiyor. O sırada Aamma etleri şeritler halinde kesmeye ve dumanın ortasındaki kafeslere yeniden yerleştirmeye koyuluyor.

"Bana yine ondan söz et, Aamma."

"Birçok şarkı bilirdi Lalla Havva, seninki gibi güzel bir sesi vardı, gitar ve flüt çalmayı, raks etmeyi bilirdi, babanın başından o kaza geçtikten sonra birden değişti, bir daha şarkı söylemedi ve gitar çalmadı, sen doğduğunda bile şarkı söylemek istemedi, yalnızca, geceleri ağladığında, seni uyutmak için ninni söylerdi."

Şimdi yabanarıları geldi. Kızarmış et kokusu çekti onları. Yüzlercesi ocağın çevresine üşüştü, vızıldayarak et şeritlerine konmaya çalışıyorlar. Ama duman kovuyor onları, boğuyor ve ateşin arasından sersemleyerek geçiyorlar. Bazıları korların üzerine düşüp kısa bir sarı alevle yanıyor, bazıları yere düşüyor, kısmen yanmışlar, tepe sersemi olmuşlar. Zavallı yabanarıları! Etten paylarını almak için gelmişler, ama beceremiyorlar işte. Kekremsi duman sarhoş ediyor onları, öfkeden çılgına döndürüyor, çünkü tahta kafese konamıyorlar. Öyle olunca onlar da dosdoğru ileri atılıyor, körleşiyor, pervaneler gibi sersemliyor ve ölü-

yorlar. Lalla açlıklarını bastırmak, onları ateşten uzaklaştırmak için bir parça et fırlatıyor. Ama içlerinden biri Lalla'ya çarpıyor ve onu boynundan sokuyor, "Ay!" diye bağırıyor Lalla, onu çekip uzağa atıyor, canı yanıyor, ama içi acımayla dolu, çünkü aslında yabanarılarını çok seviyor.

Aamma'ya gelince, yabanarılarına aldırmıyor, bir bezle çarparak kovuyor onları, et şeritlerini çevirmeye ve konuşmaya devam ediyor.

"Evde oturmayı pek sevmezdi..." diyor. Sesi, çok eski bir rüyayı anlatırmış gibi biraz boğuk. "Seni bir atkıyla sırtına bağlar, sık sık çıkıp giderdi uzaklara, evet uzaklara.... Nereye gittiğini kimse bilmezdi. Otobüse binip denize kadar gider ya da komşu köyleri dolaşırdı. Pazarlara, çeşme başlarına, tanımadığı insanların olduğu yerlere gider, bir taşın üzerine oturur ve bakardı onlara. Kim bilir, belki de dilenci olduğunu sanıyorlardı... Ama evde iş görmek istemiyordu, çünkü ailem ona sert davranıyordu, ama ben onu severdim, bacım gibiydi."

"Bana ölümünü bir daha anlat, Aamma."

"Bayram günü böyle şeylerden söz etmek iyi değildir," dedi Aamma.

"Zararı yok, Aamma, sen yine de öldüğü günden söz et bana."

Alevlerin ayırdığı Aamma ile Lalla birbirlerini iyi göremiyorlar. Ama bedenlerinin içinde, sızlayan bir noktaya değen başka bir nazar var sanki.

Dumanın kül rengi ve mavi sarmalları oynaşıyor, bulutlar gibi açılıp kapanıyor, yeşil tahta kafeste et şeritler eskimiş kösele gibi kapkara oldu. Uzaklarda güneş yavaş yavaş batıyor, deniz rüzgârla birlikte yükseliyor, çekirgeler cırlıyor. Site'nin sokaklarında koşuşan çocukların çığlıkları, erkek sesleri, çalgı sesleri. Ama Lalla bütün bunları duymuyor, bir zamanlar yitirdiği anasının ölümünü anlatan sesin fısıltısına kaptırmış kendini.

"Böyle olacağı kimsenin aklına gelmezdi, kimsenin. Günün birinde Lalla Havva kendini çok yorgun hissettiği için yatağa düştü, bedeni buz kesmişti. Yemekten içmek-

ten kesildi, günlerce öyle kıpırdamadan yattı, ama şikâyet etmiyordu. Nesi olduğunu sorduğumuzda yalnızca, yok bir şey diyordu, yorgunum, hepsi bu. O zamanlar sana ben bakıyordum, ben yedirip içiriyordum, çünkü Lalla Havva artık döşeğinden kalkamıyordu. Ancak köyde hekim yoktu, sağlık ocağı da çok uzaktaydı ve ne yapılması gerektiğini kimse bilmiyordu. Derken bir gün, sanırım altıncı gün Lalla Havva beni çağırdı, sesi çok zayıftı, yaklaşmamı işaret etti ve yalnızca şunu söyledi: Ölmek üzereyim. Hepsi bu, sesi garipti, benzi kül gibiydi ve gözleri ateşten yanıyordu. O zaman korktum, koşarak evden çıktım ve seni götürebildiğim kadar uzağa götürdüm, bir tepeye kadar. Orada bütün gün kaldım, sen orada oynarken bir ağacın altına oturdum. Eve döndüğümde sen uyuyordun, ama ağlayan anamın ve kardeşlerimin sesini duydum, kapının önünde babama rastladım, bana Lalla Havva'nın öldüğünü söyledi..." Lalla gözlerini oynaşan ve mavi gökyüzüne yükselen duman sarmallarına, çıtırdayan alevlere dikmiş var gücüyle dinliyor. Yabanarıları esrik uçuşlarına devam ediyor, alevlerin arasında mermi gibi dalıyor, yanık kanatlarıyla yere düşüyorlar. Lalla onların musikisini de dinliyor. Tahta ve katranlı kâğıttan Site'nin tek gerçek musikisi bu.

"Böyle olacağı kimsenin aklına gelmemişti," diyor Aamma. "Bu iş başımıza geldiğinde herkes ağladı ve ben içimin ürperdiğini hissettim, ben de ölecekmişim gibi bir duyguya kapıldım, herkes senin için üzülüyordu, çünkü durumu anlayacak yaşta değildin. Daha sonra, babam ölünce, el Susi'yle yaşamak için Site'ye geldiğimde seni buraya ben getirdim."

Et parçalarının islenmesinin tamama ermesine daha çok var, öyle olunca Aamma da konuşmaya devam ediyor, ancak Lalla Havva hakkında artık bir şey söylemiyor. Al Azrak'tan söz ediyor, rüzgâra ve yağmura egemen olan, bütün nesnelere, çakıllara ve çalılara bile söz dinleten ve Mavi Adam adıyla anılan Al Azrak'tan. Büyük çölün ortasındaki dallardan ve palmiye yapraklarından yapılmış kulübesinden söz ediyor. Mavi Adam ibadet ederken başının

üzerinde toplanan çeşit çeşit kuş ilahiler okurmuş. Yalnızca yüreği saf olanlar bulurmuş onun evini. Diğerleri çölde kaybolup gidermiş.

"Yabanarılarıyla konuşmayı da biliyor muymuş?" diye soruyor Lalla.

"Yabanarılarıyla, arıbeyleriyle de konuşurdu, çünkü onların efendisiydi, onları evcilleştiren sözleri bilirdi. Ama düşmanların üzerine yabanarısı, arı ve sinek bulutları salan ezgiyi de bilirdi, istese bütün bir kenti yerle bir ederdi. Ama o adil biriydi, gücünü ancak hayırlı işlere harcardı."

Aamma çölden söz ediyor, Draa Vadisi'nin ötesinde Gulimin'in güneyinde, Tarudant'ın doğusunda başlayan çölden de söz ediyor. Aamma'nın anlattığına göre Lalla orada, çölde doğmuş, bir ağaç dibinde. Orada, büyük çölün ülkesinde gökyüzü uçsuz bucaksızdır, ufkun sonu yoktur, çünkü görüşü engelleyen hiçbir şey bulunmaz. Sert kumun üzerindeki rüzgâr dalgaları, yuvarlanan çalılıkların köpüğü, yassı taşlar, liken lekeleri, tuz levhaları ve güneş yeryüzüne yaklaştığı zaman çukurlar kazan kara gölgeyle çöl deniz gibidir. Aamma uzun süre çölden söz ediyor, o konuşurken alevler yavaş yavaş alçalıyor, duman hafifliyor, saydamlaşıyor ve korlar ürperen gümüş bir tozla yavaş yavaş örtülüyor.

" Orada, büyük çölde insanlar tek bir eve rastlamadan, tek bir kuyu görmeden günler boyunca yürüyebilir, çünkü çöl öyle büyüktür ki kimse onu bütünüyle tanıyamaz. İnsanlar çöle daldığında deniz üstündeki gemiler gibi olurlar, ne zaman geri dönecekleri bilinmez. Kimi zaman fırtınalar çıkar, ama buradakiler gibi değil, korkunç fırtınalar; rüzgâr kumu söker alır ve gökyüzüne savurur, insanlar kaybolur, kumda boğulurlar, fırtınada gemiler gibi kaybolup ölürler ve kum cesetlerini saklar. Her şey bir başkadır o ülkede, güneş buradakinden farklıdır, daha kavurucudur, dönenler arasında gözleri körleşmiş, yüzleri yanmış olanlar vardır. Geceleri, soğuk, kaybolan insanları acıyla haykırtır, kemiklerini kırar soğuk. İnsanlar da buradakiler gibi değildir, acımasız olurlar, tilki gibi avlarını

gözler, sessizce yanaşırlar. Hartani gibi kara derilidirler, maviler giyerler, yüzleri peçelidir. Bunlar insan değil, cindir, iblisin çocuklarıdır, iblisle alışverişleri vardır, büyücü gibidirler..."

O sırada Lalla yeniden Al Azrak'ı düşünüyor, Mavi Adam'ı, çölün efendisini, çölün taşlarının altından kaynaklar fışkırtmaya bilen kişiyi. Aamma da onu düşünüyor ve şöyle diyor:

"Mavi Adam da çöl insanlarından biriydi, sonradan Allah onu kutsadı, yalnız yaşamak için kabilesinden, ailesinden ayrıldı... Ama o, çöl insanlarının bildiklerini biliyordu. Elleriyle şifa dağıtma gücü verilmişti ona, Lalla Havva'da da bu güç vardı, rüya tabir eder, geleceği okur ve kayıp nesneleri bulabilirdi. Al Azrak'ın soyundan geldiğini öğrenenler, gelip ondan öğüt isterlerdi, kimi zaman isteklerini yerine getirir, kimi zaman da yanıt vermek istemezdi..."

Lalla ellerine bakıyor ve onlardaki sırrı almaya çalışıyor. Elleri erkek çocuklarınki gibi iri ve güçlü, ama derisi yumuşak, parmakları ince.

"Bende de bu güç var mıdır, ne dersin Aamma?"

Aamma gülmeye başlıyor. Ayağa kalkıp geriniyor.

"Çıkar bunları aklından," diyor. "Et artık hazır, onu bir kaba koymalı.

Aamma gidince Lalla kafesi ızgaradan çekiyor, et şeritlerini büyük toprak tepsiye yayarken şurasından burasından bir iki parça et atıyor ağzına. Ateş sönmeye yüz tuttuğundan beri yığınla yabanarısı üşüştü, sertçe vınlıyor, Lalla'nın ellerinin çevresinde raks ediyor, saçlarına takılıyorlar. Lalla onlardan korkmuyor. Usulca uzaklaştırıyor yabanarılarını ve onlara bir parça isli et atıyor, çünkü bugün, onlar için de ayrıcalıklı bir gün.

Sonra denize doğru gidiyor, kum tepelerine giden dar patikayı izliyor. Ama suya kadar gitmiyor. Kum tepelerinin arkasında, rüzgâr almayan bir yerde kalıyor ve uzanmak için kumda bir çukur arıyor. Pek fazla devedikeni ve karınca bulunmayan bir yer bulunca kollarını yapıştırarak sırtüstü uzanıyor ve gözlerini gökyüzüne dikiyor. Do-

lanan iri beyaz bulutlar var, kıyıdaki kumu tarayan denizin sesi sakin; onu görmeden sesini duymak ne hoş. Rüzgârın kanadında kayan ve güneşe göz kırptıran büyük martılar var. Kuru çalıların, akasyaların küçük yapraklarının sesleri, filao iğnelerinin hışırtısı su gibi. Lalla'nın ellerinin çevresinde vızıldayan birkaç yabanarısı var yine, çünkü etin kokusunu alıyorlar.

O zaman Lalla çok uzakta şarkı söyleyen o yabancı sesi yeniden duymaya çalışıyor, başka bir ülkeden geliyor sanki, alçalıyor, yükseliyor, çeşmelerdeki su sesi gibi berrak, güneş ışığı gibi. Gökyüzü biraz buğulanıyor, ama hava çok geç kararıyor, çünkü kışın sonu geldi ve ışık mevsimi başlıyor. Alacakaranlık önce kül rengi, sonra alevden yeleleri andıran büyük bulutlarla kızarıyor. Lalla kumdaki çukurda uzanmaya devam ediyor, gözlerini gökyüzünden ve bulutlardan ayırmıyor. Rüzgârın ve denizin sesinin içinde, geceyi geçirecekleri kumsalı arayan martıların tiz çığlıkları arasında o yanık ezgiyi tekrarlayan tatlı sesi gerçekten duyuyor; ölümün onu susturacağını şimdiden bilircesine hafifçe titreyen o duru sesi, kavurucu uzun günlerden sonra kana kana içilen su gibi berrak sesi. Gökyüzünden ve bulutlardan doğan, kum tepelerinde çınlayan, her yere yayılan ve devedikenlerinin kuru yapraklarında bile titreşen ses. Lalla için şarkı söylüyor, yalnızca Lalla için, onu sarıyor ve tatlı suyuna daldırıyor, elini saçlarında, alnında, dudaklarında dolaştırıyor, onu ne kadar sevdiğini söylüyor, Lalla'nın üzerine iniyor ve onu kutsuyor. O zaman Lalla yüzüstü dönüp yüzünü kuma gömüyor, çünkü içinde bir şeyler çözülüyor, parçalanıyor ve gözyaşları sessizce süzülüyor. Elini omuzlarına dayayarak soracak tek kul yok: "Niçin ağlıyorsun, küçük Lalla?" Ama yabancı ses ılık gözyaşlarını akıtıyor, yıllardır içinde taş kesilen imgeleri canlandırıyor. Gözyaşları kuma akıyor, çenesinin altında küçük bir leke oluşturuyor, kumu yanaklarına, dudaklarına yapıştırıyor. Sonra birden, her şey bitiyor. Gökyüzünün derinliğindeki ses sustu. Artık gece bastırdı, koyu mavi, kadifemsi, güzel bir gece, fosforlu bulutların ara-

sında yıldızlar parlıyor. Lalla ateş nöbetine tutulmuş gibi ona göz kırpan ateşböceklerinin arasında birden ürperiyor, kum tepeleri boyunca rastgele yürüyor. Yılanlardan korktuğu için üzerinde ayak izleri bulunan dar patikaya dönüyor ve bayramın sürdüğü Site'ye doğru ağır ağır gidiyor.

Lalla bir şey bekliyor. Ne beklediğini kendisi de bilmiyor, ama bekliyor işte. Site'de günler geçmek bilmiyor, yağmurlu günler, rüzgârlı günler, yaz günleri. Kimi zaman yalnızca günlerin gelmesini beklediğini sanıyor, ama günler gelince, bunların beklediği günler olmadığını fark ediyor. Bekliyor, o kadar. İnsanoğlu çok sabırlıdır, belki de ömür boyunca bir şey bekler ve bakarsınız hiçbir şey olmaz.

Erkekler çoğu zaman güneşin alnında otururlar, başları harmanilerinin bir kanadıyla örtülüdür ya da bir havluyla. Karşılarına bakarlar. Neye mi? Puslu ufka, renk renk iri skarabeleri andıran kamyonların geçtiği yollara, taşlı tepelerin gölgesine, gökyüzünde ilerleyen beyaz bulutlara. Baktıkları budur işte. Canları başka şey istemez. Kadınlar da bekler, çeşmenin önünde konuşmadan dururlar, kara çarşaflar içindedirler, çıplak ayakları toprağa sağlamca basar.

Çocuklar bilir beklemeyi. Bakkalın evinin önünde otururlar ve oynamadan, bağırmadan, şamata etmeden öylece beklerler. Ara sıra içlerinden biri kalkar, birkaç bozuk parasını bir şişe Fanta'yla ya da bir avuç naneşekeriyle değiştokuş eder... Diğerleri bir şey söylemeden ona bakar.

Bazı günler vardır, insanın nereye gittiğini bilmediği, ne olacağını bilmediği günler. Herkesin gözü yoldadır, paçavralar içindeki çocuklar yol kenarında şehirlerarası büyük mavi otobüsün gelmesini ya da gaz, tahta, çimento taşıyan iri kamyonların geçmesini bekler. Lalla kamyonların sesini iyi tanır. Kimi zaman diğer çocuklarla birlikte Site'nin girişindeki yeni taşlarla yapılmış şeve oturur. Bir kamyon yaklaşınca bütün çocuklar yolun ucuna doğru dö-

ner, uzaklara bakarlar, havanın katranın üzerinde oynaştığı ve tepeleri dalgalandırdığı yere. Motor sesi kamyon görünmeden çok önce duyulur. Tiz bir homurtudur bu, neredeyse bir ıslık, arada bir de çınlayan ve evlerin duvarlarında yankılanan korna sesi. Sonra bir toz bulutu görünür, motorun mavi dumanının karıştığı sarı bir bulut. Kırmızı kamyon son hızla asfalt yolda yaklaşır. Şoför mahallinin tepesinde mavi buhar püskürten bir baca vardır, güneş ön camda ve kromların üzerinde pırıldar. Lastikler katranlı yolu yutar. Kamyon rüzgâr yüzünden hafifçe sağa sola yalpalayarak gider ve yarım römorkun şarampole her dalışında göğe doğru fışkıran bir toz bulutu yükselir. Sonra kamyon var gücüyle korna çalarak çocukların önünden geçer ve on dört kara lastiğinin altında yer titrer, tozlu rüzgârın ve yanmış benzinin kekre kokusu çocukların üzerinden sıcak bir soluk gibi geçer.

Uzun zaman sonra bile çocuklar kırmızı kamyondan söz eder ve birbirlerine kamyon hikâyeleri anlatırlar, kırmızı kamyonlar, beyaz su tankerleri, vinçli sarı kamyonlar, daha neler neler...

Beklemek böyledir işte. İnsanlar bir yerde durmayanların, gidenlerin geçişini seyretmek için, sık sık yolları, köprüleri, denizi görmeye giderler.

Diğerlerinden uzun gelen günler de vardır, insanın aç kaldığı günler. Evde hiç para kalmadığı ve Aamma'nın kentte iş bulamadığı günleri Lalla iyi bilir. Aamma'nın kocası Selim, el Susi bile nereden para bulacağını bilemez ve herkesin yüzü asılır, herkes neredeyse kötü yürekli olur. Öyle zamanlarda Lalla bütün gününü dışarda geçirir, olabildiğince uzaklara, taşlı düzlüğe, çobanların yaşadığı yere gider ve Hartani'yi arar.

Hep böyle olur; Lalla onu görmeyi istediğinde el Hartanı bir çukurda beliriverir, bir taşa oturmuş, başına beyaz bir çaput sarmıştır. Koyunlarını ve keçilerini kollar. Yüzü karadır, elleri yaşlı bir adamın elleri gibi zayıf ve güçlü. Kara ekmeğini ve hurmalarını Lalla ile paylaşır, yanlarına yaklaşan çobanlara bile birkaç parça ekmek verdiği olur.

Ama bunu kurum satmadan yapar, verdiklerinin önemi yokmuş gibi davranır.

Lalla arada bir ona bakar. Sakin yüzünü, kartal profilini ve koyu gözlerinde parlayan ışığı sever. El Hartani'ye gelince, o da bir şey bekliyordur, ama ne beklediğini bilen tek kendisidir. İnsanların dilini konuşmayı bilmediğinden bir şey söylemez. Ama ne beklediği, ne aradığı bakışından kestirilebilir. Varlığının bir bölümü sanki doğduğu yerde kalmıştır, sanki günün birinde, taşlı tepelerin ve karlı dağların ötesinde, çölün sonsuzluğunda varlığının eksik bölümüne kavuşacak, onunla bütünleşecektir.

Lalla gün boyunca çobanla birlikte kalır, yalnız yanına fazla yaklaşmaz. Çok uzakta olmayan bir taşa oturur, gözlerini karşıya diker, kıraç vadinin üzerinde oynaşan ve itişip kakışan havaya, kıvılcımlar saçan beyaz ışığa, beyaz taşların arasında ağır ağır dolaşan koyunlara ve keçilere bakar.

Hüzünlü, kaygılı günlerde söze falan gerek duymadan yalnız Hartani yetişir imdadına. Bir bakışı yeter, o karşılığında bir şey beklemeden ekmek ve hurma vermesini bilir. Kendisinden birkaç adım uzakta durulmasını yeğler bile; öyle ya, kimsenin, asla tam anlamıyla kimsenin malı olmayan keçiler ve koyunlar da öyle değil midir?

Gün boyunca Lalla tepelerdeki çobanların bağrışmalarını, beyaz sessizliği delen ıslık seslerini dinler. Tahta ve katranlı kâğıttan Site'ye döndüğünde, yiyecek hiçbir şey getirmediği için Aamma onu azarlasa bile kendini daha özgür hisseder.

İşte böyle günlerden birinde Aamma Lalla'yı halı tüccarı bir kadına götürdü. Yeri, nehrin karşı kıyısındaydı, kentin yoksul bir mahallesinde, dar pencereleri parmaklıklı büyük bir beyaz ev. Atölye olarak kullanılan odaya girince Lalla dokuma tezgâhlarının harıltısını duyuyor. Üç neon lambanın göz kırptığı büyük odanın süt rengi alacakaranlığında yirmi, belki de daha çok tezgâh arka arkaya dizilmiş. Tezgâhların başına küçük kızlar çömelmiş ya da taburelere oturmuş. Harıl harıl mekiği çözgünün ipleri arasına itiyorlar, küçük çelik makasla saçakları kesiyor,

yünü atkının üzerine sıkıştırıyorlar. Kızların en büyüğü on dört yaşında olmalı, en küçüğü sekizinde bile yok. Konuşmuyorlar, Aamma'ya ve halı tüccarı kadınla atölyeye giren Lalla'ya bakmıyorlar. Kadının adı Zora, karalar içinde, iriyarı bir şey. Yağlı elinde taşıdığı esnek değneği yeterince hızlı çalışmayan ya da yanındakilerle konuşan küçük kızların bacaklarına ve omuzlarına indiriyor.

"Çalışmışlığı var mı?" diye soruyor Lalla'ya göz bile atmadan.

Aamma eskiden nasıl halı dokunduğunu ona gösterdiğini söylüyor. Zora başını sallıyor. Belki siyah entarisinden dolayı ya da dükkânından hiç çıkmadığı için çok solgun görünüyor. Beyaz benekli koyu kırmızı bir halının bulunduğu boş bir tezgâha doğru ağır ağır gidiyor.

"Şu halıyı bitirsin," diyor.

Lalla oturuyor ve işe koyuluyor. Elleriyle makineleşmiş hareketler yaparak saatlerce büyük loş odada çalışıyor. Başlangıçta ara vermek zorunda kalıyor çünkü parmakları yoruluyor, ama solgun suratlı, iriyarı kadının bakışını hissediyor ve hemen işine dönüyor. Solgun suratlı kadının ona değnekle vurmayacağını biliyor, çünkü orada çalışan kızların hepsinden yaşça büyük. Bakışları karşılaştığında Lalla'nın içinde bir fırtına kopuyor, gözlerinde bir öfke kıvılcımı var. Ama etli butlu, siyahlı kadın en küçüklerden çıkarıyor acısını, dişi köpekler gibi sıska ve ürkek dilenci kızlarından, yıl boyunca Zora'nın evinde yaşayan ve parası olmayan evsiz barksız kızlardan. İşlerini yavaşlattıkları an, ya da birbirleriyle fısıldaştıklarında solgun suratlı, etli butlu kadın üzerlerine şaşırtıcı bir çeviklikle atılıyor ve değneği sırtlarına indiriyor. Ama küçük kızlar hiç ağlamıyor. Yalnızca değneğin şaklaması ve sırtlarından çıkan boğuk ses duyuluyor. Lalla dişlerini sıkıyor; görmemek, duymamak için başını öne eğiyor, çünkü o da bağırmak ve Zora'ya vurmak istiyor. Ne var ki eve, Aamma'ya getirmesi gereken para yüzünden sesi çıkmıyor. Yalnızca, öcünü almak için kırmızı halının birkaç ilmeğini ters atıyor.

Ancak Lalla ertesi gün artık dayanamıyor. Solgun suratlı etli butlu kadın mekiğini kırdığı için on yaşında bile olmayan, sıska ve çelimsiz bir kıza, Mia'ya değnekle vurmaya başlayınca Lalla ayağa kalkıyor ve soğuk bir sesle:

"Yeter, ona vurmayın!" diyor.

Zora anlamadan bir an Lalla'ya bakakalıyor. Yaşlı ve soluk yüzüne öyle eblehçe bir ifade yerleşiyor ki Lalla tekrar ediyor:

"Yeter, ona vurmayın!"

Birden Zora'nın yüzü öfkeden kararıyor, Lalla'nın yüzüne şiddetle vurmaya kalkıyor, ama değnek yalnızca sol omzuna değiyor, çünkü Lalla darbeden korunmayı bilmiştir.

"Bak gör, hakkından nasıl gelecem!" diye bağırıyor Zora, bu arada yüzüne biraz renk geliyor.

"Alçak! Pis kadın!"

Lalla, Zora'nın değneğini kaptığı gibi dizinde kırıyor. Şişko kadının yüzü korkudan allak bullak. Kekeleyerek geri geri gidiyor:

"Def ol! Def ol! Hemen def ol!"

Oysa Lalla büyük odayı koşarak baştan başa katetti bile, dışarıya, güneş ışığına fırlıyor; Aamma'nın evine kadar hiç durmadan koşuyor. Özgürlük güzel şey. Tek yöne kayan bulutlara, küçük çöp yığınlarının başına üşüşmüş yabanarılarına, kertenkelelere, bukalemunlara, rüzgârda titreşen otlara bakabilir artık. Lalla evin önüne, tahta duvarın gölgesine oturuyor ve ufacık sesleri kulak kesilerek dinliyor. Akşama doğru Aamma döndüğünde ona yalnızca şunu söylüyor:

"Zora'nın evine çalışmaya gitmeyeceğim artık, asla!"

O günden sora Lalla için burada, Site'de her şey gerçekten değişti. Sanki birden büyümüş de insanlar onu görmeye başlamıştı. Aamma'nın oğulları bile eskisi gibi sert ve aşağılayıcı değildi. Arada bir Site'ye yeni geldiği, küçücük olduğu günleri özlediği oluyordu, o zamanlar kimse adını bilmezdi ve Lalla bir çalının arkasına, bir kovanın ya da karton bir kutunun içine gizlenebilirdi, kimseye görünmeden, kimseyle konuşmadan gölge gibi dolaşmayı severdi.

Değişmeyen yalnızca yaşlı Naman ve Hartani kaldı. Kumsalda ağlarını onarırken ya da Aamma'nın evine mısır peksimeti yemeğe geldiğinde balıkçı Naman hâlâ inanılmaz öyküler anlatıyor. Artık hiç balık tutmuyor, ama insanlar onu seviyor, evlerine çağırmaya devam ediyor. Açık renk gözleri su gibi saydam, yüzündeki derin çizgiler eski yara izleri sanki. Naman İspanya'dan, Marsilya'dan, Paris'ten ve gördüğü, yürüdüğü, sokak ve insan adlarını bildiği tüm kentlerden söz ederken Aamma onu dinliyor, sorular soruyor, orada iş bulmasına kardeşinin yardım edip edemeyeceğini soruyor. Naman başını sallıyor: "Niçin olmasın?" Her şeye verdiği yanıt bu. Ama kardeşine yazmaya yine de söz veriyor. Oysa karışık iştir gitmek, para ister, belgeler ister. Aamma düşünceli, gözlerini uzağa dikmiş, onca sokağın, evin, arabanın bulunduğu beyaz kentleri düşünüyor. Onun beklediği belki de budur.

Lalla konuyla pek ilgilenmiyor. Onun için fark etmiyor. Naman'ın gözlerine bakıyor, o denizleri, ülkeleri, evleri görmüş gibi oluyor.

El Hartani de düşünmüyor, bir yetişkin kadar boylu ve güçlü olduğu halde çocuk kalmış. Bedeni ince uzun, yüzü abanoz gibi saf ve pürüzsüz. Belki de başka insanların dilini konuşmayı bilmediği içindir.

El Hartani aba entarisi ve yüzünü örten beyaz çaputuyla hep bir kayanın üzerine oturur, gözlerini uzaklara diker. Çevresinde hep kendisi gibi siyahi çobanlar bulunur, yabanidirler, lime lime giysiler içinde ıslık çalarak kayadan kayaya sıçrar dururlar. Lalla onların yaşadığı yere, zamanın geçmediği, insanın büyüyemediği, beyaz ışıktan bembeyaz yere gitmeyi pek sever.

Yaz başında bir adam bir sabah, Aamma'nın evine girdi. Kentli bir adamdı bu, yeşile çalan gri takım elbise, ayna gibi parlayan siyah deri kunduralar giymişti. Aamma'ya ve oğullarına birkaç armağan getirmişti, beyaz plastik çerçeveli elektrikli bir ayna, kibrit kutusundan büyük olmayan transistorlu bir radyo, yaldızlı kapaklı dolmakalemler, bir torba dolusu şeker ve kutu kutu konserve. Eve girerken kapıda Lalla'yla karşılaştı, ama ona doğru dürüst bakmadı bile. Bütün armağanlarını yere serdi. Aamma oturmasını söylediğinde gözleriyle bir sandalye aradı, ama yalnızca yastıklar ve Aamma'nın Lalla'yla birlikte Güney' den getirdiği Lalla Havva'nın tahta sandığı vardı. Avucuyla biraz sildikten sonra adam sandığın üzerine oturdu. Kendisine çay ve kuru pasta ikram edilmesini bekledi.

Daha sonra, adamın onu istemek için geldiğini öğrenince Lalla çok korktu, başında bir sersemlik hissetti ve yüreği hızla çarpmaya başladı. Ona bu konuyu açan Aamma değil de Aamma'nın en büyük oğlu el Bareki oldu:

"Annemiz seni onunla evlendirmeye karar verdi, çünkü adam çok zengin."

"Ama ben evlenmek istemiyorum!" diye bağırdı Lalla.

"Sana söz düşmez. Halanın dediğini yapmalısın," dedi el Bareki.

Lalla, "Asla! Asla!.." diye bağırarak çıkıp gitti, gözleri öfkeden yaşla doluydu.

Sonra Aamma'nın evine geri döndü. Gri yeşil takım elbiseli adam gitmişti, ama armağanlar duruyordu. Aamma'nın küçük oğlu Ali minicik transistorlu radyoyu kulağına dayamış müzik dinliyordu. Lalla içeri girdiğinde ona sinsi bir edayla baktı.

Lalla Aamma'yla çok sert konuştu:

"Bu adamın armağanlarını niçin kabul ettin? Onunla evlenmem ben."

Aamma'nın oğlu sırıttı.

"Belki de el Hartani'yle evlenmek istiyor!"

"Çık dışarı!" dedi Aamma. Genç çocuk radyoyu aldığı gibi dışarı çıktı.

"Beni bu adamla evlenmeye zorlayamazsın!"

"Sana iyi bir koca olur. Pek genç sayılmaz, ama zengin, kentte büyük bir evi var, üstelik birçok hatırlı insan da tanıyor."

"Ben evlenmek istemiyorum, asla!"

Aamma bir süre sessiz kalıyor. Yeniden konuşmaya başladığında sesi yumuşamış, ama Lalla tetikte.

"Seni kızım gibi yetiştirdim, bağrıma bastım ve sen şimdi beni küçük düşürmek istiyorsun."

Lalla, Aamma'ya öfkeyle bakıyor, çünkü ilk kez halasının ikiyüzlülüğünü keşfediyor.

"Bana ne," diyor. "Ben bu adamla evlenmek istemiyorum. Bu gülünç armağanları istemiyorum." Sertleşmiş toprak zeminde kaidesinin üzerinde duran elektrikli aynayı gösteriyor.

"Evinde elektrik bile yok senin!"

Sonra birden üzerine bıkkınlık çöküyor. Aamma'nın evinden çıkıp denize kadar gidiyor. Ama bu kez patikada koşmuyor. Ağır ağır yürüyor. Bugün hiçbir şey eskisi gibi değil. Her şey bakıla bakıla solmuş, yıpranmış sanki.

"Gitmek gerek," diyor kendi kendine Lalla yüksek sesle. Ama birden, nereye gideceğini bile bilmediği aklına geliyor. O zaman kum tepelerinin karşı tarafına geçiyor ve büyük kumsalda yürümeye başlıyor, yaşlı Naman'ı arıyor. Her zamanki gibi orada olmasını, yaşlı incir ağacının bir köküne oturarak, ağlarını onarıyor olmasını ne kadar da isterdi. Ona, büyülü adları olan bütün o İspanyol kentleri hakkında türlü sorular soracaktı; Elcezir, Malag, Gırnata, Teruel, Zaragoza, bir de kentler kadar kocaman gemilerin kalktığı limanlar, arabaların kuzeye doğru gittiği yollar,

kalkan trenler, uçaklar hakkında. Karlı dağlar, tüneller, deniz kadar büyük ırmaklar, buğday kaplı ovalar, uçsuz bucaksız ormanlar, özellikle de beyaz sarayların, kiliselerin, çeşmelerin, pırıl pırıl aydınlatılmış mağazaların bulunduğu güzel kokulu kentler hakkında söyleyeceklerini saatler boyunca dinlemek isterdi. Paris, Marsilya ve bütün o sokaklar, boyları neredeyse göğe ulaşan binalar, bahçeler, kahveler, oteller ve dünyanın dört bir yanından gelen insanların karşılaştığı dört yol ağızları...

Ama Lalla yaşlı balıkçıyı bulamıyor. Yüzünü rüzgâra çevirmiş, ağır ağır uçan, Lalla'nın başının üzerinde halkalar çizen beyaz martı var yalnızca. Lalla bağırıyor:

"Hey! Hey! Prens!"

Beyaz martı Lalla'nın başının üzerinden birkaç kez daha gelip geçiyor, sonra rüzgâra kapılarak büyük bir hızla nehre doğru gidiyor.

Lalla uzun süre kumsalda kalıyor, kulaklarında yalnızca rüzgârın ve denizin sesi.

Ertesi günler Aamma'nın evinde kimse bir şeyden söz etmedi ve gri yeşil takım elbiseli adam bir daha görünmedi. Küçük transistorlu radyo şimdiden parçalanmış, konserve kutularındaki yiyeceklerin hepsi yenmişti. Yalnız plastik çerçeveli ayna bırakıldığı yerde duruyordu, kapının yanında, sıkıştırılmış toprağın üzerinde.

Geceler boyunca Lalla'nın gözüne uyku girmedi, çıt çıksa irkiliyordu. Evlenmek istemedikleri için geceleyin zorla kaçırılan kızların hikâyeleri geliyordu aklına. Her sabah, güneş doğarken Lalla yıkanmak ve su getirmek için herkesten önce evden çıkardı. Böylece, Site'nin girişini kontrol edebiliyordu.

Derken, felaket rüzgârı çıktı ve ülkenin üzerinde günlerce durmadan esti. Felaket rüzgârı garip bir rüzgârdır, kış sonunda ya da sonbaharda bir iki kez uğrar buraya. İşin garip tarafı esmeye başladığında geldiği hissedilmez. Esinti çok sert değildir, zaman zaman büsbütün kesildiği olur ve insanlar onu unutur. Kış ortasında denizin öfkeli dalgalarını kabartarak esen kasırgaların soğuk rüzgârı değildir bu. Çölden gelip evlerin kızıllığını canlandı-

ran, sac ve katranlı kâğıttan damlarda kumları gıcırdatan kızgın, kavurucu çöl rüzgârı da değildir. Hayır, felaket rüzgârı fır dönen çok tatlı bir rüzgârdır, birkaç kez patlar, sonra evlerin damlarına, insanların omuzlarına ve göğüslerine abanır. O geldiğinde hava ısınır ve ağırlaşır, her taraf kül rengi olur.

Bu hafif ve tatlı rüzgâr estiğinde insanlar hastalanır, özellikle küçük çocuklar ve yaşlılar ölür. Felaket rüzgârı adı ona bu yüzden verilmiştir.

O yıl, Site'nin üzerinde esmeye başladığında Lalla hemen tanıdı onu. Ovanın üzerinde ilerleyen kül rengi toz bulutlarını fark etti; rüzgârın denizi ve nehrin halicini allak bullak ettiğini gördü. O zaman insanlar sıcağa karşın harmanilerine bürünerek dışarı çıkıyorlardı. Ortada yabanarısı kalmamıştı, köpekler bile evlerin duvarlarının dibinde burunlarını toza daldırarak çukurlara gizleniyorlardı. Lalla rüzgârın beraberinde götüreceği insanları düşündükçe hüzünleniyordu. Yaşlı Naman'ın hasta olduğunu öğrenince yüreği daraldı ve bir an soluğu kesildi. Böyle bir duyguyu daha önce asla duymamıştı, düşmemek için oturmak zorunda kaldı.

Sonra koşar adım balıkçının evine gitti. Ona yardım etmek, bakmak için birilerinin orada olduğunu sanıyordu, ama Naman tek başınaydı, hasırının üzerine yatmış, başını koluna dayamıştı. Öyle titriyordu ki dişleri birbirine çarpıyordu, Lalla eve girdiğinde dirseğinin üzerinde doğrulamıyordu bile. Hafifçe gülümsüyordu ve Lalla'yı tanıyınca gözlerine fer geldi. Gözleri yine deniz renginde, ama zayıf yüzü insanı ürkütecek kadar solgun, benzi kül rengi.

Lalla yanına oturuyor ve onunla neredeyse alçak sesle konuşuyor. Genellikle hikâye anlatan Naman'dı, dinleyen de Lalla, ama bugün her şey farklı. Lalla, yaşlı adamın iç sıkıntısını dindirmek ve yüreğini ısıtmak için aklına geleni söylüyor. Ona, İspanya ve Fransa kentleri hakkında bir zamanlar kendisine anlattıklarını söylüyor. Bu kentleri görmüş gibi, o uzun yolculukları yapmış gibi anlatıyor. Elceziras sokaklarından söz ediyor, limanın yakınındaki

denizden esen rüzgârın ve balık kokusunun sardığı dar ve dolambaçlı sokaklardan söz ediyor, sonra rıhtımları mavi dama taşlarıyla döşeli tren istasyonundan, vadileri ve nehirleri aşan büyük demiryolu köprülerinden. Cadiz sokaklarından dem vuruyor, bin bir renkli çiçeğin açtığı bahçeler, beyaz sarayların önüne dizilmiş yüksek palmiyeler, kalabalığın gidip geldiği bütün o sokaklar, ayna yansımalarının arasında siyah otomobiller, otobüsler, mermer yarlar gibi yükselen binalar... Oralarda yürümüşçesine bütün kentlerin sokaklarını anlatıyor; Sevilla, Kurtuba, Granada, Almaden, Toledo, Aranjuez... Bir de insanın içinde günlerce kaybolabileceği kadar büyük olan kentten, insanların dünyanın dört bir yanından akın ettiği Madrit' ten söz ediyor.

Yaşlı Naman bir şey demeden Lalla'yı dinliyor, ama gözleri parlıyor ve Lalla onun bu hikâyeleri dinlemeyi sevdiğini biliyor. Konuşmaya ara verdiğinde Lalla yaşlı adamın bedeninin titreyişini ve ıslık çalan soluğunu duyuyor: O zaman bu korkunç sesleri duymamak için acele acele anlatmaya devam ediyor.

Şimdi, Fransa'daki koca Marsilya kentinden söz ediyor, dünyanın bütün ülkelerinden gelen gemilerin palamarlandığı dev rıhtımlı limandan söz ediyor, kale gibi yüksek yük gemileri, yüksek kaptan köşkleri, ağaç gövdesinden bile geniş gemi direkleri, garip adlar, esrarengiz bandıralar, Odessa, Riga, Bergen, Limasol gibi kent adları taşıyan, binlerce lombozlu bembeyaz yolcu gemileri. Marsilya sokaklarında kalabalık telaşlı, insanlar koşuşuyor, durmadan koca mağazalara girip çıkıyor, kahvelerin önü itiş kakış, siyah arabalar ucu bucağı görünmeyen caddelerde işliyor, asma köprülerde trenler damların üzerinden uçuyor, uçaklar binaların ve boş arazilerin üzerinde havalanıyor ve kül rengi gökyüzünde ağır ağır dönüş yapıyor. Öğleyin, kilise çanları çalıyor, çan sesleri sokaklarda, meydanlarda ve yeraltı tünellerinin derinliğinde yankılanıyor. Gece, kent aydınlanıyor, deniz fenerleri ışıktan fırçalarıyla denizi tarıyor, arabaların farları ışıldıyor. Ara sokaklar sessiz; amerikan bıçaklı haydutlar kapı girişlerinde gecikmiş yayaları gözlüyor. Kimi zaman boş alanlarda ya da rıhtımlarda, uykuya dalmış yük gemilerinin gölgesinde korkunç dalaşlar oluyor.

Lalla öyle uzun konuşuyor, sesi öyle tatlı yumuşak ki yaşlı Naman uyuyakalıyor. Uyuyunca bedeninin titremesi kesiliyor, soluğu da biraz düzeliyor. Lalla o zaman balıkçının evinden ayrılabiliyor, gözleri ışıktan sızlıyor.

Felaket rüzgârından kötü etkilenen çok insan var, yoksullar, çok küçük çocuklar. Evlerinin önünden geçerken Lalla yakınmaları duyuyor, kadınları sızlanmalarını, çocukların ağlayışlarını ve o evde de birinin belki öleceğini biliyor. Lalla hüzünlü, uzaklarda, denizin karşı kıyısında, yaşlı Naman için yarattığı o kentlerde olmayı isterdi.

Ama gri yeşil takım elbiseli adam geri döndü, taht ve katranlı kâğıtlı Site'de felaket rüzgârının estiğini ne bilecek; bilse de ona vız gelir, çünkü felaket rüzgârı onun gibi insanlara dokunmaz. O, felakete, bütün bunlara yabancı.

Adam Aamma'nın evine geri döndü ve kapının önünde Lalla'yla karşılaştı. Kız onu görünce korktu, hafif bir çığlık attı, çünkü döneceğinden emindi ve o anın gelmesinden korkuyordu. Gri yeşil takım elbiseli adam ona tuhaf tuhaf baktı. Buyurgan insanlar gibi donuk ve sert gözleri var, yüzünün teni beyaz ve kuru, çenesinde ve yanaklarında sakalının mavi gölgesi var. Armağan dolu başka torbalar taşıyor. Önünden geçtiği sırada Lalla geri çekiliyor ve paketlere bakıyor. Bu bakış adamı aldatıyor ve armağanları uzatarak ona doğru bir adım atıyor. Ama Lalla var gücüyle fırlıyor ve tabanlarında taşlı tepelere giden patikanın kumunu hissedene kadar arkasına bakmadan koşuyor.

Patikanın nerede kesildiğini bilmiyor. Yaşlar görüşünü bulandırıyor, yüreği daralan Lalla olabildiğince hızlı yürüyor. Orası gökyüzüne daha yakın sanki, güneş daha kızgın. Ama ağır rüzgâr kireçtaşı rengi tepelerde esmiyor. Taşlar sert, yaprak yaprak kırılmış, diken diken; siyah çalılar diken kaplı, üzerlerine yer yer koyun yapağıları takılmış; otlar bile bıçak gibi keskin. Lalla tepelerin arasında uzun süre yürüyor. Bazıları yüksek ve dik, yarları duvar gibi; bazılarıysa ufak, neredeyse çakıl taşından tümsekleri andırıyorlar, çocuklar yapmış sanki onları.

Lalla bu yöreye her gelişinde apayrı bir dünyaya girdiğini hisseder, zaman ve mekân genişler sanki, gökyüzünün kızgın ışığı içine dolarak ciğerlerini genişletiyor, be-

deni uzun uzun, ağır ağır yaşayacak bir dev anasını andırıyor sanki.

Lalla şimdi acele etmeden yürüyor, kurumuş sel yatağından taşlı büyük düzlüğe doğru çıkıyor, Es Ser adını verdiği kişinin yaşadığı yere.

Niçin bu yöne doğru gittiğini pek bilmiyor; sanki iki Lalla varmış gibi, biri kaygı ve öfkeden kendini kaybetmiş, felaket rüzgârından kaçan, nereye gittiğini bilmeyen bir Lalla, diğeri adımlarını Es Ser'in yaşadığı yöne çevirmiş bilinçli bir Lalla. Öylece taşlı düzlüğe doğru çıkıyor, anlamadan, kafası bomboş. Çıplak ayakları rüzgârın ve güneşin silemediği eski izleri buluyor.

Ağır ağır taşlı düzlüğe çıkıyor. Güneş başını ve omuzlarını, bacaklarını ve ellerini yakıyor, ama o duymuyor bile. Işık insanı özgürleştirir, belleği silen, beyaz bir taş gibi saflaştırır. Işık felaket rüzgârını alaşağı eder, hastalıkları, lanetleri yakar.

Lalla ilerliyor, ışığın yansımasından dolayı gözleri neredeyse kapalı, ter, entarisini karnına, göğsüne, sırtına yapıştırmış. Belki de dünya asla bu kadar ışıklı olmamış ve Lalla ışığa hiç bu kadar susamamıştı, ölümün ve karanlığın kol gezdiği bir vadiden gelmiş gibiydi. Hava burada kıpırtısız, olduğu yerde titriyor ve titreşiyor, ışınların sesi duyuluyor sanki, arıların vızıltısına benzeyen garip bir ezgi bu.

Koskoca ıssız düzlüğe vardığında, rüzgâr yeniden karşısına dikiliyor ve onu sendeletiyor.

Aralıksız, soğuk ve sert bir rüzgâr bu, üzerine abanıyor ve terden sırılsıklam giysilerinin içinde titretiyor onu. Göz kamaştıran ışık rüzgârda patlıyor, kayaların tepesinde yıldız yıldız açılıyor.

Burada ot yok, ağaç ve su da yok, yüzyıllar boyunca yalnızca ışık ve rüzgâr var. Yol yok, insan izi yok. Lalla yalnız akreplerin ve çıyanların yaşadığı düzlüğün orta yerinde rastgele yürüyor. Kimsenin, çöl çobanlarının bile uğramadığı bir yer burası; hayvanlarından biri yolunu şaşırıp buraya düşse çobanlar ıslık çalarak fırlar ve onu taşlar atarak gerisin geri sürerler.

Lalla ağır ağır yürüyor, gözleri neredeyse kapalı, çıp-

lak ayaklarının ucuyla kızgın taşlara basıyor. Apayrı bir dünyada olmak gibi bir şey bu, güneşe yakın, dengede, düşmek üzere. İlerliyor, ama yüreği onunla birlikte değil, daha doğrusu bütün varlığı önü sıra giden bakışlarında, tetikteki duyularında; yalnız bedeni geride kalıyor, keskin köşeli kayaların üzerinde, hâlâ kararsız.

Sabırsızlıkla şimdi gelmesi gereken kişiyi bekliyor. Gelecek, bunu biliyor, gelmesi şart. Gri yeşil takım elbiseli adamdan, yaşlı Naman'ın ölümünden kaçmak için koşmaya başlar başlamaz taşlı düzlükte, insan bulunmayan o yerde birinin onu beklediğini anlamıştı. Yalnızca bıçak ağzı kadar keskin bakışlarını tanıdığı mavi peçeli çöl savaşçısıydı bu. Issız tepelerin doruğundan buraya kadar çekti onu bu bakışlar. Lalla şimdi taşlı düzlüğün ortasında kımıldamadan duruyor. Çevresi bomboş, yalnızca taş tümsekleri, ışık tozları, soğuk ve sert rüzgâr, bulutsuz, pussuz, yoğun gökyüzü.

Lalla hafif eğimli büyük bir taşın üzerinde duruyor, suyun hiç cilalamadığı sert ve kuru bir taş bu. Güneş ışığı, bin bakış olan ışık ona çarpıyor, alnında göğsünde, karnında titreşiyor.

Mavi savaşçı mutlaka gelecek, şimdi. Daha fazla gecikemez. Lalla tozun içinde adımlarının gıcırtısını duyar gibi oluyor, yüreği hızla çarpıyor. Beyaz ışık dalgaları sarıyor onu, alevlerini bacaklarının çevresine doluyor, saçlarına karışıyor ve Lalla dudaklarını ve gözkapaklarını yakan o pürtüklü dili hissediyor. Yanaklarından tuzlu gözyaşları akıyor, ağzına doluyor, tuzlu ter koltuk altlarından damla damla süzülüyor, böğürlerini yakıyor, boynundan aşağı, kürekkemiklerinin arasından dereler gibi akıyor. Çölün mavi savaşçısının gelmesi şart şimdi, bakışları, güneş ışığı gibi yakıcı olmalı.

Ama Lalla ıssız düzlüğün ortasında, hafifçe eğimli taşın üzerinde yapyalnız kalıyor. Soğuk rüzgâr yakıyor, insan hayatını sevmeyen korkunç rüzgâr, onu yıpratmak, un ufak etmek için esiyor. Burada esen rüzgâr yalnızca akrepleri ve çıyanları, kertenkeleleri ve yılanları, olsa olsa da

yanık postlu tilkileri sever. Ama Lalla ondan korkmuyor; çünkü bir yerlerde, kayaların arasında ya da gökyüzünde gizlendiği için Es Ser, Sır adını verdiği Mavi Adam'ın bakışının üzerinde olduğunu biliyor. Gelecek, mutlaka gelecek, bakışı içine işleyecek ve ona takım elbiseli adamla ve Naman'ın yanı başındaki ölümle mücadele etme gücünü verecek. Ölümü kuşa dönüştürecek, kuşu boşluğa fırlatacak; belki o zaman bir prens olan ve denizin üzerinde bıkıp usanmadan uçan büyük beyaz martıya kavuşabilecek.

Bakış üzerine geldiğinde başında büyük bir dönme oluyor, yayılan bir ışık dalgası gibi. Es Ser'in bakışı ateşten de parlak; yıldızlarınki gibi mavi ve yakıcı bir parıltısı var.

Lalla bir süre soluk alamıyor. Gözbebekleri büyümüş. Tozun içine çömeliyor, gözleri kapalı, başını geriye atıyor, çünkü bu ışıkta korkunç bir ağırlık var, içine dolan ve onu taş gibi ağırlaştıran bir ağırlık.

Es Ser geldi. Bir kez daha, sessizce, sivri çakılların üzerinde kayarak; eski çöl savaşçıları gibi bol bir beyaz harmani giymiş, yüzü gece mavisi bir peçeyle örtülü. Lalla, düşünde ilerleyişine bütün gücüyle bakıyor... Çivit mavisi ellerini görüyor, karanlık bakışlarındaki ışığı görüyor. Konuşmuyor. O asla konuşmaz. Bakışlarıyla konuşmasını bilir, çünkü o artık sözlere ve insanlara gerek duyulmayan bir dünyada yaşar.

Lalla'nın söze ihtiyacı yok. Soru sormaya, düşünmeye bile gerek duymuyor. Tozun içinde çömelmiş, gözleri kapalı, Mavi Adam'ın bakışını üzerinde hissediyor ve sıcaklık bedenine işliyor, uzuvlarında titreşiyor. Olağanüstü olan şu; bakışın sıcaklığı bedeninin her bir köşesine yayılıyor, ağrıları, ateşi, pıhtıları, tıkayan ve can yakan her şeyi kovuyor.

Es Ser kımıldamıyor. Şimdi önünde, ayakta; ışık dalgaları harmanisini sarıyor, üzerinden kayıyor. Yaptığı ne? Lalla içindeki sıcaklığın büyüdüğünü hissediyor, ışınlar sanki yüzünü delip geçiyor, bütün bedenini aydınlatıyor.

Mavi Adam'ın bakışındakileri görüyor. Çevresinde uçsuz bucaksız çöl ışıl ışıl dalgalanıyor, kıvılcım demetle-

ri parlıyor, kum tepelerinin ağır dalgaları bilinmeze doğru ilerliyor. Kentler var, palmiye gövdeleri gibi incecik kuleleriyle büyük beyaz kentler, yapraklar, sarmaşıklar, iri çiçeklerle bezeli kırmızı saraylar. Gökyüzünü andıran, büyük, masmavi, hayat dolu gölleri var. Su öyle güzel, öyle saf ki, dünyada eşi benzeri yok. Lalla'nın gördüğü bir düş bu, gözleri kapalı, güneş ışığının altında başını geriye atmış, kollarıyla dizlerini sarmış. Başka bir yerden gelen bir düş bu, kendisinden çok önce taşlı düzlükte var olan ve onun şimdi uyku gibi içine daldığı bir düş.

Yol nereye gidiyor? Lalla nereye gittiğini bilmiyor, akıntıya kapılmış, esen çöl rüzgârı sürüklüyor onu, kimi zaman dudaklarını ve gözkapaklarını kavuruyor, kör edici, acımasız, kimi zaman soğuk ve ağır; insanları yok eden, yarların eteklerine kayaları deviren rüzgâr. Sonsuzluğa, ufkun, gökyüzünün ötesine, donmuş yıldız kümelerine, Samanyolu'na, Güneş'e doğru giden rüzgâr.

Rüzgâr sınırı olmayan bir yolda sürüklüyor onu, ışığın fır döndüğü uçsuz bucaksız taşlı düzlüğün üzerinde. Çöl, üzeri yarıklarla kaplı, ölü deriler gibi kırışık, kum rengi, bomboş düzlüğünü önüne sermiş. Mavi Adam'ın bakışı orada, her tarafta, çölün en ücra yerine kadar uzanıyor ve Lalla şimdi ışığı onun gözleriyle görüyor. Teninin üzerinde bakışın yakıcılığını, rüzgârı, kuraklığı hissediyor, dudaklarında tuz tadı. Uyuyakalmış büyük hayvanları andıran kum tepelerinin şekillerini, Hamada'nın yüksek siyah surlarını ve çorak, kırmızı topraktan kenti görüyor. İnsan yok bu ülkede, kent yok, duran ve aklı karıştıran hiçbir şey yok. Yalnızca taş, kum ve rüzgâr. Ama Lalla mutluluk hissediyor, çünkü o, her bir şeyi tanıyor, manzaranın her ayrıntısını, büyük vadinin kavrulmuş her çalısını. Sanki bir zamanlar çıplak ayakları yerde yanarak, dalgalanan havanın içinde gözlerini ufka dikerek, orada yürümüştü. O zaman kalbi daha hızlı, daha kuvvetli çarpıyor ve karşısında işaretler görüyor, kaybolmuş izler, kırık ince dallar, rüzgârda titreşen çalılar. Bekliyor, yakında oraya varacağını biliyor, artık çok yaklaştı. Mavi Adam'ın bakışı

yarıkların, kayşatların arasında, kurumuş sel yatakları boyunca ona kılavuzluk ediyor. Sonra birden o garip şarkıyı duyuyor, belirsiz, genizden gelen bir sesle söylenen, çok uzaklarda titreyen, kumun bağrından çıkmışa benzeyen rüzgârın taşlara sürtünme sesine, ışığın sesine karışan şarkıyı. Lalla'nın içinde bir kıpırdanma oluyor ve onu tanıyor: Aamma'nın söylediği Lalla Havva'nın şarkısı bu, şöyle diyor: "Bir gün, ah bir gün, karga beyaz olacak, deniz kuruyacak, kaktüs çiçeği bal verecek, akasya dallarından döşek yapılacak..." Ama Lalla sözleri artık anlamıyor, çünkü çok uzaktan gelen bir ses söylüyor şarkıyı, Şlöh dilinde. Şarkı yine de doğru içine işliyor, gözkapaklarını var gücüyle kapalı tutmasına karşın gözleri yaşla doluyor.

Ezgi uzun sürüyor, ninni öyle uzun sürüyor ki çakılların gölgeleri çölün kumuna seriliyor. O zaman Lalla koskoca vadinin ucundaki kırmızı kentin farkına varıyor. Aslında bakılırsa bildiği sokakları, evleri olan kentlerden değil. Çamurdan yapılmış bir kent; zamanla yıkılmış ve rüzgârdan harap olmuş, beyaz karıncaların ya da yabanarılarının yuvalarını andırıyor. Kırmızı kentin üzerindeki ışık güzel, şafak rengi sonsuz gökyüzünü yumuşak, aydınlık ve saf bir kubbe gibi kaplıyor. Evler kuyu ağzının çevresinde toplanmış, birkaç kımıltısız ağaç da var, heykelleri andıran beyaz akasyalar. Ama Lalla'nın gözüne asıl çarpan beyaz bir türbe, yumurta kabuğu kadar sade, kırmızı toprağın üzerine kondurulmuş. Bakıştaki ışığın geldiği yer orası olmalı ve Lalla Mavi Adam'ın burada yattığını anlıyor.

Lalla'ya kadar ulaşan korkunç, aynı zamanda çok güzel bir şey oluyor. Sanki içinde bir şey yırtılıyor, parçalanıyor ve ölüme geçit veriyor. İçinde taşıdığı çölün kavuruculuğu giderek yayılıyor, damarlarından yukarı çıkıyor, iç organlarına karışıyor. Es Ser'in bakışı korkunç ve can yakıyor, çünkü o, çölden gelen acıdır, çölden gelip dalga dalga yayılan açlık, korku, ölümdür. Güzelim altın ışık, kırmızı kent, nur saçan beyaz ve hafif türbe de kendi içlerinde aynı zamanda felaketi, korkuyu, terk edilmişliği taşı-

yor. Gelen, uzun çaresiz bir bakış, çünkü toprak acımasız, gök ise insanlara sırt çevirmiş.

Lalla kımıldamadan duruyor, kendi üzerine kapanmış, dizleri çakıllara saplanmış. Güneş omuzlarını ve ensesini yakıyor. Gözlerini açmıyor. Yaşlar, yanaklarına yapışan kırmızı tozun arasında karıklar çizen iki dere gibi akıyor.

Başını kaldırıp gözlerini açtığında görüşü bulanık. Uyum sağlamak için çaba gösteriyor. Tepelerin keskin karaltıları beliriyor, sonra kıraç düzlüğün boşluğu, ne bir ot ne bir ağaç, yalnızca ışık ve rüzgâr.

O zaman sendeleyerek yürümeye başlıyor denize, tahta ve katranlı kâğıttan Site'ye doğru vadiye giden patika boyunca ağır ağır iniyor. Gölgeler uzun şimdi, güneş ufka çok yakın. Lalla çölün yakınlığının yüzünü şişirdiğini hissediyor ve kimsenin onu artık tanıyamayacağını düşünüyor, çünkü o da Hartani gibi oldu.

Aşağıya vardığından, nehrin halicine, Site'nin üzerine karanlık çökmüş. Elektrik ampulleri sarı noktalar oluşturuyor. Yolun üzerinde, kamyonlar farlarının beyaz ışıklarını önlerine aptalca dikmiş, ilerliyor.

Lalla kimi zaman koşuyor, kimi zaman ağır ağır gidiyor, sanki duracak, tersyüzü dönüp kaçacak. Birkaç radyo gecenin içinde makineleşmiş bir müzik yayınlıyor. Maltız ateşleri sönmeye yüz tutmuş, tahtaları iyi bitişmemiş evlerde kadınlar ve çocuklar gecenin neminden dolayı örtülerine sarınmış bile. Zaman zaman rüzgâr boş bir konserve kutusunu yuvarlıyor, bir sac parçasını tangırdatıyor. Site'nin üzerinde, karanlık gökyüzü yıldızlarla dolu.

Lalla dar yollarda sessizce yürüyor ve burada kimsenin ona ihtiyacı olmadığını düşünüyor, o olmasa da her şey kusursuz, o yıllar önce gitmiş, hiç var olmamış sanki.

Lalla, Aamma'nın evine gideceğine ağır ağır Site'nin öbür ucuna yollanıyor, yaşlı Naman'ın yaşadığı yere. Gecenin havası açık nemli, ürperiyor, dünden beri bir şey yemediği için dizleri titriyor. Taşlı düzlükte öyle uzun bir gün geçirdi ki Lalla oraya günler, aylar önce gittiği izlenimine kapılıyor. Site'nin sokaklarını, tahta barakaları, rad-

yo seslerini, çocuk ağlamalarını, sidik ve toz kokusunu neredeyse tanımıyor. Birden, taşlı düzlükte ona tek ve uzun bir gün gibi gelen zaman parçasının belki de gerçekten aylarca sürdüğünü düşünüyor. O zaman yaşlı Naman aklına geliyor ve yüreği burkuluyor. Bitkinliğine karşın Site'nin boş sokaklarında koşmaya başlıyor. Köpekler duyuyor koştuğunu, biraz homurdanıp havlıyorlar. Naman'ın evinin önüne geldiğinde kalbi çarpıyor ve neredeyse soluk alamıyor. Kapı aralık, ışık yok.

Yaşlı Naman hasırının üzerinde yatıyor, onu nasıl bıraktıysa öyle, hâlâ soluk alıyor, soluğu hırıltılı, ağır, gözleri karanlıkta fal taşı gibi açık. Lalla yüzüne doğru eğiliyor, ama o Lalla'yı tanımıyor. Açık ağzı soluk almaya çabasıyla öyle meşgul ki artık gülümseyemiyor.

"Naman... Naman..." diye mırıldanıyor Lalla.

Yaşlı Naman bitmiş tükenmiş. Felaket rüzgârı ateşini yükseltmiş; bedene ve başın üzerine çöker ve yemekten içmekten keser ateş. Rüzgâr belki de onu alıp götürecek. Lalla kaygıyla balıkçının yüzüne doğru eğiliyor ve şöyle diyor:

"Şimdi gitmezsin, değil mi? Şimdi olmasın, daha değil!"

Naman'ın onunla konuştuğunu duymayı öyle isterdi ki, deniz prensi olan beyaz kuşun hikâyesini ya da melek Cebrail'in insanlara verdiği ve onların günahları yüzünden kapkara kesilen taşın hikâyesini duymayı. Ama yaşlı Naman artık hikâye anlatamaz. Ancak soluk almak için göğüs kafesini kaldıracak gücü var, sanki üzerine görünmez bir ağırlık çökmüş. Yerde kırılıvermiş gibi yatan cılız bedeni ter ve sidiğe batmış.

Şimdi Lalla ona başka hikâyeler anlatamayacak kadar yorgun; orada, denizin karşı kıyısında neler olduğundan, bütün o İspanyol, Fransız kentlerinden dem vuramayacak.

Öyle olunca yaşlı adamın yanına oturuyor ve kapının aralığından gecenin karanlığını seyrediyor. Hırıltılı soluğu dinliyor, konserve kutularını yuvarlayıp sacları tangırdatan rüzgârın kötü sesini dinliyor. Sonra başını dizlerine dayayıp öylece uyuyakalıyor. Zaman zaman Naman'ın boğuk soluğu onu uyandırıyor, soruyor:

"Burada mısın? Daha buradasın değil mi?"

O karşılık vermiyor, ama uyumuyor; kül rengi yüzü kapıya dönük ama parlak gözleri artık görmüyor sanki, daha doğrusu öbür dünyaya dalmış gibi.

Lalla uykuya karşı mücadele etmeye çalışıyor, çünkü uyuyakalırsa olacaklardan korkuyor. Balıkçılar da öyledir, uzaklarda, hiçbir şey seçemeden denizde kaybolanlar, dalgaların arasında salınan, kasırganın sarmallarına kapılanlar... Onlar asla uyuyamamalı, çünkü o zaman deniz onları alır, derinliklerine çeker, yutar. Lalla uykuya karşı koymak istiyor, ama gözkapakları kendi kendine kapanıyor ve geriye doğru düştüğünü hissediyor. Nereye gittiğini bilmeden uzun süre yüzüyor, yaşlı Naman'ın ağır soluk sesi taşıyor onu.

Gün doğmadan sıçrayarak uyanıyor. Yerde yatan, huzurlu yüzünü koluna dayamış yaşlı adama bakıyor. Ses çıkarmıyor artık, çünkü soluğu kesilmiş. Dışarıda rüzgâr dindi, artık tehlike kalmadı. Hiçbir yerde asla ölüm olmamış gibi, her şey huzur içinde.

Lalla gitmeye karar verdiğinde kimseye bir şey söylemedi. Gitmeye karar verdi, çünkü gri yeşil takım elbiseli adam birçok kez Aamma'nın evine geldi, siyah çakıl taşları kadar parlak ve sert gözleriyle Lalla'ya baktı ve bir bardak naneli çay içmek için Lalla Havva'nın sandığının üzerine oturdu. Lalla ondan korkmuyor, ama gitmezse günün birinde evlenmek için onu zorla evine götüreceğini biliyor, çünkü o zengin ve güçlü, kendisine karşı çıkılmasından hoşlanmaz.

O sabah gün doğmadan yola çıktı. Evin bir köşesinde çarşafa dolanmış uyuyan Aamma'ya bakmadı bile. Yalnızca mavi bir çaputa bayat ekmek, birkaç kuru hurma tanesi ve anasından kalan altın bileziği sardı.

Gürültü etmeden, bir köpeği bile uyandırmadan evden çıktı. Çıplak ayaklarıyla soğuk toprağa basarak sıra sıra evlerin arasından yürüdü. Gökyüzü biraz solgun, çünkü gün daha ağarmadı. Pus denizden geliyor, iki kolunu kül rengi kanatlı dev bir kuş gibi uzatarak nehir boyunca yükselen büyük ve yumuşak bir bulut o.

Birden, Lalla balıkçı Naman'ın evini son kez görmek istiyor, çünkü üzüntüsünü duyarak kaybettiği tek insan o. Ama geç kalmaktan korkuyor ve Site'den uzaklaşıyor, keçiyolunu izleyerek taşlı tepelere doğru gidiyor. Kayaları tırmanmaya başladığında içine işleyen soğuğu duyuyor. Burada da kimseler yok. Çobanlar, ağılların yanındaki daldan kulübelerde hâlâ uyuyorlar ve Lalla ilk kez ıslıklarını duymadan tepeler bölgesine ayak basıyor. Bu onu biraz korkutuyor, rüzgâr toprağı çölleştirmiş sanki. Ama güneş tepelerin ardından yavaş yavaş yükseliyor, gecenin kül

rengine karışan kızıl sarı bir leke. Lalla onu gördüğüne seviniyor ve daha sonra oralara, göğün ve yeryüzünün arasını dolduran şafağın büyük lekesinin olduğu yerlere gideceğini düşünüyor.

Kayaların üzerinde yürürken kafası biraz karışık. Site'ye bir daha dönmeyeceğini, sevdiği bunca şeyi, büyük çorak ovayı, dalgaların art arda vurduğu beyaz kumsalı bir daha göremeyeceğini biliyor. Hüzünlü, çünkü bulutların gökyüzünde ilerleyişini seyretmek için oturduğu kımıltısız kum tepelerini düşünüyor. Deniz prensi olan beyaz kuşu göremeyecek artık, yan yatmış sandalının yanında, incir ağacının gölgesinde oturan yaşlı Naman'ın gölgesini de göremeyecek. O zaman adımlarını biraz yavaşlatıyor ve bir an dönüp geriye bakmak istiyor. Ama karşısında sessiz tepeler var, güneşin üzerinde parıldamaya başladığı sivri keskin taşlar ve gökyüzünden düşen birkaç damlacığın titreştiği dikenli çalılar, bir de kendilerini rüzgâra kapıp koyvermiş hafifçecik sinekler.

Öyle olunca arkasına bakmadan, ekmek ve hurma çıkınını göğsüne bastırarak yürüyor. Keçiyolunun son bulması çevrede insan olmadığı anlamına gelir. Toprak sivri çakıllarla döşeli; tepeye tırmanabilmek için kayadan kayaya atlamak gerek. El Hartani orada bekliyor olmalı, ama Lalla şimdilik onu göremiyor. Belki de yara bakan taraftaki kovuklardan birine gizlenmiştir; oradan denize kadar tüm vadiyi görebilir. Belki de çok yakındadır; yanık bir ağacın arkasındaki bir deliğe yılan gibi süzülmüştür; yalnızca kafası dışardadır.

El Hartani yabani köpekler gibi hep tetiktedir, her an atlamaya, kaçmaya hazır. Belki de canı bugün gitmek istemiyordur, oysa dün, Lalla geleceğini söylemiş ve uzaktaki boş alanı, gökyüzünü taşırcasına duran kireçtaşından çizgiyi, çölün başladığı yeri göstermişti. El Hartani'ni gözleri daha da parlamıştı, çünkü aklından geçen hep buydu, küçücük yaşından beri bir an olsun düşünmeden edememişti. Bu, onun gergin yüzü ve sabit gözleriyle ufka bakma biçiminden anlaşılır. O hiç oturmaz, topuklarının üze-

rinde çölden her an fırlamaya hazır gibidir. İnsanın kaybolduğu, kimsenin asla geri dönmediği çöl yolunu ve oradaki duru, güzelim gökyüzünü Lalla'ya gösteren de oydu, o değil miydi?

Güneş artık doğdu, karşısında ateşler göz kamaştırıcı bir küre gibi beliriyor, taş kaosunun tepesinde şişerek ağır ağır yükseliyor, hiç bu kadar güzel görünmemişti Lalla'ya, duyduğu acıya ve gözlerinden fışkıran, yanaklarından süzülen yaşlara karşın, gözlerini kırpmadan ona bakıyor. Yaşlı Naman deniz prenslerinin güneşe öyle baktıklarını söylememiş miydi? Işık içine işliyor, bedeninde saklı olan her şeyi sarıyor, özellikle yüreğini.

Belirli hiçbir iz yok artık. Lalla kayaların arasında yolunu aramak zorunda. Kurumuş sel yataklarının üzerinde kayadan kayaya atlıyor, yarların surlarını dolanıyor. Doğan güneş retinalarında birer büyük parlak leke bıraktı, bu yüzden biraz rastgele ilerliyor, düşmemek için öne doğru eğiliyor. Tepeleri bir bir aşıyor, sonra taşlı büyük bir alanın ortasına ulaşıyor. Kimseler yok. Kuru taş ovaları göz alabildiğine, birkaç sütleğen çalısı, kaktüsler. Toprağı kısırlaştıran güneş, geriye bu beyaz taşlar, bu çalılıklar kalana kadar yaktı, yedi bitirdi onu. Lalla ona artık doğrudan bakmıyor; gökte çok yükseldi güneş, bakacak olsa gözbebekleri bir saniyede, yıldırım çarpmışçasına kavrulurdu. Gökyüzü tutuşmuş, gökyüzü masmavi, büyük bir alev gibi yakıyor, Lalla önünü görebilmek için gözlerini iyice kısmak zorunda. Güneş gökyüzünde yükseldikçe yeryüzündeki nesneler şişiyor, ışığa batıyor. Burada ses seda yok, ama arada bir genleşen kayaların çatırtısı duyulur gibi oluyor.

Uzun süredir yürüyor. Ne kadar zaman oldu? Kuşkusuz, saatlerdir nereye gittiğini bilmeden, yalnızca gölgesinin aksi yönünü izleyerek ufkun öbür ucuna doğru yürüyor. Orada gökyüzüne asılı gibi duran yüksek kırmızı dağlar var, köyler, belki de bir ırmak, gökyüzü renginde göller.

Derken birdenbire, nereden çıktığını anlayamadığı Hartani'yi buluyor karşısında. Kımıldamadan duruyor, her gün olduğu gibi aba entarisi sırtında. Başına beyaz bir bez dolamış. Lalla ona yaklaşınca kara yüzü aydınlanıyor:

"Hey, Hartani! Hartani!"

Lalla ona sarılıyor, tozlu giysilerinde terinin kokusunu tanıyor. O da kemerine astığı ıslak bir çıkına biraz ekmek ve hurma sarmış.

Lalla çıkınını açıyor, onunla biraz ekmek paylaşıyor. Ayaküstü atıştırıyorlar, çünkü karınları uzun süredir aç. Genç çoban çevresine bakınıyor. Gözleri görüntünün her noktasını tarıyor, gözünü kırpmayan yırtıcı bir kuşa benziyor. Uzakta, ufukta, kırmızı dağlara yakın bir noktayı gösteriyor. Avucunu dudaklarının altına götürüyor: Orada su var. Yeniden yürümeye başlıyorlar. Hartani önde, kayaların üzerinden hafifçe sekiyor, Lalla onun ayak izlerine basmaya çalışıyor. Oğlanın narin ve kıvrak gölgesi beyaz taşların üzerinde raks eder gibi; hep önünde, ona bir alev, bir yansıma gibi bakıyor, Lalla ve ayakları Hartani'nin temposunda kendiliğinden yürüyorlar sanki.

Güneş şimdi sertleşti. Lalla'nın başına ve omuzlarına abanıyor, bedeninin içini acıtıyor. Sabah içine dolan ışık sanki yanmaya, taşmaya başladı; bacaklarından, kollarından yukarı doğru yükselen sancı dalgalarının kafatasını oyduğunu hissediyor. Kavurucu ışık kuru ve tozlu. Lalla'nın bedeninde tek bir damla ter yok, mavi entarisi karnına ve kalçalarına elektrik çıtırtıları çıkartarak sürtünüyor. Gözlerinde yaşlar kurumuş, tuz zerrecikleri gözkapaklarının köşesinde küçük, sivri billurcuklar oluşturuyor. Dili kuru ve sert. Parmaklarının ucunu dudaklarında dolaştırıyor ve ağzının deve ağzına dönüştüğünü, yakında hiçbir şey hissetmeden kaktüs ve diken yiyebileceğini düşünüyor.

El Hartani ise arkasına bakmadan kayadan kayaya sekmeye devam ediyor. Beyaz ve hafif gölgesi giderek uzaklaşıyor. Durmadan, arkasına bakmadan kaçan bir hayvanı andırıyor. Lalla ona yetişmek istiyor, ama artık gücü kalmadı. Taş kaosunun arasında rastgele yalpalıyor. Berelenmiş ayakları kanıyor, birkaç kez düştüğü için dizleri de yara bere içinde, ama acıyı pek hissetmiyor. Her tarafta yalnızca ışığın korkunç yansıması. Çevresinde, taşların üzerinde bir sürü hayvan sıçrayıp duruyor sanki; yabani

köpekler, atlar, fareler, keçiler. Büyük beyaz kuşlar da var, kelaynaklar, yılan akbabaları, leylekler. Kuşlar uçmaya çabalarcasına ışıldayan kanatlarını çırpıp duruyor. Lalla kanatlarının esintisini saçlarının arasında duyuyor, ağır havanın içinde de teleklerin hışırtısını... O zaman başını çeviriyor, gözucuyla fark ettiği bütün kuşları, bütün hayvanları, hatta aslanları görmek için geriye bakıyor. Ama baktığında onlar eriyip gidiyor, seraplar gibi yok oluyor, ardından yeniden oluşuyorlar.

El Hartani neredeyse gözden kayboldu. Hafif gölgesi yerden sıyrılmışçasına beyaz çakılların üzerinde raks ediyor. Lalla adımlarını izlemeye çalışmıyor artık. Ovanın öbür ucunda gökyüzünde kımıldamadan duran kırmızı dağ kütlesini bile görmüyor. Belki de artık ilerlemiyor. Çıplak ayakları çakıllara çarpıyor, yaralanıyor, çukurların içinde tökezliyor; yol bacaklarının arasında kayan nehir suları gibi, arkasında durmadan çözülüyor sanki. Asıl kayan ışık, büyük ıssız ovaya iniyor, rüzgârla geçiyor, boşluğu tarıyor. Işık su gibi şırıldıyor, Lalla ezgisini duyuyor ama onu içemiyor. Gökyüzünün merkezinden geliyor ışık, arzın üzerinde alçıtaşının, mikanın içini kavuruyor... Yer yer, aşıboyası rengi tozun ortasında, beyaz kayaların arasında, köpekdişi gibi sivri, kor rengi bir ateş taşı duruyor. Lalla bu kıvılcımdan gözünü ayıramıyor, taş ona sanki güç veriyor, izleyeceği yolu göstermesi için Es Ser'in bıraktığı bir işaret olmasın? Ya da ilerdeki altın gibi mika puluna ne demeli? Yansımaları böcek yuvasını andırıyor, Lalla kanatların vızıltısını duyar gibi oluyor. Kimi zaman da, toz toprağın arasında rastgele yuvarlak bir çakıl taşı buluyor, kül rengi, mat, denizdeki sıradan bir çakıl taşı. Yol göstersin diye onu eline alıyor. Çakıl kızgın, üzerindeki beyaz damarların bir yol çizdiği merkezine çocuk saçları gibi incecik başka teller katılıyor. Lalla taşı avucunda sımsıkı tutarak dosdoğru gidiyor. Güneş beyaz ovanın öbür ucunda inişe geçti. Akşam rüzgârı zaman zaman göğün eteğindeki büyük kırmızı dağı gizleyen toz hortumları kaldırıyor.

"Hartani! Harta-a-ni!" diye bağırıyor Lalla. Bacakları

artık yürümek istemediği için çakılların üzerine dizüstü düştü. Tepesinde gökyüzü bomboş, daha engin, daha boş. Tek bir yankı bile yok.

Her şey keskin ve duru. Lalla neredeyse ufka kadar en küçük çakıl taşını, en küçük çalıyı görebiliyor. Hiçbir kıpırtı yok. Oysa yabanarılarını görmek isterdi, evet, onların havada görünmez düğümler atarak çocukların saçlarının çevresinde dönüp durduklarını görmek hoş olurdu. Bir kuş olsun görmek isterdi; bir kargaya, bir atmacaya bile razıydı. Ama hiçbir şey yok, kimse yok. Yalnız bembeyaz toprağın içine açılmış bir çukur gibi ardında uzanan kendi kara gölgesi.

O zaman yere uzanıyor ve az sonra öleceğini düşünüyor, çünkü bedeninde derman kalmamış, ışığın ateşi ciğerlerini ve kalbini yakıyor. Işık ağır ağır hafifliyor ve gökyüzü buğulanıyor, ama güneşi söndüren belki de içindeki güçsüzlüktür.

Birden el Hartani beliriveriyor, karşısında, tek bacağının üzerine dikilmiş, kuş gibi dengede. Ona doğru geliyor, üzerine eğiliyor, Lalla aba entarisini yakalıyor, sımsıkı sarılıyor, kumaşı bütün gücüyle sıkıyor ve bırakmak istemiyor, çocuğu az kaldı düşürüyordu. El Hartani yanına çömeliyor, yüzü asık, ama gözleri pırıl pırıl, yoğun. Lalla'nın yüzüne, alnına, gözlerine dokunuyor, parmaklarını yarılmış dudaklarının üzerinde dolaştırıyor. Taşlı ovada güneşin battığı yönde, bir noktayı gösteriyor, bir kayanın yanında bir ağaç var: Su. Yakın mı, uzak mı orası? Hava öyle duru ki bunu anlamak imkânsız. Lalla kalkmak için bir hamle yapıyor, ama bedeni karşılık vermiyor.

"Hartani, yapamıyorum..." diye mırıldanıyor Lalla, altına kıvrılmış yaralı bacaklarını göstererek.

"Sen git! Bırak beni, sen git!"

Hâlâ yanında çömelmiş bekleyen el Hartani kararsızlık içinde. Belki de gidecek! Lalla bir şey söylemeden ona bakıyor, uyumak, yok olmak istiyor. Ama el Hartani kollarıyla bedenini sarıyor ve onu ağır ağır yukarı kaldırıyor. Gösterdiği çabanın etkisiyle çocuğun kaslarının titrediği-

ni duyuyor Lalla ve kollarını onun boynuna doluyor, kendi ağırlığını çobanın ağırlığıyla bütünleştirmeye çalışıyor.

El Hartani çakılların üzerinde yürüyor. Tek başınaymış gibi hızla sekiyor. Titreyen uzun bacaklarının üzerinde koşuyor, koyakları aşıyor, yarıkların üzerinden atlıyor. Güneş ve toz rüzgârı taşlı ovanın üzerinde fır dönmüyor artık, ama kızıl ufuktan gelmeye devam eden ağır devinimler çakmaktaşlarının üzerine kıvılcımlar yağdırıyor. Güneşin arza doğru devrildiği yerde, önlerinde ışıktan büyük bir huni var sanki. Lalla, el Hartani'nin boynundaki atardamarlarda çarpan kalbini dinliyor.

Karanlık basmadan önce kayanın ve ağacın önüne geldiler, su gözünün olduğu yere. Taşın toprağın arasında, içinde kül rengi bir su bulunan basit bir delik bu. El Hartani yavaşça Lalla'yı suyun kenarına bırakıyor ve avucuyla su içiriyor ona. Su soğuk, biraz kekre. Sonra o da eğiliyor ve uzun uzun içiyor.

Geceyi bekliyorlar. Burada çok hızlı gelir gece, çekilen bir perde gibidir, dumansız, bulutsuz, gösterişsiz. Neredeyse hiç hava, hiç su kalmamış gibidir, yalnızca dağların söndürdüğü güneşin ölgün ışığı.

Lalla yerde yatıyor, el Hartani'nin çok yakınında. Kımıldamıyor. Bacaklarının gücü tükenmiş. Yara bere içinde; pıhtılaşmış kan ayaklarının altında kara bir taban gibi kabuk oluşturmuş. Zaman zaman ağrı ayaklarından yukarı doğru yükseliyor, kemiklerden ve kaslardan geçerek bacakları aşıyor ve kasıklarına saplanıyor. Bağırmamak için dişlerini sıkarak hafifçe inliyor, elleri genç çocuğun kollarında kasılıyor. O Lalla'ya bakmıyor. Gözlerini ufka dikmiş, kara dağlara doğru, belki de karanlık gökyüzüne. Gölgenin içinde yüzü çok karardı. Bir düşündüğü mü var? Ne istediğini, nereye gittiğini öğrenmek için içine işlemek isterdi Lalla... Ondan çok, kendisi için konuşuyor. El Hartani başını dikip hece tınılarını izleyen köpekler gibi dinliyor.

Ona gri yeşil takım elbiseli adamdan söz ediyor, metal parçaları gibi katı ve siyah gözlerinden ve Felaket Rüzgârı Site'nin üzerinde estiğinde Naman'ın yanında geçirdiği geceden. Şöyle diyor:

"Şimdi, koca olarak seni seçtiğime göre kimse kaçıramaz beni, nikâh kıymak için zorla hâkimin önüne götüremez... Artık birlikte yaşayacağız, bir çocuğumuz olacak ve başka hiç kimse benimle evlenmek istemeyecek, anlıyor musun, el Hartani; bizi yakalasalar bile kocamın sen olduğunu söylerim ve bir çocuğumuzun olacağını, bunu engelleyemezler. Öyle olunca gitmemize ses çıkarmazlar, biz de çok uzaklara, güney yörelerine gidip çölde yaşayabiliriz..."

Ne yorgunluk duyuyor artık, ne acı, yalnızca gecenin sessizliğinde taşlı ovanın ortasındaki özgürlüğün esrikliğini duyuyor. Genç çobana sıkı sıkı sarılıyor, kokuları, solukları tamamen bütünleşene kadar. Oğlan usulca içine giriyor ve ona sahip oluyor, Lalla göğsünde hızla çarpan kalbinin sesini duyuyor.

Lalla yüzünü göğün merkezine çeviriyor ve var gücüyle bakıyor. Soğuk ve güzel gece sarıyor onları; koyu maviliğinin içine alıyor. Lalla hiç böyle güzel gece görmemişti. Site'nin orada, ya da deniz kıyısında, geceyi insandan ayıran buz, toz gibi bir şeyler vardı. Geceyi silikleştiren, solduran bir perde vardı hep, çünkü insanlar orada, çevredeydiler, ateşleri, yiyecekleri, soluklarıyla. Burada her şey saf. El Hartani şimdi yanında yatıyor, ikisini de büyük bir baş dönmesi sarıyor, gözbebeklerini irileştiriyor.

Hartani'nin yüzü gergin. Alnının ve yanaklarının derisi cilalı taştan sanki. Tepelerinde uzay ağır ağır yıldızla doluyor, binlerce yıldızla. Beyaz pırıltılar saçıyor, titreşiyor ve gizli şekiller çiziyorlar. İki kaçak, gözlerini iri iri açmış, neredeyse soluk almadan bakıyor onlara. Küme yıldızların şekillerinin yüzlerine konduğunu hissediyorlar, sanki ancak onların bakışıyla var olabiliyor, gecenin tatlı ışığını içiyorlar. Artık bir şey düşündükleri yok, ne çöl yolunu, ne ertesi gün çekecekleri sıkıntıları, ne de diğer günleri. Yaralarını hissetmiyorlar; ne susuzluğu, ne açlığı, ne de dünyevi hiçbir şeyi; yüzlerini ve bedenlerini yakan, gözlerinin içini bile kemiren güneşin kızgınlığını bile unuttular.

Yıldızların ışığı yağmur gibi usul usul akıyor. Ses çıkarmıyor, toz kaldırmıyor, hiçbir rüzgâr dalgalandırmıyor.

Işık şu anda ovayı aydınlatıyor ve kuyunun başındaki kavrulmuş ağaç duman gibi hafifliyor ve cılızlaşıyor. Toprak artık dümdüz değil, bir kayığın pruvası gibi uzamış, şimdi öne arkaya sallanarak, yalpalayarak ağır ağır ilerliyor, kayıyor, güzelim yıldızların arasında ağır ağır dolanıyor, birbirlerine sarılmış iki çocuğun rahatlamış bedenleri aşk devinimleri içindeyken.

Her an yeni bir yıldız doğuyor, minicik, karanlığın içinde algılanmayacak kadar küçük, ışığının belirsiz telleri diğer yıldızlarınkine karışıyor. Gece mavisiyle buluşan ve kabarcıklar gibi taş kesilen kül rengi kırmızı beyaz ışık ormanları var.

Daha sonra Hartani onunla yüz yüze huzur içinde uyuyakaldığında Lalla bütün işaretlere, bütün parıltılarına, çarpan, titreyen ya da gözler gibi hareketsiz duran her şeye bakıyor. Daha yukarıda, tam tepesinde büyük Samanyolu var, yaşlı Naman'ın anlattığına göre Cebrail'in kuzusunun kanıyla çizilmiş bu yol.

Lalla yıldız karmaşasından gelen ölgün ışığı içiyor, kendini ona öyle yakın hissediyor ki Lalla Havva'nın sesinin söylediği şarkıdaki gibi o güzel parlak ışığı avuçlarında duymak için elini uzatsa yeter. Ama kımıldamıyor. El Hartani'nin boynuna doladığı eli, atardamarlarında akan kanı ve ağır ağır soluk alışını dinliyor... Gece, güneşin ve kuraklığın ateşini söndürür. Gökada'nın ışığı, susuzluğu, açlığı, korkuyu dindirdi ve Lalla'nın teninde, gökyüzündeki her yıldızın damlacıklar halinde yansımış izi var. Toprağı artık görmüyorlar. Birbirlerine sokulmuş iki çocuk gökyüzünün ortasında yolculuk ediyorlar.

Her gün biraz daha yol alıyorlardı. Kervan, yürüyüş adımlarıyla birbirinden iki-üç saatlik uzaklıkta bulunan üç kola ayrılmıştı. Lardhaf'ın kolu solda, Sidi el Haş yönünde, yalçın Haua yarlarının yakınındaydı. Büyük şeyhin küçük oğlu Saadbu'nun sağ kanadı oluşturan kolu, Saguiet el Hamra Vadisi'nin ortasındaki kurumuş sel yatağı Cang Sakkum'un yukarı çığrına doğru ilerliyordu. Ortada, biraz geriden gelen Ma el Aynin, deve sırtındaki savaşçılarının arasındaydı. Erkek, kadın ve çocuklardan oluşan en arkadaki kervan, sürüleri önüne katmış, gökyüzünde yükselen toz bulutunu izliyordu.

Her gün koskoca vadinin derinliğinde yürüyor, tepelerindeki güneşe karşı ilerliyorlardı. Kış sonuydu ve yağmur toprağı henüz yumuşatmamıştı. Saguiet el Hamra'nın tabanı eski bir kösele gibi çatlak ve sertti. Kırmızısı bile gözleri ve yüz derisini yakıyordu.

Sabah, gün ağarmadan ezan sesi yankılanıyor, ardından hayvan sesleri yükseliyordu, vadiyi maltız alevleri sarmıştı. Uzakta Lardhaf'ın askerlerinin okuduğu ezana Saadbu'nun adamları mukabele ediyordu. Büyük şeyhin adamları, aksine, sessizce ibadet ediyorlardı. İlk kırmızımsı toz bulutu yükselince harekete geçen insanlar mallarını toparlıyor ve henüz kül rengindeki soğuk toprağın üzerinde yürümeye başlıyorlardı.

Ufukta, Hamada'nın tepesi ağarırken insanlar

vadinin dibini aydınlatan parlak ışık topuna bakıyor, gözlerini kısıyor ve ışığın alınlarına ve omuzlarına binen ağırlığına şimdiden karşı koymak istercesine hafifçe öne eğiliyorlardı.

Kimi zaman Lardhaf'ın ve Saadbu'nun birlikleri birbirlerine öyle yaklaşıyordu ki atlarının nal sesleri ve deve böğürtüleri duyuluyordu. O zaman üç toz bulutu gökte bütünleşiyor ve güneşi neredeyse örtüyordu.

Güneş doruğa varınca rüzgâr çıkıyor ve uzayı süpürüyor, kırmızı tozu ve kum kulelerini önüne katıyordu. Erkekler sürüleri yarım daire şeklinde toparlıyor ve çökmüş develerin arkasına ya da dikenli çalılara yaslanarak siper alıyorlardı. Yeryüzü, gökyüzü kadar büyük, bir o kadar boş, bir o kadar göz kamaştırıcıydı.

Nur, göğsüne doladığı büyük bez bohçaya sarılı azığını taşıyarak büyük şeyhin birliğinin ardından yürüyordu. Allah'ın günü şafaktan günbatımına kadar nereye gittiğini bilmeden, babasını, anasını ve kız kardeşlerini görmeden, atların ve erkeklerin ayak izlerine basarak yürüyordu. Kimi zaman akşamları yolcular çay ve bulgur ezmesi hazırlamak için çalı çırpı ateşleri yaktıkları sırada rastlıyordu onlara. Kimseyle konuşmuyordu, kimse de onunla konuşmuyordu. Yorgunluk ve kuraklık boğazlarındaki sözcükleri kavurmuştu sanki.

Hava kararıp da hayvanlar uyumak için bir çukura sokulduklarında, Nur çevresindeki ıssız, uçsuz bucaksız vadiye bakma fırsatı buluyordu. Kamp yerinden biraz uzaklaştığında kıraç ovanın üzerinde ayakta dikilirken, Nur bir ağaç kadar büyük olduğu izlenimine kapılıyordu. Ova uçsuz bucaksızdı sanki, zamanın başlangıcında olduğu gibi kalmış sonsuz bir taş ve kırmızı kum örtüsü. Uzaktan uzağa bodur akasyaların, çalılıkların kavruk gölgeleri vardı, vadinin neminin silik koyu lekeler

oluşturduğu yerlerde öbek öbek kaktüs ve bodur palmiyeler. Gecenin alacakaranlığında toprak madensi bir renge bürünmüştü. Nur hiç kımıldamadan ayakta duruyor, karanlığın bastırıp elden kayan bir su gibi vadiyi doldurmasını bekliyordu.

Sonradan, başka bedevi topluluklar gelip Ma el Aynin'in birliğine katıldılar. Nereye gittiklerini sormak için kabile reisleriyle görüşmeler yaptılar ve aynı yolu izlediler. Artık vadide Hausa, el Faunat ve Yorf kuyularına doğru yürüyüşe geçmiş birkaç bin kişiydiler.

Nur kaç günden beri yol aldıklarını bilemiyordu artık. Güneş tekrar tekrar yükselip kızgın gökyüzünde batarken ve toz bulutu kendi ekseni üzerinde yuvarlanıp dalga dalga yayılırken, belki de geçen, tek ve tükenmek bilmeyen bir gündü. Ma el Aynin'in oğullarının adamları çok ilerdeydi; Saguiet el Hamra'nın dibine, Rayem Muhammed el Embarek'in türbesinin ötesine, Hamada düzlüğünde ay vadisi Mesuar'ın açıldığı yere ulaşmış olmalıydılar. Belki de şu sırada atları kayalık tepelerin yamaçlarını tırmanmaya başlamıştı ve arkaya baktıklarında, Ma el Aynin'i adamlarının ve sürülerinin oluşturduğu aşıboyası rengi bulutların fır döndüğü uçsuz bucaksız Saguiet el Hamra Vadisi'nin açıldığını görüyorlardı.

Şimdi son kafiledeki erkekler ve kadınlar yürüyüşlerini yavaşlatmışlardı. Nur arada bir anasının ve kız kardeşlerinin bulunduğu kafileyi beklemek için duruyordu. Harmanisinin kanadıyla başını örterek kızgın taşlara oturuyor ve iz boyunca ağır ağır ilerleyen sürüye bakıyordu. Atlarını kaybetmiş savaşçılar, omuzlarındaki yüklerin altında ezilmişçesine bel vermiş yürüyorlardı. Kimi uzun tüfeğine, kimi mızrağına yaslanıyordu. Yüzleri kapkara kesilmişti, ayaklarının kumda çıkardığı gıcırtıların arasında Nur acı soluk seslerini duyuyordu.

Arkadan çocuklar, koyun keçi sürülerini güden, taş atarak onları ileriye doğru süren çobanlar geliyordu. Toz bulutları onları kızıl bir sis gibi sarıyor ve Nur kumda sanki raks eden o tuhaf, hırpani karaltılara bakıyordu. Kadınlar yük develerinin yanı sıra yürüyor, bazıları bebelerini harmanilerinin içinde taşıyordu. Kızgın toprakta ağır ağır, yalınayak ilerliyorlardı. Nur, altın ve bakır gerdanlıkların, halhalların şıngırtılarını duyuyordu. Rüzgârın sesi gibi yükselip alçalan, bitip tükenmeyen hüzünlü bir şarkı mırıldanarak yürüyorlardı.

En arkadan gelenler, büsbütün bitip tükenmiş olanlardı; ihtiyarlar, çocuklar, yaralılar, ailelerindeki bütün erkekleri ölen, yiyecek ve su bulmalarına yardım edecek kimi kimseleri olmayan genç kadınlar. Kalabalık Saguiet Vadisi'ndeki uzun iz boyunca dağılmıştı, şeyhin askerleri geçtikten saatler sonra hâlâ yürümeye devam ediyorlardı. Nur hepsinden çok bunlara acıyarak bakıyordu.

Yolun kenarında ayakta duran Nur, yorgunluktan ağırlaşan bacaklarını sürüyerek ağır ağır yürüdüklerini görüyordu. Yüzleri kül rengiydi, derileri kemiklerine yapışmıştı, ateşten gözleri parıldıyordu. Dudakları kanıyordu, elleri ve göğüsleri, pıhtılaşmış kanın, tozun altın rengiyle karıldığı yaralarla kaplıydı. Güneş, yoldaki kırmızı taşlara çarpar gibi çarpıyordu onlara ve yedikleri gerçek darbelerdi. Kadınların çarığı yoktu, kum çıplak ayaklarını yakıyor, tuz kemiriyordu, ama en dokunaklı yanları kaygı ve acıma uyandıran sessizlikleriydi. Kimse konuşmuyor, şarkı söylemiyor, ağlamıyor, inlemiyordu. Erkek, kadın, çoluk çocuk, hepsi birlikte sessizce, savaş mağlupları gibi tek söz etmeden ilerliyorlardı.

Kumun üzerinde yalnızca ayak sesleri ve kesik soluklar duyuluyordu. Kalçalarına astıkları yüklerle yalpalıyor, fırtına sonrasındaki garip böcekler gibi ağır ağır uzaklaşıyorlardı.

Nur yükünü ayaklarının dibine bırakmış, yolun kenarında dikiliyordu. Arada bir yaşlı bir kadın ya da yaralı bir asker ona doğru gelince, yanına yaklaşıyor, konuşmaya çalışıyordu:

"Selam, selam, çok yorgun olmalısın, yükünü taşımana yardım edeyim mi?"

Ama onlar sessiz kalıyor, Nur'a bakmıyorlardı bile. Yüzleri vadinin taşları gibi katı, acıdan ve ışıktan gerilmişti.

Derken bir grup çöl insanı çıkageldi. Şinguetti savaşçılarıydı bunlar. Gök mavisi uzun harmanileri lime limeydi, ayaklarına ve bacaklarına sardıkları bezler kanlanmıştı. Hiç yükleri yoktu onların, ne bir torba pirinçleri, ne bir matara suları. Yalnızca tüfeklerini ve mızraklarını taşıyorlardı yanlarında. Yaşlılar ve çocuklar gibi acılar içinde yürüyorlardı.

Aralarından biri kördü, bir diğerinin harmanisinin ucuna yapışmıştı, yoldaki taşların üzerinde sendeliyor, dikenli çalıların köklerine takıldıkça tökezliyordu.

Nur'un yanından geçerken onlara selam veren genç çocuğun sesini duyduğunda arkadaşının harmanisini bıraktı ve durdu:

"Geldik mi?" diye sordu.

Diğerleri arkalarına bile bakmadan yollarına devam ettiler. Çöl savaşçısının yüzü hâlâ gençti, ama yorgunluktan bitkin düşmüş, yanmış gözlerinin üzerine pis bir çaput bağlanmıştı.

Nur ona kendi suyundan biraz içirdi, yükünü omuzlarına aldı ve savaşçının elini harmanisine götürdü.

"Gel, sana ben kılavuzluk edeceğim artık."

Büyük kırmızı toz bulutunun ardı sıra vadinin öbür ucuna doğru yeniden yürümeye koyuldular.

Adam konuşmuyordu. Eli Nur'un omzuna öyle sıkı yapışmıştı ki çocuğun canı yanıyordu. Akşam Yorf kuyusunda mola verdiklerinde Nur bit-

kin düşmüştü. Şimdi, kırmızı yarların eteğindeydiler, Hana yaylalarının ve kuzeye doğru giden vadinin başladığı yerde.

Burada, bütün kervanlar bir araya gelmişti, Lardhaf'ın ve Saadbu'nun kervanları ile şeyhin Mavi Adamları. Nur, alacakaranlıkta, kuyunun kara lekesinin çevresinde kıraç toprağın üzerinde oturan binlerce adama bakıyordu. Kırmızı toz yavaş yavaş iniyor, ateşlerin dumanları şimdiden göğe yükseliyordu.

Nur dinlendikten sonra yükünü topladı, ama göğsüne bağlamadı. Kör savaşçının elini tuttu, kuyuya kadar yürüdüler. Herkes suyunu içmişti, erkekler ve kadınlar kuyunun doğusundan, hayvanlar batısından. Kıyıların kırmızı çamurunun karıştığı su bulanıktı, ama insanlara asla bu kadar güzel görünmemişti. Bulutsuz gökyüzü, cilalı bir madene vurur gibi suyun kara yüzeyini parıldatıyordu.

Nur suyun üzerine eğildi ve soluk almadan uzun uzun içti. Kuyunun kenarına diz çökmüş kör savaşçı da avucunu neredeyse hiç kullanmadan kana kana içiyordu. Suya doyunca kuyunun kenarına oturdu. Sararmış yüzünden ve sakallarından sular süzülüyordu.

Sonra, sürülerin yanına geri döndüler. Şeyhin emri böyleydi, su bulanmasın diye kimse kuyunun yanında kalamazdı.

Hamada dolaylarında hava hızla kararıyor, gölge vadinin dibine doluyordu, güneşin alevinden nasibini alanlar yalnızca kırmızı yarlardı.

Nur bir an anasını babasını aradı, ama göremedi. Belki de Lardhaf'ın askerleriyle birlikte, kuzeye giden izin girişine doğru yola çıkmışlardı. Çocuk, sürülerin yanı başında geceyi geçirecekleri yeri seçti. Yükünü bıraktı ve kör savaşçıyla bir parça darı ekmeğini ve hurmayı paylaştı. Adam bir çırpıda yedi, sonra ellerini başının altına koyarak

yere uzandı. O zaman Nur, kim olduğunu sormak için onunla konuştu. Adam susmaktan biraz kısılmış sesiyle ağır ağır anlattı. Çok uzaklarda, Şinguetti'de, büyük tuz gölü Şinsan'da olanlardan söz etti; Hıristiyanların askerleri kervanlara saldırmış, köyleri yakmış, çocukları götürmüş, Hıristiyanların askerleri batıdan, deniz kıyılarından ya da güneyden çıkagelmişler, develere binmiş beyazlar içinde savaşçılar ve Niger siyahileriymiş bunlar, o zaman çöl insanları kuzeye doğru kaçmak zorunda kalmışlar. Bir çatışma sırasında tüfek kurşunuyla yaralanmış ve gözlerini kaybetmiş. O zaman arkadaşları onu kuzeye, kutsal Smara kentine götürmüşler; büyük şeyhin, Hıristiyanların askerlerinin açtığı yaralara şifa vermeyi bildiğini, ona yeniden görmesini sağlayacak gücü olduğunu söylüyorlarmış. Konuşurken, kapalı gözkapaklarının arasından yaşlar sızıyordu, çünkü şimdi neler kaybettiği düşmüştü aklına.

"Şimdi nerede olduğumuzu biliyor musun?"

Nur'a durmadan sorduğu soru buydu. Orada çölün ortasında terk edilmekten korkuyor olmalıydı. "Nerede olduğumuzu biliyor musun? Gideceğimiz yerden çok uzakta mıyız?" "Hayır," diyordu Nur, "Yakında şeyhin vaat ettiği topraklara varacağız, orada hiçbir eksiğimiz olmayacak. Allah'ın cennetinde gibi olacağız."

Aslında bundan pek emin değildi, yüreğinin derinliğinde o ülkeye belki de asla varamayacaklarını, çölü, dağları, denizi bile aşsalar güneşin ufukta doğduğu yere varamayacaklarını düşünüyordu. Kör savaşçı konuşmaya devam ediyordu. Artık savaştan söz etmiyordu, alçak sesle Şinguetti'deki çocukluğundan, tuz yolundan, babasından ve erkek kardeşlerinden söz ediyordu. Şinguetti camiinde gördüğü öğrenimi anlattı, sonra deve kervanlarını, Adrar'a doğru, daha da uzaklara Hank

dağlarına ve mucizevi türbenin bulunduğu Abd-el Malek kuyusuna doğru yola çıkışlarını. Usul usul anlatıyordu bunları, şarkı mırıldanır gibi, toprağa uzanmıştı, gece serin gölgeleriyle yüzünü ve yanık gözlerini kaplıyordu.

Nur harmanisine sarınmış, onun yanında yatıyordu, başını çıkınına dayamıştı, gökyüzüne bakarak ve kendi kendine konuşan adamı dinleyerek, gözleri açık, uyuyakaldı.

Çölde geceler ayaz olur, ama Nur'un dili ve dudakları yanmaya devam ediyordu, gözkapaklarına ateşte kızdırılmış birer metelik konmuştu sanki. Rüzgâr, kayaları aşıyor, kum tepelerinin üzerinde esiyor ve paçavralar içindeki insanları ateşten tir tir titretiyordu. Uyuyan savaşçıların arasında beyaz harmanisine bürünmüş yaşlı şeyh aylardır olduğu gibi uyumuyor, geceye bakıyordu. Bakışları toprağı boğuk aydınlığıyla yıkayan yıldız karmaşasına dikilmişti. Kimi zaman uyuyan adamlarının arasında birkaç adım atıyor, sonra dönüp yerine oturuyor ve maltızdaki kömürlerin çıtırtısını dinleyerek ağır ağır çay içiyordu.

Günler böylece akıp gitti, insan ve hayvan sürüsünün vadinin yukarı çığırına, kuzeye doğru ilerlediği kavurucu ve korkunç günlerdi bunlar. Şimdi kıraç Hamada yaylasında, Tinduf izi boyunca yürüyorlardı. Ma el Aynin'in oğulları ve en sağlam adamları Uarkziz dağlarındaki dar vadilerde at koşturarak keşfe çıkıyordu, ama kadınlar ve çocuklar için bu fazla zorlu bir yol olduğundan şeyh doğudaki iz boyunca gitmeyi yeğledi.

Nur kervanın gerisinde yürüyordu. Kör savaşçının eli omzundaydı. Her geçen gün azık çıkını hafifliyordu, Nur yolun sonuna varmak için yeterli azığın kalmayacağını biliyordu.

Şimdi gökyüzünün çok yakınında, uçsuz bucaksız taşlı yaylaların üzerinde yürüyorlardı. Kimi

zaman, yarıklar –beyaz kayaların arasında koca kara lekeler, bıçak gibi keskin çakıllarla kaplı göçük alanlar– aşıyorlardı. Kör savaşçı düşmemek için Nur'un omzuna sıkı sıkı yapışıyordu.

Adamların keçi derisinden çarıkları parçalanmıştı, birçoğu akan kanı durdurmak için giysilerinden kopardıkları parçaları ayaklarına sarıyorlardı. Kadınlar çıplak ayak yürüyorlardı, çünkü buna çocukluklarından beri alışıktılar, ama kimi zaman daha sivri bir çakıl etlerine batıyor ve yürürken inliyorlardı.

Kör savaşçı gündüz hiç konuşmuyordu. Beyaz harmanisi karanlık yüzünü gizliyordu, gözünü örten bezle, yüzü bir şahinin kafasını andırıyordu. Nur ona kılavuzluk etmeye başladığından beri yakınmayı kesmişti, kaybolmaktan artık korkmuyor olmalıydı. Yalnızca akşamın geldiğini hissettiğinde Lardhaf ve Saadbu'nun adamları çok ilerden, vadilerden gürleyen sesleriyle "dur" komutunu verdiklerinde, hep aynı kaygıyla soruyordu:

"Burası mı? Geldik mi? Söyle, sonsuza kadar kalacağımız yere geldik mi?"

Nur çevresine bakınıyor, yalnızca uçsuz bucaksız tozlu alanı görüyordu, gökyüzünün altında hep aynı olan toprağı. Yükünü bırakıyor ve yalnızca:

"Hayır, daha gelmedik," diyordu.

O zaman, kör savaşçı her akşam olduğu gibi mataradan birkaç yudum su içiyor, birkaç hurma ve ekmek yiyor, sonra toprağa uzanarak yurduyla, Şinşan Gölü yakınındaki kutsal kent büyük Şingetti'yle ilgili şeyler anlatmaya devam ediyordu. Suyun yeşil, palmiyelerin dev gibi olduğu, bal gibi meyvelerin yetiştiği, gölgeliklerin kuş sesleri ve su çekmeye giden genç kızların gülüşmeleriyle dolu olduğu vahalardan söz ediyordu. Bunları şarkı mırıldanır gibi ahenkli bir sesle anlatıyordu, sanki acısını dindirmek için kendi kendine ninni

söylüyordu. Kimi zaman arkadaşları gelip yanına oturuyor, ekmek ile hurmalarını Nur ile paylaşıyor, ya da şifa otuyla çay yapıyorlardı. Kör savaşçının kendi kendine konuşmasını dinliyor, onlar da kendi topraklarından söz ediyorlardı; güneydeki Atar, Uceft, Tamşakat kuyularından ve büyük Ualata kentinden. Dua seslerini andıran garip ve yumuşak bir dilleri vardı. Güneş ufka yaklaşıp ıssız düzlük ışıkla parıldadığında yere diz çöküyor ve toza secde ederek namaz kılıyorlardı. Nur, kıble yönünde secde etmesi için kör savaşçıya yardım ediyor, sonra harmanisine sarınarak yatıyor ve uyku bastırana kadar adamların konuşmalarını dinliyordu.

Böylece, fayları ve kurumuş sel yataklarını izleyerek Uarkziz dağlarını aştılar. Kervan düzlüğün üzerinde ufkun bir ucundan diğer ucuna yayılıyordu. Büyük kırmızı toz bulutu her gün mavi gökyüzüne yükseliyor, rüzgârda bel veriyordu. Keçi ve koyun sürüleri, yük develeri insanların arasında yürüyor, kaldırdıkları tozlarla gözleri köreltiyorlardı. Çok uzaklarda, gerilerde, ihtiyarlar, hasta kadınlar, terk edilmiş çocuklar, yaralı savaşçılar başları öne eğik, bacakları dermansız, artlarında bazen kan damlaları bırakarak ışığın sancısı içinde yürüyordu.

Nur birisinin yolun kenarına sessizce yığıldığını ilk kez görünce durmak istemişti; ama mavi savaşçılar ve onunla birlikte yürüyenler hiçbir şey söylemeden onu ileri doğru itmişlerdi, çünkü yapılacak bir şey yoktu. Şimdi Nur artık durmuyordu, kimi zaman tozun arasında kolları ve bacakları uykudaki gibi kıvrılmış bir beden görünüyordu. Yorgunluğun, hastalığın orada, yol kenarında kol gezdiği yerde, başının arkasına çekiç darbesi yemişçesine yatan, bedeni şimdiden kurumuş, yaşlı bir erkek ya da kadın. Esen rüzgâr üzerine avuç avuç kum serpecek, mezar kazmaya gerek kalmadan yakında örtecekti onu.

Nur Smara'da konaklama yerinde ona çay veren yaşlı kadını düşünüyordu, belki güneş onu da çarpmış ve çölün kumu üzerini örtmüştü, ama onu uzun uzun düşünemiyordu, çünkü attığı her adımda bir insan ölüyor gibiydi, belleği siliniyordu; çöl sanki her şeyi yok edecek, belleğindeki her şeyi yakacak, onu başka bir gence dönüştürecekti. Yorgunluk bacaklarını uyuşturduğunda kör savaşçının eli onu ileri doğru itiyordu, belki de omzuna yaslanmış bu el olmasa kendisi de yolun kenarına yığılır kalırdı.

Ufukta yeni yeni dağlar şekilleniyordu, taşlı ve kumlu düzlük deniz gibi sonsuzdu. Her akşam "dur" komutlarını dinlediğinde kör savaşçı Nur'a soruyordu:

"Burası mı? Geldik mi?"

Sonra ekliyordu:

"Gördüklerini anlat bana."

Ama Nur yalnızca şu yanıtı veriyordu:

"Hayır, burası değil, her taraf çöl, daha ileri gitmek zorundayız."

Umutsuzluk artık insanları sarmaya başlamıştı, Ma el Aynin'in yenilmez Mavi Adamları, çöl savaşçıları bile yorgun düşmüşlerdi; bakışları, imanlarını kaybetmiş insanlarınki kadar utanç doluydu.

Tüfeklerini kollarının arasına yatırarak üçer beşer oturuyorlardı. Nur su istemek için babasının anasının yanına gittiğinde onu en çok ürküten sessiz kalmalarıydı. Ölüm tehdidi insanlara ulaşmış, onlarda birbirlerini sevme gücü bırakmamıştı sanki.

Kervandakilerin çoğu, kadınlar, çoluk çocuk bitkindi, güneşin ufukta sönmesini bekliyorlardı. Ma el Aynin'in müezzinlerinin düzlükte yankılanan ezan çağrısına karşın ibadet edecek güçleri bile yoktu; Nur başını neredeyse boşalmış çıkınına

yaslayarak yere uzanıyor, ezgiler mırıldanan kör adamın sesini dinleyerek renkten renge giren uçsuz bucaksız gökyüzünü seyre dalıyordu.

Kimi zaman bütün bunların, gözleri açıkken gördüğü korkunç, bitip tükenmez bir düş olduğu izlenimine kapılıyordu. Cilalı bir taş gibi pürüzsüz ve katı toprağın üzerinde onu yıldızların rotası boyunca sürükleyen bir düş. Öyle zamanlarda çektiği acılar karşısına mızrak gibi dikiliyor ve Nur onu neyin parçaladığını anlamadan yürüyordu. Sanki özbenliği sıyrılıp gitmiş, bedenini, kıpırtısız bedenini kavrulmuş toprağın üzerinde taş ve kum çölünün üzerinde bir leke gibi, yerlere savrulup unutulmuş paçavra yığınlarından biri gibi terk etmişti de ruhu buz tutmuş gökyüzünde yıldızların arasında dolaşıyordu, ömrünün tanımaya yetmeyeceği uzayın tamamını göz açıp kapayıncaya kadar kavrıyordu. O zamanlar, beyaz taştan saraylarıyla büyülü kentlerin, kulelerin, kubbelerin, duru suların şırıl şırıl aktığı büyük bahçelerin, meyve yüklü ağaçların, fettan gülüşlü genç kızların toplandığı çeşmelerin serap gibi belirdiğini görüyordu. Açık seçik görüyordu bunları, serin sulara dalıyor, çağlayanlardan su içiyor, her meyveyi tadıyor, her kokuyu içine çekiyordu. Ama işin en ilginç yönü, bedeninden sıyrıldığında duyduğu ezgiydi. Böyle bir şey duymamıştı hiç. Genç bir kadın Şlöh dilinde şarkı söylüyordu. Havada dalgalanan ve hep aynı sözleri tekrar eden tatlı bir şarkıydı bu.

"Bir gün, ah bir gün, karga beyaz olacak, deniz kuruyacak, kaktüs çiçeği bal verecek, akasya dallarıyla döşek yapacağız, ah, bir gün yılanın dilinde zehir kalmayacak ve tüfeklerdeki kurşunlar ölüm saçmayacak, çünkü o gün, yârimi terk ettiğim gün olacak..."

Bu berrak, tatlı ses nereden geliyordu? Nur aklının daha uzaklara, bu topraklardan, bu gökyü-

zünden daha ötelere, yağmur yüklü kara bulutların, suları durmadan akan derin ve geniş nehirlerin olduğu ülkeye doğru kaydığını hissediyordu.

"Bir gün, ah, bir gün, rüzgâr yeryüzünde esmeyecek, kum taneleri şeker gibi tatlı olacak, yoldaki her taşın altında beni bekleyen bir kaynak olacak, bir gün, ah bir gün, arılar benim için şarkı söyleyecek, çünkü o gün, yârimi terk ettiğim gün olacak..."

Orada, fırtınanın esrarlı homurtuları duyuluyor, orada soğuk ve ölüm egemen.

"Bir gün, ah bir gün, gecenin güneşi doğacak, aydaki su toprakta gölcükler biriktirecek, bir gün, ah bir gün, gölgemin benim için raks ettiğini göreceğim, çünkü o gün, yârimi terk ettiğim gün olacak..."

Yeni düzenin geldiği yer orası, Mavi Adamları çölden kovan, dört bir yana korku salan yeni düzenin.

"Bir gün, ah bir gün, güneş kara olacak, yer merkezine kadar yarılacak, deniz kumu örtecek, bir gün, ah bir gün, gözlerim artık ışığı seçemeyecek, ağzım adını söyleyemeyecek, kalbim artık çarpmayacak, çünkü o gün, yârimi terk ettiğim gün olacak..."

Yabancı ses mırıldanarak uzaklaşıyor ve Nur, kendi kendine konuşan, yüzünü, göremediği gökyüzüne çevirmiş kör savaşçının ağır ve hüzünlü şarkısını duyuyordu yeniden.

Ma el Aynin'in kervanı bir akşam dağların karşı yamacına, Draa'nın kıyısına vardı. Orada, batıya doğru inişe geçerlerken Lardhaf ile Saadbu'nun birliklerinin konaklama yerlerindeki dumanlarını gördüler. İnsanlar bir araya toplanınca yeni bir umut doğar gibi oldu. Babası Nur'u karşılamaya geldi ve yükünü taşımasına yardım etti.

"Neredeyiz? Burası mı?" diye soruyordu kör savaşçı.

Nur, çölü aştıklarını ve gitmeyi amaçladıkları yerin çok uzak olmadığını anlattı ona.

O akşam sanki şenlik vardı. Uzun zamandan beri gitarların, davulların, flütlerin sesi ilk kez yükseldi.

Vadide gece daha yumuşak geçiyordu, hayvanlar için ot vardı. Nur babası ve anasıyla darı ekmeği ve hurma yedi, kör savaşçı da yiyecekten payını aldı. Onlara Saguiet el Hamra'dan, Sidi Muhammed el Kenti'nin türbesine kadar katettikleri yoldan söz etti. Sonra, hep birlikte yürüyerek, çalılıkların arasında kör savaşçıya kılavuzluk ederek Draa'nın kurumuş yatağına gittiler.

Birçok insan ve hayvan vardı, çünkü büyük şeyhin kervanındaki insanlara ve sürülere, Draa bedevileri de katılmıştı. Tassuf kuyularından gelenler Messeyet, Tcart, El Gaba, Sidi İbrahim el Attami'nin adamları, yoksulluğun ve Fransızların geliş tehdidinin kıyı bölgelerinden kovduğu herkes, büyük Şeyh Ma el Aynin'in cihat için, yabancıları müminlerin topraklarından kovmak için yola çıktığını öğrenen herkes orada toplanmıştı.

Bu durumda, ölümün erkek ve kadın saflarında açtığı gedikleri kimse artık görmüyordu. İnsanların çoğunun yaralı ya da hasta olduklarını, küçük çocukların ateşten ve su kaybından yanarak analarının kollarında ağır ağır öldüğünü de görmüyorlardı.

Dört bir yanda, kurumuş ırmağın kara yatağında ağır ağır yürüyen karaltılar, keçi ve koyun sürüleri ve atlarına develerine binmiş, bir yerlere, kaderlerine doğru giden insanlar görünüyordu yalnızca.

Günler boyunca, çatlamış, fırında pişmiş toprak gibi katılaşmış kum alanın üzerinde, doruktaki güneşin alev gibi yaktığı ırmağın kara yatağını izleyerek koca Draa Vadisi'nin yukarı çığırına doğru ilerlediler. Vadinin karşı tarafında Lardhaf ile Saad-

bu'nun adamları atlarını dar bir sel yatağı boyunca saldılar; böylece erkekler, kadınlar, sürüler, onların açtıkları yolu izlediler. Şimdi, geriden gelenler Ma el Aynin'in develere binmiş savaşçılarıydı. Nur da onlarla birlikte yürüyor, kör savaşçıya kılavuzluk ediyordu. Ma el Aynin'in askerlerinin çoğu yayaydı, kayalıklara tırmanmak için tüfeklerinden ve mızraklarından yararlanıyorlardı.

O akşam kervan dağların eteğinde Torkoz yakınındaki Ayn Rhatra adı verilen derin kuyuya vardı. Her akşam olduğu gibi Nur gidip kör savaşçıya su getirdi, birlikte aptes alıp ibadet ettiler. Sonra Nur geceyi geçirmek için şeyhin savaşçılarına yakın bir yere yerleşti. Ma el Aynin çadır kurdurmuyordu. Çöl insanları gibi beyaz harmanisine bürünerek eyer halısının üzerine çömelip açık havada uyuyordu. Karanlık çabuk bastırıyordu, çünkü yüksek dağlar yakındaydı. Ayaz erkekleri ürpertiyordu. Nur'un yanındaki kör savaşçı artık şarkı mırıldanmaz olmuştu, belki şeyhin varlığından çekiniyordu, ya da ağzını açamayacak kadar yorgundu.

Ma el Aynin, savaşçılarıyla birlikte akşam yemeği yediği sırada Nur'a ve yol arkadaşına biraz yiyecek ve çay gönderdi. Özellikle çay çok makbule geçti. Nur bundan güzel çay içmediğini düşünüyordu. Yiyecekler ve kuyunun serin suyu, bedenlerine işleyen, onlara yeniden güç kazandıran bir ışık gibiydi.

Zaman zaman şeyhin yanına yaklaşıp hayırduasını isteyenler oluyordu. Şeyh onları buyur ediyor, yanına oturtuyor, onlara ekmeğinin bir kısmını sunuyor, konuşuyordu onlarla. Adamlar harmanisinin eteğini öptükten sonra çekiliyorlardı. Bunlar Draa bedevileriydi, üstleri başları lime lime çobanlar, ya da harmanilerine sardıkları küçük çocukları taşıyan mavi kadınlardı. Biraz güç, biraz umut kazanmak için şeyhi görmek istiyorlardı.

Daha sonra Nur gecenin içinde sıçrayarak uyandı. Kör savaşçı üzerine eğilmişti. Yıldızların aydınlığı, acılarla yoğrulmuş yüzünü bulanık bir ışıkla parıldatıyordu. Nur neredeyse korkuya kapılarak geri çekilirken adam alçak sesle sordu:

"Yeniden gözlerime kavuşturur mu beni? Bir daha görebilir miyim dersin?"

"Bilmiyorum," dedi Nur.

Kör savaşçı inledi ve kendini yere koyverdi, başı tozun içindeydi.

Nur çevresine baktı. Dağların eteğinde, vadinin derinliğinde hiçbir kıpırtı yoktu, çıt çıkmıyordu artık. Her tarafta insanlar soğuktan korunabilmek için örtülerine sarınmış uyuyorlardı. Yalnızca eyer halısının üzerinde oturan Ma el Aynin kımıldamadan duruyordu. Gözlerini geceye dikmiş, sanki yorgunluk nedir bilmiyordu.

O zaman Nur yan dönüyor, yanağını koluna dayıyor ve dua eden yaşlı adama uzun uzun bakıyordu, baktıkça, kendini bir kez daha, sonu gelmez bir düşe kaptırmış gibi oluyordu. Onu aşan, başka bir dünyaya götüren bir düşe. Her sabah gün doğarken insanlar ayaklanıyor, bir şey söylemeden yüklerini topluyor, kadınlar da küçük çocuklarını sırtlarına sarıyordu. Hayvanlar da doğruluyordu, yeri eşiyor, ilk tozu savuruyorlardı, çünkü yaşlı adamın buyruğu onlara da işliyor, onun gücü güneşin sıcaklığı ve rüzgârın esrikliğiyle artıyordu. Oymalı Taysa dağlarının arasından volkan yamaçları gibi kızgın akabeler boyunca kuzeye doğru yürümeye devam ediyorlardı.

Kimi akşamlar, kuyunun başına geldiklerinde çölden çıkan mavi erkekler ve mavi kadınlar onlara doğru koşuyor, hurma, yoğurt ve darı ekmeğinden oluşan armağanlar sunuyorlardı. Büyük şeyh onlara hayırdua ediyordu, çünkü karınlarından ya da gözlerinden rahatsız olan küçük çocuklarını getir-

mişlerdi. Ma el Aynin, onları tükürüğüyle karıştırdığı biraz toprakla ovuyor, ellerini alınlarına dayıyordu. Sonra kadınlar geldikleri gibi gidiyor, kırmızı çölün yolunu tutuyorlardı. Kimi zaman kervana katılmak için tüfekleri ve mızraklarıyla gelen erkekler de oluyordu. Bunlar hoyrat yüzlü, sarışın ya da kızıl saçlı, garip yeşil gözlü köylülerdi.

Dağları aşan kervan, Nun Irmağı'nın kaynağı olan ve Gulimin izinin başladığı Taydalt vahasına vardı. Nur orada dinlenebileceklerini ve dilediklerı kadar su içebileceklerini sanıyordu, ama vaha küçüktü, kuraklık ve çöl rüzgârı tarafından kemirilmişti. Kül rengi büyük kumullar vahayı yemişti, su balçık rengindeydi. Vahada açlıktan bitkin düşmüş birkaç ihtiyardan başka kimse yoktu. Öyle olunca Ma el Aynin'in kafilesi ertesi gün kurumuş ırmak boyunca Gulimin'e doğru yola çıktı.

Kente varmadan önce, Ma el Aynin'in oğulları öncü olarak gittiler. İki gün sonra geri döndüklerinde getirdikleri haberler kötüydü. Hıristiyanların askerleri Sidi İfni'de karaya çıkmış, kuzeye doğru gidiyorlarmış. Lardhaf yine de Gulimin'e gidip Fransızlar ve İspanyollarla çatışmaya girmek istiyordu, ama şeyh ona ovada konaklayan adamları gösterdi ve yalnızca şunu sordu: "Bunlar, senin askerlerin, öyle değil mi?" O zaman Lardhaf başını önüne eğdi ve büyük şeyh, Gulimin'in ötesindeki Ayt Buka kabilesinin vahasına doğru hareket emri verdi, daha sonra, dağların arasından doğudaki Bu Izakarn izine kadar gideceklerdi.

Yorgunluklarına karşın erkekler ve kadınlar haftalar boyunca kırmızı dağların arasında, susuz sel yatakları boyunca yol aldılar. Mavi Adamlar, kadınlar, çobanlar ve sürüleri, yük develeri, atlılar, hepsi kaya kütlelerinin arasından ustaca geçmek, göçmüş kayaların arasında bir yol bulmak zorundaydı. Böylece, cambazların ve hokkabazların piri

kutsal Sidi Ahmed ya da Musa kentine vardılar. Kervan, kıraç yaylanın dört bir yanına yerleşti. Yalnızca şeyh ve oğulları türbenin duvarları arasında kaldı ve onlara biat etmeye gelen soylu erkekleri kabul etti.

O akşam, yıldızlı gökyüzünün altında topluca ibadet edildi, erkekler ve kadınlar evliyanın türbesinin çevresinde toplandılar. Yakılan ateşlerin sessizliğini yalnızca kuru dalların çıtırtısı bozuyordu, yere dizlerini bükerek oturan Nur alçak sesle zikreden şeyhin ince karaltısını görüyordu. O akşam sessiz ve çalgısız bir tören yapıldı, çünkü ölüm fazla yakınlarındaydı ve yorgunluk boğazlarını sıkmıştı. Sessizliğin içinde yalnızca, duman gibi hafif, kadife ses duyuluyordu. Nur çevresine bakıyor, ateşlerin uzaktan uzağa aydınlattığı toprağa oturmuş, harmanilerine bürünmüş binlerce erkeği görüyordu. Kımıldamadan, sessizce oturuyorlardı. Bu, duyduğu en derin, en acıklı yakarıştı. Hiç kimse kımıldamıyor, yalnız ara sıra kadınlardan biri çocuğunu uyutmak için emziriyor, ya da bir ihtiyar öksürüyordu. Yüksek duvarların sardığı vadide bir soluk hava esmiyordu, ateşler dimdik ve harlıydı. Gece güzel ve buz gibiydi, yıldızlıydı. Daha sonra, kara yarların tepesinde ufuktan ay ışığı görünmeye başladı ve yusyuvarlak, gümüş yüzlü ay saat saat doruğa doğru yükseldi.

Ateşler birer birer sönerken şeyh bütün gece dua etti. Yorgunluktan bitkin düşen insanlar uyumak için oldukları yere uzanıyordu. Nur yalnızca iki üç kez uzaklaşıp hacet görmek için çalıların gerisine gitti. Bedenini ateşler sarmıştı sanki, gözüne uyku girmiyordu. Yanı başında, babası, anası ve kız kardeşleri uykuya dalmıştı, kör savaşçı da soğuk toprağın üzerinde uyuyordu.

Nur beyaz türbenin yanına oturmuş, yaşlı adama bakmaya devam ediyordu. Gecenin sessizliğinde şeyh bir bebeğe ninni söyler gibi mırıldanıyordu.

Gün doğunca kervan Ayt ya da Musa insanları, İlirh, Tfermit'ten gelen dağlılar ve Ida Gugmar, Ifran, Tirhmi insanlarıyla birlikte yola çıktı. Ma el Aynin'in cihadına katılmak isteyenlerin hepsi oradaydı.

Issız dağların, kayalıkların, kurumuş sel yataklarının arasında günler, günler geçti. Her sabah güneş yeniden yakmaya başlıyor, susuzluktan bembeyaz kesilmiş göğün ışıltısı, kırmızı kayalar gözleri kamaştırıyor, toz, hayvanların ve insanların soluğunu kesiyordu. Nur, yerde kımıldamadan durmanın nasıl bir duygu olduğunu unutmuştu. Testileriyle kuyu başına su çekmeye giden kadınların şakımalarını unutmuştu. Sürülerini yayan çobanların şarkısını, çocukların kum tepelerindeki oyunlarını da unutmuştu; yürüyordu, hep aynı koyakları, aynı kırmızı kayaları görüyordu. Zaman zaman yol kenarındaki herhangi bir taşa oturup uzun kervanın dağılmakta olan bir serap gibi geçişini, titreşen havanın içinde insan ve deve karaltılarını görmeyi ne kadar isterdi. Ama kör savaşçının eli omzunu bırakmıyordu, onu öne doğru itiyor, yürümek zorunda bırakıyordu.

Karşılarına bir köy çıktığı zaman duruyorlardı. Köyün adı ağızdan ağıza yayılıyor, bütün dudaklarda vızıldıyordu: "Tirhmi, Anezi, Asaka, Asersif..." Şu sırada iplik gibi bir suyun aktığı gerçek bir nehir boyunca ilerliyorlardı. Kıyılarda beyaz akasya ve aganya ağaçları yükseliyordu. Az sonra, güneş ışığının gözleri körelttiği tuz gibi beyaz, uçsuz bucaksız bir kum ovasında yürüyüşe geçmişlerdi.

Bir akşam, kervan konaklamaya hazırlanırken, büyük beyaz bir harmaniye bürünmüş bir atlıya eşlik eden bir savaşçı topluluğu kuzeyden çıkageldi.

Bu zat büyük Şeyh Lahusin'di, savaşçılarıyla yardım getirmeye ve yiyecek dağıtmaya gelmişti.

İnsanlar o zaman yolculuğun sona ermek üzere olduğunu anladılar, çünkü büyük Sus Irmağı'nın vadisine varmak üzereydiler. Orada su, hayvanlar için otlaklar ve herkese yetecek toprak bulacaklardı.

Bu haber yolcular arasında yayılınca Nur içini boşluk ve ölüm duygusunun sardığını bir kez daha hissetti, tıpkı Smara'dan ayrılmadan önce olduğu gibi. İnsanlar tozların arasında koşuşuyor, bağrışıyor, birbirlerine sesleniyorlardı: "Geldik! Geldik!" Kör savaşçı Nur'un omzunu kuvvetle sıkıyor, o da bağırıyordu: "Geldik!"

Büyük ırmağın vadisine, Tarudant kentine ancak iki gün sonra varabildiler. Yassı kırmızı çakılların üzerinde akan incecik su şeritlerinin içinde, nehrin yukarı çığırına doğru saatlerce yürümüşlerdi. Nehirdeki suya karşın kıyılar kıraç ve çıplaktı, güneş ve rüzgârın savurduğu toprak ise katı.

Nur kör savaşçıyı beraberinde sürükleyerek nehirdeki yassı taşların üzerinde yürüyordu. Güneşin ateşine karşın su buz gibiydi. Nehrin ortasındaki çakıl adacıklarının üzerinde birkaç cılız çalı bitmişti. Sellerin dağdan sürüklediği birkaç büyük beyaz tomruk da vardı.

Nur ölüm duygusunu unutmuştu bile. O da yolun sonuna geldiklerini, Smara'dan ayrılmadan önce Ma el Aynin'in onlara vaat ettiği toprağın burası olduğunu sandığı için mutluydu.

Sıcak hava kokularla yüklüydü, çünkü ilkbaharın başıydı. Nur bu kokuyu ilk kez soluyordu. Dereciklerin üzerinde böcekler uçuşuyordu, yabanarıları, hafif sinekler. Nur öyle uzun zamandır böcek görmemişti ki, sinekleri ve yabanarılarını görmekten mutluluk duyuyordu. Bir sığırsineği giysilerinin arasından onu birden soktuğunda bile keyfini kaybetmedi ve sineği eliyle kovmakla yetindi.

Sus Nehri'nin karşı kıyısında kırmızı dağa yaslanmış büyük kent çamurdan evleriyle göksel

bir görüntü gibi dikiliyordu. Gerçekdışıydı kent, güneşin ışığına asılmış gibiydi, çöl insanlarına sığınak sunmak için bekliyordu sanki. Nur hiç bu kadar güzel bir kent görmemişti. Kırmızı taştan ve çamurdan penceresiz yüksek duvarları batan güneşin ışığında parıldıyordu. Kumdan bir hale kentin üzerinde çiçektozu gibi yüzüyor, onu büyülü bulutuyla sarmalıyordu.

Yolcular vadide, kentin alt kesiminde durdular ve ona uzun uzun, aşkla, hem de korkuyla baktılar. Şimdi, yolculuklarının başından beri ilk kez giysilerinin lime lime, ayaklarının kanlı bezlerle sarılmış olduğunun, dudaklarıyla gözkapaklarının çöl güneşiyle kavrulduğunun, yorgunluklarının farkına vardılar. Irmağın yassı çakıllarının üzerinde oturmuşlardı, bazıları çadırlarını kurmuş ya da dal ve yapraklardan barınaklar yapmıştı. Ma el Aynin, kalabalığın korkusunu kendisi de hissedercesine oğulları ve savaşçılarıyla ırmağın kıyısında duruyordu.

Şimdi, kabile reislerinin büyük çadırları kuruluyor, develerin sırtındaki yükler indiriliyordu. Gece, kentin surlarına indi, gökyüzü söndü ve kırmızı toprak karardı. Yalnızca, Atlaslar'ın kırağı kaplı yüksek dorukları, Tişka tepesi, Tinerguet tepesi, vadi gecenin içine daldığı sırada güneşte hâlâ parıldıyordu. Kentten akşam ezanının sesi geliyordu; garip bir şekilde çınlayan yanık bir sesti bu. Yolcular ırmağın yassı çakıllarının üzerinde secde ediyor ve seslerini yükseltmeden akan suyun şırıltıları arasında dua ediyorlardı.

Sabah olunca Nur'un gözleri kamaştı. Kaburgalarına batan çakılları, ırmağın soğuğunu ve rutubetini hissetmeden, deliksiz uyumuştu. Uyandığında, pusun vadiyi ağır ağır kapladığını gördü, gün ışığı sanki önüne katmıştı onu. Irmak yatağında, uyuyan erkeklerin arasında kadınlar su çekmek ya da çalı çırpı toplamak için şimdiden gidip

gelmeye başlamışlardı. Çocuklar, yassı taşların altındaki kerevitlerin peşine düşmüştü.

Nur kenti seyrederken büyülendiğini hissetti. Şafağın duru havasında, dağların eteğinde Tarudant kalesi dikiliyordu. Kırmızı taş duvarların, düz damların, kulelerin çizgileri keskindi, dağ kütlesinin içine oyulmuş gibiydi. Beyaz pus ara ara nehir yatağıyla kentin arasından geçiyor, onu yarı yarıya perdeliyordu, kale vadinin üzerinde yüzüyordu sanki, karlı dağ adalarının önünden ağır ağır kayan topraktan ve taştan bir kalyonu andırıyordu.

Nur gözlerini bu görüntüden ayıramıyordu. Mazgalsız yüksek surlar gözlerini büyülemişti. Bu duvarlarda esrarlı ve tehdit edici bir şeyler vardı, orada yaşayan insanlar doğaüstü varlıklar, ruhlar olmalıydı. Gün yavaş yavaş ağardı, ışık pembeleşti, sonra kehribar rengine döndü ve gökyüzü masmavi kesildi. Işık, çamurdan duvarların, düz damların, portakal bahçelerinin ve büyük palmiyelerin üzerinde çıtırdıyordu. Daha aşağıda, kaktüslerle sıvalı kıraç topraklar neredeyse mora çalıyordu.

Kıyıda, çöl insanlarının arasında sessizlik içinde kımıldamadan duran Nur, uyanmakta olan büyülü kente bakıyordu. Gökyüzüne hafif dumanlar yükseliyor ve günlük hayatın neredeyse gerçek sesleri duyuluyordu; konuşmalar, çocuk gülüşleri, genç bir kadının şarkısı.

Nehrin yatağında kımıldamadan duran çöl insanları, bu dumanları, bu sesleri gerçekdışı buluyorlardı; dağın yamacındaki bu berkitilmiş kent, palmiyeler, portakal ağaçları, düşlerinin ürünüydü sanki.

Şimdi güneş gökte yükselmiş, nehir yatağındaki çakılları yakmaya başlamıştı. Nur'un tanımakta güçlük çektiği garip bir koku, bedevilerin konaklama yerine kadar geliyordu. Kaçış ve korku

günlerinin ekşi ve soğuk kokusu, çölü katederken uzun uzadıya soluduğu koku değildi bu. Yoğun ve baş döndürücü bir misk ve yağ kokusuydu, maltız kömürlerinden gelen sedir çamlarının kokusu, kişniş, biber ve soğan kokusu.

Nur kokuyu soluyor, kaybetmek korkusuyla kımıldamaya bile cesaret edemiyordu, kör savaşçı da mutluluk kokusunu almıştı. Herkes kımıldamadan duruyor, iri iri açılmış gözlerini kırpmadan, canları yanıncaya kadar kentin yüksek kırmızı suruna bakıyordu. Onlara belki de kapılarını açacak olan uzak kente baktıkça kalpleri daha hızlı çarpıyordu. Çevrelerinde, nehir kıyısındaki çakıllar günün sıcağında titreşmeye başlamıştı. Büyülü kente kımıldamadan bakıyorlardı. Sonra güneş mavi gökyüzünde daha da yükseldi ve birbirlerinin ardı sıra harmanilerinin kanadıyla başlarını örttüler.

KÖLELER ÜLKESİNDE HAYAT

Lalla küpeşteye dayanmış, ufukta bir ada gibi beliren dar toprak şeride bakıyor. Yorgunluğuna karşın toprağa bütün gücüyle bakıyor; evleri, yolları, hatta insan karaltılarını bile seçmeye çalışıyor. Yanındaki yolcular küpeşteye üşüşmüş. Bağırıyor, el kol işaretleri yapıyor, heyecanla konuşuyor, geminin arka güvertesinde birbirlerine her dilde sesleniyorlar. Bu anı öyle uzun süredir beklediler ki! Aralarında bir sürü çocuk ve yeniyetme var. Giysilerinin üzerine, doğum tarihlerini, onları Marsilya'da karşılayacak kimselerin adını ve adresini taşıyan bir örnek yaftalar takılmış. Yaftanın aşağısında bir imza, bir damga ve siyah bir halkanın içinde küçük bir kızıl haç var. Lalla küçük kızıl haçı sevmiyor, onun gömleğinin arasından derisini yaktığı, göğsüne yavaş yavaş gömüldüğü hissine kapılıyor.

Güvertede soğuk rüzgâr durup durup üfürüyor ve ağır dalgalar geminin saclarını tangırdatıyor. Lalla'nın midesi bulanıyor, çünkü geceleyin, çocuklar uyuyacakları yerde Kızılhaç görevlilerinin yola çıkmadan dağıttıkları yoğunlaştırılmış süt tüplerini yuvarlamakla meşguldüler. Üstelik yeterince şezlong olmadığından Lalla gemi ambarının iç bayıltıcı sıcağında, mazot, yağ kokuları arasında, yerde yatmak zorunda kaldı, makine gürültüleriyle sarsılıp durdu. Şimdi günün ilk martıları geminin pupasının üzerinde uçuyor, geminin gelmesine öfkeleniyormuş gibi bağrışıp cıyaklıyorlar. Deniz prenslerine hiç benzemiyorlar; tüyleri koyu gri, gagaları sarı, gözlerinde sert bir pırıltı var.

Lalla şafağın söktüğünü görmedi. Ambardaki branda bezinin üzerinde, başını bir karton parçasına yasladı, yorgunluktan bitkin düşüp uyuyakaldı. Uyandığında herkes

güverteye çıkmış, insanlar gözlerini kara şeridine dikmişti. Ambarda, kucağında küçücük bir bebek taşıyan solgun benizli genç bir kadından başka kimse kalmamıştı. Bebek hastaydı, yere kusmuştu, hafif hafif inliyordu. Lalla, nesi olduğunu sormak için yanına yaklaştığında kadın yanıt vermeden boş gözlerle ona baktı.

Kara artık çok yakın, üstü pisliklerle kaplı yeşil denizin üzerinde yüzüyor. Güvertede yağmur yağmaya başlıyor, ama kimse sipere girmiyor. Su çocukların kıvırcık saçlarının arasından süzülüyor, burunlarının ucunda damlalar oluşturuyor. Yoksullar gibi giyinmişler, ince gömlekler, mavi bez pantolonlar ya da gri etekler; aralarında geleneksel geniş aba entarileri olanlar da var. Ayaklarına büyük gelen siyah deri pabuçların içinde ayakları çıplak. Yetişkin erkekler, eski yıpranmış ceketler, paçaları kısa gelen pantolonlar ve yün kayak başlıkları giymişler. Lalla çevresindeki çocuklara, kadın ve erkeklere bakıyor; hüzünlü ve ürkek görünüyorlar, yüzleri sarı, yorgunluktan şişmiş, bacaklarının ve kollarının tüyleri diken diken. Deniz kokusu, yorgunluğun ve kaygının kokusuna karışıyor, uzakta yeşil denizin üzerinde bir leke gibi duran kara da hüzünlü ve bitkin görünüyor. Gökyüzü basık, bulutlar tepelerin üstünü kaplıyor; Lalla ne kadar baksa balıkçı Naman'ın sözünü ettiği beyaz kenti göremiyor, sarayları, kilise kulelerini de. Şimdilik yalnızca taş ve çimento renginde, birbirine açılan uçsuz bucaksız rıhtımlar. Yolcu yüklü gemi, havuzların siyah suyunda ağır ağır kayıyor. Rıhtımlarda, geminin geçişine kayıtsızlıkla bakan birkaç kişi var. Oysa çocuklar avaz avaz bağırıyor, kollarını sallıyorlar, ama karşılık veren yok. İncecik, soğuk yağmur yağmaya devam ediyor. Lalla havuzun suyuna bakıyor, martıların bile artık istemediği, çerçöpün yüzdüğü kara, yağlı suya.

Belki de burada kent falan yoktur, Lalla ıslak rıhtımlara, demir atmış yük gemilerine, vinçlere ve daha uzakta limanın dibinde bir duvar oluşturan uzun, beyaz binalara bakıyor. Uluslararası Kızılhaç'ın gemisindeki çocukların sevinci giderek sönüyor. Zaman zaman birkaç bağrışma oluyor, ama hemen kesiliveriyor. Şimdiden görevliler ve

refakatçi kadınlar güvertede boy gösteriyor, kimsenin anlamadığı emirler yağdırıyorlar. Çocukları gruplar halinde toplamayı başarıyorlar ve yoklama başlıyor, ama makine gürültüleri ve kalabalığın uğultusunun arasında sesleri kayboluyor.

" Makel..."
Sefar..."
"Ko-di-ki..."
"Hamal..."
" Lagor..."

Bunlar hiçbir anlama gelmiyor ve kimse karşılık vermiyor. Derken yolcuların tepesinde hoparlör neredeyse havlayarak konuşmaya başlıyor ve bir tür panik yaşanıyor. Kimi geminin ön tarafına doğru koşuşuyor, kimi üst güvertenin merdivenlerini tırmanmaya çalışıyor ve subaylar tarafından püskürtülüyor. Sonunda herkes sakinleşiyor, çünkü gemi yanaşmış ve makineler susmuştur. Rıhtımda, pencerelerinde ışık yanan, çirkin bir çimento baraka var. Çocuklar, kadın ve erkekler küpeşteden sarkarak barakanın öbür tarafında yürüdüklerini gördükleri böcekten büyük olmayan insanlar arasında tanıdık bir yüz seçmeye çalışıyorlar.

Çıkartma işlemi başlıyor. Yani yolcular, saatlerce Uluslararası Kızılhaç'ın gemisinin güvertesinde herhangi bir işaretin verilmesini bekliyor. Zaman geçtikçe güverteye yığılmış çocuklar huysuzlaşıyor. Küçükler ağlıyor ve sızlanıyor, herkesin siniri tepesine çıkıyor. Kadınlar bağırıyor, kimi zaman erkekler de bağırıyor. Lalla, yanında bavuluyla bir halat yığınının üzerinde oturuyor, subay köprüsünün siperinde, kül rengi gökte uçuşan kül rengi martılara bakarak bekliyor.

Sonunda, karaya çıkma anı geliyor. Yolcular, beklemekten öyle yorgun düşmüşler ki bir süre harekete geçemiyorlar. Lalla kafileyi izleyerek büyük barakaya kadar gidiyor. Orada, gelenlere sorular soran üç polis görevlisi ve çevirmenler var. Çocukların işi daha çabuk bitiyor, çünkü polis görevlisi yaftaların üzerindeki yazıları okuyup fişleri-

ne işlemekle yetiniyor. Adam işini bitirince Lalla'ya bakıyor ve soruyor:

"Fransa'da çalışmak niyetinde misin?"

"Evet," diyor Lalla.

"Ne iş yapacaksın peki?"

"Bilmiyorum."

"Ev hizmetleri," diyor polis görevlisi ve fişine kaydediyor, Lalla bavulunu alıyor ve diğerleriyle birlikte elektrik ışığının yandığı büyük odaya beklemeye gidiyor. Oturacak yer yok, dışardaki soğuğa ve yağmura karşın, içerde boğucu bir sıcak var. En küçük çocuklar analarının kollarında ya da yerde, giysilerin üzerinde uyuyakalmış. Şimdi yakınma sırası daha büyük çocuklarda. Lalla susadı, boğazı kupkuru, ateşten gözleri yanıyor. Herhangi bir şey düşünemeyecek kadar yorgun. Sırtını duvara dayamış, bir bacağını, sonra öbürünü kaldırarak ayakta bekliyor. Salonun öbür ucunda, polis görevlilerinin oluşturduğu setin önünde minicik bebeğini kollarında taşıyan solgun benizli, bomboş bakışlı genç kadın duruyor. Polis müfettişinin masasının önünde ayakta, şaşkın bir hali var, hiçbir şey söylemiyor. Polis görevlisi ona uzun uzun bir şeyler anlatıyor, belgeleri Uluslararası Kızılhaç'ın çevirmenine gösteriyor. Ters giden bir şeyler olmalı. Polis görevlisi sorular soruyor, çevirmen bunları geç kadına aktarıyor. Ama o anlamış görünmüyor ve onlara bakıyor. Onu geçirmek istemiyorlar. Lalla bebeğini kucağında taşıyan solgun benizli kadına bakıyor. Kadın bebeği kollarında öyle sıkıyor ki bebek uyanır gibi oluyor ve bağırmaya başlıyor, ana çevik bir hareketle memesini çıkarıp çocuğun ağzına dayayınca sakinleşiyor. Polis görevlisi sıkıntılı görünüyor. Dönüyor, çevresine bakınıyor. Gözleri oraya yaklaşan Lalla'nın bakışlarıyla karşılaşıyor. Polis görevlisi gelmesi için ona işaret ediyor.

"Onun dilini konuşuyor musun?"

"Bilmem," diyor Lalla.

Lalla Şlöh dilinde birkaç sözcük söylüyor, genç kadın ona bir an bakıyor, sonra yanıt veriyor.

"Söyle ona, belgelerinde usulsüzlük var, bebek için kayıt düşülmemiş."

Lalla cümleyi çevirmeye çalışıyor. Genç kadının anlamadığını sanıyor, derken kadın birden yere çöküp ağlamaya başlıyor. Polis görevlisi birkaç sözcük daha söylüyor ve Uluslararası Kızılhaç'ın çevirmeni onu zar zor yerden kaldırıp odanın bir ucuna iki üç suni deriden koltuğun bulunduğu yere doğru götürüyor.

Lalla hüzünleniyor, çünkü genç kadının hasta bebeğiyle birlikte gemiye binip tersyüzü gitmek zorunda kalacağını anlıyor. Ama öyle yorgun ki kafasını toparlayamıyor ve bavulunun yanına dönüp duvara yaslanıyor. Odanın öbür ucunda, duvarın tepesinde kanatlarına rakamlar yazılmış bir duvar saati var. Dakikada bir kanat şak diye dönüyor. İnsanlar artık konuşmuyor. Yere oturarak ya da duvara yaslanarak bekliyorlar, gözler sabit, yüzler gergin, sanki her şaklamada dipteki kapı açılacak ve gitmelerine izin verilecek.

Sonunda artık kimsenin bir şey ummadığı bir sırada Uluslararası Kızılhaç görevlileri büyük odayı baştan başa katediyorlar. Dipteki kapıyı açıp çocukları yeniden yoklamadan geçirmeye başlıyorlar. Uğultu yeniden kopuyor, insanlar çıkışın yanına üşüşüyor. Lalla, elinde karton bavuluyla diğerlerinin tepesinden bakmak için boynunu uzatıyor, adının söylenmesini öyle sabırsızlıkla bekliyor ki bacakları titriyor. Kızılhaç görevlisi adını havlar gibi okuyor ve Lalla anlamıyor. Adam bağırarak tekrarlıyor:

"Havva! Havva bin Havva!"

Lalla koşuyor, bavulu kolunun ucunda sallanıyor, kalabalığın arasından geçiyor. Adam yaftasını kontrol ederken kapının yanında duruyor, sonra onu sırtından itiyorlarmışçasına bir sıçrayışta dışarı fırlıyor. O boş odada geçirilen bunca saatten sonra dışarısı öyle aydınlık ki Lalla sendeliyor, başı dönüyor. Sıra sıra dizilmiş kadın ve erkeği görmeden aralarından geçiyor, rastgele, dosdoğru gidiyor, birinin onu kollarına alıp sıktığını, öptüğünü hissedene kadar. Aamma onu rıhtımların çıkışına, kente doğru sürüklüyor.

Aamma limanın yakınında, eski kentteki bir apart-

man dairesinde yaşıyor, yıkılmakta olan bir binanın en üst katında. İçinde sedir atılmış bir oturma odası, katlanır yatak bulunan karanlık bir yatak odası, bir de mutfağı var. Dairenin pencereleri iç avluya bakıyor, ama kiremit damın tepesinden gökyüzü görünüyor. Sabahları, öğlene kadar, sedirin bulunduğu odanın iki penceresinden azıcık güneş bile giriyor. Aamma bu daireyi bulmasının büyük bir şans olduğunu söylüyor. Hastanenin kantininde aşçılık işini bulması da büyük şans. Aylar önce Marsilya'ya geldiğinde, varoşlarda möbleli bir odada kalmış, odayı beş kadın paylaşıyormuş, polis oraya her sabah uğruyor, sokakta ise dalaşlar oluyormuş. Hatta iki adam birbirine bıçak çekmiş. Aamma bavulunu bırakarak kaçmak zorunda kalmış, çünkü karakola götürülüp sınır dışı edilmekten korkmuş.

Aamma bunca zamandan sonra Lalla'ya kavuşmaktan pek memnun görünüyor. Hartani'yle birlikte çöle kaçtığında, susuzluktan ve ateşten ölmek üzereyken onu kentin hastanesine götürdükleri sırada olanlar hakkında soru sormuyor. Hartani'ye gelince o, güneye, kervanlara doğru yoluna tek başına devam etti, çünkü ezelden beri yapması gereken buydu. Aamma birkaç ay içinde çok yaşlanmış, yüzü zayıf ve yorgun, benzi kül gibi, gözlerinin çevresinde koyu halkalar var. Akşam işten döndüğünde bisküvi yiyip naneli çay içerken iş aramaya giden başka kadınlar ve erkeklerle İspanya'da yaptığı araba yolculuğunu anlatıyor. Günlerce yol almışlar, kentlerden geçmişler, dağlar ırmaklar aşmışlar. Günün birinde arabanın sürücüsü, kara damlı, birbirinin eşi birçok tuğla evin bulunduğu bir kent göstermiş. İşte geldik, demiş. Aamma diğerleriyle birlikte arabadan inmiş, yol ücreti önceden ödendiği için eşyalarını almışlar ve kentin sokaklarında yürümeye başlamışlar. Ne var ki, Aamma Naman'ın kardeşinin adının ve adresinin yazılı olduğu zarfı gösterdiğinde insanlar gülüşmeye başlamış ve ona Marsilya'da değil Paris'te olduğunu söylemişler.

Lalla bu hikâyeyi duyunca kıkır kıkır gülüyor, çünkü Marsilya'da olduklarını sanarak Paris sokaklarında yürüyen araba yolcuları gözlerinin önüne geliyor.

Bu kent gerçekten çok büyük. Lalla aynı yerde bu kadar çok insanın yaşayabileceğini hiç düşünmemişti. Geldiği günden beri Lalla günlerini kentte yürümekle geçiriyor, güneyden kuzeye, doğudan batıya gidiyor. Sokak adlarını bilmiyor, nereye gittiğini de. Kimi zaman yük gemilerinin karaltılarına bakarak rıhtımlar boyunca ilerliyor, kimi zaman büyük caddelerden geçerek kentin merkezine doğru gidiyor, ya da eski kentin daracık, dolambaçlı sokaklarına dalıyor, merdivenleri tırmanıyor, meydandan meydana, kilisede kiliseye geçerek denizin üzerindeki hisarın göründüğü büyük, açık alana varıyor. Ya da parklardaki sıralara oturuyor, tozlu patikalarda yürüyen güvercinlere bakıyor. Öyle çok sokak, öyle çok bina, dükkân, pencere, araba var ki insanın başı dönüyor, gürültü ve yanık benzin kokusu Lalla'nın başına vuruyor. Lalla insanlarla konuşmuyor. Kimi zaman kiliselerin basamaklarına oturuyor ve kahverengi yün mantosunun içine gizlenerek gelene geçene bakıyor. Ona bakan erkekler var, gidip sokağın köşesinde durup sigara içer gibi yaparak onu gözetliyorlar. Ama Lalla çabucak gözden kaybolmasını bilir, bunu Hartani'den öğrenmişti; sokaklarda iki-üç kez karşıdan karşıya geçiyor, bir dükkâna dalıyor, duran arabaların arasından süzülüyor ve kimse onu izleyemiyor.

Aamma Lalla'nın kendisiyle birlikte hastanede çalışmasını istiyor, ama yaşı tutmuyor, reşit olması gerek. Ayrıca iş bulmak zor.

Gelişinden birkaç gün sonra Lalla yaşlı Naman'ın kardeşini görmeye gitti. Adı Asaf, ama ona burada Jozef diyorlar. Chapeliers Sokağı'nda, jandarma karakolundan pek uzak olmayan bir bakkal dükkânı var. Lalla'yı gördüğüne sevinmiş göründü, kardeşinden söz ederken onu öptü, ama Lalla hemen kuşkulandı ondan. Naman'a hiç benzemiyor. Kısa boylu, neredeyse kel; grili yeşilli, patlak, sevimsiz gözleri var, gülümseyişi de hayra alamet değil. Lalla'nın iş aradığını öğrenince gözleri parladı ve eli ayağı dolaştı. Tam zamanında geldiğini, çünkü dükkân işlerinde kendisine yardımcı olacak, temizlik yapacak, hatta kasayı

bile tutacak bir genç kız aradığını söyledi. Ama bunlardan söz ederken, gözleri Lalla'nın karnında, memelerindeydi. O zaman Lalla ertesi gün geleceğini söyleyerek hemen çıkıp gitti. Oraya bir daha dönmediği için adam bir akşam Aamma'nın evine geldi. Ama Lalla onu görür görmez dışarı çıktı ve kendisini gölge kadar görünmez kılarak eski kentin daracık sokaklarında uzun uzun yürüdü, bakkalın evine gittiğinden emin olmadan da geri dönmedi.

Garip bir ülke burası, kendinizi göstermezseniz size dikkat bile etmeyen insanlarla dolu bu kent. Lalla duvarlar boyunca, merdivenlerde sessizce kaymayı öğrendi. Kendini göstermeden görebileceği bütün yerleri belledi, ağaçların arkasına, arabalarla dolu büyük park alanlarına, kapı köşelerine, boş arsalara gizlenmeyi biliyor artık. Sürekli bir insan ve araba selinin aktığı dümdüz, büyük caddelerin ortasında bile Lalla görünmez olabileceğini biliyor. Başlangıçta, çölün kızgın güneşinin izini taşıyordu; uzun, siyah, bukleli saçları güneş kıvılcımlarıyla doluydu. O zaman insanlar ona başka bir gezegenden gelmişçesine şaşkınlıkla bakıyorlardı. Ama aradan aylar geçti ve Lalla değişti. Saçlarını kısa kesti, soldu saçları, neredeyse kül rengi oldu. Ara sokakların alacakaranlığında, Aamma'nın dairesinin nemli serinliğinde Lalla'nın benzi de soldu, kül rengine dönüştü. Katedral'in civarındaki bir eskicide bulduğu kahverengi bir mantosu var. Neredeyse bileklerine kadar iniyor, kolları uzun geliyor, omuzları da düşük, ama olsun, asıl özelliği, bir tür yün kilimden yapılmış gibi durması, kumaş zamanla yıpranmış ve havı dökülmüş, duvar renginde, eskimiş kâğıt renginde; Lalla mantosunu giydiği zaman gerçekten görünmez olduğu hissine kapılıyor.

İnsanların konuşmalarını dinleye dinleye sokak adlarını öğrendi. Bunlar garip adlar, öylesine garip ki, evlerin, binaların arasında yürürken bunları alçak sesle sayıyor:

"La Major
La Tourette
Lenche Meydanı
Petit-Puits Sokağı

Vivaux Meydanı
Sadi-Carnot Meydanı
La Tarasque
Muettes Çıkmazı
Cheval Sokağı
Belsunce Gezisi"

Ne çok sokak, ne çok ad var öyle! Lalla her gün, halası kalkmadan sokağa çıkıyor, kahverengi mantosunun cebine bir parça bayat ekmek koyuyor ve yürümeye, yürümeye başlıyor, önce Panier Mahallesi'nin çevresinde daireler çiziyor, La Prison Sokağı'ndan geçerek denize kadar geldiğinde güneş Belediye Sarayı'nın duvarlarını aydınlatıyor. Arabaların geçişini seyretmek için bir an oturuyor, ama fazla kalmıyor, çünkü polisler gelip orada ne yaptığını sorabilirler.

Sonra kuzeye doğru yürümeye devam ediyor, gürültülü büyük caddeleri tırmanıyor, la Canebiere'i, Dugommier Bulvarı'nı, Athenes Bulvarı'nı geçiyor. Dünyanın bütün ülkelerinden insanlar var, her türlü dil konuşuluyor, uzun beyaz entarili, plastik terlikli adamlar; solgun saçlı, solgun gözlü Kuzeyliler; askerler, denizciler, ona garip gelen küçük, siyah okul çantaları taşıyarak hızla yürüyen dolgun işadamları.

Lalla buralarda da bir kapının köşesine oturup gelip geçenleri, yürüyenleri, koşanları seyretmeyi sever. Çok kalabalık olduğu zamanlar kimse ona dikkat etmez, belki de kendileri gibi biri olduğunu, birini beklediğini, bir şey beklediğini düşünüyor, ya da dilenci sanıyorlardır.

Kalabalık mahallelerde yoksul çok. Lalla asıl onlara bakıyor. Küçücük çocukların elinden tutmuş, güneşe karşın çok soluk tenli, paçavralar içinde kadınlar, uzun, yamalı paltolu yaşlı adamlar, bulanık gözlü ayyaşlar, sokakta yatıp kalkanlar, karton bavullar ve boş alışveriş torbaları taşıyan aç kalmış yabancılar var. Kirli yüzlü, saçları diken diken, sıska bedenlerine bol gelen eski püskü giysiler içinde yalnız çocuklar görüyor; bir yere gidermiş gibi hızlı hızlı yürüyorlar, bakışları kaybolmuş köpeklerinki gibi

kaçamaklı ve kötü. Lalla yollarını kaybetmiş gibi görünen, yarı uykuda gibi yürüyen bütün bu insanlara bakıyor. Onlara bakarken koyu gözlerinde garip bir pırıltı var. O anda insanların üzerine konan belki de çölün büyük ışığının pırıltısı, ama onlar bunu varla yok arası hissediyorlar, nereden geldiğini bilmiyorlar. Belki geçici bir ürperti duyuyorlardır, ama yollarına hızla devam ediyorlar ve yabancı kalabalığının içinde kayboluyorlar.

Lalla bazı günler çok uzaklara gidiyor, sokakların arasında öyle uzun uzun yürüyor ki bacakları ağrıyor, dinlenmek için, kaldırımın kenarına oturuyor. Sonra birçok arabanın ve kamyonun işlediği iki yanı ağaçlı büyük cadde boyunca doğuya doğru yürüyor, tepeleri aşıyor, küçük vadilere dalıyor, bir sürü boş alanın, yar gibi yüksek, binlerce birörnek küçük pencereli büyük binanın bulunduğu mahalleler bunlar; daha ötede, çevreleri defne ve portakal ağaçlarıyla çevrili villalar; tehlikeli bir köpek var gücüyle havlayarak parmaklık boyunca koşturuyor. Bir sürü sokak kedisi de var, sıska, tüyleri diken diken, duvar tepelerini ya da duran arabaların altını mesken tutmuşlar.

Lalla yine yürüyor, yolları rastgele izliyor. Sivrisinek dolu kanalların kıvrıla kıvrıla geçtiği uzak mahallelerden geçiyor, sıra sıra dizilmiş gri taşlı haçları paslanmış, kent kadar büyük mezarlıklara giriyor. Yamaçların tepelerine çıkıyor, öyle uzaklara gidiyor ki, küp gibi dizilmiş binaların arasında kirli mavi bir leke oluşturan deniz zor görünüyor. Kentin üzerinde garip bir pus yüzüyor, ışığın soluklaştığı grili, pembeli, sarılı koca bir bulut. Güneş şimdiden batıya doğru inmeye başladı; Lalla yorgunluğun, uykunun bedenini sardığını hissediyor. Uzakta ışıldayan kente bakıyor, motor seslerini işleyen, tünellerin kara deliklerine dalan trenlerin gümbürtüsünü duyuyor. Korkmuyor, ancak içinde kasılan bir şey var, baş dönmesi, esinti gibi bir şey. Belki de denizi, dağları, kentleri, yolları aşıp buraya kadar gelen, çöl rüzgârı *Şergi*'dir. Anlaması zor. Burada öyle çok güç, öyle çok gürültü ve hareket var ki rüzgâr, yollarda, merdivenlerde, seyir alanlarında yolunu kaybetmiş olabilir.

Lalla gök gürültüsü gibi gümbürdeyerek soluk gökyüzünde ağır ağır yükselen bir uçağa bakıyor. Kentin üzerinde dönüş yapıyor, önünden geçerken güneşi bir saniyeliğine söndürüyor, denize doğru gidiyor, giderek ufalıyor. Belli belirsiz bir nokta haline gelene kadar, Lalla ona bütün gücüyle bakıyor. Kim bilir belki de çölün üzerinden uçar, kum ve taş alanların üzerinde, Hartani'nin yürüdüğü yerde.

O zaman Lalla da oradan gidiyor. Bacakları hafifçe titreyerek kente doğru iniyor.

Lalla'nın yapmayı pek sevdiği bir şey daha var: garın önündeki büyük yüksek merdivenlerin basamaklarına oturup inip çıkan yolculara bakmak. Soluk soluğa gelenler var, gözleri yorgun, saçları darmadağın, ışıkta sendeleyerek iniyorlar basamakları. Gidenler var, trenlerini kaçırmaktan korktukları için acele ediyorlar; basamakları ikişer ikişer çıkıyorlar, bavulları, çantaları bacaklarına çarpıyor, sabit gözlerle, dosdoğru garın girişine bakıyorlar. Son basamaklarda tökezliyor, kaybolma korkusuyla birbirlerine sesleniyorlar.

Lalla gar civarında dolanmayı pek sever. Büyük kent daha tamamlanmamış da insanlar bu büyük delikten gelip gidiyorlarmış gibi bir duyguya kapılır. Gitmenin hoş bir şey olacağını sık sık düşünür. Kuzeye gidecek; adları ona hem çekici hem ürkütücü gelen ülkelere; İrun, Bordeaux, Amsterdam, Lyon, Dijon, Paris, Calais. Biraz parası olduğunda Lalla gar binasına giriyor, büfeden bir Coca-Cola alıyor, bir de rıhtıma giriş bileti. Giden yolculara ayrılmış büyük bekleme salonuna giriyor, az önce gelen ve gitmek üzere olan trenlerin karşısında bütün peronları dolaşıyor. Ara sıra bir vagona bindiği bile oluyor; deri taklidi yeşil sıralara bir an oturuyor. İnsanlar peş peşe geliyor, kompartımana yerleşiyor. "Burası boş mu?" diye soranlar oluyor. Lalla onlara küçük bir baş işareti yapıyor. Hoparlörler trenin kalkmak üzere olduğunu ilan edince Lalla vagondan hızla iniyor ve kendini perona atıyor.

Gar, insanın görülmeden görebildiği bir yerdir, çünkü orada öyle çok telaş ve hareket vardır ki kimse kimseye

dikkat etmez. Garda her çeşit insan var; kötüler, yüzleri pancar gibi kızarmış şiddet dolu insanlar, avaz avaz bağıran adamlar; çok hüzünlü ve çok yoksul insanlar da var; trenlerinin kalkacağı peronu kaygıyla arayan ihtiyarlar, fazla yüksek vagonlar boyunca eşyalarıyla seke seke ilerleyen çok çocuklu kadınlar. Yoksulluğun yerinden yurdundan ettiği herkes burada, soğuk ülkelere gitmek üzere gemilerden inen alacalı bulacalı gömlekli, bütün eşyaları bir plaj çantasından ibaret siyahlar; eski ceketler, dağ başlıkları ya da kulaklıklı kasketler giymiş esmer Kuzey Afrikalılar; Türkler, İspanyollar, Yunanlılar, hepsi tasalı ve yorgun. Rüzgârın altında peronlarda dolanıyor, kayıtsız yolcu kalabalığının, dalga geçen askerlerin arasında birbirlerine çarpıyorlar. Lalla telefon kulübesiyle ilan panosunun arasında yarı gizlenmiş onlara bakıyor. Karanlığa iyice gömülmüş, mantosunun yakası bakır rengi yüzünü gizliyor. Ama zaman zaman kalbi daha hızlı çarpıyor, gözlerinde güneşin çöldeki taşlara yansıması gibi bir parıltı, başka kentlere doğru gidenlere, açlığa, soğuğa gidenlere, aşağılanacak, yalnızlık içinde yaşayacak insanlara bakıyor. Önünden geçiyorlar; belleri biraz bükük, gözleri bomboş, yerlerde yatarak geçirdikleri gecelerden sonra giysileri şimdiden yıpranmış, bozguna uğramış askerleri andırıyorlar.

Kara kentlere, basık göklere, göğsü paralayan hastalığa doğru gidiyorlar, otoyolların aşağı kısımlarında çamurlu arazilerde kurulmuş sitelerine, yüksek duvarlı, parmaklıklarla çevrili, toprağın içine kazılmış, mezarları andıran odalara gidiyorlar. Eşyalarını ve kendilerine ağır gelen çocuklarını sürükleyerek hayaletler gibi geçen bu erkekler ve kadınlar belki geri dönmeyecekler. Köylerinden, ailelerinden uzakta, tanımadıkları bu ülkelerde ölecekler. İnsanlar, hayatlarını çalacak, onları öğütecek, yutacak olan yabancı ülkelere gidiyorlar. Lalla karanlık köşesinde kımıldamadan duruyor ve gözleri buğulanıyor, çünkü aklından geçenler bunlar, başını alıp gitmeyi ne kadar isterdi; kentin sokaklarını geride bırakarak bahçe, yol ve kıyı bile bulunmayan bir yere gitmeyi, bir zamanlar oldu-

ğu gibi, çöle doğru incelerek giden patikaya ulaşmayı. Kentte hava kararıyor, sokaklar, garın çevresi, demir kuleler, kahvelerin ve sinemaların kırmızı, sarı, yeşil şeritleri aydınlanıyor. Lalla karanlık sokaklarda ses çıkarmadan yürüyor, duvarlara sürtünerek kayıyor. Gece olunca sokak lambalarının yarı aydınlığında erkeklerin yüzü korkunç. Gözleri sertçe parlıyor, dar geçitlerde, binaların araba girişlerinde ayak sesleri yankılanıyor. Lalla hızlı yürüyor, kaçmaya çalışıyor sanki. Kimi zaman bir erkek onu izliyor, yanına gelip kolundan tutmaya yelteniyor. O zaman Lalla bir arabanın arkasına gizleniyor, sonra yok oluyor. Yeniden gölge gibi kaymaya başlıyor, eski kentin sokaklarında dört dönerek Aamma'nın yaşadığı Panier Mahallesi'ne geliyor. Nereye girdiği belli olmasın diye merdivenleri karanlıkta tırmanıyor. Kapıyı hafifçe tıklatıyor, halasının sesini duyunca rahat bir nefes alıyor ve adını söylüyor.

İşte büyük Marsilya kentinde, bütün o yollar boyunca, bir gün asla tanıyamayacağı o erkeklerin ve kadınların arasında Lalla'nın günleri böyle geçip gidiyor.

Ortada çok dilenci var. Ilk zamanlar, kente yeni geldiğinde Lalla buna çok şaşıyordu. Şimdi alıştı. Kentteki çoğu insan gibi onları görmezden gelmiyor; üstlerine basmamak için yollarını değiştirenler, aceleleri olduğunda üzerlerinden atlayanlar bile var oysa.

Radicz bir dilenci çocuk. Garın civarındaki büyük caddelerden birinde yürürken onu tanıması şöyle oldu: Lalla bir gün Panier'den erken çıktı, mevsim kış olduğu için hava hâlâ karanlıktı. Eski kentin dar sokaklarında ve merdivenlerde pek kimseler yoktu, düşkünler evi Hôtel-Dieu'nün altındaki büyük cadde ıssızdı. Yoldan yalnızca farları açık kamyonlar ve motorlu bisikletlere binmiş, pardösülerine sarınmış birkaç erkek, birkaç kadın geçiyordu.

Radicz'i orada gördü. Bir kapının köşesine büzülmüş, rüzgârdan ve çiseleyen yağmurdan elinden geldiğince korunmaya çalışıyordu. Çok üşümüş görünüyordu, Lalla yanından geçerken ona garip bir bakışla baktı, kız kesen bir oğlanın bakışı değildi bu. Ona gözlerini kaçırmadan baktı, ama hayvanların gözleri gibi onun bakışlarından da pek bir şey anlaşılmıyordu.

Lalla önünde durdu, sordu:

"Burada ne yapıyorsun? Üşümüyor musun?"

Oğlan gülümsemeden başını salladı. Sonra elini uzattı.

"Bir sadaka ver, ne olursa."

Lalla'nın yanında, öğleyin yemek için aldığı bir parça ekmek ve portakaldan başka bir şey yoktu. Onları oğlana verdi. Çocuk teşekkür etmeden portakalı sertçe kaptı ve yemeye başladı.

Lalla onu işte böyle tanıdı. Daha sonra onu sokaklar-

da, gar civarında, ya da hava izin verdikçe büyük merdivenin orada gördü. Saatlerce oturur, insanlara dikkat etmeden dosdoğru karşıya bakar, ama Lalla'yı pek sever, belki portakaldan dolayıdır. Adının Radicz olduğunu söyledi, ince bir dal parçasıyla yere bile yazdı ve Lalla okuma yazma bilmediğini söyleyince şaşırmış göründü.

Çok güzel saçları var, kapkara ve sert, teni bakıra çalıyor. Gözleri yeşil, dudaklarının üzerinde ince bir bıyığın gölgesi var, ama asıl güzel olan, bembeyaz kesici dişlerini parıldatan gülümsemesi. Sol kulağında küçük bir halka var, altın olduğunu ileri sürüyor. Oysa giysileri çok sefil, lekeli ve yırtık, eski bir pantolon, üst üste geçirdiği eski püskü kazaklar ve ona bol gelen bir erkek ceketi. Siyah deri kunduralarının içinde ayakları çıplak.

Lalla onu görmeyi, sokaklarda rastlamayı pek seviyor, çünkü o her seferinde farklı görünüyor. Bazı günler bir düşün içinde kaybolmuş da hiçbir şey onu kurtaramazmış gibi, gözleri hüzünlü ve buğulu. Bazı günler ise neşeli, gözleri parlak. Anlattıkça uydurduğu bir sürü saçma sapan hikâye döktürür, sonra uzun uzun, sessizce güler, Lalla da onunla birlikte gülmeye başlar.

Lalla halasının evine, onu görmeye gelmesini isterdi, ama çağırmaya cesaret edemiyor, çünkü Radicz Çingene. O, Panier Mahallesi'nde yaşamıyor, evi bu yakınlarda bile değil, batıda bir yerde, demiryolunun civarında, büyük boş alanların, benzin depolarının ve gece gündüz tüten bacaların bulunduğu yerde. Bunlar onun dedikleri, oysa evinden, ailesinden asla uzun uzun söz etmez. Oturduğu yer kente her gün gelmek için fazla uzakmış, geldiği zamanlar da evine dönmektense dışarda uyuyormuş. Vız gelirmiş ona. İnsanın üşümeyeceği, rüzgârın işlemediği ve kimsenin, hiç kimsenin onu bulamayacağı sıkı barınaklar bilirmiş.

Sözgelimi, harap gümrük binalarının merdiven altları. Bunlardan birinde, bir çocuğun girebileceği büyüklükte bir delik varmış, Radicz içine kayar, ağzını da bir karton parçasıyla örtermiş. Ayrıca şantiyelerde, araç gereç konan sundurmalar, ya da üstü branda beziyle örtülü kamyonetler de var. Radicz bu işlerden anlar.

Ona çoğu zaman, gar civarında rastlarsınız. Güzel havalarda, güneş sıcacık olunca büyük merdivenin basamaklarına oturur, Lalla da yanına gelir. Birlikte gelip geçenleri seyrederler. Kimi zaman Radicz gözüne birini kestirir. "Bak gör," der Lalla'ya. Gardan çıkan, ışıktan biraz sersemlemiş yolcunun yanına gider ve ondan bozuk para ister. Güzel bir gülümsemesi olduğu için, ayrıca gözlerinde hüzne benzer bir şeyler olduğundan, yolcu durur, ceplerini karıştırır. Daha çok otuz yaşlarında, iyi giyimli, fazla eşya taşımayan erkekler para verir Radicz'e. Kadınlarla durum daha karışık, soru sormaya kalkarlar, Radicz de bundan hoşlanmaz.

Durum böyle olunca, hoş görünümlü genç bir kadın gördü mü Lalla'yı dürtükler:

"Sen git, sen iste," der.

Ama Lalla para istemeye cesaret edemez. Biraz utanır. Oysa bir pasta yemek ya da sinemaya gitmek için azıcık parası olsa fena mı olurdu?

"Bu yıl son kez yapıyorum bu işi," diyor Radicz. "Gelecek yıl gideceğim, Paris'te çalışmaya gideceğim." Lalla nedenini soruyor.

"Gelecek yıl yaşım geçecek, yaşım geçerse insanlar iş bul çalış, derler."

Bir an Lalla'ya bakıyor, sonra çalışıp çalışmadığını soruyor, Lalla başını sallıyor.

Radicz otobüslerin yanından geçen birini gösteriyor.

"O da benimle çalışıyor, patronumuz aynı."

Hayaleti andıran genç bir zenci; yolculara doğru seğirtip bavullarını taşımaya yelteniyor, ama işler iyi gitmiyor sanki. Radicz omuz silkiyor.

"Bu işi beceremiyor. Adı Baki, bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum, ama adını söylerken diğer zenciler kıkırdaşıyor. Patrona hiçbir zaman bol para getirmez."

Lalla'nın ona şaşkınlıkla baktığını görünce:

"Ah elbet, sen bilmiyorsun, patron benim gibi Çingene, adı Lino ve hepimizin yaşadığı yer, biz otel diyoruz, bir dolu çocuğun yaşadığı büyük bir ev, hepsi Lino için çalışır."

Kentteki bütün dilencileri adlarıyla tanıyor. Nerede oturduklarını, kimin hesabına çalıştıklarını biliyor, yalnız yaşayan yersiz yurtsuzları bile tanıyor. Erkek ve kız kardeşleriyle ailece çalışan çocuklar vardır, büyük dükkânlardan ve süpermarketlerden bir şeyler araklarlar. En küçükler gözcülük etmeyi öğrenir ya da satıcıların dikkatini dağıtır. Bir de kadınlar vardır, uzun çiçekli elbiseler giymiş Çingene kadınlar, yüzleri siyah peçelidir, yalnızca kuş gözü gibi parlak siyah gözleri görünür. İhtiyar adamlar, ihtiyar kadınlar da vardır, burjuvaların ceketlerine ve eteklerine sarılır kendilerine küçük bir metelik verilene kadar dualar mırıldanır, yakalarından düşmezler. Onları görünce, ya da memesine asılmış küçük bir çocukla büyük caddenin köşesinde dilenen çirkin bir genç kadına rastladığında Lalla'nın yüreği daralır. Eskiden, korkunun ne olduğunu iyi bilmiyordu, çünkü orada, Hartani'nin yaşadığı yerde yalnızca yılanlar ve akrepler vardı, ya da gecenin içinde karanlıkta dolanan kötü ruhlar; oysa burada boşluk korkusu, çaresizlik, açlık korkusu var, leş kokan iğrenç bodrumların aralık vasistaslarından sızan, avlulardan yükselen, mezar gibi soğuk odalara giren ya da kötü bir rüzgâr gibi büyük caddelerde dolanan korku. Korku, insanların gece gündüz durmadan yürüyüp gittiği, sonsuza kadar itişip kakıştığı caddelerde kol gezen, krep tabanlı pabuçların bitip tükenmez sesinde, sözlerin, motorların homurtusunda, soluk soluğa yükselen, adı olmayan korku.

Kimi zaman, başı öyle hızlı dönüyor ki oturmak zorunda kalıyor, hem de hemen ve Lalla gözleriyle dayanacak bir yer arıyor. Bakıra çalan yüzü kül gibi oluyor, gözlerinin feri sönüyor, ağır ağır, dev bir kuyuya dalar gibi yere düşüyor, yüzeye çıkma umudu yok.

"Ne oldu, bayan? Daha iyi misiniz? İyi misiniz?.."

Ses bir yerlerden geliyor, kulağından çok uzakta bir yerlerden. Gözlerindeki perde açılmadan Lalla soluktaki sarmısak kokusunu duyuyor. Bir duvarın dibine yığılmış. Adam elini tutuyor ve üzerine eğiliyor.

"...Daha iyisiniz, daha iyisiniz..."

Ağır ağır konuşmayı başarıyor, sözcükler belki de yalnızca aklından geçiyordur.

Adam yürümesine yardım ediyor, onu bir kahvenin terasına götürüyor. Toplanan kalabalık dağılıyor, ama Lalla yine de bir kadının üzerine basa basa şu sözleri söylediğini duyuyor.

"Gebe kalmış, hepsi bu."

Adam onu bir masaya oturtuyor. Yeniden üzerine eğiliyor. Kısa boylu, şişman bir adam, yüzü çiçekbozuğu, bıyıklı, başında neredeyse hiç saç kalmamış.

"Bir şeyler için, kendinize gelirsiniz."

"Açım" diyor Lalla. Her şeye karşı kayıtsız, belki de öleceğini düşünüyordur.

"Açım." Bu sözleri ağır ağır tekrarlıyor.

Adam şaşkına döndü, kekeliyor. Kalkıyor tezgâha doğru koşuyor, az sonra bir sandviç ve bir sepet çörekle dönüyor, Lalla onu dinlemiyor, hızla atıştırıyor, önce sandviçi, sonra bütün çörekleri peş peşe yiyor. O yerken adam bakıyor, şişman yüzü heyecandan hâlâ allak bullak. Durup durup bir şeyler söylüyor, sonra susuyor, Lalla'yı yormaktan korkuyor.

"Sizin önümde öylece düştüğünüzü görünce, yüreğim ağzıma geldi! Bu ilk kez mi başınıza geliyor? Demek istediğim, korkunç bir şey, caddedeki kalabalık, arkanızdakiler az daha sizi ezecekti, durmadılar bile, bu – benim adım Paul, Paul Esteve; ya sizinki? Fransızca konuşuyor musunuz? Buralı değilsiniz, öyle değil mi? Doydunuz mu? Size bir sandviç daha getireyim mi?"

Soluğunda kuvvetli bir sarmısak, tütün ve şarap kokusu var, ama Lalla orada olmasından memnun, onu sevimli buluyor ve gözleri biraz parlıyor. O bunu fark ediyor ve yeniden konuşmaya başlıyor, sözleri karmakarışık, hem soru soruyor, hem yanıtlıyor.

"Siz, artık aç değilsiniz değil mi? Biraz bir şey içer misiniz? Konyak? Hayır, şekerli bir şey olsa, insan kendini halsiz hissettiğinde daha iyi gelir, kola? Ya da meyve suyu? Sizi sıkmıyorum değil mi? Biliyor musunuz, ben ilk

kez önümde yere düşüp bayılan birini görüyorum da, yani gerçekten şok geçirdim. Ben –P. ve T.'de çalışıyorum, buna alışık değilim, işte böyle– yani demek istiyorum ki, bir doktora görünseniz, gidip telefon edeyim mi?"

Yerinden kalkıyor, ama Lalla başını sallıyor ve adam yeniden oturuyor. Lalla az sonra biraz sıcak çay içiyor ve yorgunluğu dağılıyor. Yüzü yeniden bakır rengine kavuşuyor, ışık gözlerinde parlıyor. Ayağa kalkıyor, adam onu sokağa kadar uğurluyor.

"Siz iyi olduğunuzdan eminsiniz, değil mi? Yürüyebilecek misiniz?"

"Evet, evet, sağ olun," diyor Lalla.

Ayrılmadan önce Paul Esteve bir kâğıt parçasına adını ve adresini yazıyor.

"Bir şeye ihtiyacınız olursa..."

Lalla'nın elini sıkıyor. Ondan hafifçe boylu. Mavi gözleri hâlâ heyecandan buğu içinde.

"Hoşça kalın," diyor Lalla. Ve arkasına bakmadan olabildiğince hızlı yürüyerek uzaklaşıyor.

Her tarafta az çok köpek var. Ama onlar dilenciler gibi değil, Panier'de, Lenche Meydanı'yla Refuge Sokağı'nın arasında yaşamayı yeğlerler. Lalla geçerken onlara bakar. Önemser onları. Tüyleri diken dikendir, çok sıskadırlar, ama eskiden Site'de tavuk ve koyun çalan yabani köpeklere benzemezler; bunlar daha iri ve daha güçlü köpeklerdir; görünümlerinde tehlikeli ve umutsuz bir şey vardır. Yiyecek bulmak için bütün çöp yığınlarına dalarlar, eski kemikleri, balık kafalarını kemirir, kasapların attığı atıkları yerler. Lalla'nın iyi tanıdığı bir köpek vardır. Her gün aynı yerde durur, büyük kiliseye giden yolun orada, merdivenlerin altında. Kapkaradır, boynunda göğsüne kadar inen beyaz bir gerdanlık vardır. Adı Dib ya da Hib, Lalla pek bilmez, ama bu önemli değil, çünkü onun gerçek bir efendisi yok. Lalla küçük bir oğlan çocuğunun sokakta onu bu adla çağırdığını duymuştu. Lalla'yı gördüğünde sevinir, sanki kuyruk sallar, ama kızın yanına yaklaşmaz, zaten yanına kimseyi yaklaştırmaz. Lalla ona birkaç söz söyler, hatırını sorar, ama durmaz geçer, yanında yiyecek bir şeyler varsa ona küçük bir parçasını atar.

Burada, Panier Mahallesi'nde herkes herkesi az çok tanır. Motor homurtuları, ayakkabı sesleri arasında erkek ve kadın kalabalığının caddelerden dalga dalga aktığı kentin geri kalan kısmı gibi değil burası. Burada, Panier'de, sokaklar kısadır, dönemeçlidir, başka sokaklara, yollara, geçitlere, merdivenlere açılır, burası daha çok birbirlerine geçen koridorları ve odaları olan büyük bir daireye benzer. Ancak kara köpek Dib ya da Hib ile adlarını bilmediği birkaç çocuğun dışında çoğu insan Lalla'yı görmez

sanki. O ses çıkarmadan kayar, sokaktan sokağa geçer, güneşin ve ışığın izinde yürür.

Belki de insanlar korkuyordur burada. Korkacak ne var? Anlatması zor, kendilerini göz altında hissediyor olmalılar, her davranışlarına, her sözlerine dikkat etmek zorundalar sanki. Aslına bakılırsa onları gerçekten gözetleyen yok. Belki de ayrı ayrı diller konuşuyor olmalarından kaynaklanıyordur bu korku. Burada Kuzey Afrikalılar var; Mağribliler, Faslılar, Cezayirliler, Tunuslular, Moritanyalılar, Afrikalılar var, Senegalliler, Malililer, Dahomeyliler, bir de dört bir taraftan gelip kendi dillerini doğru dürüst konuşmayan Yahudiler; Portekizliler, İspanyollar, İtalyanlar da var. Ayrıca diğerlerine benzemeyen garip insanlar, Yugoslavlar, Türkler, Ermeniler, Litvanyalılar; Lalla bu adların ne anlama geldiğini bilmez, ama burada onlara bu adlar verilir ve Aamma anlamlarını iyi bilir. Hele Çingeneler, bitişik binada yaşayanlar onlardan, öyle kalabalıklar ki insan onları daha önce görüp görmediğini, yeni mi taşındıklarını bilemez; Arapları sevmezler, İspanyolları, Yugoslavları da öyle: Kimseyi sevmezler, çünkü Panier gibi bir yerde yaşamaya alışık değiller, öyle olunca da her an kavga çıkarmaya hazırdırlar. Genç çocuklar, kadınlar bile öyle, Aamma'nın dediğine bakılırsa ağızlarında jilet taşıyorlarmış, kimi zaman geceleyin dar sokaklardan gelen çatışma sesleriyle uyanır insan. Lalla merdivenlerden sokağa kadar iner ve sokak lambasının soluk ışığında göğsüne saplanmış bıçağı tutarak sürünen bir adam görür. Ertesi gün, bir bakarsınız, yerde üzerinde sineklerin vızıldadığı uzun, yapışkan bir iz.

Kimi zaman polisten gelenler de olur, büyük siyah arabalarını merdivenlerin aşağısında durdurur, evlere dolarlar, özellikle de Arapların ve Çingenelerin yaşadığı evlere. Üniformalı, kasketli polis görevlileri vardır, ama en tehlikelileri onlar değil, diğerleridir, herkes gibi giyinmiş gri takım elbiseli, yüksek yakalı kazakları olanlar. Kapılara sertçe vururlar, çünkü kapı onlara derhal açılmalıdır, hiçbir şey söylemeden orada kimin yaşadığını görmek

için dairelere girerler. Aamma'nın dairesinde, polis görevlisi Lalla'nın yatak olarak kullandığı yapay deriyle kaplı sedire oturuyor. Lalla orada bir delik açacağını ve akşam yattığında sedirin şişko adamın oturduğu yerin izini hâlâ taşıyacağını düşünüyor.

"Soyadın? Adın? Kabilenin adı? Oturma izni? Çalışma izi? İşverenin adı? Sosyal sigorta numaran? Kira sözleşmesi? Kira makbuzu?"

Aamma'nın peş peşe uzattığı kâğıtlara bakmıyor bile. Divana oturmuş sıkkın bir edayla Gauloise'ını içiyor. Yine de Aamma'nın odasının kapısı önünde hazır olda duran Lalla'ya bakmadan edemiyor. Aamma'ya soruyor:

"Kızın mı?"

"Hayır, yeğenim."

Adam bütün kâğıtları alıyor ve inceliyor.

"Anası babası nerede bunun?"

"Öldüler."

"Ya!" diyor polis görevlisi, kâğıtlara düşünceli düşünceli bakıyor.

"Çalışıyor mu?"

"Hayır, henüz değil, bayım," diyor Aamma; korktuğu zamanlar hep "bayım," der.

"Ama burada çalışacak, değil mi?"

"Evet, bayım, iş bulursa çalışacak. Bir genç kızın iş bulması kolay değil."

"On yedi yaşında, değil mi?"

"Evet, bayım."

"Dikkatli olmalısın, buraları on yedi yaşında bir genç kız için çok tehlikeli."

Aamma bir şey söylemiyor. Görevli, anlamadığını sanarak ısrar ediyor. Ağır ağır konuşuyor, sözlerin üzerine basa basa, şimdi konuyla daha yakından ilgiliymişcesine gözleri parlıyor.

"Dikkat et de kızın genelev sokağına düşmesin. Onun gibi çok kız var orada, anlıyor musun?"

"Evet, bayım," diyor Aamma. Lalla'nın kızı olmadığını hatırlatmaya cesaret edemiyor.

Ama polis görevlisi Lalla'nın sert bakışlarını üzerinde hissediyor ve bundan rahatsız oluyor. Birkaç saniye boyunca susuyor ve sessizlik dayanılmaz oluyor. Derken şişko adam patlıyor; kızgın bir ses ve öfkeden kısılmış gözlerle yeniden konuşmaya başlıyor.

"Evet, anlıyorum, evet, hep böyle derler, sonra günün birinde kızın kaldırıma düşer, on franklık orospu olur, o zaman gelip ağlaşma, bilmiyordum deme, çünkü seni uyarıyorum."

Neredeyse bağırıyor, şakaklarındaki damarlar şişmiş. Aamma kımıldamadan duruyor, felç olmuş gibi, ama Lalla ondan korkmuyor, ona doğru yürüyor ve sertçe bakıyor.

"Gidin buradan."

Polis görevlisi hakarete uğramış gibi şaşkın şaşkın bakıyor. Ağzını açacak, ayağa kalkacak, belki de Lalla'yı tokatlayacak, ama genç kızın bakışları maden gibi sert, bu bakışlara dayanmak zor. Polis görevlisi birden kalkıyor, kendini dışarı atıyor, merdivenlerden aşağıya hızla iniyor. Lalla sokak kapısının sertçe çarptığını duyuyor. Gitti.

Aamma sedire oturmuş ağlıyor, başı ellerinin arasında. Lalla yanına yaklaşıyor, omuzlarını sarıyor, onu teselli etmek için yanağından öpüyor.

"Belki de buradan gitsem daha iyi olur," diyor alçak sesle, bir çocukla konuşur gibi. "Gitsem daha iyi olur."

"Hayır, hayır," diyor Aamma ve ağlaması giderek artıyor.

Geceleri, çevresindeki her şeyin uykuya daldığı sırada, çatılardaki sacın, rüzgârın ve bir dereye damla damla akan suyun sesinden başka bir şey duyulmazken, Lalla sedire uzanmış gözlerini alacakaranlığa dikmiştir. Orada, uzaklarda, gecenin soğuk rüzgârının estiği Site'deki evi düşünür.

Kapıyı itip hemen dışarıda olmak istediğini düşünür. O zamanlar binlerce yıldızla kaplı derin gece sarardı onu. Çıplak ayaklarının altında buz gibi sert toprağı hissederdi. Soğuğun çatırtılarını, çobanaldatanların ıslıklarını, gece kuşlarının ötüşünü, yabani köpek havlamalarını duyardı. Gecenin içinde çekirgelerin ötüşleri arasında taşlı tepelere kadar tek başına yürüdüğünü düşünürdü, ya da denizin soluğunun eşliğinde, kum tepelerinin eteğindeki patikada.

Bütün gücüyle gözlerini karanlığa dikmiş, bakışı sanki gökyüzünün kapılarını yeniden açabilecek, kaybolmuş yüzleri, sac ve katranlı kâğıttan damların çizgilerini, tahta ve karton duvarları, tepelerin karaltılarını yeniden canlandırabilecekti. Bütün o insanlar, yaşlı Naman, çeşme başındaki kızlar, el Susi, Aamma'nın oğulları ve o, hele o, Hartani, çöl sıcağında tek bacağının üzerinde kımıldamadan duran, bedeni ve yüzü çaputlara sarılı, tek söz etmeyen, hiçbir öfke ya da yorgunluk belirtisi göstermeyen Hartani; Kızılhaç görevlileri onu götürmeye geldiğinde, ölümü beklermiş gibi kımıldamadan duruyor. Es Ser, Sır adını verdiği kişiyi de görmek istiyor, bakışları uzaktan gelip onu saran, güneş ışığı gibi içine dolan kişiyi.

Ama onlar buralara kadar gelebilir mi, denizin ötesinden, her şeyin ötesinden?

Bütün bu sokakların arasında yollarını bulabilirler mi,

bütün bu kapıların arasında onun kapısını? Karanlık neredeyse cisimleşmiş, odadaki boşluk kocaman, öyle kocaman ki Lalla'nın bedeninin önünde fır dönüyor ve bir huni gibi açılıyor, baş dönmesinin ağzı Lalla'ya yapışıyor ve onu kendine doğru çekiyor; Lalla bütün gücüyle sedire yapışmış direniyor, bedeni kopacak kadar gergin. Sessizliği bozmak, gecenin ağırlığını söküp atmak için bağırmak, haykırmak istiyor. Ama daralmış gırtlağından hiç ses çıkmıyor, soluk alırken bile çabalıyor, canı yanıyor, soluğu buhar gibi ıslık çalıyor. Kasılan bedeniyle belki de saatlerce mücadele ediyor; sonra birden, fecrin ilk ışığı binanın avlusunda belirince, Lalla burgacın çözüldüğünü, uzaklaştığını hissediyor. Gevşemiş, şekilsiz bedeni sedire yeniden düşüyor. Taşıdığı çocuğu düşünüyor ve ilk kez, kendisine bağımlı birine kötülük etmenin sıkıntısını çekiyor. Sıcaklık içine işleyene kadar ellerini karnının iki yanına dayıyor. Uzun uzun, sessizce, soluk gibi sakin, kısa hıçkırıklarla ağlıyor.

Onlar Panier Mahallesi'nin tutsakları. Belki de günün birinde başka bir yere gidebileceklerini, dağlarda ya da çamurlu vadilerdeki köylerine dönebileceklerini, geride bıraktıklarına, akrabalarına, çocuklarına, dostlarına kavuşabileceklerini sanıyorlar. Ama bunun mümkünü yok. Eski duvarları harap olmuş dar sokaklar, loş daireler, kül rengi havanın göğüsleri sıkıştırdığı nemli ve soğuk odalar, genç kızların dikiş makinelerinin önünde pantolon, elbise dikerek çalıştıkları boğucu atölyeler, hastane koğuşları, şantiyeler, basınçlı matkapların gümbürdediği yollar, her şey tutar onları, sıkıştırır, tutsak eder ve bundan kurtuluş yoktur.

Şimdi Lalla iş buldu. Sainte-Blanche Oteli'nde temizlikçi. Otel eski kentin girişinde, kuzeye doğru bir yerde, Radicz'le ilk kez karşılaştığı büyük caddeden pek uzakta değil. Her gün erkenden dükkânlar açılmadan yola çıkıyor. Soğuktan korunmak için kahverengi mantosuna sıkı sıkı sarınıyor, eski kenti baştan başa katediyor, kirli suyun basamaktan basamağa aktığı büyük merdiveni tırmanıyor. Dışarısı kalabalık değil, çöp yığınları arasında yiyecek artıkları arayan, tüyleri diken diken birkaç köpek var yalnızca. Lalla cebinde bir parça bayat ekmek taşıyor, çünkü otelde ona yiyecek vermiyorlar; ekmeği kimi zaman Dib ya da Hib adıyla çağrılan yaşlı, kara köpekle paylaşıyor. Otele varır varmaz patron merdivenleri yıkaması için ona kova, bir de fırçalı süpürge veriyor, oysa basamaklar öyle kirli ki, Lalla bunun boşuna zahmet olduğunu düşünüyor. Patron çok yaşlı sayılmaz, ama yüzü sarı, uykusunu yeterince almıyormuş gibi gözleri şiş şiş. Sainte-Blanche Ote-

li, üç katlı, yarı yıkık bir bina. Giriş katında bir cenaze levazımatçısı var. Lalla oraya ilk girdiğinde korktu, öyle soğuk, kirli ve pis kokulu bir yerdi ki, neredeyse başını alıp gidecekti. Ama artık alıştı. Aamma'nın dairesine ya da Panierye de öyle, bu alışkanlık meselesi. Burada, bu merdivenlerde, bu koridorlarda, örümceklerin ve hamamböceklerinin yaşadığı köşe bucakta egemen olan yoksulluk, hastalık ve ölüm kokusunu içine çekmemek için ağzını kapatıp ağır ağır, azar azar soluk almalı insan.

Otelin patronu Yunanlı ya da Türk. Lalla pek bilemiyor. Adam kıza kovayı ve fırçalı süpürgeyi verdikten sonra birinci kattaki odasına çekiliyor. Yattığı yerden giren çıkanı izleyebilmesi için odasının kapısı camlı. Otel müşterileri garibandır, yoksuldurlar, yalnızca erkekler kalır bu otelde. Bunlar aileleri ve evleri olmayan, daha iyi bir yer buluncaya kadar burada kalan, şantiyelerde çalışan Kuzey Afrikalılar, Antilli zenciler, bir de İspanyollar. Ama buraya alışır ve kalırlar. Çoğu zaman kalacak daha iyi bir yer bulamadan ülkelerine dönerler, çünkü kiralar yüksektir, üstelik kentte kimse onlara yüz vermez. Onlar da birbirlerini tanımadan Sainte-Blanche Oteli'nin odalarında ikişerli üçerli yaşarlar. Her sabah, işe giderken patronun camlı kapısını tıkırdatıp o gecenin ücretini peşin öderler.

Kir pas içindeki merdivenleri ve koridorların yapışkan muşambasını fırçalı süpürgeyle ovduktan sonra, Lalla tuvaletleri ve tek göz duş odasını fırçalı süpürgeyle temizler, ama burada kir tabakası öyle kalın ki fırçanın sert kılları bile onu sökemez. Ardından, odaları temizler; küllükleri boşaltır, ekmek kırıntılarını süpürür, toz alır. Patron ona maymuncuğunu verir, o da odadan odaya geçer. Otelde kimse kalmamıştır. Odaların temizlenmesi uzun sürmez, çünkü orada yaşayan erkekler çok yoksul, neredeyse hiç eşyaları yok. Yalnızca karton bavullar, plastik kirli çamaşır torbaları, gazete kâğıdına sarılmış bir parça sabun. Kimi zaman, masadaki bir zarfın içinde resimler olur; Lalla parlak kâğıdın üzerindeki bulanık resimlere bir an bakar, sevimli çocuk yüzleri, silik kadın resimleri. Bazen kalın zarfların içinde

mektuplar da vardır, ya da anahtarlar, boş bozuk para çantaları, eski limanın yakınındaki pazarlardan alınmış hatıra eşyaları, bulanık resimlerde görülen çocuklara alınmış plastik oyuncaklar. Lalla bütün bunlara uzun uzun bakar, nesneleri ıslak ellerinin arasında tutar; yarı rüyadaymış gibi bulanık resimlerin dünyasına girebilecek, seslerin, gülüşlerin tınısını yeniden duyabilecek, gülümsemelerin ışığını algılayabilecekmiş gibi bu eğreti hazinelere bakar. Sonra birden her şey silinir ve Lalla odaları süpürmeye, adamların ayaküstü yedikleri yemek kırıntılarını toplamaya, nesnelerle resimlerin bir an için bozduğu kimliksizliği yeniden düzenlemeye koyulur. Kimi zaman dağınık bir yatağın üzerinde açık saçık resimlerle dolu bir dergi bulduğu da olur, bacaklarını ayırmış çıplak kadınlar, dev portakallar gibi şişkin, tombul memeler; dudakları açık kırmızıya boyanmış, bakışları mavi ve yeşilden ağırlaşmış, sarışın ya da kızıl saçlı kadın resimleri. Derginin sayfaları buruşturulmuş, spermden yapış yapış, resimler sokaklarda insanların ayaklarının altında sürüklenmiş gibi kirli ve yıpranmış. Lalla dergiye uzunca bir süre bakar ve kalbi kaygı ve sıkıntıdan daha hızlı çarpmaya başlar, sayfaları iyice düzler, örtüyü serdikten sonra dergiyi değerli bir anıymış gibi yatağın üzerine bırakır.

Merdivenlerde ve odalarda çalıştığı bütün zaman boyunca Lalla kimseyi görmez. Otelde yaşayan adamların yüzünü tanımaz, çünkü sabahları işe giderken telaş içindedirler, onu görmeden önünden geçerler. Zaten Lalla da göze çarpmayacak şekilde giyinmiştir. Kahverengi mantosunun altında Aamma'nın, bileklerine kadar inen bir entarisi vardır, başının çevresine uzun bir atkı dolar, ayaklarında siyah kauçuk sandallar. Otelin loş koridorlarında, şarap tortusu rengi muşambaların üzerinde, lekeli kapıların önünde neredeyse görünmez bir gölgedir, kül rengi ve siyah bir bez yığınını andırır. Burada onu tek tanıyanlar, otelin patronu ve sabaha kadar nöbette kalan gece bekçisidir. Bu, ince uzun bir Cezayirli, sert yüzlü; güzel, yeşil gözleri balıkçı Naman'ın gözlerini andırır. O Lalla'yı her zaman Fransızca selamlar ve gönlünü alacak bir şeyler söyler. Pes sesiyle nezaketle konuştuğu için Lalla ona gü-

lümseyerek karşılık verir. Lalla'nın bir genç kız olduğunu tek fark eden belki de odur; başına doladığı bezlerin gölgesinde, bakır rengi güzel yüzünü ve ışık dolu gözlerini gören tek o. Diğerleri için Lalla yok gibidir.

Sainte-Blanche Oteli'nde işini bitirdiğinde güneş daha tepededir. O zaman Lalla büyük caddeden denize doğru iner. O anda başka hiçbir şey düşünmez, sanki her şey aklından silinmiştir. Caddede, kaldırımlarda insanlar yine bir aceleyle, bilinmeze doğru koşturup durur. Gözlükleri parıldayan erkekler geniş adımlarla pürtelaş yürür. Ters yönde giden, giysileri yıpranmış yoksullar vardır, gözleriyle etrafı tilki gibi kolaçan ederler. Bedene yapışan giysiler giymiş, sürü halinde yürüyen genç kızlar vardır, topukları Kra-kab, Kra-kab-Kra-kab, diye ses çıkarır. Arabalar, motosikletler, motorlu bisikletler, kamyonlar, şehirlerarası otobüsler son hızla, denize doğru ya da kentin yukarı kesimlerine doğru gider; içleri, birörnek suratlı erkek ve kadınlarla doludur. Lalla kaldırımda yürüyor, bütün bunları görüyor, bu hareketler, bu şekiller, parıltılar içine doluyor ve bir burgaç oluşturuyor. Karnı aç, otelde çalışmaktan yorgun düşmüş, ama yine de, daha çok ışık görebilmek, içine dolan karanlığı kovmak için daha çok yürümek istiyor. Buz gibi kış rüzgârı cadde boyunca durup durup üfürüyor, tozları, eski gazete yapraklarını uçuruyor. Lalla gözlerini yarı yarıya kapıyor, bir zamanlar çölde yaptığı gibi öne doğru hafifçe bükülerek, caddenin ucundaki ışık kaynağına doğru yürüyor.

Limana vardığında bir tür esriklik duyuyor ve kaldırımın kenarında sendeliyor. Burada rüzgâr özgürce cirit atıyor, limanın suyunu önüne katmış kovalıyor, gemi donanımlarını şakırdatıyor. Güneş daha da uzaktan geliyor, ufkun ötesinden, tam güneyden, Lalla rıhtımlar boyunca denize doğru iniyor. İnsan ve motor sesleri çevresinde fır dönüyor, ama buna artık aldırmıyor. Yarı koşarak, yarı yürüyerek büyük kiliseye doğru gidiyor, sonra daha ötelere, terk edilmiş rıhtımların bulunduğu bölgeye giriyor, rüzgârın kum ve çimentodan hortumlar oluşturduğu yere.

Burada, birden sessizlik çöküyor, sanki çöle gerçek-

ten varmış gibi. Karşısında güneş ışığının kuvvetle parladığı beyaz rıhtımlar uzanıyor. Lalla büyük yük gemileri boyunca ağır ağır ilerliyor, madenî vinçlerin altından geçiyor, sıralar halinde dizilmiş kırmızı konteynerlerin arasından geçiyor. Burada insan yok, motor, araba da yok; yalnızca beyaz taş, çimento ve havuzlardaki koyu renk su. O zaman mavi branda beziyle örtülü iki sıra yükün arasında kendine bir yer seçiyor ve peynir ekmek yemek için rüzgârdan korunaklı bu köşeye oturuyor, bir yandan da limanın suyuna bakıyor. Kimi zaman büyük deniz kuşları haykırarak geçiyor ve Lalla kum tepelerinin arasındaki yerini ve deniz prensi olan beyaz kuşu düşünüyor. Ekmeğini martılarla bölüşüyor, yanına yaklaşan birkaç güvercin de oluyor. Burada her şey sakin. Kimse gelip onu bulamaz. Balık tutmaya elverişli bir yer arayan bir balıkçının rıhtım boyunca yürüdüğü oluyor. Lalla'ya gözucuyla şöyle bir bakıyor, sonra limanın ucuna doğru gidiyor. Kimi zaman elleri cebinde bir çocuk, paslı bir konserve kutusuna tekmeler atarak tek başına oynuyor.

Lalla güneşin içine işlediğini, onu yavaş yavaş doldurduğunu, yüreğinde kara ve hüzünlü olan her şeyi kovduğunu hissediyor. Aamma'nın evini, çamaşır sularının süzüldüğü karanlık avluları artık düşünmüyor. Sainte-Blanche Oteli'ni, insanların durmadan yürüyüp homurdandığı o sokakları, caddeleri, bulvarları da düşünmüyor. Liken ve yosun kaplı bir kaya parçasına dönüşüyor, kıpırtısız, düşünceden arınmış, güneşin sıcaklığında gevşemiş. Dizleri çenesinin altında, mavi branda bezine yaslanarak uyuyakaldığı bile oluyor, rüyasında, dümdüz denizin üzerindeki bir gemide dünyanın öbür ucuna doğru ağır ağır kaydığını görüyor.

Koca yük gemileri siyah havuzlarda ağır ağır kayıyor. Limanın girişine doğru gidiyorlar, denizle buluşmaya. Lalla rıhtımlar boyunca olabildiğince uzağa koşarak onları izliyor ve eğleniyor. Gemilerin adlarını okuyamıyor, ama bandıralarına bakıyor, gövdelerindeki pas lekelerine ve anten gibi kıvrılmış kalın yük direklerine, üzerlerinde yıldız, haç, kare, güneş şekilleri bulunan bacalarına bakıyor.

Yük gemilerinin önünde kılavuz motoru bir böcek gibi salına salına gidiyor, yük gemileri açık denize kavuştuğunda sirenlerini bir-iki kez, laf olsun diye, hoşça kalın demek için öttürüyorlar.

Limandaki su da güzel, Lalla sık sık sırtını bir iskele babasına dayayarak oturur, bacaklarını suyun üzerine sarkıtır. Bulutlar oluşturup dağılan yanardöner petrol lekelerine ve suyun üzerinde yüzen bir sürü garip nesneye bakar; bira şişeleri, portakal kabukları, plastik torbalar, tahta ve ip parçaları, bir de nereden geldiği belli olmayan ve rıhtımlar boyunca salya gibi saçaklanan bir tür boz köpük. Gemi geçerken dümen suyu açılarak ilerliyor ve rıhtımlara şaklayarak çarpıyor. Rüzgâr zaman zaman çok sert esiyor, havuzlarda kırışıklar, ürpertiler yaratıyor ve yük gemilerinin suya yansıyan şekillerini bulandırıyor.

Bazı kış günleri hava çok güneşli olunca Radicz, Lalla'yı görmeye geliyor. Rıhtımlar boyunca ağır ağır yürüyor, ama Lalla onu uzaktan tanıyor, branda bezlerinin arasındaki barınağından çıkıyor ve parmaklarıyla ıslık çalıyor, tıpkı bir zamanlar, Hartani'nin ülkesinde, çobanların yaptığı gibi. Çocuk koşarak geliyor, rıhtımın kenarına, Lalla'nın yanına oturuyor ve bir süre hiç konuşmadan limandaki suya bakıyorlar.

Sonra genç çocuk ona daha önce fark etmediği bir şey gösteriyor: Siyah suyun yüzeyinde dalga dalga yayılan sessiz, küçük patlamalar oluyor. Lalla önce havaya bakıyor, bunları yağmur damlası sanıyor. Oysa gökyüzü masmavi. O zaman anlıyor: Bunlar dipten gelen ve suyu yüzeyinde patlayan kabarcıklar. Patlamaları seyrederek birlikte eğleniyorlar.

"Şurada, şurada yine patlıyor!"

"Şurada, bak!"

"Şurada da var!.."

Nereden geliyor bu kabarcıklar? Radicz bunların balıkların soluğu olduğunu söylüyor, ama Lalla'ya kalırsa kabarcıklar bitkilerden geliyor ve limanın dibinde ağır ağır salınan o esrarlı yosunları düşünüyor.

Sonra Radicz kibrit kutusunu çıkarıyor, sigara içeceğini söylüyor, ama aslında onun derdi sigara içmek değil, kibrit çakmak. Biraz parası olunca Radicz bir tütüncüye gider ve üzerinde raks eden bir Çingene kadın resmi bulunan koca bir kutu kibrit alır. Gidip rahat bir köşeye oturur ve kibritleri art arda çakar. Bunu çok çabuk yapar, sırf kırmızı küçük başın füze gibi ses çıkararak tutuştuğunu ve avuçlarının arasında koruduğu küçük tahta çubuğun ucunda oynaşan güzel turuncu alazı görmenin keyfi için yapar.

Limanda çok rüzgâr var, Lalla mantosunun kanatlarını ayırarak bir tür çadır oluşturuyor ve burnunu yakan fosforun kekre ısısını duyuyor. Radicz'in her kibrit çakışında ikisi birden kahkahayı basıyor ve sırayla küçük tahta çubuğu tutmaya çalışıyorlar. Radicz, parmaklarının ucunu yalayarak kömürleşmiş ucu tutup kibritin tamamının nasıl yakılacağını gösteriyor ona. Lalla kibritin henüz kırmızı olan ucunu tutunca küçük bir cızırtı duyuluyor ve başparmağıyla işaretparmağı yanıyor, ama bu tatsız bir yanık değil; kibriti yakıp yutan aleve ve canlıymış gibi kıvranan kömüre bakıyor.

Daha sonra tek bir sigarayı paylaşıyorlar, sırtları mavi branda bezine dayanmış, gözleri dalgın, limandaki kara suya ve çimento tozu rengindeki gökyüzüne bakıyorlar.

"Kaç yaşındasın?" diye soruyor Radicz.

"On yedi, ama yakında on sekiz olacağım," diyor Lalla.

"Ben gelecek ay on dördüme basacağım," diyor Radicz.

Kaşlarını çatarak biraz düşünüyor.

"Sen hiç... bir erkekle yattın mı?"

Lalla bu soruya biraz şaşırıyor.

"Hayır, yani evet, niçin sordun?"

Radicz'in kafası öyle meşgul ki sigarayı Lalla'ya vermeyi unutuyor, dumanı içine çekmeden fosur fosur içiyor.

"Ben bunu yapmadım," diyor.

"Ne yapmadın?"

"Bir kadınla yatmadım."

"Daha çok gençsin."

"Bu doğru değil!" diyor Radicz. Sinirleniyor ve biraz

kekeliyor. "Bu doğru değil! Arkadaşlarımın hepsi yaptı bunu. Kendilerine ait bir kadınları olanlar bile var ve benimle alay ediyorlar, kadınım olmadığı için bana kulampara diyorlar."

Sigarasını içerek yine düşünüyor.

"Dedikleri bana vız gelir. Ama sırf açıkgözlük olsun, diye, dalga geçmek için bir kadınla yatmanın iyi bir şey olmadığını düşünüyorum. Sigara gibi bir şey bu. Biliyor musun, ben orada, otelde başkalarının önünde sigara içmem, onlar da içmediğimi sanırlar ve dalga geçerler. Bilmedikleri için yapıyorlar bunu, ama bana vız gelir, bilmesinler daha iyi."

Şimdi sigarayı yeniden Lalla'ya uzatıyor. İzmarit neredeyse tamamen yanmış. Lalla tek bir nefes çekiyor ve onu rıhtımın üzerinde eziyor.

"Biliyor musun, benim bir bebeğim olacak."

Bunu Radicz'e niçin söylediğini bilmiyor. O, uzunca bir süre karşılık vermeden ona bakıyor. Gözlerinde karanlık bir şeyler var, ama bakışları birden aydınlanıyor.

"İyi," diyor ciddiyetle. "İyi, çok memnun oldum."

Öyle memnun ki yerinde oturamıyor. Kalkıyor, su boyunca yürüyor, sonra Lalla'nın yanına dönüyor.

"Oturduğum yere beni görmeye gelir misin?"

"İstersen gelirim," diyor Lalla.

"Biliyor musun, orası çok uzak, şehir dışına giden bir otobüse binmem gerekiyor, sonra uzun süre, depolara doğru yürümek var. Ne zaman istersen birlikte gideriz, yoksa kaybolursun."

Radicz koşarak gidiyor. Güneş artık battı, rıhtımların öbür ucunda görünen büyük binaların çizgisinden pek uzakta değil. Yük gemileri yine hareketsiz, paslanmış yüksek yarları andırıyorlar. Martılar önlerinden ağır ağır geçiyor, direklerin tepesinde dönüp duruyorlar.

Bazı günler Lalla korkunun seslerini duyar. Ne olduğunu pek kestiremez, sac levhalara indirilen ağır darbeler gibidir bu, aynı zamanda, kulaklardan değil de tabanlardan gelen ve bedeninde yankılanan boğuk bir uğultudur.

Belki de yalnızlıktır bu, bir de açlık, şefkate duyulan, ışığa, şarkıya, her şeye karşı duyulan topyekûn açlık.

İşi bitince otelin kapısından çıkar çıkmaz Lalla üzerine yığılan ve onu sendeleten gökyüzünün fazla aydınlık ışığını hisseder. Başını kahverengi mantosunun yakasına olabildiğince gömer, Aamma'nın gri atkısıyla saçlarını gözlerine kadar örter, ama gökyüzünün beyazlığı ona yine erişir, sokakların boşluğu da. Karnının ortasından yükselen, gırtlağından geçip ağzında buruk bir tat bırakan bulantı gibi bir şeydir bu. Lalla çabucak oturur, nereye olursa, anlamaya çalışmadan, çünkü yeniden bayılmaktan korkar. Var gücüyle direnir, kalbinin çarpıntılarını, bağırsaklarındaki kasılmaları dindirmeye çalışır. Avuçlarının tatlı sıcaklığı entarisinden geçsin, içine işlesin, çocuğa kadar erişsin diye iki elini karnına bastırır. Eskiden de karnın alt kısmında içini kemiren bir hayvan varmış gibi korkunç sancılar çektiğinde acısını böyle dindirirdi. Sonra duran arabaların yanında, oturduğu kaldırım kenarında öne arkaya salınarak pışpışlar kendini.

Insanlar durmadan önünden geçiyorlar. Ona doğru gelecekmiş gibi adımlarını biraz yavaşlatıyorlar, ama Lalla başını kaldırınca yüzünde öyle bir acı görüyorlar ki çabucak uzaklaşıyorlar, çünkü bu onları korkutuyor.

Az sonra sancı Lalla'nın ellerinin altında hafifliyor. Yeniden daha rahat soluk almaya başlıyor. Soğuk rüzgâra karşın ter içinde, ıslak entarisi sırtına yapışıyor. Belki de kentin sokaklarını ıssızlaştıran, kulakla duyulan değil de ayaklarla ve tüm bedenle hissedilen ses, korkunun sesidir.

Lalla eski kente doğru çıkıyor, ağır bir koku yayan lağım künkünün aktığı çökmüş merdivenin basamaklarını ağır ağır tırmanıyor. Merdivenin tepesinde sola dönüyor ve Bon-Jesus Sokağı'nda yürüyor. Sıvaları dökülmüş duvarların üzerinde tebeşirle çizilmiş işaretler var, harfleri yarı silinmiş anlaşılmaz şekiller. Yerde, üzerinde sineklerin dolandığı birkaç kırmızı leke. Kırmızı renk Lalla'nın başında yankılanıyor, siren sesi gibi çınlıyor, zihnini boşaltan bir ıslık sesi çıkartıyor. Lalla ağır ağır ilk lekeyi güçlükle aşıyor,

sonra ikinciyi, sonra üçüncüyü. Kırmızı lekelere karışmış garip beyaz şeyler var, kıkırdak, kırık kemik, deri gibi bir şeyler. Siren Lalla'nın beyninde daha kuvvetle çınlıyor. Yokuş aşağı koşmaya çalışıyor, ama kaldırım nemli ve kaygan, üstelik ayaklarındaki sandallar kauçuk. Timon Sokağı'nda eski duvarlara tebeşirle çizilmiş işaretler var yine, sözcükler, belki de adlar! Sonra da memeleri göz şeklini andıran çıplak bir kadın; Lalla otel odasında bozulmuş yatağın üzerinde duran açık saçık dergiyi düşünüyor. Daha ötede, eski bir kapının üzerine tebeşirle dev bir fallüs çizilmiş, gülünç ve acayip bir maskeyi andırıyor.

Lalla güçlükle soluk alarak yürümeye devam ediyor. Ter durmadan alnından, sırtından aşağı boşanıyor, kalçalarını ıslatıyor, koltuk altlarına iğne gibi batıyor. Bu saatte sokaklar ıssız, yalnızca homurdanarak kemik kemiren, tüyleri diken diken birkaç köpek var. Sokak hizasındaki pencereler demir parmaklıklarla kaplanmış, üst katlardaki pencerelerin kepenkleri kapalı, evler terk edilmiş görünüyor. Havalandırma deliklerinin ağzından, mahzenlerden, kara pencerelerden bir ölüm soğuğu yayılıyor. Sokaklarda esen, duvar eteklerinin çürümüş köşe bucağını dolduran bir ölüm soluğu. Nereye gitmeli? Lalla yeniden ağır ağır ilerlemeye başlıyor, bir kez daha sağa dönüyor, eski evin duvarına doğru. Demir parmaklıklı bu büyük pencereleri her gördüğünde Lalla biraz korkar, burasının insanların bir zamanlar ölüme terk edildiği bir hapishane olduğunu sanır; bazı geceler, demir parmaklıkların ardında inlemelerin duyulduğu bile söylenir. Şimdi Lalla, Pistol Sokağı boyunca yokuş aşağı iniyor, sokaklar yine bomboş; sonra Charite, kestirmesinden geçerek gri taşlı ana kapının arasından pek sevdiği o garip kubbeyi görmek istiyor. Bazı günler bir evin eşiğine oturur, bir bulutu andıran kubbeye uzun uzun bakar ve her şeyi unutur, bir kadın gelip de orada ne yaptığını sorana ve onu uzaklaşmak zorunda bırakana kadar.

Ama bugün pembe kubbe bile onu korkutuyor. Dar pencerelerinin ardında bir tehdit var sanki, yoksa burası bir mezar mı? Arkasına bakmadan çabucak uzaklaşıyor,

sessiz sokaklardan geçerek denize doğru iniyor. Durup durup kopan rüzgâr çamaşırları şaklatıyor, kenarları tarazlanmış büyük çarşaflar, çocuk, erkek giysileri, mavi, pembe kadın çamaşırları; Lalla onlara bakmak istemiyor, çünkü görünmez bedenler sergiliyorlar, bacaklar, kollar, göğüsler, başsız cesetler. Rodillat Sokağı boyunca yürüyor, orada da alçak pencereler insanları ve çocukları tutsak eden parmaklıklarla kaplı. Lalla yer yer cümle kırıntıları, çanak çömlek tıngırtıları ya da mutfak seslerini duyuyor ya da genizden gelen müzik sesini ve bu karanlık, soğuk odalarda hamamböcekleri ve farelerle birlikte tutsak olan bütün o insanları düşünüyor, ışığı bir daha göremeyecek, rüzgârı soluyamayacak olanları.

Şurada camları çatlamış ve kararmış bir pencerenin arkasında sakat, şişman bir kadın var, iki sıska kedisiyle yaşıyor; bahçesi, gülleri, ağaçları, dünyanın en güzel meyvelerini veren büyük limon ağacı dilinden düşmez. Şurası İbrahim'in evi, Oranlı yaşlı bir asker; Almanlara, Türklere, Sırplara karşı savaşmış. Lalla sorduğunda oraların adlarını üşenmeden tekrarlayıp durur: Selanik, Varna, Biala. O da karanlık ve kaygan merdiveninin her basamağında düşme tehlikesi içinde, duvarları ıslak bir palto gibi göğsünü sıkıştıran harap evinin tuzağında ölmeyecek mi? Şurada ise altı çocuklu İspanyol kadın oturuyor, dar pencereli tek bir odada yatıp kalkıyorlar, çocuklar paçavralar içinde, soluk yüzleriyle Panier Mahallesi'nde aç kurtlar gibi dolaşıyorlar. Şurada, üzerinde bir çatlağın dolandığı, duvarları kötü bir terin nemiyle kaplı görünen şu evde, hastalıklı bir çift var, öyle şiddetli öksürüyorlar ki bütün o duvarların arasından seslerini gerçekten duyabilirmiş gibi Lalla'nın geceleri yerinden sıçradığı oluyor. Bir de yabancı çift var, erkek İtalyan, kadın Yunanlı. Adam her gece sarhoş, her gece karısını dövüyor, başına yumruklar indiriyor, öylesine, öfke bile duymadan; sırf kadın orada olduğu için ve ona yorgunluktan şişmiş yüzüyle, ağlamaklı gözleriyle baktığı için. Lalla bu adamdan nefret ediyor, onu düşündükçe dişlerini sıkıyor, bu huzurlu umutsuz sarhoşluk ve kadının boyun eğişi

onu korkutuyor, çünkü bu kentin uğursuz sokaklarının her taşında, her lekesinde, Panier'in duvarlarına yazılan her işarette hissediliyor bu duygular.

Yıpranmış nemli giysiler gibi, pörsümüş ve düşkünleşmiş yüzler gibi açlık, korku, soğuk ve yoksulluk her yerde kol geziyor.

Panier Sokağı, Bouleau Sokağı, Boussenoue kestirmesi; hepsinde aynı harap duvarlar, tepelerine soğuk bir ışık vuran binalar, yeşil bir suyun biriktiği duvar dipleri. Burada ne yabanarısı var, ne de tozun uçuştuğu havada özgürce zıplayan sinekler. Yalnız insanlar, hamamböcekleri ve fareler, ışıksız, havasız, ufuksuz deliklerde yaşayan her şey var. Lalla tüyleri diken diken, yaşlı bir kara köpek gibi sokaklarda dolanıyor, ama duracak yer bulamıyor. Bir süre, merdiven basamaklarına oturuyor, gerisinde eski kentteki tek ağacın, kokularla yüklü yaşlı bir incirin dikildiği duvarın yanına. Bir an, eskiden sevdiği ağaç geliyor aklına, yaşlı Naman'ın hikâyeler anlatırken ağlarını onardığı günler. Ama Lalla halsiz, yaşlı köpekler gibi hep aynı yerde duramaz. Gökyüzündeki ışık azar azar çekilirken kentin kararan sokaklarının karmaşasına dalıyor. Çocuk bahçesinin bulunduğu küçük meydandaki sıralardan birine oturuyor. Oldukları yerde titrek bacakları, ayrık kollarıyla sendeleyen miniklere bakarak burada oturmayı sevdiği günler vardır. Ama şimdi ortalığı gölgeler sarmış, bir sıranın üzerinde alacalı bulacalı entarili, yaşlı bir zenci kadın oturuyor. Lalla gidip yanına oturuyor ve onunla konuşmaya çalışıyor.

"Burada mı oturuyorsunuz?"

"Nereden geliyorsunuz? Hangi ülkedensiniz?"

Yaşlı kadın anlamadan ona bakıyor, sonra korkuyor ve alacalı bulacalı entarisinin bir kanadıyla yüzünü örtüyor. Meydanın ucunda Lalla'nın iyi bildiği, her lekesini, her çatlağını, her paslı akıntısını bildiği bir duvar. Tepesinde ocakların kara boruları ve oluklar görünüyor. Çatı altında kirli camlı, kepenksiz, küçük pencereler, yaşlı İda'nın odasının alt kısmında, bir sicime dizilmiş, yağmurdan ve tozdan sertleşmiş çamaşırlar sarkıyor; alt katta, Çingenelerin

pencereleri. Camların çoğu kırık, bazı pencerelerin kayıtları bile yok. Gözçukuru gibi derin kara delikler.

Lalla gözlerini bu karanlık deliklere dikiyor ve ölümün soğuk ve ürkütücü varlığını orada hissediyor, ürperiyor. Bu meydanda çok büyük bir boşluk var, pencerelerden doğan, bina duvarlarının arasında dolanan bir boşluk ve ölüm sarmalı. Sıranın üzerinde yanında oturan yaşlı melez kadın kımıldamıyor, soluk almıyor. Lalla yalnızca kolunu görüyor, damarları ip gibi şişkin, kınalı parmaklı uzun eliyle entarisinin eteğini Lalla'dan yana tutarak yüzünü örtmüş.

Sakın burada da bir tuzak olmasın? Lalla yerinden kalkmak ve koşarak gitmek istiyor, ama rüyalarda olduğu gibi plastik sıraya çivilendiğini hissediyor. Karanlık, kentin üzerine ağır ağır iniyor, gölgeler meydanı sarıyor, köşe bucağa, çatlaklara doluyor, kırık camlı pencerelerden içeri süzülüyor. Şimdi hava soğuk, Lalla kahverengi mantosuna sarınıyor, yakasını gözlerine kadar kaldırıyor; ama soğuk, sandallarının kauçuk pençelerinden bacaklarına, kalçalarına, beline yükseliyor. Lalla soğuğa dayanmak, terk edilmiş çocuk salıncaklarının arasında, pencerelerin kör bakışlarının altında fır dönen boşluğu görmemek için gözlerini kapatıyor.

Gözlerini yeniden açtığında kimseler yok. Lalla farkına varmadan alacalı bulacalı entarili yaşlı kadın gitmiş. Tuhaf, ama gökyüzü ve yer daha az karanlık, gece gerilemiş sanki.

Lalla daracık sessiz yollarda yeniden yürümeye başlıyor. Basınçlı matkapların çukurlar açtığı yerlere basa basa merdivenlerden iniyor. Soğuk sokağı süpürüyor, alet edevat konan barakaların saclarını zangırdatıyor.

Denizin önüne geldiğinde Lalla günün daha bitmediğini görüyor. Katedralin tepesinde, kulelerin arasında büyük bir aydınlık leke var. Lalla son süratle gelen arabaları görmeden koşarak karşıdan karşıya geçiyor. Arabalar korna çalıp farlarıyla işaretler yapıyor. Katedral kapısına çıkan merdivene yavaşça yaklaşıyor, basamakları tırmanıyor, sütunların arasından geçiyor. Katedrale ilk geldiği gü-

nü düşünüyor. Çok korkmuştu, çünkü burası yar gibi terk edilmiş bir yerdi. Sonradan, dilenci Radicz, yazın, denizden gelen rüzgâr soluk gibi ılık ılık estiğinde geceleri nerede geçirdiğini ona gösterdi. Geceleri, kırmızı ve yeşil ışıklarıyla limana giren büyük yük gemilerinin görülebildiği yeri de gösterdi. Sahının sütunlarının arasından ayın ve yıldızların görülebildiği yeri gösteren de oydu.

Ama bu akşam kimseler yok. Beyaz ve yeşil taş buz gibi. Ağır sessizliği yalnızca uzaktan duyulan araba lastiklerinin gıcırtısı ile kubbenin altında uçuşan yarasaların hışırtısı bozuyor. Güvercinler birbirlerine sokulmuş, kornişlerin üzerine yer yer tünemişler, uykuya dalmışlar bile.

Lalla bir an basamaklara, taş korkuluğun siperine oturuyor. Sahının önündeki kuş pisliklerine ve tozlu toprağa bakıyor. Rüzgâr sert esiyor, parmaklıkların arasından ıslık çalarak geçiyor. Burada yalnızlık derin, açık denizdeki bir gemideki gibi. Can yakıyor yalnızlık, boğazı ve şakakları sıkıştırıyor, sesleri garip bir şekilde çınlatıyor, uzakta sokaklar boyunca uzanan ışıkları titretiyor.

Daha sonra, gece bastırınca Lalla kentin içine dönüyor, tepeye doğru. Erkeklerin bar kapılarına üşüştüğü Lenche Meydanı'nı baştan başa geçiyor, elini çok sevdiği cilalı demirden çifte rampaya dayayarak Accoules yokuşunu tırmanıyor. Ama burada bile kaygı yakasını bırakmıyor. Tüyleri diken diken, açlığı bakışlarına vurmuş, kemirecek bir kemik peşinde koşan koca köpeklerden biri peşine düşmüş sanki. Açlık bu olmalı, karnı kemiren, başın içinde boşluğunu kazan açlık, her şeyin açlığı, reddedilmenin ya da erişilmez olanın açlığı. İnsanlar çok uzun süredir karınlarını doğru dürüst doyurmadılar, çok uzun süredir dinlenmediler, mutlu olmadılar, aşk nedir bilmediler, onların payına yalnızca yerin altında, kaygı buharının yüzdüğü soğuk odalar düştü; kokuşmuş suların aktığı, çöplerin yığıldığı karanlık sokaklar.

Lalla daracık sokakların yivleri boyunca yürüyor, Refuge Sokağı, Moulins Sokağı, Belles-Ecueilles Sokağı, Montbrion Sokağı, yürüdükçe, deniz atığı gibi yığınla çer-

çöp görüyor; paslı konserve kutuları, eski kâğıtlar, kemik parçaları, çürümüş portakallar, sebzeler, kırık şişeler, paçavralar, kauçuk halkalar, kapsüller, kanatları koparılmış ölü kuşlar, ezilmiş hamamböcekleri, tozlar, çürümüş öteberi. Bütün bunlar, yalnızlığın, terk edilmişliğin izleri. İnsanlar sanki bu kentten, bu dünyadan kaçıp gitmiş, kalanları hastalığa, ölüme, unutulmaya terk etmişler. Sanki bu dünyada üç beş kişi kalmış, yıkılmaya yüz tutmuş evlerde, boşluğun açık pencerelerden girdiği, şimdiden mezara dönmüş dairelerde yaşayan, göğüsleri sıkıştıran, yaşlıların ve çocukların gözlerini perdeleyen, gecenin ayazında yaşayan yoksullar.

Lalla yıkıntıların arasında ilerlemeye devam ediyor, yere düşmüş sıva yığınlarının üzerinde yürüyor. Nereye gittiğini bilmiyor. Hôtel-Dieu'nun yüksek duvarlarının çevresinde aynı sokaktan birkaç kez geçiyor. Aamma orada olmalı, leş gibi vasistasları olan o koca yeraltı mutfağında, süngerli süpürgesini hiçbir şeyin asla temizleyemeyeceği kara döşeme taşlarının üzerinde gezdiriyordur. Lalla, Aamma'nın evine dönmek istemiyor, oraya bir daha dönmeyecek. Rüzgâr kesildiği için ince bir yağmur çiselemeye başlarken karanlık sokaklar boyunca dönüp duruyor. Erkekler geçiyor, yüzleri olmayan karaltılar, onlar da kaybolmuş sanki. Lalla yol vermek için siliniveriyor, kapı aralıklarında kayboluyor, duran arabaların arkasına gizleniyor. Sokak yeniden boşalınca ortaya çıkıyor, sessizce yürümeye devam ediyor, bitkin, uykusuzluk başına vurmuş.

Ama uyumak istemiyor. Nereye emanet edebilir kendini, nerede unutabilir? Kent tehlikelerle dolu ve korku, yoksul kızların zengin çocukları gibi mışıl mışıl uyumasına izin vermiyor.

Gecenin sessizliğinde çok fazla ses var. Açlığın sesleri, korkunun, yalnızlığın sesleri. Barınaklarda evsiz barksızların dumanlı sesi, tekdüze müziğin hiç kesilmediği Arap kahvelerinde haşhaş çekenlerin ağır gülüşmeleri. Allah'ın gecesi karısına şiddetli yumruklar indiren delinin korkunç sesi ve önce bağıran, sonra ağlamaya başla-

yan ve inleyen kadının tiz sesi. Lalla şimdi bütün bu sesleri açık seçik duyuyor, sanki çınlamaktan asla vazgeçmeyecekler. Ayrıca, nereye gitse, peşinden gelen, kafasına ve karnına dolan ve aynı felaketi tekrarlayıp duran ses var: Öksüren bir çocuğun sesi, bir yerlerde, belki de bitişik evde; solgun yüzlü, yeşil deli gözlü, şişman Tunuslu kadının oğlu olmasın? Ya da birkaç sokak ötede bir evde öksüren başka bir çocuktur ve bir diğeri başka yerden ona yanıt verir, tavanı delik bir çatı arasından bir diğeri daha, buz gibi bir yüklükte uyuyamayan bir çocuk, yine bir diğeri, gırtlaklarını ve soluk borularını paralayan aynı boğuk sesi çıkararak öksüren onlarca, yüzlerce çocuk var sanki. Lalla sırtını bir kapıya yaslıyor ve gecenin ayazında evden eve yayılan çocuk öksürüklerini duymamak için avuçlarını bütün gücüyle kulaklarına bastırıyor.

Daha ileride bir sokağın dönemeci var. Oradan, yüksek bir balkonda durur gibi bakıldığında bir nehir halicini andıran caddelerin buluştuğu büyük kavşak ve göz kırpan, körelten ışıklar görünüyor. O zaman Lalla tepeden ayrılarak merdivenlerden iniyor, Lorette pasajından geçiyor, radyo ve insan sesleri arasında isin ve sefaletin kararttığı büyük avluyu katediyor. Bir an duruyor, başı pencerelere dönük, sanki orada biri beliriverecek. Ama yalnızca radyodan gelen insanlık dışı bir sesin bağırarak şu cümleyi ağır ağır tekrarladığı duyuluyor: "Bu müzik çalmaya başlayınca tanrılar sahneye girer!"

Ama Lalla bunun ne anlama geldiğini bilmiyor. İnsanlık dışı ses, öksüren çocukların sesini, sarhoş erkeklerin ve ağlaşan kadının sesini bastırıyor. Sonra koridor gibi dar bir karanlık geçitten geçiliyor ve caddeye çıkılıyor.

Burada bir dakika kadar korku ya da hüzün duymuyor. Kalabalık kaldırımda telaşla yürüyor, gözler parlıyor, eller oynuyor, ayaklar çimento zemine vuruyor, kalçalar deviniyor, giysiler buruşuyor, elektrikleniyor. Şosede farlarını yakmış arabalar, kamyonlar, motosikletler işliyor, vitrinlerden yansıyan ışıklar durmadan yanıp sönüyor. Lalla kendini insan seline kaptırıveriyor, kendini düşün-

müyor artık, içi bomboş, sanki gerçekten yaşamıyor, büyük caddelere hep bu yüzden geri döner, kaybolmak, kendini akıntıya bırakmak için.

Ne çok ışık var! Lalla dosdoğru yürürken ışıklara bakıyor; mavi, kırmızı, turuncu ışıklar, sabit, ilerleyen ışıklar, kibrit alevi gibi durdukları yerde oynaşanlar. Lalla sert kumun üzerinde Hartani'yle uzandıkları ve birlikte tek bir beden gibi usul usul soluk aldıkları zaman başlarının üzerindeki yıldızlı gökyüzünü ve çöl gecesini düşünüyor. Oysa hatırlamak ne zor. Burada yürümek, diğerleriyle birlikte yürümek gerekiyor, sanki nereye gidildiği belliymiş gibi; ama yolculuğun sonu yoktur, kum tepesinin kuytusunda gizlenecek yer de yok. Düşmemek için, başkaları tarafından çiğnenmemek için yürümek gerekiyor.

Lalla caddenin aşağısına kadar iniyor, sonra başka bir caddeden, derken bir başkasından yukarı çıkıyor. Işıklar hep orada, erkeklerin ve motorların sesi durmadan kükrüyor. O zaman kaygı birden geri dönüyor, sanki bütün lastik sesleri ve ayak sesleri dev bir huninin kenarında, büyük, iç içe halkalar çiziyor.

Şimdi Lalla onları yeniden görüyor: Oradalar, her tarafta, kararmış eski duvarlara yaslanıp oturmuşlar. Yerlerde, çöplerin ve dışkıların arasına yığılmışlar; dilenciler, ellerini uzatmış kör ihtiyarlar, dudakları çatlamış, pörsük memelerine asılmış bebekleriyle genç kadınlar, geçenlerin giysilerine yapışan, yüzleri kabuklarla kaplı, lime lime giysiler içinde küçük kızlar, saçları karmakarışık, is rengi yaşlı kadınlar, açlığın ve ayazın izbelerden kovaladığı, dalgalara kapılmış zavallı dökünтüler. Oradalar, kayıtsız kentin orta yerinde, motorların ve seslerin sarhoş eden gürültüsünün arasında, yağmurdan sırılsıklam, tüyleri diken diken. Elektrik ampullerinin kirli ışığında daha da çirkin, daha da sefil görünüyorlar. Yoldan geçenlere bulanık gözlerle bakıyorlar, nemli ve hüzünlü gözleri kaçıyor, sonra köpek gözleri gibi yine buluyor sizi. Lalla dilencilerin önünden ağır ağır geçiyor, onlara bakıyor, yüreği daralıyor ve yine o korkunç boşluk, burada, bu terk edilmiş beden-

lerin karşısında sarmalını oyuyor. Öyle ağır yürüyor ki evsiz barksız bir kadın onu mantosundan yakalıyor, kendine doğru çekmek istiyor. Lalla çırpınıyor, mantosunun kumaşına düğümlenen parmakları şiddetle çözüyor; acı ve dehşetle kadının henüz genç yüzünü, soğuktan pençe pençe kızarmış, alkolden şişmiş yanaklarını ve hele gözbebeklerini topluiğne başından büyük olmayan kör mavisi, neredeyse saydam gözlerini görüyor.

Lalla kırık tırnaklı parmakları çözmeye çalıştıkça "Gel! Gel buraya!" diye söyleniyor evsiz barksız kadın. Ama korku galip geliyor ve Lalla mantosunu kadının elinden kurtarıyor, koşarak uzaklaşıyor. O sırada diğer dilenciler gülmeye başlıyor ve kaldırımda paçavraların üzerinde yarı doğrulan kadın galiz küfürler savuruyor.

Lalla çarpıntılar içinde caddede koşuyor; dolaşanlara, kahvelere, sinemalara girip çıkanlara çarpıyor; takım elbiseli erkekler yemekten dönüyor, yiyip içmek için harcadıkları çabadan yüzleri hâlâ parıl parıl; kokular sürünmüş erkekler, çiftler, piyasa yapan askerler, anlayamadığı sözler söyleyen ya da yüksek sesle gülerek onu yakalamaya çalışan kara derili, kıvırcık saçlı yabancılar.

Kahvelerde aralıksız çalınan ritimli bir müzik var, kulakları tırmalayan yabani müzik her yerde boğuk boğuk çınlıyor, bedende, karında, kulak zarında titreşimler yaratıyor. Kahvelerden, barlardan taşan hep aynı müzik; neon lambalarının ışığıyla, kırmızı, yeşil, turuncu renklerle duvarlara, masaların üzerine, kadınların boyalı yüzlerine çarpıyor.

Lalla müziğin sarmalları arasında nicedir ilerliyor! Kendi de bilmiyor artık. Saatlerce; belki de gecelerce, hiçbir gündüzün kesmediği gecelerce. Gecenin içinde önünde uzanan taşlı düzlüğü, bıçak ağzı gibi keskin taş yığınlarını, ay ışığında tavşanların ve engerek yılanlarının çizdiği yolları düşünüyor ve çevresine bakınıyor, sanki onun burada bitiverdiğini görecek; Hartani, aba gocuğuyla, kapkara yüzünde parıldayan gözleri, karacalar gibi uzun ve ağır devinişleriyle Hartani. Ama yalnızca bu cadde olsa, bir de şu cadde var; yüzlerle, gözlerle, ağızlarla, çığırtkan

seslerle, sözlerle, fısıltılarla dolu dört yol ağızları. Motor ve korna sesleri, çiğ ışıklar. Gökyüzü görünmüyor, toprağı beyaz bir kılıf örtüyor sanki. Buraya kadar nasıl gelsinler, Hartani, bir de o, bir zamanlar Es Ser, Sır adını verdiği çölün mavi savaşçısı. Gelseler bile kenti gökyüzünden ayıran bu beyaz kılıfın arasından onu göremezler; bunca yüzün, bunca bedenin arasında, bütün bu arabalar, kamyonlar, motosikletler varken onu tanıyamazlar. Burada, her dilden konuşan bu seslerin arasında onun sesini bile duyamazlar, hele çınlayan, yeri titreten bu müzik varken. Bu yüzden Lalla onları aramıyor, onlarla konuşmuyor. Sanki sonsuza kadar yok olmuşlar, onun için ölmüşler.

Dilenciler orada, kentin yüreğinde, gecenin içinde. Yağmur kesildi ve gece bembeyaz, uzaklaşmış, gece yarısını bulmuş. Ortada tek tük erkek var. Kahvelere, barlara girip çıkıyor, ama sonra son süratle arabalarına binip kaçıyorlar. Lalla sağa dönüyor, hafifçe eğimli sokaktan yokuş yukarı çıkıyor, duran arabaların arkasına gizlenerek yürüyor. Karşı kaldırımda birkaç erkek kımıldamadan duruyor, konuşmadan, sokağın başına doğru bakıyorlar. Orada bir bina var, aydınlık bir koridora açılan, yeşile boyanmış küçücük bir kapı.

Lalla da duruyor ve gizlendiği arabanın gerisinden bakıyor. Kalbi hızla çarpıyor, kaygının büyük boşluğu sokakta esiyor. Bina pis bir kale gibi dikiliyor, kepenksiz pencerelerinin camları gazete kâğıtlarıyla kaplanmış. Bazı pencereler kötü, çiğ bir ışıkla aydınlanmış; kimileriyse kan rengi ölgün bir ışıkla. Bakan ya da uyuyan, onlarca gözü olan, kıpırtısız bir dev dersiniz, şer güçleriyle dolu, sokakta bekleyen insancıkları yiyip yutacak. Lalla öyle güçsüz ki eli ayağı titriyor, arabanın kaportasına dayanmak zorunda kalıyor.

Sokakta şer rüzgârı esiyor, kentin üzerindeki boşluğu, korkuyu, yoksulluğu, açlığı yaratan o; meydanlarda sarmallarını kazan ve çocuklar ile yaşlıların boğulduğu yalnız odalara sessizliği çöktüren o; Lalla şer rüzgârından nefret ediyor; ondan, bütün kente egemen olan devlerden,

erkek ve kadınları yutmak, karnında öğütmek için gözleri açık bekleyen bütün devlerden.

Sonra binanın yeşil kapısı tamamen açılıyor, şimdi bir kadın Lalla'nın karşısında kımıldamadan duruyor. Erkeklerin sigara üzerine sigara içerek kımıldamadan baktıkları kadın o. Çok kısa boylu, neredeyse cüce, boynu yok, yayvan başı omuzlarının üzerine oturuyor. Ama yüzü çocuksu, kiraz rengi küçücük bir ağzı var, kapkara gözlerinin çevresinde yeşil bir halka. Ufacık boyunun dışında en şaşılası şeyi saçları; kısa, bukleli, arkasındaki koridorun ışığında garip bir şekilde parlayan ve tombul bebek kafasının üzerinde olağanüstü bir görüntü, alevden bir hale oluşturan bakır rengi saçları.

Lalla ufak tefek kadının saçlarına büyülenmiş gibi bakıyor, kımıldamıyor, neredeyse soluk bile almıyor. Soğuk rüzgâr çevresinde haşince fır dönüyor, ama küçük kadın, başında alev alev yanan saçlarıyla binanın girişinde ayakta duruyor. Tombul beyaz butlarını ve kalçalarını gözler önüne seren çok kısa bir siyah etek ile yakası açık, mor bir kazak giymiş. Ayağında iğne topuklu, parlak, çok yüksek iskarpinler. Soğuktan dolayı meydanda birkaç adım atıyor ve topuklarının sesi sokakta yankılanıyor.

Şimdi erkekler yanına yaklaşıyor, ağızlarında sigara. Çoğu Arap, saçları simsiyah, benizleri kül rengi. Lalla görmemiş bu rengi. Sanki yeraltında yaşıyorlar da ancak geceleri sokağa çıkıyorlar, konuşmuyorlar. Kaba, inatçı bir edaları var, dudakları kısılmış, bakışları sert. Alev saçlı küçük kadın onlara bakmıyor bile. O da bir sigara yakıyor, olduğu yerde fır dönerek dumanı hızla çekiyor. Sırtını döndüğünde kambur sanırsınız.

Derken, sokağın başında başka bir kadın yürümeye başlıyor. O aksine çok uzun boylu, iriyarı, şimdiden kartlamış, yorgunluktan ve uykusuzluktan çökmüş. Bol bir mavi muşamba yağmurluk giymiş, rüzgâr siyah saçlarını dağıtmış. Yüksek topuklarını şaklatarak sokaktan aşağı ağır ağır iniyor, cücenin yanına geliyor ve o da kapının önünde duruyor. Araplar ona yaklaşıyor, bir şeyler söylüyorlar, ama

Lalla ne dediklerini duymuyor. Adamlar peş peşe uzaklaşıyor ve belirli bir mesafede duruyorlar, gözleri kımıldamadan duran ve sigara içen iki kadına dikilmiş. Rüzgâr durup durup sokağı tarıyor, kadınların giysilerini bedenlerine yapıştırıyor, saçlarını dalgalandırıyor. Bu sokak aralığında öyle çok kin ve umutsuzluk var ki, sokak sanki durmaksızın cehennemin bütün katlarına iniyor, dibe vurmadan, hiç durmadan. Ne büyük bir açlık, tatmin edilmemiş arzu, şiddet var. Sessiz erkekler kaldırım kenarında kurşun askerler gibi kımıldamadan durup bakıyor, gözleri kadınların karınlarına, memelerine, kalçalarının eğimine, boyunlarının solgun etine, çıplak bacaklarına dikilmiş. Belki de hiçbir yerde aşk, acıma yoktur, şefkat yoktur. Belki de göğü yerden ayıran beyaz kılıf insanları boğmuş, yüreklerindeki çırpıntıyı dindirmiş, tüm anılarını, geçmişte kalan bütün arzularını, tüm güzellikleri yok etmiştir.

Lalla içine dolan boşluğun sürekli eksildiğini hissediyor, sanki ara sokaktan geçen rüzgâr çembersel bir devinimin esintisi. Rüzgâr belki de bu iğrenç binaların çatılarını uçuracak, kapıları pencereleri sökecek, çürümüş duvarları yerle bir edecek, bütün arabaları devirip demir yığınına çevirecek. Bu olmak zorunda, çünkü çok fazla kin, çok fazla acı birikmiş. Ancak büyük kirli bina şimdilik ayakta, heybetiyle insanları eziyor; bunlar kıpırtısız devler, gözlerini kan bürümüş, acımasız, erkek ve kadınları yutan devler. Bağırsaklarında, lekeli, eski şiltelerin üzerine devrilmiş genç kadınlar, birkaç saniye süreyle cinsel organları ateş parçası gibi yanan sessiz erkekler onlara sahip oluyor. Sonra erkekler giyinip gidiyor, masanın kenarında bıraktıkları sigaranın külü sönmemiş bile. İnsan yiyen devlerin midesinde yaşlı kadınlar yatıyor, onları ezen, sararmış etlerini kirleten erkeklerin ağırlığının altında yatıyorlar. İşte o zaman bütün o kadınların karınlarında boşluk doğuyor; içlerinden boşanan ve sonsuz sarmalları sokaklarda ve aralıklarda kol gezen, yoğun ve buz gibi bir boşluk.

Birden Lalla beklemeye dayanamıyor. Bağırmak, ağlamak istiyor, ama mümkünü yok. Boşluk ve korku gırtla-

ğına sıkı sıkıya sarılmış, soluk alması bile zor. O zaman kaçıyor. Daracık sokaklarda var gücüyle koşuyor. Erkekler dönüp kaçışına bakıyor, cüce kadın bağırarak bir şeyler söylüyor, ama bir erkek onu ensesinden yakalayıp binanın içine itiyor. Bir an dağılan boşluk üzerlerine kapanıyor, onları sarıyor. Birkaç erkek sigaralarını dereye atıp gölge gibi kayarak caddeye doğru çıkıyor. Başkaları gelip kaldırım kenarında duruyor ve binanın kapısının önündeki siyah saçlı, uzun boylu kadına bakmaya başlıyor.

Garın civarında uyuyan pek çok dilenci var, paçavraların içine gömülmüşler ya da kapıların önüne kartonlar sermişler. Uzakta gar binası, yıldız gibi beyaz büyük sokak lambalarıyla pırıl pırıl.

Lalla bir kapının köşesindeki sınır taşının nemli gölgesinde yere uzandı, başını ve uzuvlarını tıpkı bir kaplumbağa gibi geniş, kahverengi mantosunun içine olabildiğince çekti. Taş soğuk ve sert, araba lastiklerinin ıslak sesi onu ürpertiyor. Ama gözlerini yumduğunda gökyüzünün bir zamanlar taşlı düzlükte olduğu gibi açıldığını görebiliyor; yarılan kılıfın arasından çöl gecesi beliriyor.

Lalla, Sainte-Blanche Oteli'nde yatıp kalkıyor, katındaki küçük, karanlık odacığı süpürgeler, kovalar, yıllardır orada unutulmuş eski püsküyle paylaşıyor. Bir elektrik ampulü, bir masa ve kayışlı eski bir yatak var. Orada kalıp kalamayacağını patrona sorduğunda, adam soru sormadan yalnızca, olur dedi. Yorum yapmadı, orada uyuyabileceğini, yatağın zaten işe yaramadığını söyledi. Ayrıca, elektrik ve su parasını ücretinden düşeceğini de ekledi, o kadar. Sonra yatağına uzanarak yeniden gazetesini okumaya koyuldu. Lalla bu yüzden patronun iyi bir adam olduğunu düşünüyor. Pis ve tıraşsız olsa da öyle, çünkü soru sormuyor, her şey ona vız geliyor.

Oysa Aamma'yla işler öyle kolay olmadı. Lalla artık evinde kalmayacağını söylediğinde yüzü asıldı, hoş olmayan bir sürü laf söyledi, çünkü Lalla'nın bir erkekle yaşamak için evden ayrıldığını sanıyordu. Ama sonunda durumu kabullendi, çünkü yakında oğulları gelecekti, hepsine yetecek yer yoktu.

Şimdi Lalla, Sainte-Blanche Oteli'nde kalanları biraz daha iyi tanıyor. Hepsi çok yoksul. İnsanların yiyecek bulamadığı, yaşamak için neredeyse hiçbir şeyin bulunmadığı ülkelerden gelmişler.

En gençlerinin bile yüzü sertleşmiş, uzun uzadıya konuşamıyorlar. Lalla'nın kaldığı katta kimse yok, çünkü burası, farelerin yaşadığı çatı katı. Ama tam altta, üç zencinin kaldığı bir oda var, bunlar kardeş. Kötü yürekli ya da mahzun değiller. Her zaman neşe dolular, Lalla onların cumartesi öğleden sonra ve pazarları gülüşmelerini ve şarkı söylemelerini duymayı seviyor. Adlarını bilmiyor, ama kimi zaman koridorda, tuvalete giderken ya da merdivenin basamaklarını ovmak için indiğinde onlara rastlıyor. Odalarını temizlemeye gittiğinde ise çıkmış oluyorlar. Neredeyse hiç eşyaları yok, yalnızca giysi dolu birkaç karton kutu ve bir gitar.

Zencilerin odasının bitişiğinde, şantiyelerde çalışan Kuzey Afrikalıların kaldığı iki oda var. Bunlar geçici müşteriler. Nazik davranırlar, ama içe dönüktürler. Lalla onlarla da fazla konuşmaz. Odaları boştur, çünkü bütün giysilerini bavullarında tutarlar, bavulları da yataklarının altına sokarlar. Bir şeylerinin çalınmasından korkuyor olmalılar.

Lalla'nın pek sevdiği biri daha var, genç bir Afrikalı zenci, kardeşiyle ikinci katta, koridorun ucundaki küçük odada kalır. Bu en güzel odadır, çünkü avlunun tek ağacının bulunduğu kısma bakar. Lalla ağabeyin adını bilmez, ama küçük kardeşin adının Danyal olduğunu bilir. Kapkaradır, saçları öyle kıvırcıktır ki tutamlarına durmadan bir şeyler takılır, saman çöpleri, kuş tüyleri, otlar. Yusyuvarlak bir kafası, leylek gibi uzun bir boynu vardır. Zaten o uzunlamasına biridir, uzun kollu, uzun bacaklı yürüyüşü de bir tuhaftır, raks eder gibi yürür. Her zaman çok neşelidir. Lalla'yla konuşurken durmadan güler. Lalla ne dediğini anlamaz, çünkü şivesi bir garip tir. Ama bunun büyük önemi yok, çünkü o, uzun elleriyle çok komik hareketler yapar ve bembeyaz dişlerini göstererek türlü maskaralık eder. Lalla'nın yeğlediği odur, pürüzsüz yüzünden, gülü-

şünden dolayı, biraz çocuksu olduğu için. Kardeşiyle birlikte hastanede çalışır, cumartesi ve pazarları futbol oynamaya gider. Bu onun büyük tutkusudur. Odasının her tarafında, duvarlarda, kapıda, dolabının içinde raptiyeyle tutturulmuş afişler, resimler bulunur. Lalla'yı her gördüğünde, stadyumda oynamasını görmeye ne zaman geleceğini sorar. Lalla oraya bir pazar öğleden sonra gitti. Sıraların en tepesine tünedi ve ona baktı. Yeşil sahanın üzerinde küçük siyah bir leke; onu görmeye gittiğini asla söylemedi, belki de otelin koridorlarında çınlayan gülüşüyle maça gelmesini istemeye devam etsin diye.

Koridorun öbür ucunda küçücük bir odada yaşayan yaşlı bir adam da var. O kimseyle konuşmaz, kimse de onun nereden geldiğini pek bilmez. Bu, yüzünü korkunç bir hastalığın yemiş olduğu yaşlı bir adam, ne burnu var, ne de ağzı. Burun deliklerinin yerinde yalnızca iki delik, dudaklarının yerinde bir yara izi. Ama gözleri güzel, derin ve mahzun, kendisi her zaman nazik ve sevimli. Lalla bu yüzden onu sever. Odasında yoksulluk içinde yaşar, sabahın erken saatinde pazar yerlerinde artakalmış meyveleri toplamak ve güneşte dolaşmak için dışarı çıkar. Lalla adını bilmez, ama onu pek sever. Yaşlı Naman'a benzer o, elleri aynı türdendir, güçlü ve becerikli, güneşten yanmış, bilgelik dolu eller. Onlara baktığında kızgın görüntüyü, kum ve taş alanları, kavrulmuş çalıları, kurumuş nehirleri görür gibi olur. O ülkesinden ve kendisinden hiç söz etmez, bunları içinde saklar. Lalla'yla koridorda karşılaştığında bir-iki laf eder, havadan sudan, radyoda duyduğu haberlerden falan söz eder. Otelde Lalla'nın sırrını belki de tek bilen odur, çünkü bir-iki kez kıza derin gözleriyle bakarak çalışmanın ona ağır gelip gelmediğini sordu. Fazla bir şey söylemedi, ama Lalla karnında bir bebek taşıdığını bildiğini düşündü, hatta bundan patrona söz etmesinden biraz da korktu. Ama yaşlı adam kimseye bir söylemez. Her pazartesi haftalık ücretini peşin öder, parasının nereden geldiğini kimse bilmez. Çok yoksul olduğunu tek bilen Lalla'dır, çünkü odasında pazarda yere düşmüş çü-

rümüş meyvelerden başka bir şey yoktur. Lalla da kimi zaman biraz parası olduğunda bir-iki güzel elma ve portakal alır, temizlik yaptığı sırada onları odanın tek sandalyesinin üzerine bırakır. Adam ona hiç teşekkür etmez, ama Lalla gözlerine bakınca onunla karşılamaktan memnun olduğunu görür.

Lalla diğer kiracıları tanımadan tanıyor. Bunlar geçici müşteriler, yatmadan yatmaya otele gelen Araplar, Portekizliler, İtalyanlar. Bir de sürekli müşteriler var. Lalla birinci kattaki iki Arap'ı sevmiyor, kaba bir halleri var, ispirtoyla kafa çekiyorlar. Bir de, açık saçık dergiler okuyup bütün çıplak kadın resimlerini bozulmuş yatağın üzerine bırakan adam var. Gregori adında bir Yugoslav. Lalla onları toplayıp baksın diye yapıyor bunu. Bir gün Lalla oraya girdiğinde onu karşısında buldu. Kızı kolundan çekip yatağa devirmek istedi, ama Lalla bağırmaya başlayınca korktu. Kızı bıraktı ve arkasından küfürler yağdırdı. O günden beri o oradayken Lalla odasına ayak basmıyor.

Yüzü yenmiş yaşlı adamın dışında bütün bu insanların hiçbiri gerçek değil. Gerçek değiller, çünkü bulundukları yerde iz bırakmıyorlar, gölge gibi, hayalet gibi gelip geçiyorlar. Günün birinde gittikleri zaman oraya sanki hiç gelmemişler gibi oluyor. Kayışlı yatak yine aynı, kırık sandalye, lekeli muşamba, boyaları dökülen yağlı duvarlar, elektrik kordonunun ucundan sarkan, sinek pislikleriyle kaplı çıplak ampul. Değişen hiçbir şey yok.

Özellikle de kirli camlardan sızan iç avlunun kül rengi ışığı, güneşin solgun ışıkları ve sesler: radyo sesleri, caddedeki arabaların motor sesleri, dalaşan erkeklerin sesi, musluğun ıslık sesleri, sifon sesi, merdiven gıcırtıları, sacları ve olukları tangırdatan rüzgârın sesi.

Lalla yatağına uzanmış, yanan elektrik ampulünün sarı lekesine bakarak bütün bu sesleri dinliyor. İnsanlar burada var olamaz, çocuklar da, yaşayan hiçbir şey var olamaz. Karında bir seyirme var şimdi, bilmediği bir iç organ gibi çırpınan bir şey.

Lalla yatağında, çenesini dizlerine dayamış, içinde kı-

pır kıpır eden, yaşamaya başlayan şeyi dinlemeye çalışıyor. Korku ise hâlâ orada, sokaklarda peşine düşen, onu top gibi köşeden köşeye fırlatan korku, ama aynı zamanda sanki çok uzaklardan, denizlerin ve kentlerin ötesinden gelen ve Lalla'yı çölün güzelliğiyle buluşturan garip bir mutluluk, sıcaklık ve ışık dalgası var. Öyle anlarda Lalla her gece yaptığı gibi gözlerini yumuyor ve derin derin soluk alıyor. Daracık odanın karanlık ışığı ağır ağır sarıyor onu ve güzelim gece beliriyor; yıldızlı, soğuk, sessiz, ıssız gece, uçsuz bucaksız toprakların, kıpırtısız kum tepelerinin üzerine kapanmış. Lalla'nın yanında Hartani, aba kepeneği sırtında, siyah bakırdan yüzü yıldızların aydınlığında ışıldıyor. Ona kadar ulaşan bu dar odada, elektrik ampulünün hastalıklı aydınlığında onu bulan Hartani'nin bakışı, içinde, karnında kıpırdayan ve hayatı canlandıran bakışı. O ortadan kaybolalı nice zaman geçti, Lalla'nın kovulurcasına denizin karşı kıyısına doğru yol alışından bu yana, ama genç çobanın bakışı çok güçlü, Lalla onun gerçekten içinde, karnının derinliğinde kımıldadığını hissediyor. Öyle zamanlarda silinen onlar oluyor, bu kentin insanları, polisler, sokaktaki adamlar, otel müşterileri, hepsi yok oluyor ve onlarla birlikte kentleri, evleri, sokakları, arabaları, kamyonları ve geriye Lalla ile Hartani'nin uzandığı çölün boşluğundan başka bir şey kalmıyor. Birlikte bol kepeneğe sarınmışlar, çevrelerinde karanlık gece, binlerce yıldız, toprağa egemen olan soğuğu duymamak için birbirlerine sıkı sıkı sarılmışlar.

Panier'de biri ölecek olsa, her şeyle ilgilenen otelin giriş katındaki cenaze levazımatçısıdır. Önceleri Lalla onu otel patronunun akrabası falan sanıyordu; ama o sıradan bir tüccardı. Önceleri Lalla insanların otele ölmeye geldiğini ve onları sonradan cenaze levazımatçısına gönderdiklerini sanıyordu. Dükkânda çalışanlar kalabalık sayılmaz, patron Bay Cherez'den başka iki cenaze görevlisi, bir de Limuzin'in sürücüsü.

Panier'de biri ölünce görevliler hemen Limuzin'e atlayıp evin kapısına simden gözyaşları işlenmiş siyah perdeler

asarlar. Kapının önüne, kaldırıma, yine simden gözyaşlarıyla bezeli siyah bir örtüyle kaplı küçük bir masa yerleştirirler. Masanın üzerinde, ölüyü ziyarete gelenlerin adlarını küçük bir kartona yazıp bırakmaları için bir kâse bulunur.

Bay Ceresola öldüğünde Lalla bunu hemen anladı, çünkü otelin giriş katındaki dükkânda oğlunu gördü. Bay Ceresola'nın oğlu, kısa boylu, yağlı bir adamcağızdır, saçları seyrektir, fırça gibi, Lalla'ya hep saydammış gibi bakar. Bay Ceresola'ya gelince, o farklıdır. Lalla'nın pek sevdiği biridir. Orta boylu, romatizmaları yüzünden zor yürüyen, yaşlı ve zayıf bir İtalyan'dır. Her zaman siyah takım elbise giyer. Giysileri de çok eski olmalı, çünkü kumaşın dirseklere ve dizlere gelen yeri eprimiştir. Ayrıca her zaman pırıl pırıl cilalı, eski deri ayakkabıları vardır. Hava soğuk olunca yün bir atkı bağlar ve kasket giyer. Bay Ceresola'nın yüzü kupkuru ve kırışıktır, açık havadan meşin gibi olmuştur. Beyaz saçları kısacık kesilmiştir, yara bandı ve sicimle tutturulmuş garip bağa gözlükleri vardır.

Herkesle nazik ve sevimli olduğu için, modası geçmiş siyah takım elbisesi ve cilalı siyah ayakkabılarıyla saygın bir havası olduğu için insanlar Panier'de onu pek sever. Ayrıca herkes bir zamanlar marangoz, gerçek bir marangoz ustası olduğunu ve Mussolini'yi sevmediği için savaştan önce buraya geldiğini bilir. Alışverişe giderken sokakta Lalla'ya rastladığında kimi zaman bunları anlatır ona. Paris'e meteliksiz gelmiş, otelde ancak iki-üç gün kalabilecek kadar parası varmış, üstelik tek kelime Fransızca bilmiyormuş; öyle ki, yıkanmak için sabun istediğinde odasına sıcak su çıkarmışlar.

Lalla ona rastladığında paketlerini taşımasına yardım eder, çünkü adam güçlükle yürür, özellikle de Panier Sokağı'na çıkan merdivenlerde zorlanır. Yürürlerken Lalla'ya İtalya'dan söz eder, köyünden ve Tunus'ta işçi olduğu zamanlardan, bir de her tarafta, Paris'te, Lyon'da, Korsika'da yaptığı evlerden. Oldukça gür, garip bir sesi vardır ve Lalla şivesini anlamakta zorluk çeker, ama konuşmasını dinlemeyi sever.

O artık öldü. Lalla bunu anlayınca öyle üzgün göründü ki Bay Ceresola'nın oğlu ona şaşkınlıkla baktı, birisinin babası için dertlenmesi onu şaşırtmıştı sanki. Lalla oradan çok çabuk ayrıldı, çünkü cenaze levazımatçısının dükkânının havasını solumayı, bütün o yapma çelenkleri, tabutları, hele kötü kötü bakan cenaze görevlilerini görmeyi sevmiyor.

Lalla, başı önünde, sokakları ağır ağır izleyerek farkına bile varmadan Bay Ceresola'nın evinin kapısına kadar geldi. Kapıda siyah perdeler, siyah örtüsü ve kâsesiyle birlikte küçük masa duruyordu. Kapının üzerine büyük bir siyah levha asılmıştı. Üzerinde hilal şeklinde iki harf vardı, şöyle:

Lalla eve giriyor, dar basamaklı merdiveni tırmanıyor. Tıpkı Bay Ceresola'nın paketlerini taşırken yaptığı gibi ağır ağır çıkıyor, sahanlıkta soluk almak için duruyor. Bugün çok halsiz, üzerinde öyle bir ağırlık hissediyor ki en üst kata vardığında uyuyakalacak, ölecek sanki.

Kapının önüne gelince bir an duraklıyor. Sonra kapıyı itip küçük daireye giriyor. Önce burasını tanıyamıyor, çünkü kepenkler kapalı, içerisi loş. Dairede kimse yok. Lalla büyük odaya doğru gidiyor, orada muşamba kaplı bir masa var, üzerinde bir sepet meyve. Odanın ucunda bir yatak, Lalla yaklaşınca Bay Ceresola'yı görüyor, yatakta uyur gibi sırtüstü uzanmış. Alacakaranlıkta nasıl da huzurlu görünüyor, gözleri kapalı, elleri bedenine yapışık. Lalla bir an onun yalnızca uyuduğunu, az sonra uyanacağını sanıyor. Onu rahatsız etmemek için fısıldayarak konuşuyor:

"Bay Ceresola? Bay Ceresola?"

Ama Bay Ceresola uyumuyor. Uyumadığı giysilerinden anlaşılıyor, üzerinde yine siyah takım elbise, cilalı ayakkabılar var; ama ceketi biraz yamuk duruyor, başının gerisinde ceketinin yakası kalkmış, Lalla kumaşın buruşacağını düşünüyor. Yaşlı adamın yanakları ve çenesi kül

rengi, gözlerinin çevresinde mor halkalar var, ona vurmuşlar sanki. Lalla evinde yerde yatan ve soluk alamayan yaşlı Naman'ı düşünüyor yine. Onu öyle yoğun düşünüyor ki, bu yatakta yatan, yüzü uykudan silinmiş, elleri bedenine yapışık adam birkaç saniye için Naman oluveriyor. Hayat odanın loşluğunda hâlâ belli belirsiz titreşiyor. Lalla yatağa iyice yaklaşıyor, balmumu rengindeki sönmüş yüzü, sert tutamlar halinde şakaklara dökülen beyaz saçları, aralık ağzı, sarkan çenenin ağırlığıyla çukurlaşan yanakları daha iyi görüyor. Bu yüzde garip gelen, eski bağa gözlüklerinin olmayışı; burnunun üzerinde, gözlerinin çevresinde şakakları boyunca uzanan ve artık işe yaramayan izler yüzünü çıplak ve güçsüz gösteriyor. Bay Ceresola'nın bedeni birden ufalmış, siyah giysilerin içinde fazla cılız, sanki yok olmuş da geriye bu balmumu maskeden, ellerden ve daracık askılara asılmış eğreti giysilerden başka bir şey kalmamış. O sırada korku Lalla'ya aniden saldırdı, deriyi yakan, bakışları bulandıran korku. Alacakaranlık boğucu, insanı felç eden bir ağı. Alacakaranlık avlulardan yükselir, eski kentin sokaklarını dolanır, dar odalara tutsak olmuş kimi bulsa boğar: Küçük çocukları, kadınları, ihtiyarları; evlere, nemli çatı altlarına, mahzenlere dolanır, en ufak çatlaklara işler.

Lalla, Bay Ceresola'nın cesedinin önünde kımıldamadan duruyor. Soğuğun onu sardığını ve o garip balmumu renginin yüzünü ve ellerini kapladığını hissediyor. Yaşlı Naman can çekişirken Site'de o gece esen kötü rüzgâr geliyor aklına ve insanları yok etmek için yerdeki bütün deliklerden çıkar gibi olan soğuk.

Gözlerini ölü bedenden ayırmadan dairenin kapısına doğru ağır ağır geriliyor. Ölüm, duvarların arasında dalgalanan gölgede, merdivende, merdivenlerin dökülmüş boyalarında. Lalla olabildiğince çabuk iniyor, kalbi çarpıyor, gözleri yaşla dolu. Kendini dışarı atıyor ve kentin aşağı kesimine, denize doğru koşmaya çalışıyor. Ama karnına saplanan sancı onu iki büklüm yere oturmak zorunda bırakıyor. İnliyor, önünden geçenler ona kaçamak bakışlar atı-

yor ve uzaklaşıyor. Onlar da korkuyor. Korktukları tüyleri diken diken olmuş köpekler gibi duvarlara sürünerek yürümelerinden anlaşılıyor.

Ölüm her yerde, diye düşünüyor Lalla, kaçıp kurtulamazlar. Ölüm Sainte-Blanche Oteli'nin giriş katındaki karanlık dükkâna yerleşmiş, alçıdan menekşe buketlerinin ve yalancı mermerlerin arasında. Orada, şu çürümüş eski eve yerleşmiş, insanların odalarına, koridorlara. Insanlar bunu bilmiyor, kuşkulanmıyorlar bile. Gece olunca ölüm, hamamböceği, fare, tahtakurusu görünümünde cenaze levazımatçısının dükkânından ayrılıyor, bütün nemli odalara, bütün ot minderlere yayılıyor, tahta döşemelerin üzerinde, aralıklara giriyor ve kaynaşıyor, ağılı bir gölge gibi her şeyi dolduruyor, sarıyor.

Lalla oturduğu yerden kalkıyor, sendeleyerek yürüyor, ellerini karnının sancıyan alt kısmına bastırmış. Kimseye bakmıyor artık. Nereye gidebilir ki? Onlar yaşıyor, yiyor, içiyor, konuşuyor ve bu arada kapan üzerlerine kapanıyor. Her şeylerini kaybettiler, sürüldüler, dövüldüler, hor görüldüler, yolların buz gibi rüzgârında, yağmur altında çalışıyorlar, çakıllı toprakta basınçlı matkaplarla delikler açıyorlar, elleri patlıyor, kafaları patlıyor, basınçlı matkaplar deli ediyor onları. Karınları aç, korkuyorlar, yalnızlık ve boşluk onları donduruyor. Çalışmaya son verdiklerinde ise çevrelerinde ölüm yükseliyor, orada, ayaklarının altında, Sainte-Blanche Oteli'nin giriş katında. Orada, kötü kötü bakan cenaze görevlileri benliklerini siliyor, onları söndürüyor, bedenlerini yok ediyor, yüzlerinin yerine balmumundan bir maske, ellerinin yerine boş giysilerinden çıkan eldivenler takıyor.

Nereye gitmeli? Nerede yok olmalı? Lalla gizlenecek bir yer bulmak istiyor, bir zamanlar Hartani'nin mağarasındaki gibi yarın tepesinde, yalnızca denizin ve gökyüzünün görüldüğü yeri istiyor.

Küçük meydana kadar geliyor, boş pencereleri ölü bir devin gözlerini andıran harap evin duvarının karşısındaki plastik sıraya oturuyor.

O günlerde, kentin hemen her tarafından bir tür ateş

yükseldi. Belki de kış sonunda esmeye başlayan rüzgâr yüzündendir. Yaşlı Naman'ın can çekiştiği günlerde esen felaket ve hastalık rüzgârı değildi bu; ama tozu ve eski gazeteleri havalandırarak kentin büyük caddelerinden geçen, insanı sendeleten, sarhoş eden, şiddetli ve soğuk bir rüzgârdı. Lalla hiç böyle şeyle karşılaşmamıştı. Rüzgâr kafasının içine girerek fır dönüyor, büyük ürpertileri önüne katan soğuk bir akım gibi bedenini delip geçiyordu. Böyle bir havada, bir öğleden sonra dışarı çıkıyor, koşarak dosdoğru gidiyor, siyahlı adamın oflayıp pufladığı cenaze levazımatçısının dükkânına bakmıyor bile.

Dışarıda büyük caddeler çok aydınlık, çünkü rüzgâr ışığı beraberinde taşıdı. Işık sıçrıyor, araba kaportalarında, evlerin camlarında parıldıyor, Lalla'nın başının içine doluyor, tenini, saçlarını pırıldatıyor. Uzun zamandır ilk kez çevresinde kumun ve taşların sonsuz beyazlığını, çakmaktaşı gibi keskin parıltıları, yıldızları görüyor. Önünde, büyük caddenin ucunda seraplar oluşuyor, kaynaşan insanlara ve arabalara karışan kubbeler, kuleler, minareler ve kervanlar görüyor.

Bu, batıdan gelen ve gölgelerin yönüne doğru giden ışığın rüzgârı. Lalla, bir zamanlar olduğu gibi, asfaltın üzerinde ışığın çatırtısını, camların üzerine yansırken çıkarttığı uzun sesi, çalı çırpı ateşinin çıtırtılarını duyuyor. Lalla nerede? Hava öyle aydınlık ki iğnelerden oluşan bir ağın ortasında tek başına kalmış gibi. Belki de şimdi o engin taş ve kum alanında yürüyor, çölün ortasında, Hartani'nin beklediği yerde. Belki de ışığın ve rüzgârın yüzünden yürürken düş görüyordur ve büyük kent korkunç gecenin sonunda doğan güneşin sıcaklığıyla eriyecek, buharlaşacaktır.

Bir sokağın köşesinde, gara giden merdivenin yanında dilenci Radicz karşısına çıkıyor. Yüzü yorgun ve tasalı, Lalla onu tanımakta zorluk çekiyor, çünkü genç çocuk erkekleşmiş. Lalla'nın daha önce görmediği giysiler var üzerinde, kemikli bedeninin üzerinde dalgalanan kahverengi bir takım elbise ve çıplak ayaklarını yara bere içinde bırakabilecek siyah deriden koca kunduralar.

Lalla onunla dertleşmek isterdi. Bay Ceresola'nın öldüğünü, Sainte-Blanche Oteli'nde çalışmayacağını, ölümün her an baskın yapıp insanı balmumundan bir maskeye dönüştürebildiği o odalardan hiçbirine bir daha asla ayak basmayacağını söylemek; ama konuşmak için çok fazla rüzgâr, çok fazla gürültü var, öyle olunca elinde buruşturduğu bir avuç kâğıt parayı Radicz'e gösteriyor.

"Bak!"

Radicz gözlerini iri iri açıyor, ama soru sormuyor. Belki de Lalla'nın parayı çaldığını düşünüyordur, ya da daha kötüsünü.

Lalla paraları mantosunun cebine koyuyor. Otelin karanlığında, ayrıkotundan fırçasıyla muşambaları ovmanın, ter ve tütün kokan odaları süpürmekle geçen günlerden artakalanın hepsi bu. Gideceğini söylediği zaman otelin patronu ses çıkarmadı. Asla toplanmayan eski yatağından çıktı, odanın ucundaki kasaya gitti. Parayı aldı, saydı bir haftalığını da cabadan ekledi, hepsini Lalla'ya verdi ve daha fazla bir şey söylemeden gidip yeniden yattı. Bütün bunları acele etmeden, pijaması, kötü tıraş edilmiş yanakları ve kirli saçlarıyla yaptı, sonra da başka bir şeyin önemi yokmuş gibi yeniden gazetesini okumaya koyuldu.

Radicz öyle mutsuz görünüyor ki Lalla ona acıyor.

"Gel!" Genç çocuğun elinden tutarak onu kalabalığın arasında sürüklüyor. Birlikte çok büyük bir mağazaya giriyorlar, içerisi çok ışıklı, ama güneşin güzel ışığı değil bu, birçok aynanın yansıttığı beyaz ve sert bir aydınlık. Ama insanı sarhoş ediyor, sersemletip kör ediyor. Arkasında hafifçe sendeleyen Radicz'le birlikte Lalla, koku, kozmetik, peruka ve tuvalet sabunlarının bulunduğu alandan geçiyor. Her yerde biraz oyalanıyor, renk renk sabunları satın alıp Radicz'e koklatıyor. Sonra küçük lavanta şişeleri alıyor ve tezgâh aralarında yürürken bir an kokluyor, koku neredeyse midesini bulandırıyor. Rujlar, yeşil, kızıl, siyah farlar, fondötenler, briyantinler, kremler, takma kirpikler, takma saç tutamları, Lalla hepsini göstermelerini istiyor ve Radicz'e gösteriyor, ama çocuk bir şey demiyor;

sonra, uzun süre baktıktan sonra kiremit rengi küçük bir şişe tırnak cilasıyla narçiçeği rengi bir tüp ruj satın alıyor. Bir aynanın önünde yüksek bir tabureye tünemiş, renkleri elinin üzerinde deniyor, o sırada saman saçlı satıcı kız ona bön bön bakıyor. Üst katta, Lalla Radicz'i yine elinden tutarak giysilerin arasında dolanıyor. Bir tişört, mavi bir tulum, tenis ayakkabıları ve kırmızı soket çoraplar alıyor. Deneme bölmesinde eski gri entarisini ve kauçuk sandallarını bırakıyor, ama kahverengi mantosunu alıyor çünkü onu pek seviyor. Şimdi lastik pençelerinin üzerinde sıçrıyor, yürüyüşü hafifleşti, bir eli tulumunun cebinde. Siyah saçları ağır bukleler halinde mantosunun yakasına dökülüyor, beyaz elektrik ışığında parlıyor.

Radicz ona bakıyor ve onu güzel buluyor, ama söylemeye cesaret edemiyor. Lalla'nın gözleri sevinçle parlıyor. Saçlarının karasında, yüzünün kızıl bakırında ateşin pırıltısı var. Şu anda elektrik ışığı çöl güneşinin rengini canlandırmış, oraya, Prisunic Mağazası'na, taş düzlükten gelen yolu izleyerek doğrudan gelmiş gibi.

Belki her şey gerçekten yok olmuştur da büyük mağaza taştan ve çamurdan bir kale gibi uçsuz bucaksız çölün ortasında tek başına dikiliyordur. Ama kumun sardığı, kumun sıkıştırdığı, kentin tamamı. Beton binaların üstyapılarının çatırdadığı duyuluyor, duvarların üstlerini çatlaklar sarıyor ve gökdelenlerin aynalı cam levhaları düşüyor.

Çölün kızgın gücünü taşıyan, Lalla'nın bakışı. Siyah saçlarında, omzunun kavisindeki kalın örgüde ışık yoğun, ışık amber gözlerinde, teninde, çıkık elmacıkkemiklerinde. Öyle yoğun ki, gürültü ve elektrik ışığıyla dolu büyük mağazada Lalla ve dilenci Radicz geçerken insanlar açılıyor, duruyor. Kadınlar ve erkekler şaşkınlık içinde kalakalıyor, çünkü onlara benzer kimse görmemişler. Geçidin ortasında Lalla koyu renk tulumu, boynunu ve bakır rengi yüzünü açıkta bırakan kahverengi mantosuyla ilerliyor. Boyu çok uzun değil, ama geçidin ortasında ilerlerken, daha sonra yürüyen merdivenden giriş katına inerken dev gibi görünüyor.

Bunun nedeni, gözlerinden, teninden, saçlarından

fışkıran neredeyse olağanüstü ışık. Peşinden erkek giysileri giymiş, siyah deri kunduralarının içinde ayakları çıplak, garip bir sıska oğlan geliyor. Çökük avurtlu, çukura kaçmış gözlü üçgen yüzünü siyah, uzun saçları çevreliyor. Geriden yürüyor, kollarını kıpırdatmadan, ürkek köpekler gibi hafifçe yan yan seğirtiyor. İnsanlar ona şaşkınlıkla bakıyor, bedeninden sıyrılmış bir gölgeymiş gibi. Yüzünde korku okunuyor, ama bunu dudaklarına kondurduğu garip, sert bir gülümsemeyle gizlemeye çalışıyor.

Kimi zaman Lalla dönüyor, ona işaret ediyor ya da elini tutuyor:

"Gel!"

Ama genç çocuk kısa sürede yine geride kalıyor. Güneşin ve rüzgârın ortasına kendilerini dışarıda buldukları zaman Lalla soruyor:

"Aç mısın?"

Radicz parlayan ateşli gözlerle ona bakıyor.

"Yemek yiyelim," diyor Lalla. Yeni tulumunun cebindeki buruşuk kâğıt paralardan geriye kalanları gösteriyor.

İnsanlar, dümdüz caddeler boyunca yürüyorlar. Kimi hızlı, kimi ayaklarını sürüyerek. Arabalar kaldırım boyunca ilerliyor, bir şeyi gözetliyor ya da park edecek yer arıyorlar sanki. Bulutsuz gökyüzünde sağanlar var, tiz çığlıklarla sokakların vadilerine dalıyorlar. Lalla, Radicz'in elini tutarak bir şey söylemeden yürümekten memnun, sanki bir daha dönmemek üzere dünyanın öbür ucuna gidiyorlar. Denizaşırı ülkeleri düşünüyor, kırmızı ve sarı toprakları, kumda dişler gibi dikilen kara kayalıkları. Gökyüzüne açılan tatlı su gözlerini, tozun derisini havaya kaldıran ve kumulları önüne katan *şergi* rüzgârının tadını düşünüyor. Hartani'nin, yarın tepesindeki mağarası yeniden aklına geliyor, oradan gökyüzünü, yalnızca gökyüzünü görmüştü. Şimdi bu caddelerde, o ülkeye doğru yürür gibi, sanki geri dönüyor. İnsanların gözleri ışıktan kısılmış, ne olduğunu anlamadan açılıp onlara yol veriyorlar. Lalla onları görmeden önlerinden geçiyor, bir gölge kalabalığının arasından sızıyor sanki. Konuşmuyor. Radicz'in elini sımsıkı tutuyor, karşıya, güneşe doğru dümdüz gidiyor.

Denize vardıklarında, daha da sertleşen rüzgâr itip kakıyor onları. Limandaki trafiğin tıkanıklığına takılan arabalar avaz avaz korna çalıyor. Radicz'in yüzünde yeniden korku okunuyor ve Lalla onu rahatlatmak için eline sımsıkı yapışıyor.

Tereddüt etmemesi gerekiyor, yoksa rüzgârın ve ışığın sarhoşluğu geçecek, onları kendi hallerine bırakacak ve özgür olma cesaretini bir daha bulamayacaklar.

Direkleri çınlayan gemilere bakmadan rıhtım boyunca yürüyorlar, suyun yansımaları Lalla'nın yanağında oynaşıyor, bakır tenini, saçlarını parıldatıyor. Çevresinde ışık kırmızı, kor kırmızısı. Genç çocuk ona bakıyor. Lalla'dan çıkan, onu esrikleştiren sıcağı içine çekiyor. Hızla çarpan kalbinin atışları şakaklarında, boynunda çınlıyor.

Şu anda, büyük lokantanın yüksek beyaz duvarları, geniş camekânları göründü. Lalla'nın gitmek istediği yer orası. Kapının üzerinde rüzgârda şaklayan renkli flamalarıyla gönderler yükseliyor. Lalla bu binayı iyi tanıyor. Uzun süredir görüyor onu, bembeyaz, büyük camekânları batan güneşin şimşeklerini yansıtıyor.

Duraksamadan cam kapıyı iterek içeri giriyor. Büyük salon loş, ama yuvarlak masaların üzerindeki örtüler, göz kamaştırıcı lekeler gibi. Lalla bir anda her şeyi görüyor. Billur vazolarda gül demetleri, gümüş çatal bıçaklar, kristal bardaklar, lekesiz, bembeyaz peçeteler, lacivert kadifeyle kaplı sandalyeler ve üzerlerinde beyazlı garsonların dolaştığı cilalı parkeler. Gerçekdışı ve uzak bir yer, ancak Lalla'nın dilenci Radicz'in eline sarılarak ağır ağır, parkenin üzerinde ses çıkarmadan yürüyerek girdiği yer burası.

"Gel," diyor Lalla. "Şuraya oturalım." Büyük bir camın yanındaki masayı gösteriyor. Salonu baştan başa katediyorlar. Yuvarlak masaların çevresindeki erkek ve kadınlar başlarını tabaklarından kaldırıyor, çiğnemeye, konuşmaya ara veriyor. Garsonlar pirinçli yemeğe daldırdıkları kaşıklarla oldukları yerde kalakalıyor, hafifçe meyilli beyaz şarap şişesinden bardağa incecik bir sıvı dökülüyor, sönmekte olan bir alaz gibi dağılıyor. Lalla ve Radicz yuvarlak masaya kar-

şılıklı oturuyorlar, aralarında bir demet gül. O zaman insanlar yeniden çiğnemeye, konuşmaya başlıyorlar, ama daha alçak sesle ve şarap yeniden akıyor, kaşık pirinç servisini yapıyor, geniş camekânların önünden canavarlaşmış korkunç akvaryum balıkları gibi geçen arabaların homurtusunun bastırdığı sesler fısıltıya dönüşüyor.

Radicz çevresine bakmaya cesaret edemiyor. Yalnızca var gücüyle Lalla'nın yüzüne bakıyor. Daha güzel, daha aydınlık bir yüz görmemişti hiç. Camdan süzülen ışık, ağır siyah saçlarını parıldatıyor, boynunun, omuzlarının, bembeyaz örtünün üzerine yasladığı ellerinin üzerinde alaz gibi parıldıyor. Lalla'nın gözleri iki çakmaktaşı gibi, metal ve ateş renginde, yüzü pürüzsüz bir bakır maske.

Masanın önünde iriyarı bir adam. Takım elbiseli, gömleği masa örtüleri kadar beyaz, sıkkın ve gevşek bir yüzü var, ağzında dudak yok sanki. Şu anda iki çocuğa derhal, hem de mesele çıkarmadan çıkıp gitmelerini söylemek için ağzını açmak üzereyken gözleri Lalla'nın bakışlarıyla karşılaşıyor ve birden, ne diyeceğini unutuyor. Lalla'nın bakışları çakmaktaşı kadar sert, bu bakışlarda öyle bir güç var ki siyahlı adam gözlerini kaçırmak zorunda kalıyor. Oradan uzaklaşacakmış gibi geriye bir adım atıyor, sonra hafifçe boğuk, tuhaf bir sesle soruyor:

"Siz... Bir şey mi içmek istiyorsunuz?"

Lalla gözlerini kırpmadan ona dikiyor.

"Karnımız aç," diyor yalnızca. "Bize yiyecek bir şeyler getirin."

Siyahlı adam uzaklaşıyor, mönüyü getirip masanın üzerine bırakıyor. Ama Lalla gözlerini adamın gözlerinden ayırmadan mönüyü geri veriyor. Belki de duyduğu kin az sonra aklına gelecek ve adam korkuya kapıldığı için utanç duyacaktır.

"Onlara ne getirdiyseniz, bize de aynısını getirin," diye buyuruyor Lalla. Bitişik masada oturanları gösteriyor, hafifçe dönerek gözlüklerinin tepesinden zaman zaman onları izleyenleri.

Adam garsonlardan birine bir şeyler söylüyor. Garson, renk renk birçok mezenin dizildiği tekerlekli servis

masasını iterek geliyor. Tabaklarda domatesler, marul yaprakları, ançuez filetoları, zeytinler, kapariler, patates salataları, yumurta ezmeleri ve bir sürü şey daha var. Lalla bir şeyler kemiren bir köpek gibi tabağının üzerine eğilmiş atıştıran Radicz'e bakıyor ve canı gülmek istiyor.

Işık ve rüzgâr onun için oynaşmaya devam ediyor, burada bile, bardakların ve tabakların tepesinde, duvarlardaki aynalarda, çiçek demetlerinde. Yemekler art arda masaya diziliyor, Lalla'nın tanımadığı bir sürü yiyecekle dolu kocaman, ışıl ışıl servis tabakları: turuncu soslarda yüzen balıklar, kalıba dökülmüş sebzeler, Radicz'in kokuları içine çekmek için açtığı gümüş kubbelerle örtülü kırmızı, yeşil, boz rengi yiyeceklerle dolu tabaklar. Başgarson törensel bir edayla onlara amber rengi bir şarap sunuyor, daha sonra daha geniş ve hafif bir kadehte, neredeyse karaya çalan yakut renginde bir şarap. Lalla dudaklarını içkiye değdiriyor, ama o daha çok saydamlığına bakarak rengi içiyor. Radicz hızla atıştırıyor, her şeye birden saldırıyor, art arda bardak bardak şarap içiyor. Oysa Lalla pek bir şeye dokunmuyor, yalnızca karnını doyuran genç çocuğa bakıyor ve tabaklarının önünde taş kesilmiş gibi duran salondaki diğer insanlara. Zaman yavaşladı, ya da ışıkla birlikte her şeyi sabitleştiren onun bakışları. Dışarıda, camekânların önünden arabalar geçmeye devam ediyor, gemilerin arasında kül rengi deniz görünüyor.

Radicz tabaklardaki her şeyi silip süpürdükten sonra ağzını peçeteyle siliyor ve sandalyesinin arkalığına yaslanıyor. Rengi biraz kızarmış, gözleri parlıyor.

"Güzel miydi?" diye soruyor Lalla.

"Evet," diyor Radicz yalnızca. Öyle çok yemiş ki hafifçe hıçkırıyor, Lalla ona bir bardak su içirtiyor ve hıçkırığı kesilene kadar gözlerinin içine bakmasını söylüyor.

Siyahlı şişko adam masalarına yaklaşıyor.

"Kahve?"

Lalla başını sallıyor. Başgarson bir tepsinin üzerinde hesabı getirdiğinde Lalla pusulayı ona geri veriyor.

"Okuyun şunu."

Mantosunun cebinden buruşuk para destesini çıkarı-

yor ve örtünün üzerinde paraları bir bir düzeltiyor, katlarını açıyor. Başgarson tam uzaklaşmak üzereyken aklına bir şey geliyor.

"Şurada, kapının yanındaki masada sizinle konuşmak isteyen bir bey var."

Radicz Lalla'nın kolunu tutuyor, sertçe çekiştiriyor.

"Gel, gidelim buradan."

Kapıya yaklaştığında Lalla'nın gözleri otuz yaşlarında, az çok hüzünlü görünen bir adama takılıyor. Adam kalkıyor, ona doğru geliyor. Hafifçe kekeliyor.

"Ben, özür dilerim, karşınıza böyle çıkıyorum, ama ben..."

Lalla gülümseyerek gözlerini ona dikiyor.

"Mesele şu, ben fotoğrafçıyım, resimlerinizi çekmek isterdim, sizin için ne zaman uygun olursa."

Lalla'nın karşılık vermediğini ve gülümsemeye devam ettiğini görünce lafı büsbütün karıştırıyor.

"Şey, sizi demin gördüm, lokantaya girerken gerçekten harikaydı; siz... harikaydınız."

Ceketinin cebinden bir tükenmezkalem çıkarıyor ve bir kâğıda adını ve adresini çabucak karalıyor. Ama Lalla başını sallıyor ve kâğıdı almıyor.

"Okuma bilmiyorum," diyor.

"Öyleyse nerede oturduğunuzu söyleyin bana?" diye soruyor fotoğrafçı. Gözleri küllü mavi, köpeklerin gözleri gibi hüzünlü ve nemli. Lalla ışık dolu gözleriyle ona bakıyor, adam hâlâ söyleyecek bir şeyler arıyor.

"Sainte-Blanche Oteli'nde kalıyorum," diyor Lalla ve çabucak uzaklaşıyor.

Dışarıda dilenci Radicz onu bekliyor. Rüzgâr uzun saçlarını sıska yüzüne savuruyor. Pek memnun görünmüyor. Lalla onunla konuşurken omuz silkiyor.

Birlikte, rastgele denize kadar yürüyorlar. Burada deniz, balıkçı Naman'ın kumsalındaki deniz değil. Boz rengi kayalara asılarak kıyı boyunca uzanan çimentodan büyük bir duvar. Kısa dalgalar küçük patlamalarla kayalıkların arasındaki çukurlara çarpıyor, köpük sis gibi yükseliyor;

ama böylesi iyi, çünkü Lalla dilini dudaklarında dolaştırarak tuzun tadını almayı seviyor. Radicz'le birlikte kayaların arasında rüzgârdan korunmuş bir kovuğa iniyor. Burada güneş çok yakıcı, denizin üzerinde, açıkta ve tuzlu kayaların üzerinde parlıyor. Kentin gürültüsünden sonra, lokantanın garip kokularından sonra burada olmak keyifli, önünde denizden ve gökyüzünden başka bir şey yok. Biraz batıda, birkaç adacık var, denizden balinalar gibi çıkan birkaç kara kaya – Radicz böyle söylüyor. Büyük beyaz yelkenli küçücük tekneler de var, çocuk oyuncağı dersiniz.

Güneş gökyüzünde inişe geçmeye başladığında, ışığın ve dalgaların, kayaların üzerinde yumuşamaya başladığı saatte rüzgâr hafiflediğinde insan hayal kurmak, konuşmak ister. Lalla bal ve biber kokan minicik yağlı bitkilere bakıyor; rüzgârın her esişinde denizin önündeki gri kayaların kuytularında titreşiyorlar. Lalla bu minicik bitkilerden oluşan bir çalılıkta yaşayabilecek kadar ufalmayı isterdi; o zaman, bir kayanın kovuğunda oturur, içecek tek bir damla su ona bir gün yeter, tek bir ekmek kırıntısı iki günlük yiyeceği olurdu.

Radicz eski kahverengi ceketinin cebinden buruşuk bir sigara paketi çıkarıyor ve birini Lalla'ya uzatıyor. Diğerlerinin önünde asla sigara içmediğini, ancak hoşlandığı bir yerdeyse içtiğini söylüyor. Lalla olunca iş değişiyormuş, ilk kez onun önünde sigara içmiş.

Bunlar amerikan sigarası, uçlarında bir karton parçası ve pamuk var, bal kokuları iç bulandırıcı. Önlerinde uzanan denize bakarak birlikte ağır ağır içiyorlar. Rüzgâr mavi dumanı savuruyor.

"Sana oturduğum yeri anlatayım mı, orada depoların yakınında?"

Radicz'in sesi şimdi tamamen farklı, biraz boğuk, heyecandan kısılmış sanki. Lalla'ya bakmadan konuşuyor, sigarayı, dudaklarını ve parmak uçlarını yakıncaya kadar tüttürüyor.

"Biliyor musun, eskiden patronla oturmazdım, babam ve anamla bir karavanda kalırdık, panayır panayır dolaşır-

dık. Bir atış yerimiz vardı, yani karabinalarla değil de toplarla, konserve kutularıyla atış yapılırdı. Derken babam öldü. Çok kalabalık bir aileydik, yeterince paramız olmadığı için annem beni patrona sattı ve Marsilya'da yaşamaya başladım. Başta annemin beni sattığını bilmiyordum, ama günün birinde gitmek istediğimde patron beni yakaladı ve dövdü, annemin yanına dönemeyeceğimi, çünkü beni sattığını, şimdi babamın yerini kendisinin tuttuğunu söyledi; bundan sonra bir daha gitmeye kalkışmadım, çünkü anamı artık görmek istemiyordum. İlk başta çok üzülüyordum, çünkü hiç tanıdığım yoktu ve çok yalnızdım, ama sonradan alıştım, çünkü patron iyi biri, her ne yemek istesek bize veriyor. Anam beni başından attığına göre, onunla kalmaktansa böylesi daha iyiydi. Başlangıçta altı erkek çocuktuk, patronla birlikte yedi kişi, derken çocuklardan biri zatürree geçirdi ve hemen öldü. Bizler, patronun parasını ödediği yerlere gidiyor ve dileniyorduk, akşam olunca parayı getiriyorduk, birazını alıkoyuyorduk, gerisi patronun hakkıydı, bu paralarla yiyecek alıyordu. Patron bize durmadan polise yakalanmamaya dikkat etmemizi tembih ederdi; yoksa yetimhaneye gidermişiz, kendisi de bizi oradan çıkaramazmış. Bu yüzden sık sık yer değiştirirdik, patron bizi başka başka yerlere götürürdü. Önce kuzeyde bir hangarda oturduk, sonra babamınki gibi bir karavanımız oldu. Çingenelerle birlikte kentin çıkışındaki boş arazilerde kamp kuruyorduk. Şimdi, depolardan oluşma, hemen önce hepimizi barındıran büyük bir evimiz var. Başka çocuklar da var, onlar adı Marcel olan bir patronun hesabına çalışıyor; bir de Anita var, onun da başka çocukları var, iki oğlan, üç kız. Büyüğünün kendi kızı olduğunu sanıyorum. Biz gar civarında çalışırız, ama her gün değil, yerimizi bellemesinler diye limana da gideriz, piyasa yeri Belsunce'e ya da Canebiere'e de. Ama patron dilenmek için fazla büyüdüğümü söylüyor, küçüklere ve kızlara uygun bir işmiş bu, şimdi ciddi bir işimin olmasını istiyor, bana cepçiliği öğretiyor, dükkânlarda, pazarlarda yankesicilik yapmayı öğretiyor. Bak, şu

takım elbiseyi, şu gömleği, şu pabuçları, hepsini benim için bir dükkândan arakladı. O sırada ben erketelik yapıyordum. Demin isteseydin, şu aldığın ıvır zıvıra beş para ödemeden çıkardın dükkândan, kolay iş, sen seçerdin, ben de yürütürdüm onları. Ben işin püf noktalarını bilirim. Diyelim ki cüzdan yürüteceğiz, iki kişi gerekir. Biri, üzerinde çıkmasın diye aldığını hemen diğerine geçirir. Patron uzun ve kıvrak ellerim olduğu için bu işe yatkın olduğumu söylüyor. Böyle eller müzik aleti çalmak ya da hırsızlık için uygunmuş. Şimdilik, Anita'nın kızıyla birlikte bu işi yapan üç kişiyiz. Süpermarketleri dolaşıyoruz, girip çıkmadığımız yer yok. Kimi zaman patron Anita'ya, haydi gidelim süpermarketten alışveriş yapalım, der; yanına iki erkek çocuk alır, ya da Anita'nın kızını ve bir başka erkek çocuğu, işte o çocuk hep ben olurum. Biliyorsun süpermarketler çok büyük, o kadar çok ara yol var ki, yiyecek, giysiler, sabun, plak, her şeyi alıp izini kolayca kaybettirebilirsin. İki kişi olunca iş çabuklaşıyor. Küçük nesneler, yiyecekler için çift tabanlı bir çantamız var, gerisini Anita karnında saklıyor, elbisesinin altına yuvarlak bir şey geçiriyor, hamile sanıyorlar. Patrona gelince, onun içeriden yığınla cebi olan bir yağmurluğu var, öyle olunca ne istesek araklıyor, sonra çekip gidiyoruz! Biliyor musun, başta, yakalanmaktan korkuyordum, ama asıl mesele, doğru anı seçip tereddüt etmemek. Tereddüt edersen güvenlik görevlileri seni mimler. Şimdi uzaktan bile onları çok iyi tanıyorum, hepsinin yürüyüşü, gözucuyla bakışı aynı, bir kilometre öteden bile tanıyabilirim güvenlikçileri. Ama benim gözüm, sokaktaki arabalarda çalışmakta.. Patron arabaların üzerinde çalışmayı bana öğreteceğini söylüyor, onun uzmanlığı bu. Kimi zaman kente gider, antrenman yapabileyim diye bir araba getirir. Kilitleri bir tel parçası ya da maymuncukla açmayı öğretti. Şimdi tablonun altındaki telleri çekip alarmı devreden çıkarmayı öğretiyor. Ama araba kullanmak için çok genç olduğumu söylüyor. Ben de arabanın içinde ne varsa topluyorum, torpido gözünde genellikle bir sürü şey olur, çek defterle-

ri, belgeler, hatta para. Koltukların altında ise fotoğraf makineleri, radyolar bulunur. Ben sabahın erken saatinde, sokaklarda kimseler yokken çalışmayı, güneşin doğuşunu, sabahleyin tertemiz gökyüzünü görmeyi severim. Patron ev kapılarını, bu taraflardaki zengin villalarının kilitlerini açmayı öğrenmemi de istiyor, bir ikili oluşturursak iyi iş çıkartırmışız, çünkü biz hafifiz ve duvarlara tırmanmayı biliyoruz. O da bize hem kilitleri hem de pencereleri açmanın yollarını öğretiyor. O artık bu işi yapmak istemiyor, çok yaşlanmış, gereğinde koşacak hali yokmuş, ama bu doğru değil, bir keresinde yakalandı da ondan korkuyor. Bir kere Rito adında birisiyle işe çıktım, o benden büyüktü, bir zamanlar patronun hesabına çalışmış; beni de birlikte götürdü. Prado yakınındaki bir sokağa gittik, orada bir ev mimlemiş, boş olduğunu biliyormuş. Ben içeri girmedim, bahçede kaldım, Rito evi soydu, ne bulabildiyse getirdi, sonra hepsini patronun beklediği arabaya yükledik. Korktum, çünkü bahçede gözcülük yapan bendim, çalışmak için eve girseydim sanırım daha az korkardım. Ama işe girişmeden her şeyi öğrenmeli, yoksa enselenirsin. İçeri girmek için önce doğru pencereyi bulmak, sonra bir ağaca ya da oluğa tırmanmak gerekir. Başın dönmeyecek, aynasızlar gelirse korkuya kapılmayacaksın, kımıldamadan duracak ya da çatının tepesinde gizleneceksin, çünkü koşarak uzaklaşırsan iki saniyede enselenirsin. Patron bütün bunları bizim evde, yani otelde gösteriyor bize, bizi evin tepesine tırmandırıyor, geceleyin çatıda yürütüyor, bize paraşütçüler gibi atlamayı bile öğretiyor. Bir yandan da sonsuza kadar burada kalmayacağımızı söylüyor, bir karavan satın alıp Ispanya'ya gidecekmişiz. Ben Nice tarafına gitmeyi yeğlerim, ama patron İspanya'yı istiyor. Bizimle gelmek istemez misin? Bak, patrona arkadaşım olduğunu söylerim, sana bir şey sormaz, yalnızca arkadaşım olduğunu ve bizimle karavanda yaşayacağını söylerim, ne hoş olur. Belki sen de dükkânlarda çalışmayı öğrenebilirsin, ya da birlikte arabaların üzerinde nöbetleşe çalışırız, böylece kimseler bizden kuşkulanmaz. Biliyor

musun, Anita çok sevimlidir, ondan hoşlanacağından eminim; sarışın, mavi gözlü bir kadın, Çingene olduğuna kimse inanmaz. Bizimle gelsen Nice'e gitmesek de bana vız gelir, İspanya' ya, nereye gitsem vız gelir..."

Radicz sustu, Lalla'ya karnındaki çocuk hakkında bir şeyler sormak isterdi, ama cesaret edemiyor. Bir sigara daha yaktı, içiyor, arada bir nefes çekmesi için Lalla'ya uzatıyor. İkisi birden güzelim denize, balinaları andıran kara adalara, ışık dolu denizin üzerinde ağır ağır ilerleyen oyuncak yelkenlilere bakıyorlar. Arada bir rüzgâr öyle sertleşiyor ki gökyüzü ve yer altüst oluyor sanırsınız.

Şimdi Lalla magazin sayfalarında, gazete kapaklarında sergilenen fotoğraflarına bakıyor. Deste deste fotoğrafa, panolara, yüzünün neredeyse doğal boyutlarında görüldüğü renkli maketlere bakıyor. Dergileri biraz eğri tutarak ve başını hafifçe yana eğerek, sayfaları arkadan öne doğru çeviriyor.

"Resimler hoşuna gidiyor mu?" diye soruyor fotoğrafçı, biraz kaygılı bir sesle bunun bir önemi varmış gibi.

Resimler çok güldürüyor Lalla'yı. Bembeyaz dişlerini parıldatan gülüşü sessiz. Bütün bunlara, fotoğraflara, gazetelere gülüyor; bu bir şaka, bu kâğıtların üzerindeki görüntüler kendisi değil sanki. Aslında kendisi değil, bu Havva. Kendine verdiği, fotoğrafçıya verdiği ad bu, o da onu öyle çağırıyor, ona ilk kez Panier'nin merdivenlerinde rastlayıp da evine, yeni bir binanın giriş katındaki boş dairesine getirdiği zaman bu adla çağırdı.

Şimdi Havva her yerde, magazin sayfalarında, panolarda, dairenin duvarlarında.

Beyazlar içinde, belinde siyah bir kemerle Havva gölgesiz bir arazinin ortasında tek başına; Havva siyahlar içinde, başına apaşlar gibi bir tülbent dolamış; Havva eski kentin aşıboyası, kırmızı, altın rengi sokaklarının karmaşasında ayakta; Havva Akdeniz'in üzerinde ayakta; Havva piyasa yeri Belsunce'da kalabalığın arasında, ya da gar merdivenlerinin basamaklarında; Havva çivit mavileri içinde, çöl kadar büyük seyir alanının asfaltında çıplak ayak, uzakta depoların ve tüten bacaların karaltıları. Havva yürürken, dans ederken, uyurken. Havva'nın güneşte parıldayan bakır rengi güzel yüzü, uzun ve pürüzsüz bede-

ni, ağır siyah saçları omuzlarına dalga dalga dökülen, ya da deniz suyunun galalit bir miğfer gibi düzleştirdiği saçlarıyla kartal bakışlı Havva. Peki kim bu Havva? Her sabah grili beyazlı büyük oturma odasında havalı şiltesinin üzerinde uyanınca ses çıkarmadan banyoya gidip yıkanır, sonra pencereden çıkar ve mahallenin sokaklarında rastgele yürüyerek denize kadar gider. Fotoğrafçı uyanır, gözlerini açar, ama yerinden kımıldamaz. Havva'yı rahatsız etmemek için duymamazlıktan gelir. Onun öyle olduğunu, onun engellemeye çalışmamak gerektiğini bilir. Yalnızca kedi gibi içeri süzülebilsin diye pencereyi açık bırakır.

Kimi zaman ancak hava kararkdığında döner. Daireye pencereden süzülerek girer. Fotoğrafçı geldiğini duyar, onunla biraz konuşmak için oturma odasına gelip yanına oturur. Onu görünce her zaman çok duygulanır, çünkü yüzü ışık ve hayat doludur. Laboratuvarın karanlığından çıktığında kamaşan gözlerini kırpıştırır. Ona söyleyecek çok şeyi olduğunu sanır, ama Havva'nın karşısında olunca ne anlatmak istediğini pek bilemez. Konuşan Havva olur, sokaklarda gördüklerini, duyduklarını anlatır, konuşurken biraz bir şeyler atıştırır, satın aldığı ekmeği, fotoğrafçının evine getirdiği kilolarca meyveyi, hurmaları.

İşin en olağanüstü yanı mektuplardır: her yerden gelen, zarfları Havva adını taşıyan mektuplar. Bunları ulaştıran moda dergileridir; fotoğrafçının adını ve adresini ekleyerek gönderirler postayı. Adam bütün bu mektupların gelmesinden hem mutlu olur, hem kaygılanır. Havva onları okumasını ister. Başını hafifçe yana eğerek durmadan dinler onu, bir yandan da naneli çay içer (fotoğrafçının küçük mutfağı artık yaseminli çay kutuları ve küçük nane paketleriyle doludur). Mektuplar bazen olağanüstü şeyler söyler. Bunlar Havva'nın fotoğrafını bir yerlerde görüp de onu ezelden beri tanıyormuş gibi davranan genç kızların aptalca mektupları ya da ona âşık olan genç oğlanların mektuplarıdır, Nefertiti kadar, bir İnca prensesi kadar güzel olduğunu ve onunla bir gün karşılaşmayı umduklarını söylerler.

Lalla gülmeye başlar:

"Ne yalancı şeyler!"

Fotoğrafçı çektiği son resimleri ona gösterdiğinde, Havva mücevher gibi parlayan badem gözleri, ışıktan kıvılcımlarla dolu amber rengi teni, biraz alayla gülümseyen dudakları ve sert profiliyle yine gülmeye başlar, tekrar eder:

"Ne yalancı şeysin, ne yalancı!"

Bir de ciddi mektuplar vardır, kontratlardan, paradan, randevulardan, moda defilelerinden söz eden mektuplar. Her şeye fotoğrafçı karar verir, her şeyle o ilgilenir. Terzilere telefon eder, ajandasına randevuları kaydeder, modellere, renklere, çekim yapılacak yerlere o karar verir. Sonra Havva'yı kırmızı Volkswagen kamyonetiyle götürür ve çok uzaklara giderler. Ev olmayan, yalnızca dikenli çalılıklarla kaplı kül rengi tepelerin olduğu yerlere, ya da büyük nehrin deltasına, gökyüzüyle suyun aynı renkte olduğu bataklıkların dümdüz kıyılarına.

Lalla Havva fotoğrafçının kamyonetinde yolculuk etmeyi pek seviyor. Camların çevresinde görüntünün kayıp gitmesine, ona doğru kıvrıla kıvrıla gelen siyah yola, evlere, bahçelere, yol kenarındaki biçimleri değişen, yitip giden sürülmemiş topraklara bakıyor. Lalla Havva'nın yaşadığı belki de bir düş, gündüzle gecenin aslında olmadığı, açlığın, susuzluğun olmadığı bir düş, yalnızca kireç kaya görüntüleri, böğürtlen çalılıkları, dört yol ağızları, sokakları, anıtları, otelleriyle gelip geçen kentler.

Fotoğrafçı durmadan Havva'nın resimlerini çekiyor. Makine değiştiriyor, ışığı ayarlıyor, deklanşör düğmesine basıyor. Lalla'nın yüzü her yerde, her yerde, güneş ışığında, kışın, gökyüzünde parıldayan bir ayla gibi, ya da gecenin kuytusunda, radyo dalgalarında, telefon mesajlarında titreşiyor. Fotoğrafçı tek başına laboratuvarına kapanıyor, küçük turuncu lambanın ışığında, asit banyosuna yatırılmış kâğıdın üzerinde şekillenen yüze dalıp gidiyor. Önce gözler, derinleşen iki koca leke, sonra siyah saçlar, dudakların kıvrımı, burnun şekli, çenenin altındaki gölge. Lalla Havva'nın gözleri hep başka tarafa bakıyor, dünyanın öbür ucuna

ve fotoğrafçının kalbi her seferinde daha hızlı çarpmaya başlıyor; bakışındaki ışık, onu ilk kez Galeres lokantasında gördüğünde algıladığının ve daha sonra, ona eski kentin merdivenlerinde rastladığında parıldayan ışığın aynı.

Lalla ona görüntüsünü veriyor, imgesini, hepsi bu. Kimi zaman el ayasının dokunuşunu, ya da saçları bedenine değdiğinde oluşan elektrik kıvılcımını, narenciye kokusunu andıran biraz sert, biraz keskin kokusunu ve sesinin tınısını, berrak gülüşünü. Peki o kim? Sakın karanlık laboratuvarında gözlerinin gölgesini koyulaştıran, gülümseyişinin şeklini değiştiren körüklü aygıtları ve merceğiyle bir düşün peşinde olmasın? Başka erkeklerle birlikte gazete sayfalarında ve dergilerin buzlu kâğıtlarındaki resimlerde gördüğü bir düş.

Havva'yı uçakla Paris'e götürüyor. Kurşun rengi gökyüzünün altında, Seine Nehri boyunca iş görüşmelerine gidiyorlar. Fotoğrafçı çamurlu nehrin rıhtımlarında, büyük meydanlarda, ucu bucağı olmayan caddelerde resimlerini çekiyor. Işığın üzerinde su gibi kaydığı bakır rengi, güzel yüzün resimlerini bıkıp usanmadan çekiyor. Siyah saten bir tulumla Havva, gece mavisi bir yağmurlukla Havva, saçlarını tek bir kalın örgü halinde toplamış. Bakışı Havva'nın bakışıyla her karşılaştığında içinde bir burkulma oluyor, bu nedenle resim çekmek, hep daha fazla resim çekmek için acele ediyor. İlerliyor, geriliyor, makine değiştiriyor, bir dizini yere dayıyor. Lalla onunla alay ediyor:

"Görenler de dans ediyorsun sanacak."

Kızmak istiyor, ama kızamıyor, terden sırılsıklam olmuş alnını, bakacın üzerinde kayan kaş kemerini siliyor. Sonra Lalla birden ışık alanından çıkıyor, çünkü resminin çekilmesinden yorgun düştü. Başını alıp gidiyor. Fotoğrafçı boşluğu hissetmemek için otel odasının banyosunda kurduğu eğreti laboratuvarda gecenin içinde saatlerce ona bakmaya devam edecek, kalbinin çarpıntılarını sayarak o güzel yüzün, hele o bakışın, çekik gözlerinden fışkıran derin ışığın, gölge rengi ışığın asit küvetinde belirmesini bekleyecek. Çok uzaklarda sanki bir başkası, sır gibi

biri bu gözbebeklerinden bakıyor, sessizce yargılıyor. Ardından ağır ağır oluşan bir bulut gibi ortaya çıkan alın, elmacıkkemiklerinin çizgisi, güneşin ve rüzgârın yıprattığı bakır tenin rengi. Onda gizli bir şey var, kâğıdın üzerinde rastlantı gibi ortaya çıkan, görülebilen, ama asla sahip olunamayan, ölünceye kadar hayatının her saniyesinde resmi çekilse bile sahip olunamayacak bir şey. Bir de gülümseyişi var, tatlı, biraz alaycı, gamzelerini çukurlaştıran, çekik gözleri daraltan gülümseme. Fotoğrafçının istediği bütün bunları makineyle kaydetmek, sonra laboratuvarının karanlığında yeniden yaratmak. Kimi zaman gülümsemenin, gözlerdeki ışığın, çizgilerin güzelliğinin gerçekten ortaya çıkacağı izlenimine kapılıyor. Ama bu çok kısa bir an sürüyor. Asit banyosundaki kâğıtta imge kımıldıyor, değişiyor, bulanıyor, gölgeleniyor ve yaşayan insanı siler gibi oluyor.

Belki de gerçeği imgenin dışında aramak gerekiyor. Belki de gerçek, yürüyüşünde, hareketlerindedir. Fotoğrafçı, Lalla Havva'nın yaptığı hareketlere bakıyor, dirseğinin iç yüzünde parmaklarının ucuna kadar uzanan kusursuz eğriye, ellerini kımıldatma tarzına bakıyor, ense çizgisine, esnek sırtına, geniş el ve ayaklarına, omuzlarına, iri bukleler halinde omuzlarına dökülen küllü sarı yansımalı gür saçlarına, Lalla Havva'ya bakıyor ve ara ara, genç kadının yüzünün düzleminde başka bir yüz, bedeninde başka bir beden görüyor; öteki belli belirsiz, hafif, uçucu, derinliğin içinde beliriyor, sonra, titreşen bir anı bırakarak silinip gidiyor. Kim bu? Havva dediği kim? Gerçek adı ne?

Kimi zaman Havva ona bakar, ya da lokantalarda, havaalanlarında, bürolarda insanlara bakar, gözleri sanki onları siler, ait olmaları gereken hiçliğe döndürür. Bu garip bakışla karşılaştığında fotoğrafçı ürperir, içine soğuk bir şeyler dolar gibi olur. Ne olduğunu bilemez. Belki de Lalla Havva'nın içinde yaşayan öbür varlık kendi gözleriyle dünyayı yargılıyordur, sanki o anda bu koca kent, bu nehir, meydanlar, caddeler, her şey yok olur ve yerini çölün boşluğuna, gökyüzüne, rüzgâra terk eder.

Öyle zamanlarda fotoğrafçı Havva'yı çölümsü yerlere

götürür, çakıllı büyük ovalara, bataklıklara, seyir alanlarına, boş arazilere. Havva onun için güneş ışığında yürür, bakışı, bir bölgenin, bir karaltının peşinde, yırtıcı kuşların gözleri gibi ufku tarar. Havva gerçekten birisini arıyormuş gibi uzun uzun bakar; sonra kendi gölgesinin üzerinde hareketsiz kalır, o sırada fotoğrafçı çekime başlar.

Aradığı nedir? Hayattan beklentisi nedir? Fotoğrafçı gözlerine, yüzüne bakar ve ışığın gücünün gerisinde kaygının derinliğini hisseder. Bir de güvensizlik vardır, kaçma, yırtıcı hayvanların gözlerinden bir an gelip geçen o garip parıltı. Lalla bir gün ona söyledi, taşıdığı, karnını yuvarlaklaştıran ve memelerini şişiren çocuktan söz etti. Fotoğrafçı bunu zaten tahmin etmişti.

"Biliyor musun, bir gün gideceğim, buradan ayrılacağım, beni engellemeye çalışmamalısın, çünkü bir daha dönmemek üzere gideceğim."

Para istemiyor, bu onu ilgilendirmiyor. Fotoğrafçı ona ne zaman para verse –poz verdiği saatlerin ücreti– Havva banknotları alır, içinden bir-iki tanesini seçer ve kalanını ona geri verir. Kimi zaman Havva'nın ona para verdiği bile olur, tulumunun cebinden çıkarttığı avuç dolusu kâğıt ve bozuk parayı uzatır. Kendisinde bir şey kalsın istemez sanki.

Ya da kentin sokaklarına dalar, duvar diplerinde dilencileri arar ve onlara avuç avuç para verir, yere bir şey düşmesin diye ellerini onlarınkine iyice yapıştırır. Büyük caddelerde yalınayak dolaşan yaşmaklı Çingenelere ve postanelerin girişinde yere çömelmiş siyahlı yaşlı kadınlara, küçük meydanlarda sıraların üzerinde uzanmış evsiz barksızlara ve hava kararırken zenginlerin çöp tenekelerini karıştıran yaşlılara para verir. Hepsi onu tanır, geldiğini gördüklerinde gözleri parlar. Evsiz barksızlar fahişe olduğunu sanır, çünkü onlara bol para verenler yalnızca fahişelerdir, Lalla'ya takılırlar, yüksek sesle gülüşürler, ama yine de onu gördüklerine çok sevinirler.

Şimdi her yerde Havva'dan söz ediliyor. Paris'te gazeteciler onu görmeye geliyor, bir akşam, otelin lobisinde bir kadın ona sorular sordu:

"Herkes sizden söz ediyor, Havva'nın esrarından. Havva kim?"

"Benim adım Havva değil, doğduğumda adım yoktu bana Bla Esm derlerdi, anlamı Adsız."

"Öyleyse Havva nereden çıktı?"

"Anamın adıydı, benim adım Havva kızı Havva, hepsi bu."

"Hangi ülkeden geldiniz?"

"Geldiğim ülkenin adı yoktur, benim gibi."

"Nerede bu ülke?"

"Hiçbir şeyin, hiç kimsenin kalmadığı bir yerde."

"Niçin buradasınız?"

"Yolculuk etmeyi severim."

"Hayatta sevdiğiniz şey?"

"Hayat."

"Yiyeceklerden?"

"Meyveler."

"Sevdiğiniz renk?"

"Mavi."

"Sevdiğiniz taş?"

"Yoldaki taşlar."

"Müzik?"

"Ninniler."

"Şiir yazdığınız söyleniyor?"

"Yazma bilmiyorum."

"Ya sinema? Projeleriniz var mı?"

"Yok."

"Aşk sizin için nedir?"

Bir anda Lalla Havva'nın canı sıkılıyor, arkasına bakmadan hızla gidiyor, otelin kapısını itip kayıplara karışıyor.

Şimdi onu sokakta tanıyan insanlar var, genç kızlar resimlerinden birini uzatıp imza istiyor. Ama Havva yazma bilmediği için kabilesinin, develerin ve keçilerin derisinin üzerine vurulan ve bir kalbi andıran damganın resmini çiziyor:

Her taraf öyle kalabalık ki, caddeler, dükkânlar, yollar... İtişip kakışan, birbirine bakan bir sürü insan. Ama Lalla Havva'nın bakışı üzerlerinde dolaştığında her şey siliniyor, suskunlaşıyor, ıssızlaşıyor sanki.

Lalla Havva buralardan çok hızlı geçmek ister, ardından neyin geleceğini öğrenmek için. Bir gece fotoğrafçı onu bir gece kulübüne götürdü, adı Palace mı, Paris-Palace mı ne! Dans etmek için siyah bir elbise giydi, çünkü fotoğrafçı resim çekmek istiyor.

Orası da, bina karaltılarından ve güneşin altında duran araba kaportalarından başka bir şey bulunmayan boş meydanları andırıyor. Korkunç ve bomboş bir yer burası, kadın erkek piste doluşmuş, boğucu gölgenin içinde, sigara dumanı bulutlarının arasında, şimşek gibi çakan elektrik ışığında, yeri ve duvarları sarsan zangırtılar arasında, yüzlerinde yapmacık bir gülümseme, dans ediyorlar.

Lalla Havva bir köşede oturuyor, bir basamakta, dans edenleri seyrediyor, yüzleri terden parıl parıl, giysileri kıvılcımlar içinde. Salonun bir ucunda, bir tür mağaranın içinde çalgıcılar var: Gitarlarını oynatıyor, davullara vuruyorlar, ama müziğin gürültüsü, devlerin haykırışı gibi sanki başka bir yerden geliyor.

Sonra Lalla da insanlara karışıp arenada dans ediyor. Bir zamanlar öğrendiği gibi dans ediyor, insanların arasında tek başına, çünkü çok fazla gürültü, çok fazla ışık var. Fotoğrafçı basamakta kımıldamadan oturmaya devam ediyor, resim çekmek aklına bile gelmiyor. Başlangıçta insanlar Havva'ya dikkat etmiyor, çünkü ışık onları körleştiriyor. Sonra, farkına bile varmadan, olağanüstü bir şeyin olduğunu hissediyorlar sanki. Açılıyorlar, Lalla Havva'ya bakmak için dansı peş peşe kesiyorlar. O, ışık çemberinin ortasında tek başına, kimseyi görmüyor. Elektronik müziğin ağır temposuyla dans ediyor ve müzik sanki bedeninden ışıyor. Işık, siyah giysisinin kumaşında, bakır teninde parıldıyor. Alacakaranlıkta gözleri görünmüyor, ama bakışı insanların üzerinden geçiyor, salonu bütün gücü, bütün güzelliğiyle dolduruyor. Havva pürüzsüz zeminde çıplak

ayak dans ediyor, uzun ve yassı ayakları davulların ritmine uyarak yeri dövüyor, daha doğrusu, tabanları ve topuklarıyla müziğe ritmini o veriyor. Çevik bedeni dalgalanıyor, kalçaları, omuzları ve kolları kanat gibi hafifçe ayrık. Projektör ışıkları üzerine sıçrıyor, onu sarıyor, adımlarının çevresinde girdaplar yaratıyor. Lalla Havva büyük salonda bir başına; boş bir alanın ortasında, taşlı bir düzlükte sanki ve elektronik müzik ağır ve yoğun ritmiyle sanki yalnız onun için çalıyor. Belki de sonunda, çevresindekilerin hepsi, erkek kadın, gözleri kamaşmış aynaların geçici yansımaları, hepsi yok olmuştu... Onları artık göremiyor, duyamıyor. Basamakta oturan fotoğrafçı bile yok oldu. Onlar kayalara dönüştüler, kalker kütlelerine, ama Lalla Havva devinebiliyor, sonunda özgür, kendi ekseni üzerinde dönüyor, kolları aralık, ayakları, başparmaklarının ucuyla, sonra topuklarıyla yeri dövüyor, ekseni geceye kadar yükselen büyük bir tekerleğin parmaklarını döver gibi.

Dans ediyor, gitmek için, görünmez olmak için, kuş gibi bulutlara doğru yükselmek için. Çıplak ayaklarının altında plastik zemin kızıyor, hafifliyor, kum rengine dönüşüyor ve hava rüzgâr hızıyla bedeninin çevresinde dönüyor. Dansın esrikliği şimdi ortalığı ışıklandırıyor, spotların sert ve soğuk ışığı değil bu; toprak, kayalar, gökyüzü bile beyazlaştığında ortalığı saran güneşin güzelim ışığı. Elektriğin, gitarların, orgun ve davulların ağır ve yoğun müziği Lalla'nın içine işliyor, ama belki de onu artık duymuyor. Müzik öyle ağır, öyle derin ki, bakır tenini, saçlarını, gözlerini sarıyor. Dansın esrikliği çevresine yayılıyor ve bir an kalakalan erkekler ve kadınlar yeniden dans adımları atmaya başlıyor, ama Havva'nın bedeninin ritmine uyarak, ayak parmakları ve topuklarıyla yeri döverek. Kimsede ses soluk yok. İnsanlar esriklik içinde dans hareketlerinin kendiliğinden gelmesini, denizin üzerinde ilerleyen hortumlar gibi onları sürüklemesini bekliyor. Havva'nın ağır saçları havalanıyor ve tempoya uyarak omuzlarını dövüyor, parmakları aralık elleri ürperiyor, erkek ve kadınların çıplak ayakları cam cila zemini gittikçe hızlanarak dövü-

yor, elektronik müziğin ritmi coşuyor. Büyük salonda bütün bu duvarlar, aynalar, ışıltılar artık yok. Dansın esrikliği her şeyi yok etti, yerle bir etti. O umutsuz kentler, uçurum kentler, sokakların tuzak, evlerin mezar olduğu mutsuz kentler yok artık; dans edenlerin esrik bakışları tüm engelleri, tüm eski yalanları silip süpürdü. Şimdi Lalla Havva'nın çevresinde sonsuz bir toz ve beyaz taş alan uzanıyor, canlı bir kum ve tuz alanı ve kumulların dalgaları. Bir zamanlar, keçiyolunun ucunda her şeyin son bulur gibi olduğu yerde, arzın ucunda, göğün eteğinde, rüzgârın eşiğinde, Sır adını verdiği Es Ser'in bakışını ilk kez hissettiği zaman olduğu gibi. O zaman, baş dönmesinin merkezinde, ayakları onu kendi ekseni üzerinde daha hızlı döndürüyor, uzun zamandan beri ilk kez üzerine konan, onu inceleyen, didik didik eden bakışı yeniden hissediyor. Uçsuz bucaksız boşluğun ortasında dans eden insanlardan, puslu kentlerden uzakta Es Ser'in bakışı yüreğini sarıyor. Işık birden dayanılmaz bir yoğunlukla yanmaya başlıyor, ışınlarını bütün salona yayan beyaz ve sıcak patlama bütün elektrik ampullerini, neon tüplerini parçalıyor, çakan bir şimşek parmakları gitarlarında olan çalgıcıları yıldırım gibi çarpıyor ve bütün hoparlörleri patlatıyor.

Lalla fır dönerek ağır ağır yere yığılıyor, eklemleri yerinden çıkmış bir manken gibi cam cila zeminin üzerine kayıyor. Fotoğrafçı yanına yaklaşıncaya kadar uzunca bir süre yerde tek başına yatıyor, saçları yüzünü gizliyor, o arada dans edenler, kendilerine neler olduğunu anlayamadan geri çekiliyorlar.

Ölüm geldi çattı. İşe koyunlardan ve kuzulardan başladı, derken atlara tırpan attı, nehrin yatağında karınları şişmiş, bacakları ayrık atlar yatıyordu; sonra sıra çocuklara ve yaşlılara geldi, sayıklıyor, yerlerinden bir daha kalkamıyorlardı.

Öyle çok ölen vardı ki, nehrin aşağı çığırında kırmızı bir toz tepesinin üzerinde bir mezar hazırlamak gerekti. Şafakta, tören yapmadan, eski çaputlara sararak götürüyorlardı onları; aceleyle kazılmış basit bir çukura gömüyor, yabani köpeklerin onları mezardan çıkarmaması için üzerlerine birkaç taş koyuyorlardı. Şergi rüzgârı ölümle aynı zamanda gelmişti. Esip esip savuruyor, insanları kızgın kıvrımlarıyla sarıyor, toprağın bütün nemini silip süpürüyordu. Nur her gün başka çocuklarla birlikte nehrin yatağında kerevit peşinde dolanıyordu. Tavşan ve araptavşanı avlamak için ot ve çerçöpten yaptığı ağlarla tuzaklar kuruyor, ama tilkiler hep ondan önce davranıyordu.

İnsanları kemiren ve çocukları öldüren açlıktı. Kırmızı kentin önüne geleli günler olmuş ve yolculara yiyecek verilmemiş, erzak çıkınlarının dibi görünmüştü. Her gün, büyük şeyh halkı için erzak ve toprak istemek için kentin duvarlarının önüne savaşçılarını gönderiyordu. Kentin ileri gelenleri devamlı vaat ediyor, ama hiçbir şey vermiyordu. Kendileri de çok yoksulmuş, öyle diyorlardı. Yağmurlar yağmamış, kuraklık toprağı katılaştırmış ve birikmiş mahsulün dibine darı ekilmişti. Kimi

zaman, büyük şeyh ve oğulları toprak, tohum, hurmalıklardan pay istemek için kentin surlarına kadar gidiyordu. Ama kendilerine bile yetecek toprakları yokmuş, ileri gelenler öyle diyordu. Irmağın başından denize kadar uzanan verimli topraklar işgal edilmiş, Hıristiyanların askerleri sık sık Agadir kentine geliyor ve mahsulün büyük kısmına el koyuyormuş.

Ma el Aynin her seferinde ileri gelenlerin yanıtını dinliyor, sonra nehrin yatağındaki çadırına dönüyordu. Yüreğinde büyüyen öfke ya da sabırsızlık değildi artık, ölümün gelişi ve çölün kızgın rüzgârıyla, halkıyla paylaştığı umutsuzluktu. Irmağın bomboş kıyılarında avare avare dolaşan ya da barınaklarının gölgesine çömelmiş insanların mahkûmiyetlerinin kanıtı gözlerinin önündeydi sanki. Bu kırmızı topraklar, kurak tarlalar, zeytin ve portakal ağacı dikili cılız sekiler, gölgeli hurmalıklar onlara bir serap gibi yabancıydı, uzaktı.

Umutsuzluklarına karşın, Lardhaf ve Saadbu kente saldırmak istiyor, ama şeyh şiddete başvurmayı reddediyordu. Çölün Mavi Adamları artık bitkin düşmüşlerdi, onca zamandır yürüyor ve açlık çekiyorlardı. Savaşçıların çoğu ateşler içindeydi, iskorbüt hastalığına tutulmuşlardı, bacakları iltihaplı yaralarla kaplıydı. Silahları bile kullanılmaz hale gelmişti.

Kent insanları çöl insanlarından çekiniyor ve kapılar gün boyunca kapalı tutuluyordu. Surlara yaklaşmak isteyenlere ateş edilmişti: Bu bir uyarıydı.

O zaman, umut edecek bir şey kalmadığını, acımasız kentin surlarının önünde, nehrin kızgın yatağında bir bir öleceklerini anlayınca Ma el Aynin kuzeye doğru yürüyüş emri verdi. Bu kez ne dua, ne çalgı, ne de dans. Kıvrılmış ayaklarını gerip sendeleyerek ayağa kalkan hasta hayvanlar gi-

bi Mavi Adamlar birbirinin ardı sıra nehrin yatağından ağır ağır ayrıldılar ve bilinmeze doğru yeniden yürüyüşe geçtiler.

Şeyhin savaşçı birliğinin görünümü artık aynı değildi. İnsan ve hayvan kafilesiyle birlikte yürüyorlardı, onlar gibi bitkindiler, giysileri lime lime, bakışları ateşli ve bomboştu. Belki de bu uzun yürüyüşün hedeflerine artık inanmaz olmuşlardı, belki de güçlerinin son sınırına dayanmış, alışkanlıkla yürümeye devam ediyorlardı, her an yığılmaya hazır. Kadınlar iki büklüm ilerliyordu, mavi peçeleri yüzlerini gizliyordu, birçoğunun bebeği artık yanında değildi. Sus Vadisi'nin kırmızı toprağında kalmıştı bebekler. Vadiye yayılmış kafilenin ardından ihtiyarlar, çocuklar, yaralı savaşçılar, ağır yürüyenlerin hepsi gidiyordu. Nur, onların arasında kör savaşçıya kılavuzluk ediyordu. Kum bulutunun içinde bir yerlerde kaybolan ailesinin bile nerede olduğunu bilmiyordu. Yalnızca birkaç savaşçının bineği kalmıştı. Büyük şeyh, harmanisine sarınmış, beyaz devesinin üzerinde onların arasındaydı.

Kimse konuşmuyordu. Herkes kendi kaderiyle baş başaydı, yüzler kararmış, ateşli gözler tepelerin kırmızı toprağına dikilmişti; batıya doğru gidiyor, dağları aşıp kutsal Marakeş kentine ulaşan izi arıyorlardı. Kafatasına, ense köküne tokmak gibi inen, organlarda ağrıyı depreştiren, bedeni kavuran bir ışıkta yürüyorlardı. Rüzgâr duyulmuyordu artık, ne de çölü küreyen insanların ayak sesleri. Yalnızca kalbin sesi, sinirlerin sesi, kulaktozunun gerisinde ıslık çalan ve gıcırdayan sancının sesi.

Nur, kör savaşçının omzuna yapışmış elini duymuyordu artık. Nedenini bilmeden, yalnızca ilerliyordu, durma umudu yok olmuştu. Belki de babasıyla anası Güney'deki konaklama yerlerinden ayrılmaya karar verdiklerinde ömürlerin sonuna kadar kuyudan kuyuya, kıraç vadiler boyun-

ca sonsuz bir yürüyüşe mahkûm edilmişlerdi. Dünyada bunlardan başka topraklar var mıydı acaba? Tozun gökyüzüyle birleştirdiği sonsuz boşluklar, gölgesiz dağlar, sivri taşlar, susuz nehirler, her birinin açtığı küçücük bir yarayla insanı ölüme götürebilecek diken çalılıkları var mıydı? Her gün uzaklarda, tepelerin yamaçlarında, kuyuların yakınında insanlar yeni evler, etraflarında tarlalar ve palmiyeler olan kırmızı balçık kaleler görüyorlardı. Ama bunları kızgın havada titreyen, uzak, erişilmez seraplar olarak algılıyorlardı. Köy halkı ortaya çıkmıyordu. Dağlara kaçıyor, ya da surların ardında gizlenerek çölün Mavi Adamlarıyla çatışmaya girmeye hazırlanıyordu.

Kervanın başında, Ma el Aynin'in atlara binmiş oğulları dağların keşmekeşinin ortasında vadinin dar girişini gösterdiler.

"İşte yol! Kuzey yolu!"

O zaman günler boyunca dağları aştılar. Koyaklarda kızgın bir rüzgâr esiyordu. Kırmızı kayaların tepesinde gökyüzü uçsuz bucaksızdı. Kimseler yoktu burada, ne insan, ne hayvan, yalnızca yer yer kumun üzerinde bir yılanın izi ya da çok yükseklerde uçan bir akbabanın gölgesi. Yaşamaya çalışmadan ilerliyorlardı, hiçbir umut ışığı görmeden. Erkekler ve kadınlar körler gibi peş peşe ilerliyor sürüdeki hayvanların arasında, önlerinden gidenlerin bıraktığı izlerin üzerine basıyordu. Onlara yol gösteren kimdi? Toprak iz koyaklar boyunca oyulgalanıyor, kayşatları aşıyor, kurumuş sel yataklarına karışıyordu.

Sonunda yolcular karların erimesiyle suları kabarmış Ued İssen'in kıyısına geldiler. Su güzel ve saftı, çorak kıyıların arasında hızla akıp gidiyordu. Ama insanlar ona heyecan duymadan baktılar, çünkü bu su onların değildi, onu alıkoyamazlardı. Günlerce Ued kıyısında kaldılar, o sırada bü-

yük şeyhin savaşçıları, Lardhaf ve Saadbu'yla birlikte Şişaua izinden yukarı çıkıyorlardı.

"Geldik mi? Toprağımız burası mı?" diye soruyordu durmadan kör savaşçı. Irmağın soğuk suyu kayaların üzerinde çağlayanlar oluşturarak iniyor ve yol giderek zorlaşıyordu. Sonra kervan vadinin dibindeki bir Şlöh köyünün önüne geldi. Şeyhin savaşçıları onları orada bekliyordu. Büyük otağı kurmuşlar, dağdaki şeyhler Ma el Aynin'i ağırlamak için koyunlar kurban etmişlerdi. Burası, yüksek dağın eteğindeki Aglagla köyüydü. Çöl insanları hiçbir şey istemeden köyün duvarlarının yakınına yerleştiler. Akşam, köy çocukları gelip kızarmış et ve yoğurt sundu onlara ve her biri uzun zamandır olmadığı kadar karnını doyurabildi. Sonra, sedir ağaçlarından büyük ateşler yaktılar, çünkü gece ayazdı.

Nur uzun süre kapkara gecenin içinde alevlerin oynaşmasını seyretti. Şarkılar da söylendi, flütün eşlik ettiği, şimdiye kadar hiç duymadığı hüzünlü, garip ve ağır bir ezgiydi bu. Köydeki erkekler ve kadınlar, şifa vermesi için Ma el Aynin'den hayırduasını istediler.

Şimdi yolcular dağın öbür yamacına doğru gidiyor, kutsal kente doğru. Çöl insanları belki de orada acılarının sona erdiğini görecek, Ma el Aynin'in mavi savaşçılarının dediğine bakılırsa Emirül Mümin Mevlay Hafid on dört yıl önce, Ma el Aynin'in biatını Marakeş'te kabul etmişti. Kral, Gudfiya Medresesi'ni inşa ettirebilmesi için şeyhe orada bir arazi vermişti. Üstelik, Ma el Aynin'in büyük oğlu cihada katılmak için babasını kutsal kentte bekliyordu ve hepsinin Dehiba, Altın Parsel adı verilen Mevlay Hiba, Aslan adı verilen Mevlay Sebaa'ya sonsuz saygısı vardı, çünkü Güney'deki toprakların kralı olarak onu seçmişlerdi.

Akşamları, kervan durup da ateşler yanınca,

Nur kör savaşçıyı Ma el Aynin'in askerlerinin oturduğu yere götürüyor ve eski olayların hikâyesini dinliyorlardı. Büyük şeyh ve oğulları, çöl savaşçılarıyla birlikte gelmiş, hepsi süratli develerin sırtındaymış, kutsal kente girmişler, kral tarafından karşılanmışlar. Kralın yanında Ma el Aynin, Aslan adı verilen Mevlay Sebaa, Güneş adıyla tanınan Muhammed eş Şems duruyormuş; şeyhin Smara surlarını dikebilmesi için kralın yaptığı bağışları da anlatıyorlardı; yolculuk sırasında yanlarında öyle çok deve varmış ki bütün ovayı kaplıyorlarmış. Kadınlar, çocuklar, malzemeler ve erzak, Beşir adındaki büyük, buharlı gemiye yüklenmiş ve günler geceler boyunca Mogador'dan Marsa Tarfaya'ya denizden gitmişler.

Ahenkli sesleriyle Ma el Aynin'in menkıbesini de anlatıyorlardı, bir zamanlar görmüş oldukları bir düşün hikâyesi gibiydi bu. Savaşçıların sesi alevlerin sesine karışıyor ve Nur zaman zaman, duman sarmallarının arasından yaşlı adamın narin gölgesini görüyordu, konaklama yerinin ortasında yükselen bir alevdi sanki.

"Büyük şeyh uzakta doğdu, güneyde, Hodh adı verilen yörede, babası Mevlay İdris'in oğluydu, anası ise seyitlerdendi. Büyük şeyh doğunca babası ona Ahmed adını vermiş, ama anası ona Ma el Aynin, Gözler'deki Su, dermiş, çünkü oğlunun doğduğu an sevincinden ağlamış..."

Nur başını bir taşa yaslamış, kör savaşçının yanında, karanlıkta dinliyordu.

"Yedi yaşına bastığında Kuran'ı hatasız hatmetmiş, böyle olunca babası Muhammed el Fadel onu kutsal Mekke'ye göndermiş, çocuk yol boyunca mucizeler gerçekleştiriyormuş... Hastalara şifa dağıtmayı biliyormuş, ondan su isteyenlere, Allah sana su ihsan edecek, diyormuş ve o anda büyük sel toprağın üzerine boşanıyormuş."

Kör savaşçı sözcükleri vurgular gibi hafifçe başını sallıyor ve Nur yavaşça uykuya dalıyordu.

"O zaman insanlar mucizeler gerçekleştiren çocuğu görmek için çölün dört bir yanından gelmişler ve çocuk, büyük Muhammed Fadel ben Maminna'nın oğlu, hastanın gözlerini biraz tükürükle ıslatıyor, dudaklarına nefes ediyor ve hasta derhal ayağa kalkıyormuş ve Ma el Aynin iyileştiği için çocuğun elini öpüyormuş..."

Nur, kör savaşçının bedeninin yanı başında tir tir titrediğini hissediyordu, bir yandan da başını ağır ağır iki yana sallıyordu; anlatıcının tekdüze sesinin, alevlerin ve dumanın salıntısıydı bu; yer bile sesin ritmiyle salınır gibiydi.

"O zaman büyük şeyh kutsal Şinguetti kentine yerleşmiş, Ed Dakhal yakınındaki Nazaran kuyusunun oraya, öğretisini orada yayacakmış; çünkü o, yıldızların ve sayıların ilmini biliyormuş. O zaman çöl insanları onun müritleri olmuşlar, onlara Berik Allah deniyormuş, Allah'ın kutsadıkları..."

Gecenin içinde mavi savaşçının sesi, yükselen, oynaşan alevlerin insanları saran ve öksürten dumanın arasında ağır ağır anlatıyor. Nur mucize hikâyelerini dinliyordu, çölün bağrından fışkıran kaynaklar, kıraç tarlaları kaplayan yağmurlar ve büyük şeyhin Şinguetti Meydanı'nda ya da Nazaran'daki evinin önünde sarf ettiği sözler. Ma el Aynin'in, kentini kurduğu çalılıklar toprağı Smara'ya kadar çöldeki uzun yürüyüşüne nasıl başladığını dinliyordu. Oğulları Rebbo, Talip, Lardhaf, Eş Şems ve Aslan adıyla anılan Mevlay Sebaa'yla birlikte, el Ayun'da, İfni'de, Tiznit'te İspanyollarla girdiği çatışmaların efsanesini dinliyordu.

Böylece her akşam, aynı ses efsaneyi mırıldanır gibi anlatmaya devam ediyor ve Nur nerede olduğunu unutuyordu, Mavi Adam sanki onun hikâyesini anlatıyordu.

Dağların arkasındaki büyük, kırmızı ovaya

girdiler ve köyden köye geçerek kuzeye doğru yol aldılar. Her köyde, bakışları ateşler içinde erkekler, kadınlar, çocuklar kervana katılıyor, ölenlerin yerini dolduruyordu. Büyük şeyh oğullarıyla savaşçılarının arasında önde gidiyor ve Nur uzakta onlara kılavuzluk eden kum bulutunu görüyordu.

Büyük Marakeş kentinin önüne geldiklerinde yaklaşmaya cesaret edemediler ve güneydeki kurumuş ırmağın yakınında konakladılar. İki gün boyunca Mavi Adamlar çadırların gölgesinde ve dallardan yapılmış barınaklarda neredeyse hiç kımıldamadan beklediler. Sıcak yaz rüzgârının tozuna batmışlardı, ama onlar bekliyordu, bütün güçlerini beklemeye harcıyorlardı.

Sonunda, bekleyişin üçüncü günü, Ma el Aynin'in oğulları döndü. Yanlarında ata binmiş, önemli görünen bir zat vardı, kuzey savaşçıları gibi giyinmişti, adı ağızdan ağıza dolaştı: "Mevlay Hiba, Mevlay Dehiba adıyla anılan Altın Parsel, Mevlay Sebaa, Aslan."

Kör savaşçı onun adını duyunca titremeye başladı, yanık gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Kollarını iki yana doğru açarak kulakları paralayan uzun bir çığlıkla ileri doğru atıldı.

Nur onu durdurmaya çalıştı, ama o taşlara takılıp tökezleyerek, tozların arasında sendeleyerek var gücüyle koşuyordu. Çöl insanları açılıp ona yol veriyordu, bazıları korkuya bile kapılıyor ve bakışlarını çeviriyordu, çünkü onu cin çarptığını düşünüyorlardı. Kör savaşçıyı insanüstü bir sevinç ve acı kemirir gibiydi. Birçok kez bir köke ya da bir taşa çarparak yere düştü, ama her seferinde doğruldu ve Ma el Aynin ile Mevlay Hiba'nın bulunduğu yere doğru koşmaya devam etti, onları görmeden. Sonunda Nur onu yakaladı ve koluna yapıştı; ama adam bağırarak, Nur'u sürükleyerek koşmaya devam ediyordu. Ma el Aynin ile oğlunu görür gibi

dosdoğru onlara doğru koşuyordu, şaşmadan onlara doğru. O zaman şeyhin savaşçıları korkuya kapıldılar ve körün yolunu kesmek için tüfeklerine sarıldılar. Ama şeyh yalnızca şöyle dedi:

"Bırakın gelsinler."

Sonra devesinden indi ve kör savaşçının yanına yaklaştı.

"Ne istiyorsun?"

Kör savaşçı kollarını öne uzatarak yere kapandı, hıçkırıklar bedenini sarsıyor, onu boğuyordu. Uzun iniltisi giderek sönüyor, yakınır gibi kesik kesik soluyordu. O zaman Nur konuştu:

"Onu gözlerine kavuştur, büyük kral," dedi.

Ma el Aynin yere uzanmış adama uzun uzun baktı, hıçkırıklarla sarsılan bedenine, lime lime giysilerine, kanlı ellerine ve ayaklarına. Hiçbir şey söylemeden âmânın yanı başına diz çöktü, elini onun ense köküne dayadı. Mavi Adamlar ve şeyhin oğulları ayaktaydı. O an sessizlik öyle derindi ki Nur başının döndüğünü hissetti. Tozlu topraktan garip, bilinmedik bir güç fışkırıyor, insanları girdabının içine alıyordu. Günbatımının ışığıydı belki, ya da bu alana dikilen ve tutsak bir su gibi boşanmaya çalışan nazarın gücü. Kör savaşçı ağır ağır doğruldu, kuma ve gözyaşlarına bulanmış yüzü aydınlığa çıktı. Ma el Aynin gök mavisi haikinin bir köşesiyle adamın yüzünü sildi. Sonra elini alnına dayadı, yanık gözkapaklarının üzerine, bir şeyi silmek ister gibi. Parmaklarının ucunu tükürüğüyle ıslatarak âmânın gözkapaklarını ovuşturdu ve tek kelam etmeden yüzüne nefes etti. Sessizlik öyle uzun sürdü ki, Nur daha önce neler olduğunu, ne dediğini hatırlayamıyordu. Şeyhin yanında kuma diz çökmüş, kör savaşçının yeni bir ışıkla parıldayan yüzüne bakıyordu. Ama o artık inlemiyordu. Kollarını hafifçe yana açmış, şeyhin önünde kımıldamadan duruyordu, şeyhin nazarıyla esrikleşmiş gibi yaralı gözlerini iri iri açmıştı.

Sonra Ma el Aynin'in oğulları geldiler, Mevlay Hiba da yanlarına yaklaştı ve yaşlı adamın doğrulmasına yardım ettiler. Nur savaşçıyı kolundan usulca tuttu ve onu yerden kaldırdı. Adam genç çocuğun omzuna dayanarak yürümeye başladı, batan güneşin ışığı altın bir toz gibi yüzünde parıldıyordu. Konuşmuyordu. Uzun bir hastalıktan kalkmış gibi ağır ağır yürüyor, ayakları sağlamca çakıllı toprağa basıyordu.

Yürürken biraz sendeliyordu, ama kolları artık iki yana ayrık değildi ve bedeninde acı yok olmuştu. Ovanın öbür ucuna doğru yürüdüğünü seyreden çöl insanları hareketsiz ve sessizdiler. Acı yoktu artık, yüzü sakin ve rahattı, bakışları ufka değen güneşin yaldızlı ışığıyla doluydu, Nur'un omzundaki eli, nereye gittiğini bilen bir insanın eli gibi hafiflemişti.

UED TADLA, 18 HAZIRAN 1910

Askerler şafaktan önce Zettat'tan ve Ben Ahmed'den ayrıldılar. Ben Ahmed'den hareket eden birliğe General Moinier komuta ediyordu. Lebel tüfekleriyle donatılmış iki bin piyade çorak ovanın üzerinde Tadla Irmağı Vadisi'ne doğru ağır ağır ilerliyordu. Birliğin başında General Moinier, iki Fransız subay, bir de sivil gözlemci vardı. Güney'li savaşçılar gibi giyinmiş, subaylar gibi atlı, mağripli bir kılavuz onlara eşlik ediyordu.

Aynı gün, yalnızca beş yüz kişiden oluşan diğer birlik, Ma el Aynin'in asilerini Kuzey yolu üzerinde kıstıracak kıskacın öbür kolunu oluşturmak amacıyla Zettat kentinden yola çıkmıştı.

Askerlerin önünde göğün maviliğinin altında parıldayan sarı, kırmızı, kül rengi çıplak toprak alabildiğine uzanıyordu. Kızgın yaz rüzgârı toprağın üzerinde esiyor, tozları havaya uçuruyor, ışığı pus gibi örtüyordu.

Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Öndeki subaylar boğucu toz bulutundan biraz olsun kurtulma umuduyla, birlikle aralarını açmak için atlarını mahmuzluyordu. Karşılarına neyin çıkacağını görmek için gözleriyle ufku tarıyorlardı: su, çamurdan köyler ya da düşman.

General Moinier bu anı nicedir bekliyordu.

Güney'den her söz edilişinde onu düşünüyordu, Ma el Aynin'i, yenilmez, bağnaz, çöl arazisinden bütün Hıristiyanları kovmaya yeminli Ma el Aynin'i, isyanın elebaşısını, Vali Coppolani'nin katilini.

"Ciddiye almamalı," diyordu Genelkurmay Casa'da, Fort-Trinquet'te, Fort-Gouraut'ta. "Bağnazın biri, bir tür büyücü, yağmur duacısı; Draa'daki, Tinduf'daki ayaktakımını, Moritanya'daki bütün zencileri peşinden sürükledi."

Ama yaşlı çöl bedevisi bir türlü ele geçmiyordu. Kuzeyde, çölün ilk karakollarının yakınında olduğu bildiriliyor, ortalığı kolaçan etmeye gidildiğinde ortadan kayboluyordu. Derken, kıyıda olduğu söylentileri dolaşıyordu, Rio de Oro'da, İfni'de. Tabii İspanyollarla iş kolaydı! Orada neler oluyordu, el Ayun'da, Tarfaya'da, Juby burnunda? Yapacağını yaptıktan sonra tilki gibi kurnaz, yaşlı şeyh, savaşçılarıyla "topraklarına" dönüyordu, oraya, Draa'nın güneyine, Saguiet el Hamra'ya, "kalesi" Smara'ya. Onu oradan çıkarmak imkânsızdı. Sonra, işin içinde bilinmeyenler vardı, boş inanlar vardı. Bu bölgeden kaç savaşçı geçmiş olabilirdi? Gözlemci, subayların yanı sıra atını sürerken Camille Douls'un 1887'de yaptığı yolculuğu hatırlıyordu. Ma el Aynin ile Smara Sarayı'nın önündeki buluşmasının öyküsünü, gök mavisi bol bir harmanisi, başında kabarık beyaz türbanıyla şeyh ona yaklaşmış ve uzun uzun bakmıştı.

Douls, mağriplilerin tutsağıydı, giysileri paramparça olmuştu, yorgundu, yüzü güneşten yara bere içindeydi, ama Ma el Aynin ona kin duymadan, küçümsemeden bakmıştı. Ma el Aynin'i her düşündüğünde gözlemciyi ürperten bu uzun nazar, hâlâ süren bu uzun sessizlik olmuştu. Oysa eskiden Douls'un anlatısını okuduğunda bu duyguya kapılan belki de yalnız kendisi olmuştu.

"Bağnazın biri," diyordu subaylar, "bir yaba-

ni, aklı fikri talan, öldürmek, Güney eyaletlerini ateşe vermek, kan dökmek; 1904'te Cappolani Tagant'ta cinayete kurban gittiğinde böyle olmadı mı? 1905 Ağustosu'nda Mauchamp Ucda'da aynı akıbete uğramadı mı?"

Oysa her gün, subaylarla birlikte yol alırken gözlemci içinde anlayamadığı bir kaygı, bir korku duyuyordu; bir tepenin dönemecinde, kurumuş bir dere yatağında, çölün ortasında tek başına duran büyük şeyhin bakışıyla karşılaşmaktan korkuyordu sanki.

"İşi artık bitik, direnecek hali yok, sonunun gelmesi, ay, belki de hafta meselesi, teslim olmak zorunda, yoksa kendini denize atmaktan başka çaresi kalmayacak, ya da çölde kaybolacak, kimse onu artık desteklemiyor, bunun farkında..."

Subaylar bu anı nicedir beklemişlerdi. Oran'da, Rabat'ta, Dakar'da, ordunun genelkurmayları da öyle. "Bağnaz" çöl ile deniz arasında kıstırıldı. Yaşlı tilki teslim olmak zorunda kalacak. Herkes onu terk etmedi mi? Kuzeyde, Mevlay Hafid cihada son veren Elcezire sözleşmesini imzaladı. Bir de Ma el Aynin'in öz oğlu Mevlay Seba, Aslan adıyla anılan Ahmed Hiba'nın imzasını taşıyan Ekim 1909 tarihli mektup var. Bu mektupta şeyhin Makhzen yasasına boyun eğeceğine söz veriyor ve yardım istiyor. "Aslan'mış! Aslan ile şeyhin diğer oğulları, Marakeş'te Eş Şems ve Hamada'nın haydudu, talancısı Lardhaf artık yapyalnız. Kaynakları kurudu, silahları da yok, üstelik Sus halkı onları terk etti... Bir avuç savaşçıları kaldı, paçavralar içinde, bronz namlulu eski karabinaları, yatağanları ve mızraklarından başka silahları yok! Ortaçağ buna denir!"

Sivil gözlemci subaylarla birlikte atını sürerken yaşlı şeyhin bozguna uğramasını bekleyen onca insanı düşünüyor. Kuzey Afrika'daki Avrupalılar, çöl insanlarının tanımıyla "Hıristiyanlar," pe-

ki onların gerçek dini para değil mi? Tanca'daki, İfni'deki İspanyollar, Tanca'daki, Rabat'taki İngilizler, Almanlar, Hollandalılar, Belçikalılar ve Arap imparatorluğunun çöküşünü gözleyen bütün o bankerler, işadamları, şimdiden işgal planları yapanlar, sürülmüş toprakları, mantar meşesi ormanlarını, hurmalıkları aralarında pay edenler. Paris ve Hollanda Bankası'nın görevlileri, bütün limanlarda gümrük vergilerinin tutarını hesaplıyordu. Sahra Zümrütleri Şirketi'ni, Gurara-Tuat Nitratları Şirketi'ni kuran milletvekili Etienne'in çıkar çevrelerinin planlarına göre, çıplak arazi, hayali demiryollarına, Sahra, Moritanya demiryollarına geçit vermek zorundaydı ve yolu tüfek tarakalarıyla açan orduydu.

Smara'daki yaşlı adam bu para ve kurşun dalgasının karşısında tek başına ne yapsın? Onun köşeye kıstırılmış hayvanların bakışını andıran sert bakışı fırsatçılara, topraklara, kentlere göz dikenlere, bu halkın sefaletinin sırtından zenginliğe tamah edenlere karşı ne yapsın?

Sivil gözlemcinin yanı sıra, subaylar atlarını sürüyor, yüzleri ifadesiz, tek bir gereksiz söz sarf etmiyorlar. Bakışları ufka dikilmiş, taş tepelerin ötesine. Ued Tadla'nın puslu vadisinin uzandığı yere.

Belki de ne yaptıklarını düşünmüyorlar bile, doru atına binmiş tuareg kılavuzun açtığı görünmez izin üzerinde at koşturuyorlar.

Arkalarında Senegalli, Sudanlı askerler tozlu gri üniformalarıyla öne doğru eğilmiş, bacaklarını karıklar açarmışçasına çok yükseğe kaldırarak hantalca yürüyorlar. Ayak sesleri sert toprağın üzerinde düzenli bir küreme sesi çıkartıyor, arkalarında ağır ağır yükselen kırmızı ve kül rengi toz bulutu göğü kirletiyor.

Bu iş çoktan çığrından çıktı. Artık elden bir şey gelmez, bu ordu hayaletlere saldırmaya gidi-

yor sanki. "Ama o, teslim olmayı asla kabul etmez, hele Fransızlara. Yakalanmaktansa bütün adamlarını öldürtmeyi yeğler, oğullarının yanında kendini de öldürtür. Hem böylesi onun için daha iyi olur, çünkü, inanın bana, Coppolani'nin ölümünden sonra onun teslim olmasına razı olmazlar. Yok, o acımasız, yabani bir bağnaz, kendisiyle birlikte kabilesi de yok olmalı, kendi deyişleriyle Berik Allah, Allah'ın kutsadıkları ortadan kalkmalı... Tam ortaçağ, öyle değil mi?"

Yaşlı tilki yandaşları tarafından ihanete uğradı, terk edildi. Kabileler peş peşe ondan ayrıldı, çünkü reisleri Hıristiyanların kuzeyde ve güneyde ilerleyişinin karşı konulmaz olduğunu sezmişti. Denizden geldikleri bile oluyordu; Tinduf'ta, Tabelbala'da, Uadan'da çölün kapılarına dayanmışlar, Ma el Aynin'in öğretisini ilk kez yaydığı kutsal Şingueti kentini bile işgal etmişlerdi.

General Vigny'nin, Mevlay Hiba'nın altı bin adamını ezdiği Ebu Denib çatışması, belki de son büyük çatışma oldu: O zaman Ma el Aynin'in oğlu dağlara kaçtı, utancını gizlemek için ortadan kaybolmuş olmalı, çünkü o bir *lakhme* olmuştu, yani kemiksiz bir et, bir mağlup. Yaşlı şeyh tek başına Smara kalesinin tutsağı oldu, onu yenik düşürenin silahlar değil, para olduğunu anlayamamıştı; Sultan Mevlay Hafid'in askerlerine para ödeyen, onlara cicili bicili üniformalar giydiren bankerlerin parası, Hıristiyanların askerlerinin limanlarda toplamaya geldikleri gümrük vergilerinden paylarını kestikten sonra teslim aldıkları para; el konmuş toprakların, gasp edilmiş hurmalıkların, açıkgözlere peşkeş çekilen ormanların parası. Ma el Aynin bu oyunları nasıl anlayabilirdi? Paris ve Hollanda Bankası'nın ne olduğunu bilir miydi? Demiryolu inşaatı için borçlanmanın, Gurara-Tuat nitratlarını işletecek bir şirketin ne olduğunu bilir

miydi? O, ibadet edip çöl insanlarına hayırdua okurken, Fransa ve Büyük Britanya hükümetlerinin, birine Fas, diğerine Mısır adı verilen iki ülkeyi veren bir antlaşma imzaladıklarını nereden bilecekti? O kelamını ve nefesini son özgür insanlara, İzargenlere, Arusiyinlere, Tidrarinlere, Uled Bu Sebaalara, Tobaltlara, Reguibat Sahellere, Uled Delimlere, İmragenlere dağıtırken, gücünü kendi Berik Allah kabilesine yayarken, Paris ve Hollanda Bankası'nın başlıca üyesi olduğu bir konsorsiyumun, kral, Mevlay Hafid'e 62.500.000 altın franklık bir ikraz yaptığını, bu paranın yüzde 5'lik faizinin kıyıdaki bütün limanlardan elde edilecek gümrük vergilerinin geliriyle garanti altına alındığını ve yabancı askerlerin, günlük gümrük gelirlerinin yüzde 60'tan az olmamak kaydıyla bankaya yatırılmasını kontrol etmek için ülkeye girdiklerini nereden bilecekti? Kuzeyde, cihada son veren Elcezire sözleşmesinin imzalandığı sırada kral Mevlay Hafid'in borcunun 206.000.000 altın frank olduğunu ve borcunu alacaklılarına ödemeyi asla başaramayacağının gün gibi açık olduğunu biliyor muydu? Yaşlı şeyh bunların hiçbirini bilemiyordu, çünkü onun savaşçıları altın için değil, yalnızca Allah rızası için dövüşüyordu, üstelik savundukları toprak ne onlara aitti, ne de başka kimseye; çünkü o, bakışlarını özgürce dolaştırdıkları bir mekân, Allah'ın bir ihsanıydı.

"...Yabaninin, bağnazın biri, çatışmadan önce savaşçılarına onları yenilmez ve ölümsüz kılacağını söylüyor, yalnızca mızrakları ve kılıçlarıyla onları tüfeklerin ve makinelilerin önüne sürüyor..."

Şimdi zenci yerli askerlerin birliği Tadla Irmağı'nın vadisini bütünüyle işgal ediyor, ırmak geçidinde Kasbah Tadla'nın ileri gelenleri, Fransız subaylara teslim olduklarını bildirmeye geldiler. Kamp ateşlerinin dumanları akşamın içinde yük-

seliyor ve sivil gözlemci, her molada olduğu gibi gökyüzünde örtüsünü ağır ağır sıyıran güzel geceyi seyrediyor. Hâlâ Ma el Aynin'in bakışını düşünüyor, Türk taciri kılığına giren Camille Douls'un üzerine konan ve ruhunun derinliklerini okuyan o esrarlı ve derin bakışı. Belki de şeyh paçavralar içindeki bu yabancının, Kuran'ının sayfalarında her gece günlük tutan ilk imge hırsızının neler getirdiğini anlamıştır. Ama şimdi artık çok geç. Kaderin önüne hiçbir şey geçemez. Bir yanda deniz, öbür yanda çöl. Ufuklar Smara halkının üzerine kapanıyor, son bedevileri sıkıştırıyor, kıstırıyor. Açlık, susuzluk sarıyor onları; korkuyu, hastalığı, yenilgiyi tanıyorlar.

"İstesek sizin şeyhinizi ve hırpanilerini çoktan, bir lokmada yutabilirdik. Kerpiç sarayının önüne 75'lik bir top, birkaç makineli tüfek diktik mi silip süpürmüştük onu. Belki de değmez diye düşündüler. Kurtlu bir meyve gibi tek başına düşmesinin daha doğru olacağını sandılar... Ama şimdi, Coppoloni'nin öldürülmesinden sonra iş değişti, bu artık savaş değil, haydut sürüsüne karşı girişilen bir polis operasyonu, işte o kadar."

Yaşlı adam savunmak istediği kişiler tarafından ihanete uğradı. Haberi Sus, Tarudant, Agadir insanları getirdi: "Ma el Aynin, Gözler'deki Su adı verilen büyük Şeyh Mevlay Ahmed ben Muhammed el Fadel, çöl savaşçılarıyla birlikte yürüyüşe geçti, Draa'daki, Saguiet el Hamra'daki, Ualata'daki, Şingueti'deki Mavi Adamlar bile onunla birlikte. Öyle kalabalıklar ki bütün ovayı kaplıyorlar. Sultan'ı devirmek ve yerine Ma el Aynin'in büyük oğlu, Sebaa, Aslan adı verilen Mevlay Hiba'yı tahta çıkarmak istiyorlar."

Ama genelkurmay habere inanmadı. Anlatılanlar subayları çok güldürdü.

"Smara'daki ihtiyar çıldırmış. Sanki o hırpani

sürüsüyle sultanı devirecek, Fransız ordusunu kovacak!" Olacağı buydu: Yaşlı tilki çöl ile deniz arasında sıkıştı kaldı ve intiharı seçti; tek çıkar yolu kabilesiyle birlikte kendini öldürtmek.

Bugün 21 Haziran 1910, zenci yerli askerlerin birliği, başında üç Fransız subay ve sivil gözlemciyle birlikte yola koyuldu. Güney'e doğru yöneldiler, Zezzat'tan hareket eden kolla birleşecekler. Kıskacın çeneleri şeyh ile hırpanilerini kıstırmak için kapanıyor.

Güneş, tozlu ışığıyla askerlerin gözlerini yakıyor. Uzakta, taşlı ovanın tepesinde, çölden neredeyse ayırt edilmeyen aşıboyası renginde bir köy beliriyor. "Kasbah Zidaniya," diyor yalnızca kılavuz. Ama atını hemen durduruyor. Uzakta, bir savaşçı topluluğu atlarını tepeler boyunca dörtnala sürüyor. Zenci yerli askerler mevzi alıyor, subaylar ise atlarını açığa çekiyor. Yer yer ateş ediliyor, ama ıslık çalan ya da hedefini bulan hiçbir kurşun yok. Sivil gözlemci bunların daha çok avcıların kırda çıkardıkları seslere benzediğini düşünüyor. Yaralı bir adam tutsak ediliyor. Beni Amir kabilesinden bir Arap. Şeyh Ma el Aynin uzakta değil, savaşçıları güneyde, el Boruc yolunda ilerliyor. Birlik yeniden harekete geçiyor, ama bu kez subaylar askerlerin yanında kalıyor. Hepsinin gözü çalılıklarda. El Boruc yolunda ikinci kapışma başladığında güneş henüz yüksekte. Kavurucu sessizliğin içinde yeniden kurşun sesleri çınlıyor. General Moinier vadinin dibine doğru hücum emri veriyor. Senegalliler dizlerini yere dayayıp ateş ediyor, sonra, süngü takarak koşuyorlar. Beni Musa kabilesi yerde onlarca ölü bırakarak çalılıkların arasına dalmadan önce on iki zenci asker öldürdü. Senegallilerin birliği vadinin dibine doğru hücuma devam ediyor. Askerler, Mavi Adamları gizlendikleri yerlerden bulup çıkarıyor. Ama bunlar beklenen o ye-

nilmez savaşçılar değil. Paçavralar içinde, saçları sakalları birbirine karışmış, silahsız, koşarken topallayan, çakıllı toprağa düşen insanlar. Bunlara dilenci demek daha doğru olur, bir deri bir kemik kalmış, güneşten, ateşten kavrulmuşlar. Ölümcül bir öç duygusunun sardığı Senegalliler tüfeklerini üzerlerine boşaltırken, süngüleriyle delik deşik edip onları kırmızı toprağa çivilerken, birbirlerine çarpıyor, umutsuz çığlıklar atıyorlar. General Moinier her ne kadar toplanma borusunu çaldırsa da boşuna. Zenci askerlerin önünde erkekler ve kadınlar darmadağın kaçışıyor, yere düşüyor. Çocuklar çalıların arasında koşuyor, korkudan dilleri tutulmuş, koyun ve keçi sürüleri bağırarak itişip kakışıyor. Mavi Adamların cesetleri dört bir yanda yerlere serilmiş. Son tüfek sesleri ortalığı çınlatıyor, sonra yeniden hiçbir şey duyulmaz oluyor, kavurucu sessizlik ortalığı sarıyor.

Bir tepenin üzerinde kımıldamadan duran, kıpraşan huzursuz atlarına tünemiş subaylar, Mavi Adamların toprak tarafından şimdiden yutulmuşçasına silindiği geniş çalılığa bakıyorlar. Ölmüş arkadaşlarını taşıyarak geri dönen Senegalli yerli askerler, yerde yatan paçavralar içindeki yüzlerce erkek ve kadına göz atmıyor bile. Vadinin yamacında bir yerde diken çalılıklarının arasında genç bir çocuk, ölü bir savaşçının cesedinin yanı başında oturuyor ve gözleri sönmüş kanlı yüze bütün gücüyle bakıyor.

Doğan güneşin aydınlattığı sokakta, genç çocuk duran arabalar boyunca acele etmeden ilerliyor. İnce bedeni kaportaların yanından kayıyor, camlara, cilalı kanatlara, farlara yansıyor. Her arabanın üzerine hafifçe eğiliyor, bakışlarıyla koltukları, koltuk altlarını, arka cam sahanlığını, torpido gözünü yokluyor.

Güneşin saf ve keskin ilk ışıklarının yaktığı bomboş büyük sokakta, bir başına sessizce ilerliyor. Gökyüzü şimdiden masmavi, berrak, tek bir bulut yok. Yaz rüzgârı denizden esiyor, yollara dalıyor, dümdüz caddeler boyunca ilerliyor, palmiyeleri ve büyük arokaryaları sallayarak küçük bahçelerde fır dönüyor.

Radicz yaz rüzgârını sever; tozu dumana katan ya da bedenin içine kadar işleyen, kemikleri donduran pis bir rüzgâr değildir bu; rayihalarla yüklü, deniz ve ot kokan, uyuma arzusu veren hafif bir rüzgârdır. Radicz mutlu, çünkü denize yakın terk edilmiş bir bahçede başını büyük bir çamın köklerine dayayarak açık havada uyudu.

Güneş doğmadan uyandı ve yaz rüzgârının başladığını hemen hissetti. O zaman, köpeklerin yaptığı gibi otlarda biraz yuvarlandı, sonra hiç durmadan deniz kıyısına kadar koştu. Yolun tepesinden o güzel, sakin denize uzun uzun baktı. Gecenin külünü üzerinden henüz atmamıştı deniz, ama şimdiden şafağın mavi ve pembe lekelerini taşıyordu. Bir an için, henüz ısınmamış kayalardan aşağı inmeyi, giysilerini çıkartıp denize dalmayı düşündü. Onu denize çağıran, suyu gösteren yaz rüzgârıydı. Ama önünde çok zaman bulunmadığını, insanlar yakında uyanacağı için acele etmesi gerektiğini hatırladı. Öyle olunca, araba peşinde, yokuş yukarı vurdu.

Şimdi büyükçe bir sitenin önüne geliyor. Arabaların park edilmiş olduğu uzun bahçe yolları boyunca yürüyor. Görebildiği kadarıyla bahçelerde kimse yok. Evlerin storları hâlâ inik, balkonlar boş. Yaz rüzgârı binaların yüzünde esiyor ve storları zangırdatıyor, mimoza ve defne dallarını tatlı tatlı hışırdatıyor, iri palmiye dalları gıcırdayarak sallanıyor.

Işık ağır ağır geliyor, önce gökyüzüne, sonra binaların tepelerine, sokak lambaları soluyor. Radicz bu saati çok sever, çünkü sokaklar henüz sessiz, evler kapalı, kimsesizdir, dünyada tek başına olmak gibi bir histir bu. Binaların bahçe yollarında ağır ağır yürüyor ve bütün kentin kendisine ait olduğunu, geriye hiç kimsenin kalmadığını düşünüyor. Belki de o, terk edilmiş bahçede uyurken afet sonrasında olduğu gibi erkekler ve kadınlar evlerini ve arabalarını bırakarak dağlara doğru koşarak gitmişlerdir. Radicz kıpırtısız kaportaların yanından geçerken içeri bir göz atıyor, koltuklar bomboş, direksiyonlar hareketsiz ve garip bir duyguya kapılıyor, onu izleyen ve tehdit eden bir bakış var. Duruyor, başını binaların yüksek duvarlarına doğru kaldırıyor, storlar ve pencereler kapalı, büyük balkonlar boş, esen rüzgârın sesi çok tatlı, çok ağır, insanlara göre değil bu ses ve Radicz kente çöken, insanların gürültülerinin ve kargaşalarının yerini dolduran boşluğu bir kez daha hissediyor.

Belki de o, yaşlı fıstık çamının köklerine başını yaslamış uyurken, yaz rüzgârı başka bir dünyadan gelmişçesine, esrarlı bir şekilde erkekleri, kadınları, kent halkını uyutmuştur. Onlar, kepenkleri kapalı dairelerinde, yataklarında, hiç bitmeyecek büyülü bir uykuya dalmışlardır. Kent ancak o zaman dinlenebilir, soluk alabilir, hareketsiz arabalarla kaplı boş sokaklar, kapalı dükkânlar, sönük sokak lambaları ve kırmızı ışıklar; işte o zaman otlar şosenin çatlaklarında bitebilir, fareler ve kuşlar çekinmeden her yere gidebilir, bahçeler ormana dönüşür, insanoğlu var olmadan önce olduğu gibi.

Radicz dinlenmek için biraz duruyor. Tam o sırada kuşlar ağaçlarda uyanıyor, sığırcık kuşları, serçeler, ardıç-

kuşları. Hele ardıçkuşları cıyak cıyak, palmiyeden palmiyeye ağır ağır uçuyor, büyük park alanlarının ıslak asfaltında sekerek gidiyor. Genç çocuk ardıçkuşlarını pek sever, güzel siyah elbiseleri, sapsarı gagaları vardır. Tehlikeleri gözlemek için başlarını hafifçe yan döndürerek kendilerine has bir sekişleri vardır. Hırsızlara benzerler. Radicz onları bu yüzden sever. Kendisi gibi biraz aklı havada, az buçuk da hırsızdırlar, üstelik bir tehlikeyi bildirmek için ciyak ciyak ötmeyi bilirler; gülmeyi de bilirler, gırtlaklarını titreterek gülmeleri Radicz'i de çok güldürür. Radicz park alanında ağır ağır ilerliyor, arada bir, ardıçkuşlarına yanıt vermek için ıslık çalıyor. Belki de genç çocuk terk edilmiş bahçede başını büyük fıstık çamının köklerinin arasına dayamış uyurken erkekler ve kadınlar gürültü etmeden kenti öylece terk etmiş ve yerlerini ardıçkuşlarına bırakmışlardır. Bu düşünce Radicz'e çok keyif veriyor ve onlarla aynı fikirde olduğunu, evlerin, sokakların, arabaların ve içindekilerle birlikte dükkânların, her şeyin onların olduğunu bildirmek için parmaklarıyla daha kuvvetli ıslık çalıyor. Parkta, binaların çevresinde ışık hızla kuvvetleniyor. Arabaların damlarında, çalıların yapraklarında çiy taneleri parlıyor. Radicz bütün bu ışıklı damlacıklara bakmamak için, durmamak için büyük çaba göstermek zorunda. Büyük park alanının boşluğunda, yüksek duvarların, inik storların, boş balkonların arasında çiy tanecikleri daha da yoğun bir ışıltı yayıyor, sanki gerçek ve canlı olan yalnız onlarmış gibi, dünyayı seyreden binlerce sabit gözü andırıyorlar.

O sırada Radicz derinden derine her şeyi sarmış olan tehdidin yeniden farkına varıyor, burada, binaların park yerinde tehlike kol geziyor. Bu, genç çocuğun göremediği, anlayamadığı bir bakış, ya da bir ışık.

Tehdit, duran araçların tekerleklerinin altında, aynaların yansımasında, gün ışığına karşın yanmaya devam eden sokak lambalarının soluk aydınlığında. Genç çocuk teninde bir ürperti hissediyor, kalp atışları yavaşlıyor, sonra yeniden hızlanıyor, avuçlarını soğuk bir ter basıyor.

Ötüşerek ok gibi geçen sağanların dışında bütün kuşlar şimdi yok oldu. Ardıçkuşları büyük beton kütlelerin öbür yüzüne doğru kaçıştı ve hava yine sessizleşti. Rüzgâr bile yavaş yavaş kesildi. Şafak büyük kentin üzerinde uzun uzun durmaz, mucizesini bir an gösterir, sonra silinir gider. Ardından gün doğar. Gökyüzü artık gri ve pembe değildir, soluk bir renk sarar onu. Batı tarafında, gazhanelerin büyük bacalarının zehirli dumanlarını kusmaya başladıkları yerde bir tür pus var.

Radicz bütün bunları, olup bitenleri görüyor ve yüreği daralıyor. Az sonra erkekler ve kadınlar kapılarını açacak, storları kaldırıp balkonlara çıkacaklar, kentin sokaklarında yürüyecek, arabalarını ve kamyonlarını çalıştıracak ve her şeye pis pis bakarak taşıtlarını sürecekler. Bu bakış, bu tehdit o yüzden. Radicz gündüzü sevmez, yalnızca geceyi ve şafağı sever, her şeyin sessiz ve ıssız olduğu, ortada yarasalardan ve başıboş kedilerden başka hiçbir şeyin kalmadığı zamanları.

Büyük park alanının ara yollarında yürümeye devam ediyor, duran arabaların içlerini dikkatle inceliyor, ara sıra ilginç olabilecek bir şey görüyor ve geçerken kapı tokmaklarını yokluyor, öyle, hafifçe, olur a, belki açık kalmıştır. Kapıları kilitli olmayan üç aracı mimledi, ama şimdilik dokunmuyor, çünkü buna değeceğinden emin değil. Blokun çevresinde bir tur attıktan sonra birazdan geri dönerim, diye düşünüyor, çünkü açık arabaları halletmek kolay.

Güneşin aydınlığı ağaçların tepesinde artıyor, ama kendisi henüz ortada yok. Yalnızca gökyüzüne yayılan güzel, sıcak ışık görünüyor; Radicz, gündüzleri sevmez, ama güneşi pek sever, belirdiğini göreceği düşüncesi onu sevindiriyor. İşte göründü, gözlerinin derinliğinde şimşek gibi çakan ateşten bir top. Radicz bir an duraklıyor, gözleri kamaştı.

Radicz bekliyor, atardamarlarında kalp atışlarını dinliyor. Tehlike çevresinde dolanıyor, ama genç çocuk nereden geldiğini bilmiyor. Gün ışığı artıyor, onunla birlikte korkunun ağırlığı.

Yüzlerce mavi storlu beyaz duvarların tepesinden,

antenlerin sivrildiği damlardan, beton kulelerden, pürüzsüz gövdeli beyaz palmiyelerin tepesinden geliyor korku. Hele sessizlikten gelen korku, günün sessizliği, tiz bir vızıltıyla yanmaya devam eden sokak lambalarının ışıkları. Sanki insanların ve motorların sıradan gürültüleri bir daha duyulmayacak, uyku onların yolunu kesmiş, bir cürufun içinde motorlar tıkanmış, gırtlaklar kısılmış, yüzler de gözler de kapalı.

"Pekâlâ, haydi bakalım."

Yüksek sesle konuşan Radicz kendine cesaret vermek istiyor. Eli yeniden arabaların kapılarını yokluyor, gözleri, kaportanın soğuk iç mekânına dikilmiş. Güneş ışığı, arabaların gövdelerinde ve ön camlarına asılmış çiy damlalarının üzerinde parlıyor.

"Yok... bir şey yok."

Acele şimdi kaygıyı hafifçe siliyor. Gün gergin, beyaz güneş neredeyse büyük binaların çatılarına yükselmek üzere, dalgaların doruklarında ışıltılar yanıyordur mutlaka. Radicz çevresine bakmadan ilerliyor.

"Oldu, sağ ol."

Bir arabanın kapısı açıldı. Genç çocuk sessizce bedenini ön camdan içeri kaydırıyor; elleri her yeri yokluyor, koltuk altlarını, köşe bucağı, kapılardaki cepleri, torpido gözünü açıyor. Elleri hızla, ustaca yokluyor, bir körün elleri gibi.

"Hiçbir şey yok!"

Yok; arabanın içi bomboş, mahzen gibi soğuk ve nemli.

"Pislik herifler!"

Kaygı yerini öfkeye bırakıyor ve genç çocuk arabaları gözleyen bina boyunca uzanan ara yolda hızla yürüyor. Birden bir ses onu irkiltiyor. Bir motor gürültüsü ve sac tangırtısı. Radicz yeşil bir kamyonetin gerisine gizlenerek çöp tenekelerini boşaltan çöp kamyonunun geçtiğini görüyor. Kamyon park alanına girmeden binaların çevresinde dolanıyor. Defne çitleri ve palmiye gövdeleri arasında yarı gizlenmiş durumda uzaklaşıyor; Radicz onun metalden garip bir böceğe benzediğini düşünüyor, yuvarlak sırtı ve sarsıntılı gidişiyle belki de bir gübreböceğine.

Her şey yeniden sessizliğe kavuştuğunda, Radicz

kamyonetin arka sahanlığında ilginç olabilecek şeyler seçiyor, arka cama yaklaşıyor ve giysileri görüyor. Turuncu plastikten elbise torbalarının içinde, istif edilmiş bir sürü giysi. Ön tarafta da giysiler var, şoför mahallinin hemen yanında, ayakkabı kartonları ve bu işten anlamayanın kolayca seçemeyeceği bir şey, transistorlu bir radyonun köşesi. Kamyonetin kapıları kilitli, ama ön cam aralık: Radicz bütün gücüyle itiyor, aralığı büyütmek için camın kenarına bastırıyor. Cam milimetre milimetre iniyor ve Radicz az sonra uzun kolunu emniyet düğmesine uzanabilecek kadar sokuyor, düğmeyi çekiyor, kapıyı açıyor ve arabanın ön tarafına kayıyor. Kamyonet çok büyük. Koyu yeşil, derin, yapay deriden koltukları var. Radicz arabanın içinde olduğuna seviniyor. Ellerini bir an direksiyona dayayarak soğuk koltuğa oturuyor ve geniş ön camdan park yerine ve ağaçlara bakıyor. Ön camın üst kısmı zümrüt yeşili, başını oynattığında gökyüzünde garip bir aydınlık oluşuyor. Direksiyonun sağında bir radyo var. Radicz düğmeleri çeviriyor, ama cihaz çalışmıyor. Eli torpido gözünün düğmesine basıyor ve kapak açılıyor, içinde kâğıtlar, bir tükenmezkalem ve siyah gözlükler var.

Radicz ön koltuğun arkalığından arka cam sahanlığa kayıyor, giysileri çabucak inceliyor. Bunlar yepyeni takım elbiseler, erkek gömlekleri, tayyörler, kadın pantolonları, kazaklar; hepsi plastik torbalarda katlanmış duruyor. Radicz giysilerden, ayakkabı kutularından, kravatlardan, fularlardan birer deste oluşturuyor. Giysileri pantolonların içine tıkıp çıkın yapmak için paçaları birbirine düğümlüyor. Birden transistorlu radyo geliyor aklına, ön koltuğa kayıyor, başını zemine eğerek elleriyle yokluyor, nesneyi biraz kaldırıyor. Bir düğmeye basıyor ve müzik fışkırıyor, gitar notaları şafakta kuş sesleri gibi kayıyor ve akıyor.

Gelen polislerin gürültüsünü işte o sırada duyuyor. Geldiklerini görmedi, belki seslerini bile duymadı, daire çizen yolun asfaltlanmış çakılları üzerinde lastiklerin yumuşak sesini, ışıkta bembeyaz kesilmiş dev binanın sessiz yüzünde, kaldırılan bir storun gıcırtısını duymadı. Tran-

sistorlu radyonun kuş seslerini andıran müziğini baş aşağı dinlerken başka bir şey uyarmış olmalıydı onu. Bedeninin içinde, gözlerinde, bağırsaklarında bir şeyler düğümleniyor, sıkışıyor ve boşluk, soğuk bir hava gibi kamyoneti dolduruyordu. O zaman doğruldu ve onu gördü.

Siyah polis arabası park yerinin ara yolundan hızla geliyor. Lastikleri, katranın ve çakılların üzerinde su sesi çıkartıyor ve Radicz polislerin yüzlerini, siyah üniformalarını açık seçik görüyor. Aynı anda, binanın yüksek balkonlarından birinde storun hızla çekildiği yerde, kendisini gözetleyen katilin sert bakışını hissediyor.

Hayvan gibi gizlenerek büyük arabanın içinde kalmaya devam mı etse? Ama polisler ona doğru geliyor, bunu biliyor, kuşkusu yok. O zaman, bedeni geriliyor, bir sıçrayışta kamyonetin ön kapısından fırlıyor ve kaldırımın üzerinde, park alanını çevreleyen duvara doğru koşmaya başlıyor.

Siyah araba birden hızlanıyor, çünkü polisler onu gördüler. Sesler, kısa bağırtılar parkta çınlıyor, büyük beyaz duvarlarda yankılanıyor. Radicz tiz düdük sesleri duyuyor, kendisine kurşun sıkılıyormuş gibi başını omuzlarının arasına gömüyor. Kalbi öyle hızlı çarpıyor ki neredeyse başka hiçbir şey duymuyor, sanki bütün binalar, parktaki ağaçlar ve katranlı yollar onunla birlikte çırpınıyor, sarsılıyor ve acı çekiyor.

Bacakları koşuyor, koşuyor, kara tabanlı zemine çarpıyor; çiçek tarhlarının toprağına çarpıyor, çiçek göbeklerinin, çim alanların kenarındaki alçak duvarlardan atlıyor. Var güçleriyle çılgınca kaçıyor bacakları, panik içinde sarsılarak, nereye gittiklerini, ne zaman duracaklarını bilmeden. Şimdi, park alanının çevresindeki yüksek duvara geldi, ne yapsa, bacakları uçamaz ya! Hareketsiz arabaların arasında duvar boyunca koşuyor, zikzaklar çiziyor. Polis arabasının hâlâ orada, çok yakında olduğunu biliyor, lastiklerini gıcırdatarak ve motorunu homurdatarak son hızla virajlar aldığını biliyor. Şimdi tam arkasında, ucunda caddenin açıldığı ve kovalanan bir tavşan gibi Radicz'in minicik bedeninin koşturduğu uzun, düz bir çizginin

üzerinde. Siyah polis arabası büyüyor, yaklaşıyor, tekerlekleri asfaltlanmış çakıllı yolu yutuyor. Koşarken Radicz binanın yüzünde, her tarafta kaldırılan stor seslerini duyuyor ve bütün insanların koşmasını seyretmek için balkonlarına çıktığını düşünüyor. Ve birden, duvarda bir gedik, belki de bir kapı; Radicz'in bedeni bir sıçrayışta gediğe dalıyor. Şimdi duvarın öbür yüzünde, denize açılan büyük caddenin üzerinde tek başına. Polis arabası park alanının çıkışına ulaşıp da caddeye kıvrılana kadar üç dakika kazandı. Genç çocuk bunu düşünmeden biliyor, sanki çırpınan kalbi ve bacakları onun yerine düşünüyor. Nereye gitse? Caddenin ucunda, yüz metreden az ötede deniz, kayalıklar var. Delikanlı içgüdüsel olarak oraya yöneliyor. Öyle hızlı koşuyor ki sabahın sıcak havası gözlerini yaşlarla dolduruyor. Kulakları rüzgârın sesini duymuyor ve güneş ışığının sertçe parladığı yolun siyah şeridinden ve en uçta birbirine karışan gökle denizin süt renginden başka bir şey göremiyor. Öyle hızlı koşuyor ki, ne siyah arabanın şosede çıkardığı lastik seslerini, ne de binaların arasındaki boşluğu dolduran polis düdüğünün iki korkunç tınısını duyabiliyor.

Birkaç hamle daha, haydi bacaklar, birkaç çırpınış daha, haydi kalp, deniz artık uzakta değil, gök ve deniz birbirine karışmış, orada ne insan var ne araba. Derken delikanlının bedeni yan yolun şosesinin üzerine atıldığı anda, av köpeklerinin az sonra kıstıracağı bir karaca gibi, birbirine karışmış gökle denize doğru gittiği anda, büyük bir mavi otobüs geliyor; farları hâlâ yanık, doğan güneş şimşek gibi ön camına çarparken Radicz'in bedeni büyük bir sac sesi ve fren çığlıkları arasında kaportanın ve farların üzerinde parçalanıyor. Yakın bir yerde, palmiye bahçesinin kenarında, yüzü karanlıkta kalan bir kadın var; kımıldamadan duruyor, gölge gibi, bütün gücüyle bakıyor. Kımıldamadan duruyor, insanlar dört bir yandan gelip yolun üzerinde, otobüsün, siyah arabanın ve hırsızın parçalanmış cesedini gizleyen örtünün çevresine üşüşürken o kımıldamıyor, yalnızca bakıyor.

TIZNIT, 23 EKIM 1910

Kentin çölün kırmızı toprağına karıştığı yerde, eski kuru taş duvarların, kerpiç evlerin yıkıntılarının, kimi kavrulmuş akasyaların arasında, toz rüzgârının özgürce estiği yerde, kuyulardan uzakta, palmiyelerin gölgelerinden uzakta, yaşlı şeyh can çekişiyor.

Buraya, Tiznit kentine, boş yere yaptığı uzun yürüyüşün sonunda geldi. Kuzey'de, yenik kralın ülkesinde yabancı askerler kentten kente ilerliyor, kendilerine direnen ne varsa yok ediyorlar. Güney'de, Hıristiyanların askerleri, kutsal Saguiet el Hamra Vadisi'ne girdi, Smara kentini, Ma el Aynin'in boş sarayını bile işgal ettiler. Felaket rüzgârı, her şeyi yıpratan, her şeyin içini boşaltan felaket rüzgârı taş duvarlardan, dar mazgallardan esmeye başladı.

Kuzeyden gelen, denizin pusunu getiren ılık rüzgâr, kötü rüzgâr şimdi burada esiyor. Tiznit'in çevresinde Mavi Adamlar, kaybolmuş hayvanlar gibi oraya buraya dağılmış, dallardan yapılmış kulübelerin siperinde bekliyorlar.

Konaklama yerinin üzerinde akasya dallarının çatırtısından, rüzgârın sesinden ve arada bir, kösteklenmiş bir hayvanın çağrısından başka tıs yok. Sessizlik büyük, sessizlik korkunç, Senegalli

askerlerin Ued Tadla Vadisi'ndeki saldırısından beri kesilmedi. Şimdi, savaşçıların sesleri sustu, şarkılar söndü. İleride olacaklardan hiç kimse söz etmiyor, çünkü belki de artık hiçbir şey olmayacak.

Kıraç toprağın üzerinde esen ölüm rüzgârı, Mogador'da, Rabat'ta, Fas'ta, Tanca'da yabancıların işgal ettikleri topraklardan gelen kötü rüzgâr. Denizin uğultusunu ve daha da ötelerde, bankerlerin, tacirlerin egemen olduğu büyük beyaz kentlerin homurtusunu taşıyan ılık rüzgâr. Damı yarı çökük çamurdan evde, yaşlı şeyh basılmış toprağın üzerinde harmanisinin üzerinde yatıyor. Sıcak, boğucu hava, sinek ve yabanarılarının vızıltılarıyla dolu.

Şeyh her şeyin sona erdiğini, mahvolduğunu artık biliyor mu? Dün, önceki gün Güney'den gelen ulaklar haberler taşıdılar, ama onları dinlemek istemedi. Ulaklar Güney'den gelen haberleri sakladılar, Smara'nın terk edildiğini, Ma el Aynin'in küçük oğulları Hassena ile Lardhaf'ın Tagant yaylasına doğru kaçtıklarını, Mevlay Hiba'nın Atlas dağlarına kaçtığını söylemediler. Şimdi orada, onları bekleyenlere verecekleri haberi götürüyorlar: "Büyük Şeyh Ma el Aynin yakında ölecek. Gözleri artık görmüyor, dudakları konuşamıyor." Büyük şeyhin bir dilenci gibi Tiznit'in en yoksul evinde can çekiştiğini söyleyecekler, oğullarından uzakta, halkından uzakta.

Yıkık evin çevresinde birkaç kişi oturuyor. Bunlar Berik Allah kabilesinin son mavi savaşçıları. Arkalarına bakmadan, anlamaya çalışmadan Tadla Irmağı'nın ovasından kaçıp geldiler. Diğerleri, çöl yollarına geri döndüler, çünkü umut kalmadığını, vaat edilmiş toprakların onlara asla verilmeyeceğini anlamışlardı. Oysa oradakilerin gözü toprakta değildi, onlar büyük şeyhi seviyor, ona bir ermiş gibi saygı duyuyorlardı. Allah adına ha-

yırdua okumuştu onlara; bu yaptığı, onları bir andın sözleri gibi şeyhe bağlamıştı.

Nur bugün onlarla birlikte. Daldan bir çardağın siperinde tozlu toprağa oturmuş, büyük şeyhin kapandığı damı yarı çökük çamurdan eve gözlerini dikmiş. Ma el Aynin'in can çekiştiğini henüz bilmiyor. Arkasında ilk karısı, Mevlay Sebaa'nın anası Lalla Meymuna'yı, üzerinde kirlenmiş beyaz harmanisiyle, hizmetkârının omzuna yaslanarak dışarı çıktığını kaç gündür görmedi. Tiznit'e geldiğinde Ma el Aynin, oğullarının gelip onu alması için ulaklar gönderdi. Ama hiçbiri geri dönmedi. Her akşam, duadan önce, Ma el Aynin evden çıkıp kuzeye, Mevlay Hiba'nın gelmesi gereken yöne bakıyordu. Ama, ama aradan çok uzun zaman geçti. Oğullarının dönmeyeceği besbelli.

İki gündür gözleri görmüyor. Ölüm sanki önce gözlerinden yakaladı onu. Kuzeye dönmek için dışarı çıktığında, oğlunu arayan artık gözleri değil, bütün yüzü, elleri, bedeni, Mevlay Hiba'nın orada olmasını istiyor. Nur, neredeyse hayalete dönüşen bu incecik bedene bakıyor, çevresinde hizmetkârları, arkasında Lalla Meymuna'nın kara gölgesiyle, bir bulutun güneşi gizlediği gibi görüntüyü karartan ölümün soğuk soluğunu duyuyor.

Nur, Tadla Irmağı'nın yatağında, bir çukurda yatan kör savaşçıyı düşünüyordu. Arkadaşının sönmüş yüzü gözlerinin önüne geliyordu, şimdi çakallar yemiş olmalıydı onu. Yolda ölenleri, güneşe ve geceye terk edilenlerin hepsini düşünüyordu.

Daha sonra, katliamdan kurtulanların oluşturduğu kervana katılmış, açlıktan ve yorgunluktan ölüm halinde, günlerce yürümüşlerdi. Sürgünler gibi en zorlu yolları izleyerek kaçmışlar, kentlerden uzak durmuşlardı. Kuyuların suyunu tatmaya bile zor cesaret ediyorlardı. Büyük şeyh o sırada hastalanmış ve burada, Tiznit kapılarında, kötü bir

rüzgârın savurduğu toz toprağın üzerinde konaklamak zorunda kalmışlardı.

Mavi Adamların çoğu terk ettikleri çöl yollarına dönmek için Draa düzlüklerine doğru amaçsız, bitip tükenmez yollarına devam etmişlerdi. Nur'un babası ve anası çöle dönmüş, ama Nur onları izleyememişti. Belki de hâlâ bir mucize bekliyordu, şeyhin onlara vaat ettiği, barış ve bereketin hüküm süreceği, yabancı askerlerin asla giremeyeceği toprağı. Mavi Adamlar peş peşe çullarını alıp gitmişlerdi. Ama yollarda çok ölen olacaktı! Bir zamanların barışını, huzurunu asla bulamayacaklar, felaket rüzgârı yakalarını bırakmayacaktı.

Bazen bir söylenti dolaşıyordu: "Mevlay Hiba geliyor, Mevlay Sebaa, Aslan, kralımız!" Ama bu, kavurucu sessizlikte eriyen bir seraptan başka bir şey değildi.

Şimdi artık çok geç, çünkü Şeyh Ma el Aynin ölüm döşeğinde. Rüzgâr birden kesiliyor, havanın ağırlığı erkekleri ayağa kaldırıyor. Hepsi ayağa dikiliyor ve batıya bakıyorlar, güneşin alçak ufka doğru indiği tarafa. Bıçak ağzı gibi sivri taşlarla kaplı tozlu toprağı, erimiş metal gibi parlayan bir renk sarıyor. Gökyüzünü ince bir pus kaplıyor, arasından patlayacak kadar şişkin, kırmızı küreyi andıran güneş beliriyor.

Kimse rüzgârın niçin birden dindiğini, ufku niçin garip bir yangın kızıltısının sardığını anlamıyor. Ama Nur, soğuğun ateş gibi içine yeniden doğduğunu hissediyor ve titremeye başlıyor. Yüzünü, Ma el Aynin'in bulunduğu yıkık eski eve döndürüyor. Kendine rağmen onu oraya çeken bir şey var, gözlerini siyah kapıya dikerek eve doğru ağır ağır yürüyor.

Ma el Aynin'in savaşçıları, haşin yüzlü Berik Allahlar, eve doğru ilerleyen genç çocuğu görüyor, ama hiçbiri yolunu kesmek için davranmıyor. Bir

düşte yaşarcasına, bakışları bomboş ve yorgun. Belki de boşu boşuna yaptıkları o uzun yürüyüş sırasında onlar da gözlerini kaybetmişlerdir.

Nur, çakıllı toprağın üzerinde çamurdan duvarlı eve doğru ağır ağır yürüyor. Batan güneş eskimiş duvarları parlatıyor, kapının karaltısını derinleştiriyor.

Bir zamanlar babasıyla ermişin türbesine girdiği gibi Nur bu kapıdan geçiyor. Bir an kıpırtısız kalıyor, gölge gözlerini köreltiyor, evin nemli serinliğini hissediyor. Gözleri alışınca büyük çıplak odayı, basılmış toprak zemini görüyor. Odanın bir köşesinde yaşlı şeyh harmanisinin üzerinde yatıyor. Başı bir taşa dayalı. Lalla Meymuna yanına oturmuş, siyah harmanisine sarınmış, yüzü peçeli.

Nur hiç ses çıkarmıyor, soluğunu tutuyor. Uzun bir süre sonra Lalla Meymuna yüzünü genç çocuğa doğru döndürüyor, çünkü bakışını hissetti. Siyah peçe aralanıyor, bakır rengi güzel yüz ortaya çıkıyor. Gözleri alacakaranlıkta parlıyor, yanaklarından yaşlar süzülüyor. Nur'un kalbi hızla çarpmaya başlıyor, bedeninin ortasında bir sancı hissediyor, kapıya doğru gerilediği, gideceği sırada yaşlı kadın yaklaşmasını söylüyor. Nur, odanın ortasına doğru ağır ağır ilerliyor. Bedeninin ortasına çakılan sancı nedeniyle hafifçe kambur yürüyor. Şeyhin önüne geldiğinde dizlerinin bağı çözülüyor, ileri doğru uzanmış kollarıyla bütün ağırlığıyla yere kapanıyor. Elleri Ma el Aynin'in beyaz harmanisine değiyor ve yüzünü nemli toprağa dayayarak olduğu gibi kalıyor. Ağlamıyor, bir şey söylemiyor, düşünmüyor, ama elleri beyaz harmaniye sımsıkı sarılı, onu öyle sıkıyor ki parmakları ağrıyor. Lalla Meymuna kımıldamadan sevdiği adamın yanı başında oturuyor. Siyah harmanisine sarınmış, artık bir şey görmüyor, duymuyor.

Ma el Aynin ağır ağır, zorlukla soluk alıyor.

Soluğu, bütün evi dolduran boğuk bir sesle göğüs kafesini güçlükle kaldırıyor. Bir deri bir kemik kalmış yüzü, alacakaranlıkta daha da solgun, neredeyse saydam görünüyor.

Nur, yaşlı adama bütün gücüyle bakıyor, bakışı sanki ölümün yürüyüşünü yavaşlatabilirmiş gibi. Ma el Aynin'in aralık dudakları bir şeyler söyler gibi oluyor, hırıltılar sesini o an boğuyor. Belki de yine oğullarının adlarını mırıldanıyordur, Muhammed Rebbo, Muhammed Lardhaf, Taaleb, Hassena, Saadbu, Ahmed Eş Şems ve özellikle kuzey yolunda her akşam yolunu gözlediği Ahmed Dehiba, Aslan adı verilen Mevlay Sebaa.

Lalla Meymuna siyah harmanisinin kanadıyla Ma el Aynin'in yüzünde biriken teri siliyor, ama o, kumaşın alnına ve yanaklarına değdiğini bile duymuyor.

Zaman zaman kolları geriliyor ve gövdesi bir hamle yapıyor, çünkü oturmak istiyor. Dudakları titriyor, gözçukurlarında gözleri devriliyor. Nur, daha da yakına geliyor, Meymuna'nın Ma el Aynin'i kaldırmasına yardım ediyor. Birkaç saniye boyunca yaşlı şeyh, tüy gibi hafif bedeninden beklenmeyecek inanılmaz bir güçle oturur durumda kalıyor; kolları, ayağa kalkacakmış gibi ileri doğru uzanıyor. Zayıf yüzünde yoğun bir acı ifadesi var. Bu bomboş bakışın, soluk gözbebeklerinin karşısında Nur korkunun içini sardığını hissediyor. Kör savaşçıyı hatırlıyor, onun gözlerine değen Ma el Aynin'in elini, yaralının yüzüne üflediği soluğu hatırlıyor. Şimdi Ma el Aynin aynı yalnızlığın içinde, çaresiz yalnızlığını ve bakışlarındaki boşluğu kimseler gideremez.

Nur öyle acı çekiyor ki gitmek, bu gölge ve ölüm evinden ayrılmak, koşarak tozlu ovaya, günbatımının altın ışığına doğru gitmek istiyor.

Ama birden, o gücü kendi ellerinde, kendi so-

luğunda hissediyor. Ağır ağır, eskiden yapılmış hareketleri hatırlamaya çalışırcasına, Nur tek söz söylemeden elinin ayasını Ma el Aynin'in alnında dolaştırıyor, tükürüğüyle parmaklarının ucunu ıslatarak, kaygıyla titreyen yaşlı adamın gözkapaklarına değdiriyor. Yaşlı adamın yüzüne, dudaklarına, gözlerine ağır ağır üflüyor. Koluyla Ma el Aynin'in gövdesini sarıyor ve hafif beden yavaşça kendini koyveriyor, sırtüstü uzanıyor.

Şimdi Ma el Aynin'in yüzü sakinleşti, acısından kurtulmuş görünüyor, gözleri kapalı, uzun uzun soluyor, sanki uykuya dalacak. Nur da içine huzur dolduğunu hissediyor, acı bedeninin içinde çözüldü. Gözlerini şeyhten ayırmadan biraz geriliyor ve Lalla Meymuna'nın kara gölgesi uyumak için yere uzanırken evden çıkıyor.

Dışarıda karanlık ağır ağır bastırıyor. Ued'in yatağından palmiye bahçesine doğru uçan kuşların çığlıkları duyuluyor. Denizin ılık rüzgârı çökük damdaki yaprakları hışırdatarak durup durup esmeye başlıyor. Meymuna yağ kandilini yakıp şeyhe bir şeyler içiriyor. Evin kapısının önünde Nur boğazının sıkıştığını, yandığını hissediyor, uyuyamıyor. Gecenin karanlığında, Meymuna'nın bir işareti üzerine birkaç kez yaşlı şeyhe yaklaşıyor, elini alnında dolaştırıyor, dudaklarına ve gözkapaklarına üflüyor. Ama yorgunluk ve çaresizlik gücünü artık yok etmiş, Ma el Aynin'in dudaklarını titreten kaygıyı silmeyi artık başaramıyor. Belki de kendi bedenindeki acı, soluğunu kesiyordur.

Fecirden hemen önce, dışarıda hava sessiz ve kıpırtısızken, tek sesin olmadığı, tek bir kuşun ötmediği bir sırada Ma el Aynin can verdi. Elini tutan Meymuna öldüğünün farkına varınca, sevdiğinin yanına uzanarak, hıçkırıklarını artık tutmadan ağlamaya başlıyor. O zaman, kapının yanında ayakta duran Nur, beyaz harmanisinin üzerinde

yatan büyük şeyhin narin karaltısına son bir kez bakıyor. Ardından, geri geri giderek uzaklaşıyor, dolunayın aydınlattığı kül rengi ovanın üzerinde kendini tek başına buluyor. Acı ve yorgunluk, daha ötelere gitmesini engelledi, Lalla Meymuna'nın ağıt yakan sesini duymadan, hemen uyuyakaldı.

Lalla'nın günün birinde habersiz çıkıp gidişi şöyle oldu: Kendi ülkesinde, denize ya da çölün kapılarına gitmek için yaptığı gibi bir sabah şafaktan önce kalktı. Büyük yatağında uyuyan, yaz sıcağından bitkin düşmüş fotoğrafçının soluğunu dinledi. Dışarıda şimdiden sağanların tiz çığlıkları duyuluyordu, bir de uzakta, sulama kamyonunun fıskiyesinin tatlı sesi. Lalla bir an durakladı, çünkü fotoğrafçıya veda etmek için bir şey bırakmak istiyordu, bir işaret, bir mesaj. Hiçbir şeyi olmadığı için bir parça sabun aldı ve Paris'teyken sokaklarda fotoğraf imzalamak için yaptığı gibi kabilesinin işaretini çizdi:

Çünkü bildiği en eski işaret buydu, üstelik bir kalbe benziyordu.

Sonra, bir daha geri dönmemek üzere kentin sokaklarına daldı.

Günlerce, gecelerce, kentten kente, ülkeden ülkeye yolculuk etti. Garlarda öyle uzun uzadıya tren bekledi ki, bacakları sertleşti, sırtına ve kalçalarına ağrılar saplandı.

İnsanlar gidiyor, geliyor, konuşuyor, bakıyordu. Ama sıcağa karşın ayaklarına kadar inen garip, eski püskü bir mantoya sarınmış yorgun yüzlü genç kadına kimse dikkat etmiyordu. Belki de yoksul ya da hasta olduğunu düşünüyorlardı. Kimi zaman vagonlarda onunla konuştukları oluyordu ama o, dillerini anlamadığı için gülümsemekle yetiniyordu.

Şimdi gemi bir yağ denizinin üzerinde kayıyor, Elcezire'den uzaklaşıyor, Tanca'ya doğru yol alıyor. Güverte güneşten ve tuzdan yanıyor, insanlar gölgeye yığılmış, erkek, kadın, çoluk çocuk karton kutularının ve bavullarının yanında oturuyorlar. Arada bir, bazıları dertlerini unutmak için genizden gelen bir sesle şarkı söylüyor, hüzünlü bir şarkı bu, sonra ses sönüyor ve makinelerin sarsıntısından başka bir şey duyulmaz oluyor.

Lalla küpeşteden koyu mavi denize bakıyor, deniz pürüzsüz, ağır ağır kabarıyor. Geminin beyaz dümen suyunda yunuslar sıçrıyor, birbirini kovalıyor, birbirinden ayrılıyor. Lalla beyaz kuşu düşünüyor, gerçek bir deniz prensi olan, yaşlı Naman'ın zamanında kumsalın üzerinde uçan kuşu. Yüreği daha hızlı çarpıyor ve denizin üzerine kollarını uzatarak onu gerçekten görecekmiş gibi esrıklikle bakıyor. Teninde güneşin yanığını hissediyor, o eski yanığı ve gökyüzünde o güzel, acımasız ışığı görüyor.

Şarkı söyleyen erkeklerin genizden gelen sesi ona birden dokunuyor, nedenini pek bilmese de gözlerinden yaşlar boşandığını hissediyor. Bu şarkıyı duymayalı öyle uzun zaman geçti ki, şarkı ona yarı silinmiş bir düş gibi geliyor. Bunlar kara derili erkekler, pars desenli gömlek, kısa paçalı bez pantolonlar giymişler, Japon sandalları içinde ayakları çıplak, gözleri yarı kapalı, genizden gelen bir sesle kendilerinden başka kimsenin anlayamadığı o hüzünlü şarkıyı salınarak peş peşe söylüyorlar.

Şarkılarını dinlerken Lalla içinde gizli kalmış bir arzunun uyandığını duyuyor; beyaz toprağı, kırmızı vadilerdeki yüksek palmiyeleri, taşlı ve kumlu alanları, ıssız büyük kumsalları, hatta sac ve karton damlı, çamur ve tahtadan yapılmış köyleri görme arzusunun. Gözlerini biraz yumuyor ve görüntü önünde beliriyor, sanki buralardan hiç ayrılmamış, yalnızca bir-iki saat uyuyakalmış.

Şişkin karnının içinde canını yakan, tenine işleyen o sarsıntılar var. Şimdi, doğmak isteyen, şimdiden yaşayan, şimdiden düş kuran çocuğu düşünüyor. Hafifçe ürperiyor ve ellerini genişlemiş karnına bastırıyor, sırtını titreyen

demir küpeşteye dayayarak kendini geminin ağır salıntısına koyveriyor, hatta dudaklarının arasından şarkı bile söylüyor, biraz kendisi için, biraz da onu dövmeye ara verip şarkısını dinleyen çocuk için, Aamma'nın söylediği, anasından kalma şarkıyı söylüyor:

"Bir gün, karga beyaz olacak, kaktüs çiçeği bala duracak, akasya dallarından döşek yapacağız, bir gün, ah bir gün, yılanın ağzında zehir olmayacak ve tüfek kurşunları artık ölüm saçmayacak, çünkü o gün yârimi terk ettiğim gün olacak..."

Makinelerin sarsıntısı sesini boğuyor, ama karnının içindeki bilinmeyen çocuk sözcükleri iyice dinliyor ve uykuya dalıyor. O zaman Lalla daha çok ses çıkarmak ve kendine cesaret vermek için en sevdiği şarkının sözlerini avaz avaz söylüyor.

"Ak-dee-niiz..."

Basık gökyüzünün altında gemi, yağlı denizde ağır ağır ilerliyor. Şimdi ufukta kül rengi çirkin bir leke beliriyor, denize asılmış bir bulut sanki: Tanca. Bütün yüzler lekeye döndü ve sesler kesildi; zenciler bile şarkıyı kesti. Afrika, geminin pruvasına doğru ağır ağır ilerliyor, kararsız, ıssız. Denizin suyu grileşiyor, sığlaşıyor. Gökyüzünde ilk martılar belirdi, onlar da gri, zayıf ve ürkek.

Demek her şey değişti, Lalla Marsilya'ya yaptığı ilk yolculuğu düşünüyor, o zaman her şey henüz yepyeniydi, sokaklar evler, insanlar. Aamma'nın dairesini düşünüyor, Sainte-Blanche Oteli'ni, gazhane yakınındaki boş alanları, büyük, katil kentte bıraktığı her şeyi düşünüyor, dilenci Radicz'i, fotoğrafçıyı ve karaltılara dönüşen herkesi. Şimdi, giysilerinden ve geldiğinde Aamma'nın ona verdiği kahverengi mantodan başka hiçbir eşyası yok. Ama parası var sayılır, gitmeden önce fotoğrafçının cebinden aldığı topluiğneyle tutturulmuş bir deste kâğıt para. Ama sanki arada hiçbir şey olmamış, tahta ve katranlı kâğıttan Site'den, Hartani'nin yaşadığı taşlı düzlükten ve yamaçlardan hiç ayrılmamış.

Boş ufka, geminin pupasına bakıyor, sonra Arap ken-

tinin evlerinin garip lekelerinin giderek büyüdüğü dağa. İrkiliyor, çünkü çocuk karnında hoyratça kıpırdanmaya başladı.

Tozlu yolda ilerleyen ve köylüleri, kadınları, çocukları almak için duran otobüste Lalla o garip esrikliği yine hissediyor. Işık onu sarıyor, otobüsün iki yanında sis gibi yükselen ve aracın içine dolan incecik tozlar gırtlağına takılıyor, parmakların arasında gıcırdıyor, ışık, kuraklık, toz: Lalla yeni bir deri, yeni bir soluk gibi varlıklarını hissediyor.

Başka bir şeyin var olmuş olabilmesi mümkün mü? Başka bir dünya, başka yüzler, başka bir ışık olabilir mi? Anıların yalanı ne otobüsün tıknefes homurtusuyla, ne sıcak, ne de tozla baş edebilir. Bir zamanlar taşlı düzlükte olduğu gibi güneş her şeyi temizliyor, perdahlıyor. Lalla üzerinde, çevresinde o gizli bakışın ağırlığını yeniden hissediyor; bu, arzu, tamah dolu erkeklerin bakışı değil, ama Lalla üzerinde Tanrı gibi egemenlik kuran esrarın bakışını tanıyor.

Otobüs tozlu yolda ilerliyor, tepeleri tırmanıyor. Her tarafta yalnızca eski bir yılan derisini andıran kuru, kavrulmuş toprak. Arabanın damını gökyüzü ve ışık yakıyor; sıcak, otobüsün içini fırın gibi kızdırıyor. Otobüste insanlar hareketsiz, umursamaz. Erkekler yün harmanilerine sarınmış, kadınlar, mavi siyah örtüleriyle koltukların arasına çömelmiş. Hareket halinde olan tek kişi şoför, yüzünü buruşturuyor, dikiz aynasına bakıyor. Gözleri birçok kez Lalla'nın gözleriyle karşılaştı ve Lalla başını çevirdi. Yayvan yüzlü, sıska şoför onu daha iyi görmek için dikiz aynasını ayarlıyor, sonra öfkeyle eski yerine getiriyor. Düğmesi sonuna kadar açılmış radyo cızırdıyor ve tıksırıyor, bir elektrik direğinin yanından geçerken genizden gelen uzun bir şarkı sesi duyuluyor, uzayıp gidiyor.

Gün boyunca otobüs, ziftli yollarda, tozlu izlerde yol alıyor, kurumuş ırmakları aşıyor, çocukların bekleştiği çamurdan köylerin önünde duruyor. Sıska köpekler otobü-

sün yanına koşarak geliyor, lastikleri ısırmaya çalışıyor. Otobüs bazen kıraç bir ovanın orta yerinde duruyor, çünkü motorda tekleme var. Yayvan burunlu şoför jikleyi temizlemek için açık kaputun üzerine eğilince erkekler ve kadınlar iniyor, otobüsün gölgesine oturuyor ya da çalıların arasına çömelerek ihtiyaçlarını gideriyorlar. Bazıları ceplerinden küçük limonlar çıkarıyor, dillerini şaklatarak bunları uzun uzun emiyorlar.

Sonra otobüs yeniden yola düzülüyor, sarsıla sarsıla tepeleri aşıyor, günbatımının yönünde uzun uzun gidiyor. Çölleşmiş ovaların üzerine gece çabuk iner, gece taşları kaplar ve tozu küle dönüştürür. Otobüs gecenin içinde birden duruyor ve Lalla nehrin karşı kıyısındaki ışıkları görüyor. Dışarıda gece sıcak, böcek hışırtıları ve kurbağa çığlıklarıyla dolu. Ama otobüste geçen saatlerden sonra bu sesler sessizliğe benziyor.

Lalla iniyor, nehir boyunca ağır ağır yürüyor. Hamam binasını, sonra ırmak geçidini tanıyor. Lalla dizlerinin üstüne kadar yükselen suyun içinde geçidi aştı, ama suyun serinliği ona iyi geldi. Alacakaranlıkta, uzun entarisini karnına kadar sıvamış bir kadının gölgesini görüyor, kadın başının üzerinde bir paket taşıyor.

Karşı kıyıda, Site'ye kadar giden patika az ötede başlıyor. Ardından, çamur ve tahtadan evleri görüyor, şurada bir tane var, bir tane daha. Lalla evleri tanıyamıyor. Her tarafta yeni evler yapılmış, sular yükseldiğinde selin kapladığı nehir kıyısında bile. Elektrik ışığı basılmış topraktan daracık yolları iyi aydınlatmıyor, tahta ve sacdan evler terk edilmiş görünüyor. Sokaklarda yürürken Lalla fısıldaşan sesler, bebek ağlamaları duyuyor. Kentin ötesinde bir yerde, yabani bir köpeğin havlaması sanki gerçekdışı. Lalla'nın ayakları eski izlere basıyor, serinliği ve toprağın pürüzlerini daha iyi duyabilmek için tenis ayakkabılarını çıkarıyor.

Burada, Site'nin yollarında hep aynı bakış ona kılavuzluk ediyor. Her taraftan birden, göğün derinliğinden gelen, rüzgârla yer değiştiren çok uzun, çok sevecen bir bakış bu. Lalla tanıdığı evlerin önünden geçiyor, sönmek-

te olan közlerin kokusunu duyuyor, rüzgârın katranlı kâğıtlarda ve saclarda çıkardığı sesi tanıyor. Bütün bunlar birden geri geliyor, sanki bir yere gitmemiş, yalnızca bir iki saat uyuyakalmış gibi.

O zaman, İkiker'in çeşmenin yakınındaki evine gideceğine Lalla kum tepelerine giden patikayı izlemeye başlıyor. Yorgunluk bedenini ağırlaştırıyor, beline bir ağrı saplanıyor, ama o bilinmez bakış ona kılavuzluk ediyor, köyden çıkması gerektiğini biliyor. Dikenli çalıların ve bodur palmiyelerin arasında kum tepelerine doğru yalınayak, elinden geldiğince hızla yürüyor.

Orada değişen hiçbir şey yok. Eskisi gibi kum tepeleri boyunca yürüyor. Zaman zaman durup çevresine bakıyor, yağlı bir bitki sapı koparıp sevdiği biberli kokuyu duymak için parmaklarının arasında eziyor. Bütün çukurları, bütün patikaları tanıyor, çakıllı tepelere gidenleri, tuzlaya gidenleri, hiçbir yere gitmeyenleri. Gece dèrin ve yumuşak, başının üzerindeki yıldızlar parlak. Onlar için ne kadar zaman geçti? Yerlerini hiç değiştirmemişler, alevleri sihirli lambalarınki gibi hiç sönmemiş. Belki kum tepeleri yer değiştirmiştir, ama nasıl anlamalı? Tırnaklarını ve boynuzlarını çıkararak onu korkutan eski hayvan iskeleti şimdi yok olmuş, terk edilmiş konserve kutuları da yok, bazı çalılar yanmış, dalları maltız ateşlerini beslemek için kırılmış.

Lalla kumulların tepesindeki yerini bulamıyor. Kumsala giden geçit kumla dolmuş. Lalla soğuk kumlara basa basa tepeyi zar zor tırmanıyor. Soluğu gırtlağında ıslık çalıyor, belindeki ağrı öyle şiddetli ki kendini tutamayıp inliyor. Dişlerini sıkarak inlemeyi şarkıya dönüştürüyor. Eskiden, korktuğu zamanlar söylediği, sevdiği şarkı aklına geliyor:

"Ak-dee-niz!"

Şarkı söylemeye çalışıyor, ama yeterince gücü yok.

Şimdi sert kumsalın kumunun üzerinde köpüklerin yanı sıra yürüyor. Rüzgâr çok sert esmiyor, gecenin içinde dalgaların sesi yumuşak; Lalla gemideki ve otobüsteki esrikliği yeniden duyuyor, sanki bütün bunlar onu bekliyor, geleceğini umuyordu. Belki de Es Ser, Sır adını verdiği ki-

şinin bakışı kumsalın üzerindedir, yıldızların ışığına, denizin sesine karışmıştır. Korkusuz bir gece bu, Lalla'nın hiç bilmediği, uzaklarda kalmış bir gece.

Şimdi Lalla, yaşlı Naman'ın zift ısıtmak ya da ağlarını onarmak için sandalını çekmeyi sevdiği yerin yakınına geliyor. Ama orası bomboş, ıssız kumsal gecenin içinde uzanıyor. Yalnız yaşlı incir ağacı ayakta, geniş dalları rüzgârın verdiği alışkanlıkla geriye yatmış. Lalla onun güçlü ve yavan kokusunu içine hazla çekiyor, yaprakların kıpırtısına bakıyor. Kum tepesinin eteğine, ağaca yakın bir yere oturdu, yaşlı balıkçı her an görünecekmiş gibi uzun uzun bakıyor.

Yorgunluk Lalla'nın bedenine çöktü, sancı bacaklarını ve kollarını uyuşturdu. Kendini sırtüstü soğuk kumlara koyveriyor. Denizin sesi, incir ağacının kokusu onu rahatlattı ve hemen uykuya daldı.

Doğuda ay doğdu, gecenin içinde, taşlı tepelerin üzerine yükseldi. Soluk ışığı denizi ve kumulları aydınlatıyor, Lalla'nın yüzüne yansıyor. Daha sonra rüzgâr da geliyor, denizden esen ılık rüzgâr, Lalla'nın yüzünü, saçlarını yalıyor, bedenine kumlar serpiştiriyor. Gökyüzü engin, toprak yok sanki. Takımyıldızların altında bir şeyler değişti, kıpırdadı. Siteler çemberlerini genişletti, vadilerin derinliğinde, koyların ve haliçlerin siperindeki küflenmiş siteler. Bir toz ve hamamböceği bulutunun altında insanlar öldü, evler yerle bir oldu. Oysa kumsal, yaşlı Naman'ın geldiği incirin altı, olduğu gibi duruyor, sanki arada hiçbir şey olmamış, genç kadın uyumaya aralıksız devam etmiş gibi.

Ay zirveye doğru ağır ağır yükseliyor, sonra batıya, açık denize doğru iniyor. Gökyüzü saf, bulutsuz. Ovaların ve taşlı tepelerin ötesinde kumun boğuk soğukluğu bir su gibi yayılıyor. Bütün yeryüzü, hatta gökyüzü, ay ve yıldızlar bile soluklarını tutmuş, zamanı askıya almışlar.

Şimdi fecir vakti, her şey durdu.

Çölde tilki, çakal artık tavşan, araptavşanı peşinde koşmuyor. Çatal dilli engerek, akrep, çıyan soğuk toprağın üzerinde hareketsiz. Fecir onları kıstırdı, taşa, taş tozuna,

buhara dönüştürdü, çünkü bu saat göksel zamanın yeryüzüne yayıldığı, bedenleri dondurduğu, kimi zaman da hayatı ve soluğu durdurduğu saattir. Kum tepesinin kuytusunda Lalla kımıldamıyor. Teni uzun uzun ürperiyor, dişleri takırdıyor, ama o uyumaya devam ediyor.

Derken beyaz şafak geliyor, ikinci şafak. Işık havanın karanlığına karışmaya başlıyor, denizin köpüğünde, kayaların tuzdan kabuklarında, yaşlı incir ağacının eteğindeki keskin taşlarda hemen parıldıyor. Kül rengi soluk aydınlık, taşlı tepelerin doruklarını aydınlatıyor, yıldızları yavaş yavaş siliyor: Koç, köpek, yılan, akrep ve üç kardeş yıldız, Mintaka, Elnilam ve Elnitak'ı yavaş yavaş siliyor. Sonra gökyüzü alabora oluyor sanki, beyazımsı büyük bir kılıf onu kaplıyor, son yıldızları söndürüyor. Kum tepelerinin kuytusunda dikenli küçük otlar titreşirken çiy taneleri tüylerine damlacıklar oturtuyor.

Çiy damlacıkları Lalla'nın yanaklarından gözyaşları gibi süzülüyor. Genç kadın uyanıyor ve usulca inliyor. Gözleri daha kapalı, inilti yükseliyor, kulaklarına çarpan denizin dur durak bilmeyen sesine karışıyor. Sancı karnında gidip geliyor, dalgaların sesi gibi giderek sıklaşan çağrılar gönderiyor.

Lalla kumdan yatağının üzerinde hafifçe doğruluyor, ama sancı öyle yaman ki soluğunu kesiyor. O zaman, çocuğun doğum anının gelip çattığını birden kavrıyor, burada, bu kumsalın üzerinde doğacak, korku dalga dalga içini sarıyor; çünkü yalnız olduğunu, kimsenin, hiç kimsenin yardıma gelmeyeceğini biliyor. Kalkmak istiyor, soğuk kumun üzerinde sendeleyerek birkaç adım atıyor, ama düşüyor ve iniltisi çığlığa dönüşüyor. Burada, yalnızca kül rengi kumsal ve hâlâ karanlığa batmış kum tepeleri var, önündeyse karanlıktan hâlâ sıyrılmamış kül rengi ve yeşil, ağır deniz.

Kumda dizlerini bükmüş, yan yatıyor, Lalla denizin ağır ritmine uyarak inliyor. Sancı yeniden dalga dalga geliyor; aralıklı, uzun dalgalarla, suyun karanlık yüzeyinde ilerleyen doruklara, dalganın kırıldığı ana kadar biraz so-

luk bir ışık takılıyor. Lalla sancısının denizin üzerinde ilerleyişini izliyor, ufkun derinliğinden, gecenin karartısından gelen her ürperiş, kumsalın ucuna kadar yayılıyor, ışıyor ve köpükten perdeler oluşturarak karaya vuruyor, sert kumun üzerinde su gıcırdayarak ona doğru geliyor, onu örtüyor. Kimi zaman sancı öyle şiddetleniyor ki karnı yırtılarak boşalıyor sanki, boğazından çıkan iniltiler kumun üzerinde kırılan dalganın sesini bastırıyor.

Lalla dizüstü doğruluyor, kum tepesi boyunca patikaya emekleyerek gitmeye çalışıyor. Bu öyle yoğun bir çaba gerektiriyor ki şafağın soğuğuna karşın yüzünü ve bedenini ter basıyor. Gözlerini denize dikerek biraz bekliyor, kum tepelerinin öbür yamacındaki patikaya doğru dönüyor ve bağırıyor, yırtınıyor: "Harta-a-ni! Harta-a-ni!" Tıpkı eskiden taşlı düzlüğe gittiğinde Hartani'nin bir kaya kovuğuna gizlendiği zamanlardaki gibi. Çobanlar gibi ıslık çalmaya da çalışıyor, ama dudakları çatlak ve titriyor.

Az sonra Site'deki evlerde insanlar uyanıp çarşaflarından sıyrılır, kadınlar, günün ilk suyunu çekmek için çeşmelere doğru yürür. Belki de kızlar çalıların arasında dolanıp ateş yakmak için kuru dal peşine düşerler, kadınlar da biraz et kızartmak, arpa ezmesini, çay suyunu ısıtmak için maltızları yakarlar. Ama bütün bunlar çok uzaklarda kaldı, başka bir dünyada. Orada, büyük ırmağın ağzında, insanların yaşadığı bataklık ovada oynamaya devam eden bir rüya gibi. Ya da daha ötede, denizin karşı kıyısında, dilenciler ve hırsızlar kentinde, binaları beyaz, arabaları tuzak olan kentte oynanan bir rüya. İhtiyarların sessizlik içinde, korku içinde ölümle karşılaştıkları an, fecir soğuk beyaz ışığını her yere yaydı.

Lalla içinin boşaldığını hissediyor ve kalbi ağır ağır, acıyla çarpıyor. Sancı dalgaları birbirine öyle yaklaştı ki şimdi, karnının içinde ışınlanan ve darbeler indiren tek bir sancı var. Lalla ağır ağır, sonsuz acılar içinde dirseklerine dayanarak bedenini kum tepeleri boyunca sürüklüyor. Karşısında, birkaç kulaç ötede taş yığınlarının üzerinde, beyaz gökyüzüne yaslanmış kapkara ağacın gölgesi di-

kiliyor. İncir ağacı ona hiç böyle azametli, böyle güçlü görünmemişti. Geniş gövdesi geriye doğru yamulmuş, dalları da öyle, oyulgalanmış güzel yaprakları gün ışığında parıldayarak serin rüzgârda hafifçe oynaşıyor. Ama asıl güzel ve güçlü olan, kokusu. Lalla'yı sarıyor, kendine doğru çekiyor sanki, esrikleştiriyor, aynı zamanda midesini bulandırıyor, sancının titreşimleriyle dalgalanıyor. Lalla neredeyse hiç soluk almadan, hızını kesen kumun üzerinde bedenini sürüklüyor. Arkasında, ayrık bacakları, karaya çekilen bir tekne gibi kumun üzerinde iz bırakıyor. Ağır ağır, zorlukla kendisine fazla gelen yükü çekiyor, sancı dayanılmaz olunca inliyor. Ağacın gövdesinden, kara gövdeli, gün ışığında parıldayan açık renk yapraklı incirden gözlerini ayırmıyor. Yaklaştıkça incir ağacı daha da büyüyor, devleşiyor, gökyüzünün tamamını kaplar gibi oluyor. Gölgesi çevresinde gecenin son renklerinin hâlâ asılı kaldığı karanlık bir göl gibi yayılıyor. Bedenini sürükleyerek Lalla ağır ağır bu gölgenin içine giriyor, bir devin kolları gibi güçlü, yüksek dalların altına. İstediği de bu, şu anda kendisine ancak onun yardım edebileceğini biliyor. Ağacın güçlü kokusu içine doluyor, onu sarıyor, denizin kokusuna karışıyor ve acılar içindeki bedenini yatıştırıyor. Büyük ağacın dibinde kum, deniz havasının paslandırdığı, rüzgârın ve yağmurun cilaladığı, yıprattığı kayaları çırılçıplak soymuş. Kayaların arasında metalden kollara benzeyen güçlü kökler görünüyor.

Yakınmamak için dişlerini sıkan Lalla incir ağacının gövdesini kollarıyla sarıyor ve kendini ağır ağır yukarı doğru çekiyor, titreyen dizleri üzerinde doğruluyor. Bedeninin içindeki ağrı şimdi giderek açılan ve yırtılan bir yara gibi. Lalla şu anda gördüğünden, duyduğundan, hissettiğinden başka hiçbir şey düşünemiyor. Yaşlı Naman, Hartani, Aamma, fotoğrafçı, kimdi onlar, ne oldular? Genç kadının karnından fışkıran sancı bütün denize, kum tepelerine, soluk gökyüzüne yayılıyor; her şeyden güçlü, her şeyi siliyor ve boşaltıyor. Sancı güçlü bir ses gibi bedenine doluyor, bedenini yerin üzerinde duran koca bir dağa dönüştürüyor.

Sancının yüzünden zaman yavaşladı; zaman, kalbin, soluk alan ciğerlerin, dölyatağının kasılmalarının ritminde atıyor. Lalla dev bir yükü kaldırırcasına bedenini incir ağacının gövdesine yapıştırıyor. Bir zamanlar anasına yardım eden ağaç gibi, kendisine ancak onun yardım edebileceğini biliyor. İçgüdüleriyle atalarından kalma hareketler yapıyor, anlamları onun ötesine dayanan, kimseden öğrenmesine gerek olmayan hareketler bunlar. Büyük kara ağacın dibine çömelmiş, entarisinin kuşağını çözüyor. Kahverengi mantosu yerde, çakıllı zeminin üzerinde, kumaşı daha sağlamlaştırmak için burduktan sonra kuşağı incir ağacının ilk güçlü dalına asıyor. Bezden kuşağa iki eliyle birden asıldığında ağaç hafifçe sarsılıyor ve çiy damlacıkları yağmur halinde dökülüyor. Saf su yüzüne akıyor ve Lalla dilini dudaklarında dolaştırarak suyu hazla içiyor.

Gökyüzünde şimdi kızıl saat başlıyor. Gecenin son lekeleri kayboldu ve süt beyazı, doğuda, taşlı tepelerin üzerinde yerini son şafağın kızıllığına bıraktı. Deniz koyulaşıyor, neredeyse morarıyor, dalgaların doruğunda lal rengi kıvılcımlar çakıyor ve köpük daha da beyazlaşarak ışıldıyor. Lalla gün doğuşuna hiç bu kadar yoğunlukla bakmamıştı; gözbebekleri genişlemiş, acı dolu yüzü ışığın görkemiyle yanıyor.

Kasılmaların birden şiddetlendiği, dayanılmaz olduğu an gelip çattı, sancı büyük bir kırmızı ışık gibi gözlerini köreltiyor. Lalla bağırmamak için omzunun üzerinden entarisinin kumaşını ısırıyor ve başının üzerine dikilmiş iki kolu bezden kuşağa asılıyor, öyle bir asılıyor ki ağaç sarsılıyor ve Lalla'nın bedeni yerden kesiliyor, ter şimdi yüzünden akıyor ve onu köreltiyor; sancının kanlı rengi, karşısında, denizde, gökyüzünde, kırılan her dalganın köpüğünde. Zaman zaman sıkılmış dişlerinin arasından kendine karşın çıkan çığlığı deniz bastırıyor. Bunca ışığın, bunca yalnızlığın arasında atılmış bir acı ve umutsuzluk çığlığı bu. Ağaç her sarsıntıda eğiliyor, geniş yapraklarını pırıldatıyor. Lalla kısa soluklar alarak kokuyu içine çekiyor, şeker ve özsuyun kokusu bu, bildik bir koku, onu ra-

hatlatıyor ve sakinleştiriyor. Kalın dala asılıyor, beli, incir ağacının gövdesine çarpıyor, çiy damlaları ellerine, yüzüne, bedenine yağmaya devam ediyor. Kuşağa asılı elleri boyunca koşuşturan ve kaçmak için bedeninden aşağı inen küçücük siyah karıncalar bile var.

Doğum çok uzun sürüyor, öyle uzun sürüyor ki Lalla kol kirişlerinin ip gibi sertleştiğini hissediyor. Ama parmakları bez kuşağa öyle kenetlenmiş ki hiçbir şey onları gevşetemez. Ağır ağır, bir körün hareketleriyle, Lalla kendini bez kuşak boyunca geriye doğru kaydırıyor. Birden, bedeninin boşaldığını hissediyor, oysa kolları bütün gücüyle kuşağa asılmış, inanılmaz bir şey bu. Beli ve sırtı ağacın köklerine değiyor. Hava sonunda ciğerlerine doluyor ve o anda ağlamaya başlayan çocuğun tiz çığlığını duyuyor.

Kumsalın üzerinde kızıl ışık turuncuya, sonra altın rengine dönüştü. Doğuda güneş, çobanların yurtluğunda taşlı tepelere şimdiden vurmuş olmalı. Lalla çocuğu kollarının arasında tutuyor, göbek bağını dişleriyle kesiyor ve ağlamalarla sarsılan minicik karnın çevresine kuşak gibi doluyor. Sert kumun üzerinde ağır ağır denize doğru sürünüyor, hafif köpüğün içine diz çöküyor ve haykıran çocuğu tuzlu suya daldırıyor, daldırıyor, özenle yıkıyor. Sonra, ağacın yanına dönüyor ve bebeği büyük kahverengi mantoya yatırıyor. Anlayamadığı aynı içgüdüsel hareketlerle, incir ağacının köklerinin yanında, sert kumda bir çukur açıyor ve eteneyi gömüyor.

Sonunda ağacın altına uzanıyor, başı güçlü gövdeye değiyor neredeyse; mantoyu açıyor ve bebeği kollarının arasına alarak şişkin memelere tutuyor. Gözleri henüz açılmamış olan çocuk, minicik yüzünü memesine dayayarak emmeye başladığı sırada, Lalla yorgunluğa karşı direnmeyi kesiyor. Başlayan günün güzel ışığına, koşan hayvanları andıran eğri dalgalı masmavi denize bir an bakıyor. Gözleri kapanıyor. Uyumuyor, ama suların üzerinde uzun uzun yüzüyor sanki. Göğsüne sokulan, yaşamak isteyen, sütünü oburca içen sıcacık, küçük yaratığı hissediyor, "Havva kızı Havva," diye düşünüyor Lalla, bunu bir

kez yapıyor, çünkü onca acıdan sonra, bu bir gülümseme gibi ona keyif veriyor, iyi geliyor. Sonra, sabırsızlık göstermeden tahta ve katranlı kâğıttan Site'den birilerinin gelmesini bekliyor, yengeç avlayan genç bir çocuk, kuru dal peşinde yaşlı bir kadın, ya da deniz kuşlarına bakmak için kum tepelerinde dolaşmayı seven küçük bir kız. Buraya her zaman birileri gelir nasıl olsa, üstelik incir ağacının gölgesi tatlı ve serin.

AGADİR, 30 MART 1912

O zaman, son bir kez geldiler; ırmağın ağzında, denizin yanındaki büyük ovada belirdiler. Dört bir yandan geliyorlardı, Kuzey'den İdalar ya da Trumalar, İdalar ya da Tamanlar, Ait Davudlar, Meskalalar, Ait Hadiler, İda ya da Zemzenler, Sidi Amiller, Bigudinliler, Amizmizliler, İşemrarenliler. Doğudan, Tarudant'ın ötesinden Tazenakhtlılar, Uarzazatlılar, Ait Kallalar, Asaraglar, Ait Kedifler, Amtazginler, Ait Tumertler, Ait Yuslar, Ait Zarhallar, Ait Udinarlar, Ait Mudzitler, Sarhro dağlarından, Bani dağlarından olanlar; Essauira ile berkitilmiş Agadir kenti arkasında deniz kıyılarında yaşayanlar; Tiznitliler, İfnililer, Aoreoralılar, Tan-Tanlılar, Guliminliler, Ait Mellullar, Lahusinler, Ait Bellalar, Ait Bukhalar, Sidi Ahmed ya da Mussalar, İda Gumarlar, Ait Bahalar; özellikle de Güney'den gelenler, çölün özgür insanları, İmragenler, Aribler, Ulad Yahyalar, Ulad Delimler, Arusiyinler, Kalifiyalar, Regibat Saheller, Sebaalar, Şlöh dilini konuşan kabileler, İda ya da Belallar, İda ya da Meribatlar, Ait ba Amranlar.

Irmak yatağında toplandılar, öyle kalabalıklardı ki bütün vadiyi dolduruyorlardı. Ama savaşçılar çoğunlukta değildi. Bunlar yabancı askerlerin gelişiyle yerlerinden kovulan ve nereye gidecekle-

rini bilmeden tozlu yolların üzerinde durmadan kaçan kadınlar ve çocuklar, yaralılar ve ihtiyarlardı. Deniz onları burada, büyük Agadir kentinin önünde durdurmuştu. Çoğu buraya, Sus Irmağı'nın yatağına niçin geldiklerini bilmiyordu. Belki de onları ırmağın ağzına, denizin karşısına getiren açlık, yorgunluk ve umutsuzluktu. Nereye gidebilirlerdi? Aylar, yıllar boyunca çadırlarını kurabilecekleri, koyunlarına ağıl yapabilecekleri bir toprağın, bir nehrin, bir kuyunun peşinde dolanıp duruyorlardı. Çoğu ölmüştü, büyük Marakeş kentinin çevresinde, ya da Ued Tadla'nın koyaklarında, çölde, hiçbir yere çıkmayan izlerin üzerinde kaybolmuştu. Kaçabilenler Güney'e geri dönmüştü, ama eski kuyular kurumuştu, her tarafta yabancı askerler vardı. Ma el Aynin'in kırmızı taştan sarayının yükseldiği Smara kentinde şimdi her şeyi kavuran çöl rüzgârı esiyordu. Hıristiyanların askerleri çölün özgür insanlarının üzerine duvarlarını ağır ağır örmüşler, kutsal Saguiet el Hamra Vadisi'nin kuyularını işgal etmişlerdi. Ne istiyordu bu yabancılar? Toprağın tamamını istiyorlardı, hepsini yutmadan pes etmeyeceklerdi, orası kesin.

Günlerdir çöl insanları burada, berkitilmiş kentin güneyindeydi ve bir şey bekliyorlardı. Dağ kabilelerine, Ma el Aynin'in son savaşçıları, Berik-Allahlar katılmıştı; Ma el Aynin'in ölümünden dolayı, yüzlerinde çaresizliğin, terk edilmişliğin izlerini taşıyorlardı. Gözlerinde garip bir ateş, açlık parıltıları vardı. Çöl insanları her gün, atlı savaşçılarıyla birlikte Mevlay Sebaa, Aslan'ın görünmesi gereken kaleye doğru bakıyorlardı. Ama uzakta, kentin kırmızı duvarları sessiz, kapılar kapalıydı. Günlerdir süren bu sessizlikte bir tehdit vardı. Büyük, iri, siyah kuşlar gökyüzünde halkalar çiziyor, geceleri çakallar uluyordu.

Nur da oradaydı, bozguna uğramış erkek kala-

balığının arasında tek başına. Yalnızlığa çoktan alışmıştı. Babası, anası ve kız kardeşleri Güney'e dönmüştü, sonu olmayan izlere. Ama o, şeyhin ölümünden sonra bile geri dönmedi.

Her akşam, soğuk toprağın üzerine uzandığında, Ma el Aynin'in Kuzey'e doğru, yeni topraklara doğru açtığı yolu düşünüyordu. Gerçek kral olmak için Aslan şimdi bu yolu izleyecekti.

İki yıldır bedeni açlığa ve yorgunluğa karşı direnç kazanmıştı ve aklı fikri, yakında açılmasını arzu ettiği bu yoldaydı.

Derken bir sabah, konaklama yerinde bir söylenti dolaştı: "Mevlay Hiba, Mevlay Sebaa, Aslan! Kralımız! Kralımız!" Silahlar patladı, çocuklar ve kadınlar hançerelerini titreterek çığlıklar attılar. Kalabalık yüzünü tozlu ovaya çevirdi ve Nur kırmızı bir bulutun sardığı şeyhin atlılarını gördü.

Çığlıklar ve tüfek sesleri, at nallarının gümbürtüsünü bastırıyordu. Kırmızı sis gökte yükseliyor, ırmak vadisinin tepesinde dalgalanıyordu. Savaşçı kalabalığı uzun namlulu karabinalarını göğe doğru boşaltarak atlıları karşılamaya koştu. Çoğu dağ insanlarıydı, aba harmanili Şlöhler, yabani, saçı sakalı birbirine dolanmış, gözleri alevler saçan insanlar. Nur, çöl savaşçılarını, Ma el Aynin'i ölümüne kadar yanından ayrılmayan çöl savaşçılarını tanıyamıyordu. Bunlar ise açlık ve susuzluk çekmemişti, günlerce, aylarca çölde kavrulmamıştı. Ne için ve kime karşı savaşacaklarını bilmeden, tarlalarından, köylerinden gelmişlerdi.

Gün boyunca vadide Agadir surlarına kadar koştular, o arada Mevlay Sebaa, Aslan'ın atlıları büyük bir kırmızı bulutu kaldırarak at koşturuyordu. İstedikleri neydi? İnsanlar koşuyor ve yalnızca bağırıyordu, ırmak yatağı, çocukların ve kadınların sesiyle çınlıyordu. Arada bir, Nur kırmızı bulutun içinde ışıktan şimşekler arasında Aslan'ın atlılarının mızraklarını salladıklarını görüyordu.

"Mevlay Hiba! Mevlay Sebaa! Aslan!" diye

bağrışıyordu çevresinde çocuk sesleri. Sonra atlılar ovanın öbür ucunda, Agadir surları tarafında yok oldular.

Gün boyunca vadiye egemen olan esriklik, bir de dudakları yakan güneşin ateşiydi. Akşama doğru çöl rüzgârı esmeye başladı, kentin duvarlarını altın bir sisle kapladı. Nur harmanisine sarınıp bir ağacın siperine yerleşti.

Gecenin bastırmasıyla esriklik yavaş yavaş yok oldu. Dua saatinde, hayvanlar nemden korunmak için diz çökünce karanlığın serinliği kıraç toprağı sardı.

Nur'un aklı yine önlerindeki yazdaydı, kuraklığı, kuyuları, babasının çölün öbür ucuna, Ualata'ya, Uadan'a, Şinşan'daki tuzlalara götüreceği yorgun sürüleri düşünüyordu. Bu uçsuz bucaksız toprakların yalnızlığını düşünüyordu, öyle ıraktı ki bu topraklar, denizi de, dağları da unutup gidiyordu insan. Onca zamandır dur durak bilmemişti. Sanki her tarafta toz ve çakıllı boş alanlar, koyaklar, kurumuş ırmaklar, bıçak gibi sivrilmiş kayalar ve gözle görünen her şeyin üzerine sinen korkunun gölgesinden başka bir şey yoktu.

Yemek saatinde, Mavi Adamların ekmeğini ve darı ezmesini paylaşacağı sırada, Nur yeryüzünü örten yıldızlı geceye bakıyordu. Yorgunluk derisini yakıyordu, bedenine büyük ürpertiler salan ateş de öyle.

Derme çatma konaklama yerlerinde, dallardan ve yapraklardan yapılmış barınaklarında Mavi Adamlar artık susuyorlardı. Ma el Aynin'in menkıbesini artık anlatmıyor, şarkı söylemiyorlardı. Delik deşik harmanilerine bürünerek maltız ateşine bakıyor, rüzgâr dumanı yere bastırdığında gözlerini kırpıştırıyorlardı. Belki de artık bir beklentileri kalmamıştı, bakışları bulanıktı, kalp atışları yavaşlamıştı.

Ateşler peş peşe sönüyor ve vadiye karanlık basıyordu. Uzakta, kararmış denize doğru uzanan Agadir kentinin ölgün ışıkları yanıp sönüyordu. O zaman Nur yere uzanıyor, başını ışıklara doğru çeviriyor ve her akşam olduğu gibi, Tiznit'teki yıkık evin önüne gömülen büyük Şeyh Ma el Aynin'i düşünüyordu. Onu, yüzü Doğu'ya dönük olarak çukura yatırmışlardı; sahip olduğu azıcık değerli eşyayı, kutsal kitabını, kamış kalemini ve abanoz tespihini ellerine bırakmışlardı. Yumuşak toprak çölün kırmızı tozunu üzerine akıtmıştı, çakalların cesedi çıkarmaması için mezarın üzerine geniş taşlar yerleştirmişlerdi ve erkekler, pürüzsüz ve döşeme taşı kadar sert olana dek toprağı çıplak ayaklarıyla dövmüşlerdi. Mezarın yanı başında, Smara'daki mescidin önündeki gibi beyaz dikenli bir akasya fidanı vardı.

Sonra, çölün Mavi Adamları mezarın üzerine diz çökmüş ve büyük şeyhin son hayırduasını almak istercesine elleriyle ağır ağır toprağı, sonra da yüzlerini sıvazlamışlardı.

Nur, bütün erkekler Tiznit Ovası'ndan ayrıldıktan sonra Lalla Meymuna'yla birlikte mezarın başında yalnız kaldığı geceyi düşünüyordu. Gecenin ayazında, yıkık evin içinde durmadan ağlayan, ağıt yakan yaşlı kadının sesini dinlemişti. Mezarın başında yere uzanarak uyuyakalmıştı ve bedeni ölü gibi kımıldamamış, düş görmemişti. Ertesi sabah ve onu izleyen günler mezardan neredeyse hiç ayrılmamış, yün harmanisine sarınıp kızgın toprağa oturmuştu. Rüzgâr şimdiden mezarın toprağını tozla kaplıyor, onu usul usul siliyordu. Sonra ateş bedenini sarmış ve kendinden geçmişti. Tiznit'li kadınlar onu evlerine götürüp bakmışlardı. Birkaç hafta sonra, iyileşince Ma el Aynin'in öldüğü harap evin yolunu yeniden tuttu. Ama evde kimse kalmamıştı; Lalla Meymuna kabilesine dönmek için

yola çıkmış ve esen rüzgâr o kadar kum biriktirmişti ki mezarın yerini bulamamıştı.

Belki de her şey böyle olmalıydı, diye düşünüyordu Nur; belki de büyük şeyh gerçek topraklarına dönmüş, çölün kumunda kaybolmuş, rüzgârda sürüklenmişti. Şimdi Nur, gecenin içinde önünde uzanan Sus Irmağı'nın büyük ovasına bakıyordu; Samanyolu pusuyla belli belirsiz aydınlatıyordu ovayı, söylentiye göre bu soluk aydınlık melek Cebrail'in kuzusunun kanının iziydi. Toprak, Tiznit yakınındaki aynı sessiz topraktı ve Nur zaman zaman Lalla Meymuna'nın uzun ağıtını duyar gibi oluyordu, ama bu, gecenin içinde uluyan bir çakalın sesi olmalıydı. Burada, Ma el Aynin'in ruhu hâlâ yaşıyordu, kuma ve toza karışarak toprağı tümüyle örtüyor, çatlaklarda gizleniyor, ya da her keskin taşın üzerinde belli belirsiz parıldıyordu.

Nur orada, gökyüzünde, topraktaki karanlık lekelerde bir zamanlar Smara Meydanı'nda olduğu gibi, onun bakışını hissediyor ve bedenini bir ürperti sarıyordu. Bakış içine doluyor, boşluğunu kazıyordu. Demek istediği neydi? Belki de aydınlığıyla insanları saran ovanın üzerinde sessizce bir şey istiyordu? Belki de insanlardan istediği kül rengi toprağa karıştığı, rüzgârda dağıldığı, ufalanıp toz olduğu yere gelip onu bulmalarıydı... Ölümsüz bakışın sürüklediği Nur kımıldamadan, düş görmeden uykuya daldı.

Top seslerini ilk kez duydukları zaman Mavi Adamlar ve savaşçılar denize bakmak için tepelere doğru koşuştular. Gümbürtü gökyüzünü gök gürültüsü gibi sarıyordu. Agadir açıklarında büyük bir zırhlı ağır ağır ilerleyen canavarlaşmış bir hayvan gibi şimşekler saçıyor, gürültüsü sonradan duyuluyordu. Bir taraka, sonra kentin içinde patlayan iç paralayıcı ses. Birkaç dakika içinde yüksek kırmızı taş duvarlardan, yangınların siyah duma-

nının yükseldiği bir harabe kalmıştı geriye. Sonra, parçalanan duvarlardan halk dışarı fırladı; erkek, kadın, çoluk çocuk, kanlar içinde, haykırarak. Irmağın vadisini doldurdular, dehşet içinde, denizden olabildiğince uzaklaşmaya çalışıyorlardı.

Kısa alev *Cosmao* zırhlısının toplarının ucunda birçok kez parladı ve Agadir Khasbah'ında patlayan havan toplarının yırtıcı sesi Sus Irmağı'nın bütün vadisinde yankılandı. Yangınların siyah dumanı mavi gökyüzüne yükseldi, gölgesiyle bedevilerin konaklama yerini kapladı.

O zaman Mevlay Sebaa, Aslan'ın atlı savaşçıları ortaya çıktı. Irmak yatağını aşarak kent halkının önünden geçip tepelere doğru çekildiler. Uzakta, *Cosmao* zırhlısı metal rengi denizin üzerinde kımıltısızdı, toplarını ağır ağır çöl insanlarının kaçıştığı vadiye çevirdi. Ama topların ucunda alev artık parlamıyordu. Uzun bir sessizlik oldu, yalnızca kaçışan insanların sesleri ve hayvan çığlıkları vardı, siyah duman gökte yükselmeye devam ediyordu.

Hıristiyanların askerleri kentin delik deşik surlarının önünde belirdiğinde kim olduklarını kimse hemen anlayamadı. Belki de Mevlay Sebaa ve adamları bir an için bunların müminlerin emiri Mevlay Hafid'in cihat için gönderdiği Kuzey savaşçıları olduklarını sanmıştır.

Oysa bunlar, Albay Mangin'in cebri yürüyüşle asi Agadir kentine gelen dört taburuydu – Senegallı, Sudanlı, Sahralı, Afrika yerli askerlerinin üniformasını taşıyan dört bin kişi, ellerinde Lebel tüfekleri ve on dolayında Nordenfeldt makineli tüfek. Askerler yarım daire şeklinde açılarak ırmak kıyısına doğru ilerlediler, ırmağın karşı kıyısında ise, Mevlay Sebaa'nın üç bin atlıdan oluşan ordusu, taşlı tepelerin eteğinde, gökyüzüne kırmızı bir toz bulutu kaldıran büyük bir girdap oluşturarak halkalar çizmeye başladı. Halkanın dışında kalan beyaz harmanili

Mevlay Sebaa, kıraç toprağın üzerinde yürüyen bir dizi böceği andıran Hıristiyanların askerlerinin uzun safına kaygıyla bakıyordu. Savaşın önceden kaybedilmiş olduğunu biliyordu, bir zamanlar Bu Denib'de de öyle olmamış mıydı? Siyah yerli askerlerin kurşunları, Güney'den gelen binden çok atlısını katletmişti. Sabırsızlıktan ürperen atının üzerinde, talim yapar gibi ırmağa doğru ağır ağır ilerleyen bu garip insanlara bakıyordu. Mevlay Sebaa birçok kez geri çekilme emri vermeye çalıştı, ama dağlı savaşçılar emirlerini dinlemiyorlardı. Bu çılgın çemberin içinde atlarını dörtnala sürüyorlardı, tozdan ve barut kokusundan sarhoş gibiydiler, yabani dillerinde haykırıyor, ermişlerinin adlarını zikrediyorlardı. Çember tamamlanınca kendilerine kurulan tuzağa doğru atılacaklar, hepsi ölecek.

Mevlay Sebaa'nın elinden artık bir şey gelmiyordu, yaşlar gözlerine şimdiden dolmuştu. Kurumuş ırmak yatağının karşı kıyısında Albay Mangin, taşlı tepelerin üzerinde ordusunun her bir kanadına tüfekler yerleştirtti. Mağripli atlılar ortaya doğru saldırınca, ırmak yatağını aşacakları anda makineli tüfeklerin çapraz ateşi onları yerle bir edecek, geriye süngüyle son darbeyi indirmek kalacak.

Ağır sessizlik bir süre daha devam etti, atlılar artık ovada dönüp durmuyordu, Albay Mangin dürbünüyle bakıyor, anlamaya çalışıyordu; şimdi geri çekilmeye kalkarlar mı? Bunu yaparlarsa kıraç toprağın üzerinde, umarsızlaştıran ufkun önünde, günlerce yürümek gerekecekti. Ama Mevlay Sebaa atının üzerinde kımıldamadan duruyordu, çünkü sonun yakın olduğunu biliyordu. Dağlı savaşçılar, kabile reislerinin oğulları buraya savaşmaya gelmişlerdi, kaçmaya değil. Saldırıdan önce dua etmek için halkalar çizmeye ara vermişlerdi.

Sonra, acımasız öğle güneşinin altında her şey çok çabuk olup bitti. Üç bin atlı geçit törenine çı-

kar gibi sık saflar halinde çakmaklı tüfeklerini ve uzun mızraklarını sallayarak saldırıya geçti. Irmak yatağına geldiklerinde makineli tüfeklere komuta eden astsubaylar kolunu havaya kaldırmış olan Albay Mangin'e baktılar. Albay, ilk atlıların geçmesine izin verdi, sonra birden kolunu indirdi ve çelik namlular kurşunlarını yağdırmaya başladı, dakikada altı yüz kurşun atıyorlardı; uğursuz sesleri havayı paralıyor ve bütün vadide, dağlara kadar yankılanıyordu. Atlılar, kapana kısıldıklarını, bu kurşun duvarını aşamayacaklarını anlayınca tersyüzü dönmek istediler. Birkaç dakika bin insanı, bin atı öldürmeye yeterse, zamanın varlığından söz edilebilir mi? Ama artık çok geç kalınmıştı, makineli tüfeklerin yoğun ateşi ırmak yatağında esiyor, insanlar ve atlar büyük bir tırpanla biçilircesine durmadan devriliyordu. Yassı çakılların üzerinde kan dereleri akıyor, incecik su sızıntılarına karışıyordu. Kanlar içindeki son atlıların korkudan tüyleri diken diken olmuş atlarının sırtında tepelere doğru kaçtığı sırada sessizlik geri geldi.

Hiç acele etmeden, siyah askerlerin ordusu, başlarında subaylar ve Albay Mangin, ırmak yatağı boyunca bölük bölük yürüyüşe geçti. Tarudant'a, Marakeş'e doğru giden izi sürerek, Mevlay Sebaa, Aslan'ın peşine düştüler. Katliamın yapıldığı yere bakmadılar, çakılların üzerinde yatan paramparça bedenlere, devrilmiş atlara, kıyılarda şimdiden beliren akbabalara dönüp bakmadan çekip gittiler. Agadir'in yıkıntılarına, mavi gökyüzünde hâlâ yükselen kara dumana da bakmadılar. Uzakta, *Cosmao* zırhlısı metal rengi denizin üzerinde ağır ağır kayıyor, kuzeye doğru yöneliyordu.

O zaman sessizlik kesildi ve yaşayanların feryatları yükseldi, erkeklerin ve yaralı hayvanların, kadınların, çocukların feryatları, sonu gelmez bir inilti gibi, ezgi gibi bir ağızdan yükseldi. Ovada ve

ırmak yatağında her taraftan birden yükselen dehşet ve acı dolu bir çığlıktı bu.

Şimdi Nur, yere uzanmış bedenlerin arasında, çakılların üzerinde yürüyordu. Açgözlü sinekler ve yabanarıları şimdiden cesetlerin üzerinde kara bulutlar halinde vızıldıyordu, Nur sıkışan boğazında bir öğürtü hissetti.

Çok ağır hareketlerle, bir düşten uyanırcasına, kadınlar, erkekler, çocuklar çalılıkları aralıyor ve ırmak yatağının üzerinde hiç konuşmadan yürüyorlardı. Gün boyunca, karanlık bastırana kadar cesetleri gömmek için ırmak kıyısına taşıdılar. Hava kararınca, çakalları ve yabani köpekleri uzaklaştırmak için her iki kıyıda ateşler yaktılar. Köylerden gelen kadınlar yoğurt ve ekmek getirdi ve Nur, afiyetle yedi içti. Sonra, yere yatıp uyudu, ölümü düşünmedi bile.

Ertesi sabah şafak söker sökmez erkekler ve kadınlar savaşçılar için ayrı mezarlar kazdılar, sonra atlarını da gömdüler. Mezarların üzerine ırmaktan topladıkları iri çakılları yerleştirdiler.

Her şey sona erince son Mavi Adamlar, o uzun, bitip tükenmez güney izi boyunca yeniden yürümeye başladılar. Nur onlarla yürüyordu, yün harmanisinden ve nemli bir beze sardığı azıcık ekmekten başka bir şeyi yoktu. Onlar son İmazighenlerdi, son özgür adamlar, Taubaltlar, Teknalar, Tidrarinler, Arusiyinler, Sebaalar, Regibat Saheller, Allah'ın kutsadığı Berik Allahlardan son sağ kalanlar. Gözlerinin gördüğünden, ayaklarının değdiği yerden başka hiçbir şeyleri yoktu. Karşılarında toprak deniz gibi dümdüz uzanıyordu, tuzdan ışıl ışıl. Toprak dalgalanıyor, surları görkemli beyaz kentler, kabarcık gibi patlayıveren kubbeler yaratıyordu. Güneş yüzlerini ve ellerini kavuruyor, insan gölgeleri dipsiz kuyulara dönüştüğünde, ışık boşluğunu oyuyordu.

Kanayan dudakları her akşam kuyuların se-

rinliğini, alkali nehirlerin çamurunu arıyordu. Sonra soğuk gece onları kıstırıyor, uzuvlarını ve soluklarını parçalıyor, ense köklerine yük gibi biniyordu. Özgürlüğün sonu yoktu, o ışık gibi güzel ve acımasızdı, gözlerdeki su gibi tatlıydı. Her sabah, fecirle birlikte özgür insanlar yerlerine dönüyordu, Güney'e, onlardan başka hiç kimsenin sağ kalmayı başaramadığı yere. Her gün, aynı hareketlerle, ateşlerinin izlerini siliyor, dışkılarını gömüyorlardı. Yüzlerini çöle dönüp tek söz etmeden ibadet ediyorlardı. Bir düşteki gibi gidiyor, yok oluyorlardı.

2008 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

LE CLÉZIO

ÇÖL

CAN

ROMAN

Le Clézio'nun başyapıtı sayılan ***Çöl***'de, iki öykü iç içe örülüdür. Roman, 1910'larda çöl kabilelerinin Fas'taki Fransız yönetimine karşı son ayaklanmasının Nur adında bir erkek çocuğun gözünden anlatılmasıyla başlar ve sona erer. Ama *Çöl*'ün ana gövdesini, Lalla adında çöl kökenli bir genç kızın başından geçenler oluşturur.

Lalla'nın ataları, "Mavi Adamlar" olarak anılan çöl savaşçılarıdır. Bir Kuzey Afrika kentinin gecekondu mahallesinde yetişen Lalla'nın, dilsiz bir genç çoban olan Hartani'ye duyduğu aşk, onunla gizlice çöle kaçışı, yakalanıp Marsilya'ya gönderilişi, bir otelde iş bulması, gebe kalışı ve sonunda ünlü bir fotomodel oluşu, ona çöl tutkusunu, atalarına duyduğu bağlılığı unutturamayacaktır.

2008 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Le Clezio, kendisine 1980' de Fransız Akademisi Paul Morand Büyük Ödülü'nü kazandıran *Çöl*'de, bağrında insanlığın öz değerleri barındıran, ama yitmekte olan bir kültür ile yozlaşmakta olan "uygar dünya"yı karşı karşıya getiriyor.

KAPAK RESMİ: DAVID KERKHOFF

ISBN 978-975-510-915-2

9 789755 109152

http://www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR

21,00 TL